

HET NEDERLANDSCH TOONEEL.

Nederlands Theater Instituut
Herengracht 166-168
1016 BP Amsterdam

HET
Nederlandsch Tooneel

— KRONIEK EN KRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur

Hoofdredacteur T A C O H. D E B E E R.

~~~~~  
**Tiende Jaargang**

October 1880 — Mei 1881  
~~~~~


UTRECHT — J. L. BEIJERS.

HET
Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 1.

25 September 1880.

Kroniek. — T. H. DE BEER. De Koopman van Venetië. — De Zomercampagne van de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel.” — Berichten en mededeelingen.

KRONIEK.

- 4 Sept. 1880. Opening van het Winterseizoen van de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel», in den Schouwburg Van Lier in de Amstelstraat met *De Koopman van Venetië*, vertaling van Prof. Burgersdijk. — De heer L. Bouwmeester speelde den *Shylock*.
- 8 Sept. Opening van het Winterseizoen in den Stadsschouwburg met *De zwarte Venus*.
- 16 Sept. Onthulling van het gedenkteeken voor wijlen J. H. Albrecht.
-

DE KOOPMAN VAN VENETIË.

Wij zijn der Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” dank verschuldigd, dat zij haar winterseizoen opende met *De Koopman van Venetië* en dat zij brak met de gewoonte, in September een kermisstuk te geven. De warmte en de afwezigheid van vele familiën waren oorzaak, dat de schouwburg schandelijk leeg was; maar zij, die de voorstellingen bijwoonden, hebben genoten en we hebben een bewijs te meer, dat men juist geen laffe grappen of draken behoeft te spelen om een sympathiek publiek te vinden. Laat *De Koopman van Venetië* in November of December weder gespeeld worden en 't succes zal ongetwijfeld schitterend zijn.

De opvoering van een klassiek stuk geeft altijd aanleiding tot bijzondere opmerkingen, maar meer dan ooit is dit het geval met een stuk van Shakespeare. Aan de eene zijde de kritiek met onbehoorlijke eischen aan de vertaling, die, gelijk een onzer Shakespeare-lezers zeer eigenaardig uitdrukt, hemel en aarde zouden bewegen over de schandelijke vrijheid der vertaling van „How do you do?” door „Hoe vaart u?” Aan de andere zijde zij, die Shakespeare beoordeelen en zelfs toelichten, zonder ooit één stuk van hem gelezen te hebben. Zoo komt het dan ook, dat er met de karakters in Shakespeare's stukken door enkelen soms zonderling wordt omgesprongen gelijk bij deze gelegenheid weder duidelijk bleek.

Aangaande den oorsprong van de intrige zij hier het volgende vermeld. In Stephen Gosson's *the School of Abuse* wordt melding gemaakt van een stuk getiteld *The Jew shown at the Bull, representing the greediness of Worldly Choosers, and the bloody minds of usurers* waarin zoowel de geschiedenis der kastjes als die van het pond vleesch voorkomt. Niet onwaarschijnlijk is het, dat Shakespeare door dit stuk op het denkbeeld kwam de twee geschiedenissen te vereenigen en dat hij daarna zelfstandig de bewerking der twee verhalen tot een blijspel ondernam. Het eerste verhaal komt in de Engelsche vertaling van de „Gesta Romanorum” voor, waar eene prinses van Apulië uit drie kastjes eene verstandige keus moet doen, ten einde den Romeinschen keizer te bewijzen, dat zij zijn zoon waardig is. Dit verhaal komt reeds

omstreeks 't jaar 800 voor in een roman van Johannes Damascenus. Het tweede verhaal werd ontleend aan de „Adventures of Giannetto” dat voorkomt in „Il Pecorone” van Giovanni Fiorentino, waarin Ansaldo van een jood 1000 dukaten leent om ten derden male een schip uitterusten voor zijn aangenomen zoon Giannetto, die naar de hand eener rijke en schoone dame te Belmonte dingt. In zijne vreugde over den goeden uitslag zijner poging verzuimt hij op den bepaalden dag het geld te brengen en wordt oorzaak van 't lijden van den koopman. Het verder verloop der handeling tot in bijzonderheden toe, komt nauwkeurig met Shakespeare's arbeid overeen. Dat dit verhaal bijzonder de aandacht trok blijkt o. a. uit 't feit, dat het in 't midden der vijftiende eeuw ook in een volkslied voorkomt, dat o. a. in Percy's *Relics of ancient English Poetry* te vinden is.

In eene vertaling gelijk we die van Dr. Burgersdijk verwachten, zoo als die van „*Romeo and Juliet*” was, die ons geheel den geest en veelal ook de letter van Shakespeare bracht, was de opvoering geregeld als volgt.

I. 1 werd gegeven met weglating van: (Salar) „Or, as it were, the pageants of the sea.” tot waar Ant. antwoordt: „My ventures are not in one bottom trusted.”

Na Salar. „Because you are not sad” zegt Solan. „Here comes Bassanio” en de twee volgende regels en Salar. „We'll make our leisures to attend on yours,” waarna doorgespeeld wordt tot het einde.

Bij I. 2 is een *changement à vue* aangebracht; verder is weggelaten Por. „if a throstle sing he falls straight a capering etc., tot Ner. terwijl ook de „Scottish lord” geheel is weggelaten.

Bij I. 3 is weder een *changement à vue* als in de eerste scene; en deze scene wordt zonder verkorting gespeeld terwijl onmiddellijk daarop volgde II. 2 waarin ook geen *coupures* werden aangebracht. — Daarop viel het scherm.

II. 1 volgde nu, waarin alleen bij Por. na de woorden „nice direction of a maiden's eyes” zes regels zijn weggelaten waaroop II. 7 volgt, te beginnen met Por. „The one of them contains mij picture, prince” en daarop volgt II. 9. Na een *changement* II. 2 en 3. Een *changement à vue* vertoonde zeer ingenieus eene straat met Shylock's huis rechts en op den achtergrond een hooge brug, waardoor de gemeenschap met 't overige deel der stad wordt onderhouden en waaronder een gondel kan varen; hier werden achtereenvolgens II. 4, 5, 6 't laatste met weglating van Salar. „O ten times

faster etc.," tot Lorenzo's optreden. Na Jessica's vlucht komt Shylock en roept haar, natuurlijk te vergeefs, waarop met weglating der laatste negen regels, het scherm valt.

Nu volgt III. 1 zonder den knecht, die Salar komt roepen en na een *changement* III. 2 en 4 met de *coupures* Por. „Than young Alcides" 6 regels en 't slot van Bass, aanspraak aan het gouden kastje, zoomede het slot zijner overpeinzing bij 't zien van 't portret van „Here are severed lips" etc. tot aan „Here's the scroll." Verder bij Port. na de woorden „Ten thousand times more rich etc" tot aan „But now I was the lord etc" bij Bass, zes regels nà „Only my blood speaks to you in my veins." In 4 bij Por. nà „I never did repent for doing good" en den volgende halven regel tien regels. Na III. 4 waarvan door 't schrappen der vier slot-regels het anachronisme van de „coach" — zelfs nieuw in Shakespeare's tijd — is weggevallen, valt 't scherm.

IV. 1 is met twee kleine coupures geheel gegeven en IV. 2 daaraan verbonden, doordat Por. en Ner. in de rechtzaal terugkeeren, nadat allen die verlaten hebben. Daarop valt 't scherm.

Thans volgde III. 5 en V. 1 met weglating van vier regels van Por. „Lie not a night from home etc." en 't volgende zes regels nà „Ant. I am dumb." Verder is III. 3 weggelaten.

Aangaande het decoratief kunnen we kort zijn. Portia's kamer was, wat inrichting en ameublement aangaat, zeer goed en smaakvol; de inrichting der gordijn liet echter wel te wenschen; de boven vermelde straat voor Shylock's huis was ook niet onaardig, vooral ook om den achtergrond, die onder de brug door, zichtbaar werd, eindelijk maakte in 't laatste bedrijf de verlichting een goed effect, maar kon Portia's woning niet dat vorstelijk aanzien geven, dat we verwachtten zouden. Schitterend was de rest niet en zelfs ook dit was verre van prachtig. De gerechtszaal was goed, maar door de localiteit te klein; de straat met het huis van Bassanio links, was stijf en leelijk.

De opvoering van den *Koopman van Venetië* heeft velen de gelegenheid gegeven te toonen, hoe lichtvaardig men 't spel des acteurs vaak beoordeelt, terwijl de eerste maatstaf ontbreekt: grondige kennis van de karakters der personen, die voorgesteld moeten worden. Dat die kennis herhaaldelijk ook bij de acteurs zelve ontbreekt blijkt helaas even vaak; getuige zeker iemands kwalificatie van de rol van Portia als eene „onbeduidende rol". Zeker; Portia brengt geen enkele maal op

schudding in de zaal, ze valt niet flauw, doodt zich niet, wordt niet krankzinnig en wordt niet vermoord; maar zij vertoont die vorstelijke waardigheid, die eene eenige dochter van een edel huis in Venetië aan den dag moest leggen en dat wel zonder die conventioneele houding waarin vele dames denken, zich plotseling in eene koningin te metamorphoseeren. We moeten toch wel aannemen, dat eene kunstnares de waarde van eene rol niet beoordeelt naar het aantal regels.

Zij is de dartelijke, ondeugende, schatrijke erfdochter van hoog adellijken huize, om wier hand vorsten uit alle landen aanhouden. Bij al den goeden wil en het keurig toilet, bij al de ernstige pogingen, die we herhaaldelijk hebben gade-geslagen kon Juffr. van Biene ons niet voldoen; haar dartele (?) lach — o, kon Mw. von Moser-Sperner lachtes geven, hoe nuttig zou ze den meesten zijn — haar dartele lach was niet aanstekend, haar vorsteljkheid niet indrukwekkend; alleen voor den hoogen raad nam ze — misschien wat koud — door haar ernst en bedaardheid een meer juiste plaats in. Maar ook hier kon ze geen indruk maken; dewijl haar gestalte daartoe niet past. Hadden we Mevr. De Vries in die rol zien schitteren, de indruk zou geheel anders zijn geweest. Waar zij de opening der kastjes verwacht, neemt ze zeer zeker deel aan de handeling, maar zoo gemarkeerd, als vreesde ze, dat men 't niet genoeg zou opmerken; de wenken en lachjes aan Nerissa waren welgeplaatst, maar niet van 't allooï, waarvan we ze in deze omgeving zouden verwachten. Men denke aan verwante tooneelen in *Was ihr wollt* (Twelfth Night) zoo als de Meiningers dat gaven. Tegenover Bassanio vóór de keuze is ze geheel in haar rol en haar aankomst te Belmont in het laatste bedrijf is ook zeker niet zonder verdiensten, maar daar toont ze oneindig jonger dan zelfs op 't oogenblik als Bassanio haar „claims with a kiss.” Trouwens een rol als deze eischt herhaalde studie en veel nadenken en niet onmogelijk zal Juff. van Biene ons bij eene *réprise* van den *K. v. M.* eene betere Portia te zien geven. Nerissa, haar vertrouwde hofdame, trouwt met Gratiano, den vriend van Bassanio en zij moet dus eene adellijke jonkvrouw zijn, zij 't ook van lager adel, van minder rijkdom dan Portia. Zulk een persoonlijkheid gaf Juff. Bourette ons niet te aanschouwen, 't was een kameniertje in wat hoofsche toilet, die bovendien van tijd tot tijd 't gezelschap den rug toekeerde, om in stalles en balcons rond te zien.

Als Jessica was Juff. Tonia Poolman beter op haar plaats, maar zij hoede zich voor dat minauderen, dat haar zoo goed afgaat, en zeer dikwijls, maar niet hier, op zijn plaats is. De heer Schoonhoven was èn als Prins van Marocco èn als Doge van Venetië hier zeer goed op zijne plaats en de heer Jan C. de Vos was een goede Lorenzo al had ik bij de maanlicht-scene graag wat minder berekening waargenomen, daardoor was 't nu en dan wat eentonig, hij heeft overigens ook in deze rol veel voor bij menig ander. Den vroolijken zorgeloozen Bassanio vonden we in den heer de Jong en den ruwen maar toch goedhartigen Gratiano in Tourniaire veelal goed teruggegeven. Dat de verzen bij den eerste beter dan bijden laatsten tot zijn recht kwamen, zal men gereedelijk toestemmen.

Bijzondere vermelding verdienen twee personen, die minder breedvoerig uitgewerkte karakters voorstelden: de heer F. Bouwe meester heeft ons den ouden, half blinden en half kindschen Gobbo inderdaad eenig weergegeven, evenals de heer Schultze den Lancelot Gobbo uitmuntend speelde; zijn tweestrijd en zijn scene met Jessica waren zeer goed geslaagd; wel wat wild en daardoor overdreven, was 't opzij schuiven van den vader, maar overigens was 't volmaakt in orde.

Wij zijn genaderd aan de hoofdpersonen Shylock en Antonio, twee karakters die 't publiek veelal niet begrijpt en wier wederzijdsche positie men daarom verkeerd beoordeelt.

Shylock is voor alle dingen een schatrijke jood: hij leent al of niet met behulp van zijn vriend Tubal 3000 ducaten; hij bezat een diamant van 2000 ducaten, hij is en blijft ongevoelig voor de groote sommen, die men hem ter terechtzitting aanbiedt en het feit alleen, dat Bassiano zich onmiddellijk tot Shylock om geld wendt, hoewel hij kan en moet weten, dat deze Antonio, die beloofde borg te zijn, met groote innigheid haat, is bewijs genoeg voor zijn rijkdom en de bekendheid daarvan. Zijne dochter Jessica heeft blijkbaar eene zeer goede opvoeding gehad, ze is geestig en ver verheven boven 't vooroordeel van stand of geloof en Lorenzo, die haar schaakt, is als we op zijne vrienden a¹gaan, een man van stand en geboorte, zoo kunnen we ons onmogelijk de dochter voorstellen van een gemeenen schacheraar, gelijk sommigen zich den Shylock denken. Ik meen niet te veel te zeggen, als ik beweere, dat dit laatste karakter ook vaak in Engeland aan Shylock gegeven, zijn oorsprong heeft in het oude straatdeuntje, waarin van den „Marchant” o. a. getuigd wordt:

. . . . to Gernutas straight he comes,
 With cap and bended knee:
 And sayd to him, of curtesie
 I pray you beare with mee.

Toen Herman Linde den *Kaufmann von Venedig* voordroeg en de kritiek de loftrompet stak, was de Groninger Courant van eene geheel andere meening en getuigde prof. Van Vloten, dat Linde ons niet Shylock voor den hoogen raad van Venetië had gegeven, maar wel: een oude jood voor 't gerecht."

Een *nieuwe* wijze van voorstelling, gelijk men ons wil wijsmaken, is dit ook niet. In R. Genée *Geschichte des Shakesp. Dramas in Deutschland* vinden we gesproken van den „Koopman van Venetië" door F. J. Fischer in 1777 voor het Theater te Praag vervaardigd en voor den tooneelspeler, die den Shylock spelen zou de opmerking bevattende, dat Shylock ein Jude von Erziehung sei, der mit der grossen Welt im Umgange."

Een andere scheeve beoordeeling treft het stuk, als men bij Shylock alleen godsdiensthaat zoekt. Als Shylock aan Salario zich over Antonio's houding beklaagt, zegt hij „and what's his reason? I am a Jew!" ja zoodra hij Antonio ziet naderen zegt hij zelf:

I hate him for he is a Christian.

maar hij laat er onmiddellijk op volgen:

But more, for that, in low simplicity.
 He lends out money gratis, and brings down
 The rate of usance here with us in Venice.

Nog heden ten dage werkt de broodnijd nog sterker dan 't geloof, al geven ze elkaar soms de hand, om menschen tegen menschen in 't harnas te jagen, Als Shylock door Salario gaat vermoeden, dat Antonio's schepen zijn vergaan, (III. I.) heet het eerst:

„There I have another bad match: a bankrupt, a prodigal, who dare scarce show his head on the Rialto; a beggar, that was used to come so smug upon the mart" en eerst daarna zegt hij met minachting en later met woede: „Let him look to his bond." Eerst tegen Tubal, wanneer hij al de treffende berichten aangaande zijne dochter heeft gehoord, denkt hij er met vreugde aan, dat hij Antonio „on the hip" heeft; maar wat is 't voornaamste argument? „I will have the heart of him, if he forfeit, *for were he out of Venice, I can make what merchandise I will.*

Dan denkt hij er reeds een oogenblik aan, 't vleesch te nemen, want „if it will feed nothing else, it will feed my

revenge" en die wraaklust wordt verdedigd „he hath disgraced me, and hindered me half a million; laughed at my losses, mocked at my gains,.... thwarted my bargains.

In Venetië als vreemdelingen behandeld, openlijk door de Christenen bespot en gehoond, als dieren gescholden vindt de jood er een zekere genoegdoening in, dat hij rijke zaken kan doen. De christelijke kerk verbiedt in deze dagen geld tegen hooge rente te leenen; maar de jood kan tot 15% en hooger gaan. Antonio is nog meer nauwgezet dan de kerk vordert en bederft den handel door gratis geld te leenen en van daar Shylock's haat. Het onrecht, de minachting ging uit van de Christenen en *niet* van de Joden, dat ze bij zulk eene behandeling eindelijk ook minder welwillend waren, ligt voor de hand.

Het uitsnijden van vleesch uit 't lichaam van den schuldenaar komt reeds in de wetten der twaalf tafelen als 't recht van den schuldeischer voor en talrijke malen ontmoeten wij 't verhaal van den armen man, die zijne schuldeischers bij zich liet komen en hen verzocht het hun toekomende hem van 't lichaam te snijden, omdat hij niets meer had dan zichzelf. Men denke daarom niet aan een boosaardig plan van Shylock of eene wreede uitvinding. Dat Shylock bij 't stellen dier bepalingen nog niet aan haat of wraak denkt, blijkt wel uit den indruk, dien zijn woorden op Antonio maken, die bij 't heengaan van hem getuigt:

Hie thee, gentle jew.

en tegen Bass.:

This Hebrew will turn Christian; he grows kind.

Aan verzekeringen van Shylock, dat hij het goed meent, ontbreekt het geenszins:

I would be friends with you, and have your love,

en hij ergert zich als Bass. hem verdenkt, en roept:

O father Abraham, what these Christians, are!
Whose own hard dealings teaches them suspect
The thoughts of others.

Shylock wil voor Antonio niet onder doen in royaliteit en dat te minder daar hij, schier als een Oostersch herdersvorst, met minachting op Antonio neer ziet. Als hij hem ziet aankomen I. 3 is zijn eerste woord

How like a fawning publican he looks.

als Bass. hem verdenkt vergelijkt hij de waarde van Antonio's vleesch met die van „flesh of muttons, beefs or goats" en voor den hoogen raad spreekt hij er van als van „a weight of carrion flesh," en vergelijkt hij Antonio bij een rat, die

hem hindert en die hij wil dooden en waar hij reden voor zijne wreedheid zal opgeven, verklaart hij, dat hij geen andere reden heeft dan „a lodged hate, and a *certain loathing*” jegens Antonio.

Tegenover Shylock kan Antonio nooit anders dan een treurig figuur maken, immers hij staat geen enkel oogenblik hoog genoeg om bewonderd te worden of diepen indruk te maken, al blijft hij zijn karakter getrouw door nooit om genade te vragen. Blijkbaar is hij, de koopman, wiens gezelschap de edelen zoeken, een der eersten van Venetië, die niet alleen door zijn bereidwilligheid om geld te leenen, maar ook door andere eigenschappen zich de liefde van velen verworven heeft. Terwijl we van zijn denken en streven al zeer weinig vernemen, maar toch bemerkten, hoe zijne vrienden min of meer tegen hem opzien, verwonderen we ons over de wijze, waarop hij zich blijkens 's mans woorden van aanklacht, tegenover Shylock gedragen heeft. We mogen de ruwere zeden van dien tijd in aanmerking nemen, maar vinden toch geen verklaring voor schoppen, spuwen en uitschelden zonder eenige aanleiding, in een man, die naar zijn vrienden beweren, een edel karakter moet hebben. De heer Spoor, die den Antonio speelde, heeft blijkbaar ook geen raad geweten met dit karakter en in de titelrol hoegenaamd geen karakter vertoond. Zijn optreden in een kleeed, dat voor een schatrijk koopman wel wat armoedig mocht heeten, bracht ons dadelijk in twijfel aangaande den aard van zijn karakter; maar hoe verder we komen, hoe minder Antonio voor ons leeft, als hij met Shylock onderhandelt en hem bestrijdt over 't nemen van winst is iets van de oudvaderlijkheid, die hij tegen den geldvragenden Bassanio vertoont, op zijne plaats, maar bij de woorden: »I am as like to call you so again” etc. zou men meenen, dat een soort van overreding of een vertoon van fermiteit gevorderd werd — de heer Spoor maakte zich in vollen ernst boos tegenover eene redeneering, die aan juistheid en gematigheid niets te wenschen overliet; als Shylock hem tot bedaren zoekt te brengen, troont Antonio Bassanio mee, ze wenden zich af en spreken met elkaar, als was Shylock er niet en waar Shylock later de voorwaarde noemt, zijn de beide mannen met den rug naar hem toegekeerd en zoo in hun gesprek verdiept, dat ze niets van Shylock hooren of zien. Voor den hoogen raad eindelijk staat Antonio-Spoor als ging de zaak hem volstrekt niet aan. Het publiek moet in twijfel verkeerd hebben of niet eer Bassanio de bedreigde was. Bij de woorden: „You must prepare your bosom for his knife” maakt de ver-

oordeelde dood bedaard zijn kleeft op de borst open als gold 't de eenvoudigste zaak van de wereld. Slechts 't afscheid van Bassanio was verklaarbaar; maar zelfs de figuranten, (die niet allen een even voldoende figuur maakten) keken niet zóó onverschillig rond, toen Shylock zijn mes aanzette, als de man, met wiens borst dit bestemd was kennis te maken. En als eindelijk de vrijspraak volgt en Antonio zelfs uit zijn tijdelijke geldverlegenheid gered is, gevoelt 't publiek meer vreugde en verlichting, dan Antonio scheen te gevoelen en in 't laatste bedrijf is zelfs de prettige omgeving op Belmont niet in staat om leven te geven aan Antonio, die thans zeker beter nog dan in den eersten regel gelegenheid heeft te zeggen: „I know not why I am so sad.”

De dwaling, dat men alleen in Engeland Shakespeare verstaat, is ook op het vasteland niet vreemd en 't zal gepast zijn 't getuigenis aan te halen van niemand minder dan Macready ten bewijze, dat men een groot tooneelspeler kan zijn en de Engelsche opvattingen door en door kan kennen en toch geen raad weten met de hoogst moeielijke rol van den Shylock.

In Macready's *Diaries* lees ik:

London September 18th (1839), Rehearsed Shylock with very few persons, and did not feel at all at home in it. I have not got the key to the character, and must sternly and resolutely take the part in hand.

September 30th Acted Shylock, and tried so do my best but how unavailing is all reasoning against painful facts, the performance was an utter failure. I felt it and suffered very much for it.

October 4th Shylock. I was very nervous again, but in going upon the stage I regained much self-possession; identified myself more with the scene, and was able to give more decision and clear effect to what I said then on monday night.

Met alle erkenning van de zeldzame talenten van den heer L. Bouwmeester, hadden we toch niet verwacht, dat hij zóó, de allerstoutste verwachtingen overtreffen zou, als hij heeft gedaan, toen hij den Shylock speelde.

Bij zijn optreden is hij eenvoudig de man van zaken, (bij de woorden: „als ik zeg, dat Antonio goed is, dan bedoel ik, dat hij er goed voor is” had ik dat „goed” liever zien bevestigen door een' hoofdknik dan verduidelijken door 't bekende gebaar van over elkaar geschoven duim en voorvinger, dat is wat de Engelschen noemen „shoppy.”) Tegenover Antonio is hij geheel de groote man, die met een zekere bonhommie praat en leent, die redeneert en zoekt te overtuigen en te hoog staat om zich boos te maken. De eigenlijke dramatische kracht vertoont zich 't eerst, als hij met Salarino over de vlucht van zijne dochter spreekt. Bij de woorden „There

I have another bad match" is zijne houding geheel die van een geslagene, plotseling verandert hij van stand, een gedachte komt op, de (wel wat al te veel en al te vaak) dichtgeknepen oogen schieten een onheilspellend licht en 't denkbeeld van wraak komt bij hem op, wraak voor zijne dochter, voor zijne miskenning en voor zijn drie duizend ducaten en bij 't driemaal herhaald „let him look to his bond" zet dat denkbeeld hem steeds meer in vuur, tot hij in een staat van woede verkeert. Met satanische kalmte somt hij zijn grieven op zijn oude redeneertrant komt boven in de treffende passage: „Hath not a jew eyes?" etc. nu komt 't gevoel van belediging en verongelijking boven en met opgeheven hoofd en in 't vol gevoel van zijn waardigheid klinkt zijn woord: „And if you wrong us, shall we not revenge?" etc. Wie Bouwmeester Jessica heeft hooren vervloeken, zal in dien vloek niet den vrekkgigen vader hebben gezien, die zijn dochter dood wenschte om de juweelen terug te hebben. De woorden „and the jewels in her ear" zoowel als „and the ducats in her coffin" zeide hij terloops, onopgemerkt bijna, gelijk wij zouden zeggen van iemand, die ons tot ergenis wordt met redeneeringen over zijn „vriend graaf A. vriend B. de minister, vriend C. de millionaire" wat ons onwillig doet uitroepen: 'k wou dat hij in 't peperland zat met zijn „vrienden" zonder dat we daarom die vrienden nog ver van hier wenschen. — Enfin, hij is diep bedroefd, bedrukt maar plotseling vlamt de hoop, de zucht naar wraak in zijne ziel op, nu Tubal hem van Antonio's ongeluk verhaalt, gretig drinkt zijn oor als muziek, dat lijdensverhaal, met duivelenlach spreekt hij dat: „I thank God" en snijdender „I thank thee good Tubal." Daar spreekt Tubal hem weer van Jessica's weelderig leven en stotterend herhaalt hij: „Fourscore ducats at a sitting. Fourscore ducats!" is echter de vreugde gewettigd, die er spreekt uit zijn toon bij 't uitzicht op wraak in „I am very glad of it," etc, niet zoozeer het hijgen en smachten, dat bij de volgende woorden wordt toegevoegd, te minder omdat droefenis en kalmte er onmiddellijk op volgen. In de groote scene voor den raad was bijna elke pose eene studie waard: de kalmte waarmede hij optreedt, de snijdende toon, waarop hij antwoordt, 't getuigt alles zoo duidelijk van den man, die zich van zijn recht bewust is. Als Bassanio hem 6000 ducaten biedt, schijnt Shylock een oogenblik te aarzelen, 't publiek zou geneigd zijn aan genade te denken, als plotseling de jood met geheel veranderd wezen antwoordt: If every ducat, in six thousand ducats" etc. waardoor ons alle

hoop benomen wordt. Bijna tersluiks en met 't gezicht van een wilde kat wordt 't mes geslepen en de snede onderzocht, op een toon bijna zoo hoog als die van den Doge verklaart hij met zoovele woorden, dat het recht aan zijne zijde is en met een bijna komische schijnheiligheid betuigt hij Antonio te moeten snijden omdat hij heeft „an oath in Heaven” en dien kan hij toch niet breken, al kon hij er heel Venetië mee verdienen. Zijn ongeduld en zijn haat spreken, waar hij Portia prijst en tot spoed aanspoort en niets evenaart den indruk, dien Portia's woorden op Shylock's gelaat afteekenen, zoodra deze ziet, dat de kans gekeerd is; die indruk neemt toe, maar de jood is nog niet gebroken. Als hij bij de woorden „Why then the devil give him good of it!” de schuldbekentenis verscheurt, spreken wrevel en toorn uit zijne trekken, totdat een doodelijke angst op zijn gelaat te lezen staat, nu zijn eigen leven in gevaar komt ('k had hier de woorden „cord” en „halter” liever door „strop” dan door „strik” vertaald gezien).

Op Portia's vraag „Art thou contented, Jew?” wachten we lang op antwoord; een hevige tweestrijd voert de Jood in zijn binnenste en bijna onhoorbaar klinkt „I am content.” hier en een paar maal meer (tegenover Salario en tegenover Tubal) pleeg Bouwmeester met Sibaritisch genot eene pose aan te houden, die hij weet, dat indruk moet maken. Dit is echter alleen voor een zeker gedeelte van 't publiek waar, als 't zoo lang duurt. Eindelijk verlaat hij waggelend de zaal en de geheele uitdrukking van zijn wezen is zoo diep ellendig, dat de heftigste „Judenfresser” partij zou kiezen tegen 't onrechtvaardig hof van Venetië, dat hem niet eens vergunt zijn eigen geld terug te nemen, alleen... omdat hij een jood is! Dit is ongetwijfeld de schoonste triomf ooit door den heer L. Bouwmeester behaald; hij ontvange onze warme hulde en onzen innigen dank.

Amsterdam, den 22 Sept. '80.

T. H. DE BEER.

DE ZOMERCAMPAGNE VAN DE VEREENIGING
„HET NEDERLANDSCH TOONEEL.”

Even als de vorige jaren gaf de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel gedurende het Zomerseizoen (ditmaal loopende van 22 Mei tot 2 September) hare voorstellingen in den Zomerschouwburg van den heer van Lier in de Plantage.

De opgevoerde stukken bestonden, zooals de tijd van het jaar meebrengt, hoofdzakelijk uit (uit het Duitsch vertaalde) blijspelen, waarvan *In den Gemeenteraad* van von Moser en *Liefdadige Dames* van l'Arronge het meest in den smaak vielen. Tot afwisseling werd nu en dan een Tooneelspel of een Drama gegeven, zooals: *Dalila*, *Artikel 47*, *de Zoon van den Woekeraar*, *Laurierboom en Bedelstaf*, *Fernande* enz.

Een afzonderlijke bespreking verdient echter de opvoering van Sardou's *Fernande*; die als bijzonder welgeslaagd moet beschouwd worden. Mevr. de Vries vooral gaf ons eene Clotilde te aanschouwen, die inderdaad eenig mocht heeten en waarbij men werkelijk soms in twijfel was, of 't schijn of werkelijkheid was, wat we zagen.

De opvoering gaf ons echter weder te betreuren, dat het gezelschap een *jeune premier* mist. Sedert de heer Moor niet meer tot het gezelschap behoort, werd dit emplooi bij afwisseling vervuld door de heeren L. Bouwmeester en De Jong, en een enkele maal door den heer Tourniaire.

Voor *André des Arcies* echter was de keus gevallen op den heer Jan C. de Vos.

Houding stem en manieren geven ons alle hoop, dat we in den Heer de Vos eenmaal een verdienstelijk *jeune premier* zullen zien, vooral wanneer hij zich zijn tijd ten nutte maakt ten behoeve van dit emplooi. Reeds thans had hij vaak zeer goede oogenblikken; maar 't zal niemand verwonderen, dat hij, na pas vier jaar aan het tooneel verbonden te zijn, nog niet in staat is, geheel bevredigend eene rol te spelen, die zelfs voor Moor een triomf zou zijn.

Een tweede stuk waarop we bijzonder de aandacht moeten vestigen is een nieuw oorspronkelijk tooneelstuk in één bedrijf van den heer Gualtherus Kolff, getiteld: *Een man van Principe*.

Deze man van principe, de jonge *Frederik van Galen*, die een ruim inkomen heeft, vindt het te duur, te offerend om te trouwen en vertegenwoordigt als zoodanig een groot gedeelte van de hedendaagsche jongelui uit den gegoeden stand. Zijn oom *Mansfeldt*, rentenier en weduwnaar, treedt op als vertegenwoordiger van de meer doortastende mannen uit een vroeger geslacht gesproten. Deze tracht Frederik te overreden zich in het huwelijk te begeven, te meer omdat beider nichtje *Clara* een jong meisje is, wel zonder fortuin, maar uitermate geschikt om een man gelukkig te maken. De man van principe echter kan daar niet toe besluiten; zijn leven als jonggezel bevalt hem zeer goed, hij rookt fijne Havanas, bezoekt Komédies en Concerten, doet alle jaar een reisje, en dat alles opofferen, om te trouwen, wil hij niet. Toch geeft zijn oom het nog niet op; hij weet Frederik's jaloezie op te wekken, door hem in den waan te brengen, dat Oom nichtje ten huwelijk heeft gevraagd en de gevolgen blijven niet uit; de jonge man bemerkt nu, dat hij Clara, die hij vroeger beminde, werkelijk nog lief heeft, en de twee jongelieden worden een paar.

Wanneer men nu weet, dat dit eenvoudige, lieve onderwerp in een geestige dialoog vervat is, geheel en al echt Nederlandsch en met eene losheid den Franschman afgekeken, dan zal men begrijpen, dat dit stukje van den heer Kolff behoort tot het beste wat in de laatste jaren op dramatisch gebied door onze schrijvers geleverd is.

De opvoering er van door de HH. *Morin* (als *Mansfeldt*) en *Tourniaire* (als *de man van principe*) en *Mej. Van Biene* (als *Clara*) verdient allen lof; we hopen het nog vaak als voor- of nastukje te zien en wenschen, dat de goede uitslag den heer Kolff moge aanmoedigen, zijn krachten te blijven wijden, aan de bevordering van den bloei onzer Tooneelletterkunde.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Op Maandag 6 September werd op de Oosterbegraafplaats te Amsterdam het monument onthuld, dat de vereerders van Albregt op zijn graf hadden doen verrijzen.

De Heer D. N. van Ollefen gaf in eene eenvoudige toespraak een kort overzicht van de geschiedenis van dit monument, bracht hulde aan de leden der Commissie, de heeren A. van der Hoop Jaczn. en Joseph Jacobson te Rotterdam; (thans wijlen) J. J. Cremer te 's-Gravenhage, Mr. J. G. A. Bosch te Utrecht en W. S. Berg van Heinenoord te Arnhem, aan de heeren Rochussen en Collinet voor hun arbeid aan het monument. Daarop nam de heer de Wit zwager van Albregt voor de familie het album en de oorkonde in ontvangst en bedankte voor de hulde aan den overledene gebracht. Nadat nog vele kransen van levende bloemen op het graf gelegd waren, hechte de heer C. J. Mienikus, als voorzitter der Maatschappij *Apollo*, een krans aan het monument en sprak een woord van hulde aan den genialen kunstbroeder, den trouwhartigen vriend, den zorgvollen vader.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft het tooneel steeds een goed hart toegedragen. In den tijd toen zij nog kleine volksblaadjes verspreidde, gaf zij een gesprek tusschen Hans en Evert uit (N°. 42 Mei 1866), waarin voor het tooneel een lans werd gebroken. Omstreeks dienzelfden tijd trok zij zich den jammerlijken toestand van de dramatische kunst in ons vaderland aan, door aan eene commissie het be-ramen van middelen op te dragen ter verheffing van het tooneel. Naar aanleiding van dit rapport nam zij de proef met de opleiding van eenige jongelieden, die zich voor het tooneel wilden bekwalen. In 1872 eindelijk besloot zij f 10,000 bij te dragen voor de oprichting der Tooneel-school.

De heer M. A. Perk, voorzitter der 95e Algemeene Vergadering van het Nut, was dan ook volkomen gerechtigd om op een belangstellend gehoor te rekenen, toen hij in zijn *Toespraak* de aandacht der afgevaardigden bepaalde bij de *Tooneelschool*. Hij ging hare wording na, sprak van de vruchten, die zij reeds heeft afgeworpen en van hetgeen men voor de toekomst van haar mag verwachten; maar hij wees ook op de vele moeilijkheden, waarmede haar Bestuur te kampen heeft. Uit de overweging, dat de School, wordt haar geen duurzame geldelijke steun verstrekt, wellicht binnen kort buiten staat zijn zal, aan hare dure verplichtingen te voldoen, nam de Spreker aanleiding tot het verdedigen van de stelling: *De Regeering van Staat, Gewest en Stad trede op en trekke zich de belangen der School aan.*

Men leze de Toespraak in haar geheel.

Gelukkig samentreffen! Op denzelfden dag (10 Augustus) waarop de

heer Perk zijn krachtig woord sprak, teekende Zijne Majestet, op voordracht van den minister van Binnenlandsche Zaken het besluit, waarbij aan de Tooneelschool, voor 1880, eene Rijkssubsidie van f 1000 wordt verleend. Dat is zeker een goed begin. Wordt dit voorbeeld door Hoofdstad en Provincie gevolgd, dan mag de toekomst der School verzekerd geacht worden.

Behalve de toespraak van den heer Perk, zijn er, sedert het laatste nummer van den vorigen jaargang het licht zag, nog twee opstellen verschenen, waarin over de Tooneelschool wordt gehandeld. Het eerste (in *Nederland* no. 6.) is van den Oud-Voorzitter van het Tooneelverbond, den heer H. J. Schimmel, die van oordeel is, dat de instelling, tot wier oprichting hij zes jaren geleden, zoo krachtig medewerkte, thans, nu de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel» is opgetreden, niet meer aan hare roeping kan voldoen.

De Secretaris van »Het Nederlandsch Tooneel» J. H. Rössing, heeft voor haren Voorzitter niet onder willen doen, en in het weekblad »de Amsterdamer» van 15 Augustus j.l. naar aanleiding van een overgangsexamen, dat niet publiek was; maar tot welks bijwoning men de beleefdheid had, hem uit te noodigen en waarvan hij slechts een gedeelte bijwoonde, verklaard, dat de Tooneelschool ontaard is en, wanneer zij niet spoedig gereorganiseerd wordt, te gronde gaat.

Men leze beide stukken met aandacht.

Aan de Tooneelschool zijn aangesteld tot leeraar in het Nederlandsch, de geschiedenis enz. de heer *P. Karssen*, tot leerares in de Fransche en de Duitsche taal en letterkunde *Mej. M. J. L. Smits*, directrice van de gesubsidieerde school voor m. u. l. o. te Assen. Verder blijven aan de school verbonden: Mevr. Kleine, voor de voordracht Mevr. Makkink voor het Engelsch, de heer Hofdijk voor kostuumkunde de heer de Witt voor dansen, enz., de heer Herm. Molkenboer voor den zang, terwijl de heeren Prof. Pierson en Taco H. de Beer zich bereid hebben verklaard, hunne medewerking bij het onderwijs der verstgevorderde leerlingen ook dit jaar te verlenen.

De Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond zal plaats hebben op Zaterdag 2 October e. k. te Dordrecht. Vrijdag den 1^{en} October zal er ter eere dezer bijeenkomst eene Tooneelvoorstelling plaats hebben, te geven door de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.»

Onze landgenoot, de heer Roeland A. Kolléjñ p promoveerde te Leipzig op eene dissertatie *Ueber den Einfluss des Holländischen Dramas auf Andreas Gryphius*. We vestigen de aandacht op dit belangrijke werk, dat bij de uitgever Slothouwer te Amersfoort verkrijgbaar gesteld is.

HET
Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 2.

15 October 1880.

Jaarverslag van het Nederlandsch Tooneelverbond. — 10e Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Staat van Hoofdbestuur en Afdelingen. — Berichten en Mededeelingen. — Bijlage: Rekening en Begrooting.

J A A R V E R S L A G

VAN HET

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

(Uitgebracht in de Algemeene Vergadering te Dordrecht den 2^{en} Oct. 1880.)

Nog slechts enkele weken en er zullen tien jaren verlopen zijn sedert de vestiging van het Nederlandsch Tooneelverbond. Reden genoeg om, bij den aanvang van dit verslag, den blik iets verder dan gewoonlijk terug te slaan en den afgevoelen weg, als bij vogelvlucht, nog eens te overzien.

Toen, na tal van voorloopige besprekingen, den 19den December 1870. onze statuten werden vastgesteld en ons Verbond zijn taak aanving, telden wij ruim 200 leden en bedroegen onze inkomsten ongeveer f 700. Met stoutmoedige — sommigen meenden met overmoedige — hand schreven wij boven op ons programma »de oprichting en instandhouding van een Tooneelschool te Amsterdam,» omdat wij eene dergelijke School als de eerste en onmisbare voorwaarde voor eene verheffing van het tooneel in ons vaderland beschouwden; maar wij ontveinsden ons niet, dat wij, bij de vele kosten en bezwaren die hiermede gepaard moesten gaan, mischien nog lang, zeer lang op de verwezenlijking van dit plan zouden moeten wachten.

En toch, reeds na vier jaar konden wij van »onze Tooneelschool», spreken, en nog vier jaar later verrees er voor die school een eigen ge-

bouw. Z. M. onze Koning, de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen schonken ons daartoe hun krachtigen steun. Rennefeld, de onvergetelijke Rennefeld, had den moed om zich in 1874 als directeur aan het hoofd van de School te plaatsen en hij drukte op het onderwijs, onder zijne leiding gegeven, den stempel van zijn edelen, onbedorven kunstmaak.

Het ledental van ons Verbond groeide steeds aan. Niet bij stroomen kwamen de nieuwe leden tot ons — daarvoor konden wij hun te weinig aanbieden, — maar toch het aantal steeg van jaar tot jaar, en is thans in het afgelopen jaar van 1088 tot omstreeks 1400 geklommen.

Wij merken daarbij op, dat de twee jaren, waarin verreweg het grootst aantal nieuwe leden toetraden zijn 1873/1874, het jaar der oprichting van de Tooneelschool, en het nu afgelopen jaar, waarin de eerste leerlingen van onze instelling met goeden uitslag het tooneel betraden.

Deze feiten schijnen ons niet zonder betekenis, en mogen wel overwogen worden door die afdeelingen, welke voortdurend klagen dat zij hunnen leden geen tooneelvoorstellingen of voordrachten door de leerlingen der Tooneelschool kunnen aanbieden, dat zij enkel medewerken tot den bloei van het tooneel in de groote steden van ons land en dat het Tooneelverbond, op die wijze voortgaande, op haar steun niet zal kunnen blijven rekenen. Tot wie zóó spreken hebben wij slechts dit te zeggen: »Wij stellen uwen steun op hoogen prijs, wij zullen geen ding nalaten wat strekken kan om voor ons doel sympathie te wekken door het geheele land, maar wij zullen dit onder geen voorwendsel doen ten koste van hetgeen wij boven alles stellen: de deugdelyke inrichting van onze Tooneelschool.»

Die school bleef ook in het afgelopen jaar het voorwerp van onze eerste en meeste ernstige zorg — helaas! dat wij er bij moeten voegen; ook van onze ernstige bezorgdheid. Spraken wij in een vorig verslag het vertrouwen uit, dat het gelukken zou, door eene artistieke leiding, aan de Tooneelschool meer en meer het karakter te geven, dat zij behoort te hebben, namelijk dat van eene kunstinstelling, wij zouden der waarheid te kort doen, wanneer wij beweerden, dat dit vertrouwen in het afgelopen jaar niet werd teleurgesteld. Het vertrek van de leeraren Bauman en Jacquemet in het midden van het schooljaar, hunne vervanging, om financiëele redenen, door slechts één onderwijzer, de langdurige ongesteldheid eindelijk van Mevrouw Kleine, moesten van nadeeligen invloed zijn op het onderwijs. Tot verwijdering van drie der leerlingen (een hunner woonde enkel vaklessen bij) moest, in het belang der goede orde, aan het eind van den cursus worden besloten.

Dat ondanks het onvoldoende van den toestand, de resultaten van het overgangsexamen, inzonderheid wat de voordrachten betreft, vrij bevredigend mochten heeten, schrijven wij toe aan den niet genoeg te waardeeren ijver, waarmede Mevrouw Kleine op het laatst van den cursus den verloren tijd trachtte in te halen, en aan de bereidwilligheid, waarmede de Directeur in de leemten van het onderwijs poogde te voorzien.

Dit examen versterkte ons in de overtuiging dat er onder de 8 vrouwelijke en 7 mannelijke leerlingen, benevens de 5 die enkel vaklessen volgden, jongelieden zijn van onmiskenbaren aanleg, en dat het zeker de moeite

loon zal, wanneer wij door ruimere geldmiddelen in staat worden gesteld hunne opleiding tot beschaafde kunstenaars zoo volledig mogelijk te maken.

Vershil van inzicht tusschen den Directeur en het Bestuur der school gaf den heer Goteling Vinnis aanleiding om, bij schrijven van 15 September jl., ontslag uit zijne betrekking te vragen. Dit ontslag werd hem den 25^{en} daaraanvolgende, met ingang van 1 Mei 1881, eervol verleend.

Een niet minder ernstige reden tot bezorgdheid dan de zooeven genoemde gaf ons het besluit van den Koning om de subsidie van *f* 5000, welke onze school tot dusver van Z. M. mocht genieten, met ingang van 15 Mei van dit jaar, op *f* 2500 terug te brengen. Hierdoor dreigde niet alleen de zoo wenschelijke uitbreiding van het onderwijzend personeel onmogelijk te worden, maar rees zelfs de vraag of de school, bij een zoo aanzienlijke vermindering van inkomsten, in het leven zou kunnen blijven. Gelukkig bleek de belangstelling en de offervaardigheid bij een aantal leden zóó groot, dat binnen weinige weken door vrijwillige bijdragen het ontbrekende voor het thans ingetreden jaar ruimschoots werd gedekt.

Thans achtte het Hoofdbestuur het oogenblik gekomen om voor de instandhouding der school den steun van Stad en Staat te vragen. Een adres tot den Minister van Binnenlandsche Zaken werd niet alleen gunstig opgenomen, maar zeer spoedig beantwoord met de heuchelijke mededeeling dat over eene Rijkssubsidie van *f* 1000 zou kunnen worden beschikt. Een verzoek van gelijke strekking, tot Burgemeester en Wethouders van Amsterdam gericht, vond mede in zooverre een gunstig onthaal, dat door dit College op de Begrooting voor 1881 aan den Raad der Hoofdstad het verstrekken eener subsidie van *f* 2000 aan de Tooneelschool wordt voorgesteld. Vereenigt de Amsterdamsche Gemeenteraad zich met dit voorstel, en volgt het Provinciaal bestuur, tot hetwelk wij ons mede dezer dagen hebben gewend, het goede voorbeeld, dan mogen wij zeker met meer gerustheid de toekomst tegemoet gaan en zullen wij weldra in staat worden gesteld om de school, door een gewijzigde organisatie, nog beter dan tot dusver aan haar doel te doen beantwoorden.

De heer Mr. A. D. de Vries, wiens optreden als Secretaris van de Tooneelschool en tevens van de Commissie van toezicht wij in een vorig verslag als een verblijdend feit vermeldden, werd tot ons leedwezen in den loop van het jaar, door toenemende bezigheden, verhinderd ons zijn steun te blijven verleen. In zijn plaats trad op de heer J. L. Wertheim, die, over meer tijd kunnende beschikken, met niet genoeg te roemen ijver zijn taak heeft aanvaard en in wien de commissie van toezicht bij hare vele en gewichtige werkzaamheden een krachtige hulp heeft gevonden.

De heer Taco H. de Beer, die evenals Prof. Pierson, zich gedurende eenige uren in de week aan de verstgevorderde leerlingen wijdde, verplichtte ons bovendien door de wijze waarop hij, met opoffering van veel tijd en moeite, de redactie van het Tijdschrift behartigde.

Als naar gewoonte laten wij hier de korte mededeeling volgen van hetgeen in den schoot der afdelingen voorviel.

Drie nieuwe afdelingen, te H a a r l e m, te G r o n i n g e n en te Z a a n d i j k werden dit jaar opgericht.

De Rotterdamsche afdeeling, ondanks het verlies van een 16tal leden, nog steeds onze talrijkste, bood haren leden de opvoering aan van »De Vossenjacht» van den heer Kolff, een der stukken waaraan een vorig jaar een premie was toegekend. In samenwerking met de Afdeeling der Hollandsche Maatschappij voor fraaie kunsten en wetenschappen mocht het haar, dank zij ook de inschikkelijkheid van het Bestuur der Schouwburgvereeniging, gelukken eene welgeslaagde voorstelling van de Amsterdamsche Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel» te organiseeren. Bij de terugkomst van de Rotterdamsche tooneelstukken uit Londen, alwaar zij zulk een verrassend succes mochten genieten, gaf het afdeelingsbestuur met een aantal kunstvrienden door een feestelijke ontvangst van zijne belangstelling blijk.

Amsterdam, een tijd lang sluimerende, ontwaakte in het afgelopen jaar, door het krachtig optreden van haar bestuur, als tot een nieuw leven. Haar ledental steeg van 224 tot 328. Onder de nieuw toegetreden zijn een 40tal studenten, die door een uit hun midden in het afdeelingsbestuur worden vertegenwoordigd. De Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel» noodigde de leden den 17en Maart 1880 tot de bijwoning van de eerste voorstelling van het drama »De kat van den Tower» van den heer H. J. Schimmel. Later gaf de afdeeling een letterkundige soirée waarop Prof. Alberdingk Thym over Sardou's Daniel Rochat sprak en de dames Josephine en Jeanne de Groot eenige verzen voordroegen. Zoowel bij het bezoek van Sarah Bernhardt, als bij gelegenheid van het optreden van het Meininger Tooneelgezelschap deed de afdeeling van hare belangstelling blijken.

In den Haag klom het ledental van 132 tot 191. De heer Joh. Hilman gaf, op eene bijeenkomst der leden, zijne kostbare verzameling platen en gravures, op ons tooneel betrekking hebbende, te bewonderen. Den 19en Maart waren de leden bij de eerste voorstelling van »De kat van den Tower» de gasten van de vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.» Na afloop van deze voorstelling verzamelden zich de Directie, de tooneelstukken, twee leden van het dagelijksch bestuur der Residentie en een aantal andere genoodigden, als gasten van de afdeeling, in den foyer van den schouwburg.

De wijze waarop de Utrechtsche afdeeling, bij gelegenheid der Algemeene Vergadering den 18 October 1879, Hoofdbestuur en afgevaardigden ontving, blijft ongetwijfeld bij u in aangename herinnering. Behalve de voorstelling toen gegeven, wist het afdeelingsbestuur in den loop van den winter den leden nog twee tooneelvoorstellingen aan te bieden, eene van het gezelschap onder directie van de heeren Moor, van Ollefen en Veltman en eene van de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.»

Van de overige afdeelingen valt niets bijzonders te vermelden.

Ons Verslag is ten einde.

Heeft de toestand der Tooneelschool in het afgelopen jaar ons niet ten volle bevredigd, wij koesteren de verwachting, dat het nu aangevangen jaar

ons meer stof tot tevredenheid zal geven, en dat de beide nieuwe docenten welke sedert het begin van den cursus aan de school zijn verbonden, daartoe het hunne zullen bijdragen. Voor eene reorganisatie met betrekking tot het directeurschap, hebben wij, in overleg met de commissie van toezicht en beheer, een plan ontworpen, dat u zoo straks zal worden meegedeeld, en van welks verwezenlijking wij ons veel goeds voor onze Instelling beloven.

Het Hoofdbestuur is zich bewust van het ernstige van zijn taak. Het kwaad onder de oogen te zien, en, waar het noodig blijkt, ingrijpende maatregelen te nemen om het te bestrijden, acht het zijn onafwijsbare plicht. Moge het bij de vervulling daarvan op uwe instemming rekenen, en uwe medewerking ondervinden.

Namens het Hoofdbestuur:

De Algemeene Secretaris,

J. N. VAN HALL.

10^E ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND,

gehouden op 2 October 1880, in de Societeit „De Harmonie” te Dordrecht.

Tegenwoordig van het Hoofdbestuur: Dr. A. Pierson (Voorzitter), Joseph Jacobson, Mr. A. Bloembergen Ezn., Lodewijk Mulder en Mr. J. N. van Hall (Secretaris).

Vertegenwoordigd zijn de afdeelingen:

<i>Rotterdam,</i>	10	stemmen,	door	A. J. Le Gras en Jean Browne.
<i>Amsterdam,</i>	10	»	»	M. A. Perk, Mr. J. A. Levy en Jhr. J. F. Backer.
<i>Den Haag,</i>	10	»	»	Mr. J. E. Banck, Mr. A. Maas Geesteranus en Dr. Jan ten Brink.
<i>Utrecht,</i>	7	»	»	D. C. Nijhoff.
<i>Leeuwarden,</i>	6	»	»	Jhr. Mr. Æ. van Boelens van Eysinga en P. Zeper.
<i>Haarlem,</i>	3	»	»	Mr. Th. de Haan Hugenholtz, J. H. Krelage en Q. Hoeufft.
<i>Dordrecht,</i>	3	»	»	H. Vriesendorp Jr. en H. J. Kiewiet de Jonge.
<i>Den Bosch,</i>	2	»	»	J. N. Houba en Bn. Gansneb, gen. Tengnagell.
<i>Gouda,</i>	1	stem,	»	H. Post van der Burg en H. J. Wennekes.
<i>Zaandijk,</i>	1	»	»	J. De Jager Sz.

Te samen uitmakende 53 stemmen.

1. De Voorzitter, de vergadering openende, heet de afgevaardigden welkom. Hij zegt dat de Algemeene Vergadering in de eerste plaats bijeenkomt om een bepaald mandaat te vervullen, maar bovendien is zij een hoogst gewenschte samenkomst van allen die belangstellen in ons tooneel, niet het minst ook voor het Hoofdbestuur, dat, hoe verder het komt, zich steeds voor meer moeilijkheden, voor een grooter aantal gewichtige vraagstukken, soms van teederen aard, geplaatst ziet. Voor de beslissing van die vraagstukken staat het Hoofdbestuur gewoonlijk alleen, en het heeft derhalve behoefte om jaarlijks op deze bijeenkomst den raad in te winnen van de afdeelingen onzer maatschappij. Het Hoofdbestuur heeft bij deze gelegenheid tevens een appel te doen op de edelmoedigheid van de afdeelingen, vooral op die van de kleinere. Het wenscht bij haar het bewustzijn te verlevendigen, dat de Tooneelschool, ons troetelkind, voor het Verbond hoofdzaak is en blijft, en hen op te wekken zich ter wille van die school eenige opofferingen te getroosten. In verband met hetgeen door die kleinere afdeelingen soms van het Hoofdbestuur verlangd wordt, meent de Voorzitter nog eens te moeten wijzen op een misverstand dat er nog altijd blijft bestaan ten aanzien van de taak en de roeping van dit Verbond. Het Nederlandsch Tooneelverbond en de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel" uit elkander te houden, schijnt nog altijd voor de scherpzinnigheid van een aantal onzer landgenooten te zwaar. De Voorzitter meent derhalve nog eens te moeten herinneren, dat het Verbond voor de bestaande tooneelvereenigingen de meest mogelijke sympathie koestert, maar dat er tusschen onze maatschappij en haar geen verband bestaat.

2. De Secretaris leest het verslag over 1879/1880.

Op een vraag van Utrecht, omtrent de voor sommige afdeelingen vrij drukkende verzendingskosten van het Tijdschrift, wordt door den Secretaris geantwoord, dat de afdeelingen vrij zijn om zich het Tijdschrift door boekverkoopersgelegenheid te doen toezenden, maar dat de vlugste en goedkoopste wijze van verzending zeker wel de thans gevolgde blijft.

3. De Rekening over 1879/1880. Nadat door Dordrecht, die haar onderzocht heeft, tot goedkeuring is geadviseerd wordt de rekening goedgekeurd. (Zie Bijlage.)

4. De algemeene Begrooting en de Begrooting voor de Tooneelschool, voor het dienstjaar 1880/1881, worden achtereenvolgens artikelsgewijze behandeld.

De algemeene begrooting bedragende in ontvangst en uitgaaf f 4617.21 wordt goedgekeurd, nadat door Dordrecht is medegedeeld, dat zij thans 51 en door Zaandijk, dat zij thans 19 leden telt, terwijl Amsterdam met dankbaarheid constateert, dat het Hoofdbestuur zijne reiskosten, die slechts op f 25 geraamd zijn, niet in rekening schijnt te willen brengen.

Bij de Begrooting Tooneelschool vraagt Den Haag of het niet raadzaam zou zijn, met het oog op de behoefte aan geldmiddelen, het schoolgeld, dat nu slechts *f* 50 bedraagt, te verhoogen. Daar het schoolgeld toch voor de meeste leerlingen door anderen — afdeelingen en particulieren — betaald wordt, zou hiertegen weinig bezwaar kunnen bestaan.

De heer Joseph Jacobson heeft bezwaar tegen eene verhooging. Reeds nu heeft men moeite om het schoolgeld van allen te krijgen; de meeste leerlingen zijn kinderen van ouders, die niet in staat zijn een hooger schoolgeld te betalen. De afdeelingen zouden er mee bezwaard worden.

De Voorzitter zou een verhooging niet op zich durven nemen. Die afdeelingen, voor wier rekening sommige leerlingen de school bezoeken, zouden daardoor op lasten komen, die allicht te zwaar voor haar konden worden.

Haarlem acht het oogenblik, waarop men van staat en stad subsidie vraagt voor de school, niet gunstig voor een dergelijke verhooging.

Bij art. 7 der ontvangsten (subsidie van de gemeente Amsterdam: *memorie*) stelt de heer Bloembergen voor, dat de Vergadering zich wende tot den Raad der Gemeente Amsterdam, om aan te dringen op de aanneming van het voorstel van B. en W. tot het verleenen eener subsidie van *f* 2000.

Amsterdam deelt mede, dat de afdeeling besloten heeft bij de leden een adres ter teekening rond te zenden, waarin op de goedkeuring van den op de begrooting voor Amsterdam uitgetrokken post wordt aangedrongen.

De Voorzitter zegt dat het Hoofdbestuur zich, als vertegenwoordigende het geheele Verbond, met het verzoek om subsidie, bij gemotiveerd adres, tot B. en W. heeft gewend. De Algemeene Vergadering zou slechts hetzelfde kunnen doen en hetzelfde kunnen zeggen.

De Secretaris is mede niet voor de verzending van een adres door de Algemeene Vergadering. Het adres was uitvoerig gemotiveerd en de Gemeenteraad kan dus met kennis van zaken oordeelen. Wendt men zich nogmaals tot het Stedelijk Bestuur van Amsterdam, dan zou men of enkel een adres van adhaesie kunnen zenden, of wel men zou het Hoofdbestuur moeten machtigen om, wanneer het rapport van de afdeelingen is gepubliceerd, de bezwaren die gerezen mochten zijn tegen het verleenen eener subsidie, te wederleggen. Noch het een, noch het ander lacht Spr. echter wenschelijk.

Mr. Levy is van oordeel dat men de zaak er nu bij laten moet. Dat de Algemeene Vergadering adhaereert aan hetgeen het Hoofdbestuur gedaan heeft, spreekt van zelf. Die stap is dus overbodig. Een later adres tot ontzenuwing van de bezwaren in de afdeelingen gerezen, acht Spr. nog al bezwaarlijk, daar wij ons daarbij allicht op een terrein zouden moeten begeven, dat buiten het veld van beschouwing van onze maatschappij ligt. Ook hier geldt het bekende: *Et surtout pas de zèle!*

De heer Bloembergen verklaart, na het gehoorde, zijn voorstel in te trekken.

Bij art. 2 *g* der uitgaven vraagt Dordrecht inlichtingen aangaande het onderwijs in den zang. Hoe is het mogelijk voor een zoo gering tractement als *f* 200.— een geschikt onderwijzer te vinden?

De Voorzitter zegt dat de Tooneelschool het voorrecht heeft in den heer Molkenboer een uitstekend zangonderwijzer te bezitten, die met grooten ijver op voortreffelijke wijze zijn taak vervult, en wel bovendien geheel belangeloos. Alleen om in de gelegenheid te zijn dien onderwijzer een bewijs van waardeering voor zijne uitstekende diensten te geven, is deze som op de Begrooting uitgetrokken.

Amsterdam vraagt, waarom niet even als in vorige jaren is melding gemaakt van het Lindefonds.

De Secretaris antwoordt, dat men, toen de Begrooting gedrukt werd, meende dat er termen aanwezig waren om dit fonds aan een gewezen leerling der Tooneelschool uit te keeren; dit is echter later gebleken niet het geval te zijn, zoodat dit fonds, ten bedrage van *f* 119.30, als nog bij de Begrooting vermeld behoort te worden.

De Begrooting der Tooneelschool — beïragende, in ontvang en uitgaaf, *f* 10,092.21 — wordt hierop goedgekeurd.

5. Mededeelingen van het Hoofdbestuur omtrent de Tooneelschool, naar aanleiding van de vraag, door de afdeeling 's Gravenhage gesteld en door Mr. J. E. Banck van 's Gravenhage toe te lichten:

»Wordt bij de tegenwoordige inrichting van de Tooneelschool genoegzaam gewaakt voor de letterkundige opleiding en het vakonderwijs vande aanstaande tooneelsten.»

De heer Banck (den Haag) zegt, dat hij met het stellen van deze vraag de bedoeling had, de zaak van de Tooneelschool aan een grondige beschouwing te onderwerpen, en wel in de eerste plaats te vragen: voldoet de tegenwoordige inrichting der Tooneelschool aan de eischen welke men aan een dergelijke kunstinstelling mag stellen? Wat behoort bij een dergelijke school op den voorgrond staan, het technisch of het primair onderwijs? Spr. meent, het eerste, terwijl thans voor het technische onderwijs slechts *f* 1000.— en voor het primair onderwijs *f* 4000.— is uitgetrokken. Hij geeft toe dat de wijziging de school, die hij wil, niet terstond geschieden kan, maar men zou haar allengs kunnen doen overgaan in een vakschool. Zou het niet mogelijk zijn aan de school een avondcursus te verbinden, uitsluitend voor het technisch onderwijs? Zou naast Mevr. Kleine niet een mannelijk docent in het technische aan de school kunnen worden verbonden? Zou niet Mevr. Kleine kunnen worden uitgenoodigd zich meer dan tot nu toe aan de school te willen wijden, en voortaan alleen nu en dan, in enkele gastrollen, op het Tooneel op te treden? De heer Hofdijk geeft thans alleen kostuumkunde; waarom zou deze uitstekende letterkundige zich niet met meer letterkundig onderwijs kunnen belasten? Zou ook het Engelsch, waarvoor thans *f* 600.— is uitgetrokken, niet door een van de andere docenten onderwezen kunnen worden? Spr. wenscht uitbreiding van het technisch onderwijs en vereenvoudiging van het overige onderwijs. Nog acht Spr. het wenschelijk, dat er voor de leerlingen, die de school verlaten, diploma's van verschillende soort worden beschikbaar gesteld, en wel diploma's voor hen,

die bijzonder aanleg toonen voor het tooneel, en diploma's voor die leerlingen, welke, zonder met dramatisch taent begaafd te zijn, toch het gewoon onderwijs met vrucht hebben genoten. Eindelijk: hoe staat het met het Directeurschap? Heeft het Hoofdbestuur niet wat gewaagd gehandeld door aan den tegenwoordigen Directeur het gevraagd ontslag te verleen, terwijl men nog geen ander heeft? De Directeur moge dan niet in alle opzichten voldoen, men vergete niet dat het een hoogst onaangename betrekking is, vol teleurstelling, en waaraan een zeer gering tractement is verbonden. Heeft het Hoofdbestuur reeds een geschikt Directeur op het oog?

De Voorzitter dankt den heer Banck voor de belangstelling in de School, waarvan zijn vragen getuigen. Zelden zeker heeft er grooter homogeniteit bestaan tusschen een interpellant en dengeen tot wien de interpellatie gericht werd, als hier. De beginselen door den heer Banck verdedigd, zijn volkomen onze beginselen. Het is alleen de vraag, in hoever dit ideaal reeds nu kan verwezenlijkt worden. Vraagt men: wat moet hoofdzaak zijn? dan antwoordt ook het Hoofdbestuur: het technisch onderwijs behoort op den voorgrond te staan. En toch domineert thans het voorbereidend onderwijs, en zal het dit vooreerst ook moeten blijven doen. En de reden daarvan is zeer eenvoudig. Om slechts één voorbeeld te noemen: wij moeten de meesterstukken der buitenlandsche dramatische letterkunde met onze leerlingen kunnen lezen, maar daarvoor moeten zij de vreemde talen kennen. Die kennis mogen wij niet veronderstellen bij onze leerlingen, die voor een groot deel afkomstig zijn uit een stand, waarin zij weinig onderricht hebben genoten, maar daarom moeten wij zelf zorgen voor onderwijs en de vreemde talen. Wij kunnen en moeten het voorbereidend onderwijs met het technisch onderwijs in verband brengen, maar het technisch onderwijs op den voorgrond te stellen, is tot op dit oogenblik eenvoudig onmogelijk. Spr. deelt mede hoe hij handelt met het letterkundig onderwijs, dat hij in den afgeloopen cursus aan de verstgevorderde leerlingen heeft gegeven: men zou dit kunnen noemen onderwijs in aesthetiek, maar even goed onderwijs in het Fransch of het Duitsch; de scherpe grenslijn is bij zulk onderwijs niet te trekken. Een avondcursus zou voor jonge tooneelspelers veel bezwaar opleveren, omdat deze nooit zeker zijn over hun avond te kunnen beschikken. De aanstelling van een acteur. Ook hier is men het over het beginsel volkomen eens, maar de pogingen om zulk een persoon aan de school te verbinden, hebben tot dusver allen schipbreuk geleden. Onze aandacht is echter op dit punt steeds gevestigd, en de eerste acteur, aan wien wij dit onderwijs *in alle opzichten* kunnen toevertrouwen, en die daartoe bereid is, zal worden aangesteld. De Spr. deelt verder mede dat de leerlingen der hoogste klasse week aan week in de gelegenheid zijn geweest om kennis te maken met de kunstwerken in het Trippenhuis; er is geen stuk in deze verzameling, dat niet met hen is besproken en waarvan zij de geschiedenis niet kennen. Voorts heeft Spr. zich onledig gehouden met sommige meesterwerken, vooral van de Fransche literatuur, met hen te lezen, en voor hen te verklaren en aesthetisch toe te lichten. Het onderwijs in het Engelsch is op dit

oogenblik in zulke goede handen, dat het bestuur daarin, tenzij het dringend noodig bleek, niet gaarne verandering zou brengen. Over den Directeur moet het Hoofdbestuur zich met eenige reserve uitlaten. In het Verslag is medegedeeld, dat verschil van inzicht tusschen den Directeur en het Bestuur eerstgenoemden aanleiding gaf zijn ontslag te vragen. Waar dit verschil van inzicht bestaat, is er alle reden om het verzoek toe te staan en behoeven wij over de meerdere of mindere bekwaamheid van den Directeur niet uit te weiden. Het is gebleken dat de vereeniging der betrekkingen van kostschoolhouder en van Directeur, zooals die thans bestaat, groote bezwaren opleverde, en dat het wenschelijk is deze beiden te scheiden. Men is daarom op eene andere organisatie bedacht en tracht een persoon te vinden, die inwonende in de school, zich enkel met het administratieve en materiele zou kunnen belasten, terwijl dan aan een goed bezoldigd uitwonend Directeur, een literair en aesthetisch ontwikkeld man, de geestelijke leiding zou moeten worden toevertrouwd. Naar zoo iemand wordt door het Hoofdbestuur omgezien.

De heer Rössing meent, dat er zich niet enkel leerlingen aanmelden, wien het aan de noodige voorbereidende ontwikkeling ontbreekt. Bij de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel" hebben zich vier jongelieden vervoegd, die het examen der Hoogere Burgerschool hadden afgelegd; deze zou men naar de Tooneelschool hebben willen verwijzen, maar zij vinden daar niet het technisch onderwijs, dat zij noodig hebben. Spreker heeft meerdere grieven tegen de school. Voor het technisch onderwijs van Mevr. Kleine ontbreken de noodige stukken; die er zijn zijn slecht vertaald, en alleen in één genre, de comedie; alsof alle onze aanstaand acteurs *comédiens* moeten worden. Te Leipzig op de Tooneelschool worden al de verschillende genres onderwezen, dit behoorde ook hier zoo te zijn.

De heer Bancck bedankt den Voorzitter voor zijne volledige inlichtingen. Dat het aesthetisch onderwijs in de beste handen is, was Spr. bekend; hij had echter meer het oog op het literaire onderwijs. De hervorming, die hij verlangt, kan niet vandaag of morgen tot stand komen, maar hij wenscht den overgang langzaam te zien voorbereid. Ook zou hij met een avondschool voor technisch onderwijs de proef genomen willen zien, niet enkel voor jonge acteurs, maar ook voor die jonge lieden, die bijv. over dag op een atelier zijn of elders onderricht genieten.

De heer van Emden vraagt of wel de hand wordt gehouden aan de bepaling van het Reglement, dat er ook, nadat de leerlingen de school hebben verlaten, nog een band blijft bestaan tusschen hen en het Bestuur der school. Hij acht dit zeer noodig in het belang der zedelijke verheffing van den tooneelspeler, en meent dat deze bepaling van het Reglement zeer wordt uit het oog verloren, en men de hand van de leerlingen aftrekt, zoodra zij het tooneel hebben betreden.

Door den Voorzitter uitgenoodigd om te willen mededeelen op welk artikel van het Reglement hij doelt, daar hem (Voorzitter) die bepaling

niet bekend is, verklaart de heer van Emden, dat de heer Rössing zijn zegsman is.

De heer Levy heeft de vragen van den afgevaardigde der Haagsche afdeeling en het bondig, zaakrijk antwoord van den Voorzitter met het meeste genoegen gehoord. Tot zijn leedwezen is de eerste stoot om het debat te doen devieëren gegeven door den heer Rössing, die een duplicaat heeft geleverd van de censuur door hem onlangs in het weekblad »De Amsterdammer" uitgesproken. In dit vaarwater verzeilend, hebben wij allerlei algemeenheden, subjectieve waardeering van bestaande toestanden, te verwachten. Spr. wenscht zich tot de vraag: technisch of voorbereidend onderwijs? te bepalen en stelt als motie van orde voor *om het debat te beperken tot de vraag door den Haag gesteld.*

De Voorzitter acht de opmerking van den heer Levy een zijdelingse critiek op zijn beleid als Voorzitter, daar hij, door den heer Rössing aan het woord te laten, het debat zou hebben laten devieëren. Spr. is echter van een ander gevoelen. Het Hoofdbestuur heeft mededeelingen beloofd, en elke vraag, elke opmerking, elke critiek met de school in verband staande, is hem welkom.

De motie van den heer Levy werd in stemming gebracht en met 33 tegen 20 stemmen aangenomen.

De heer Haverkorn van Rijsewijk heeft eenige opmerkingen omtrent de letterkundige opleiding der leerlingen. Hij acht voor die opleiding het bibliotheekje, dat ter dispositie van de jongelui staat, onvoldoende. Tot het technisch onderwijs behoort ook, dat de leerlingen zich leeren bewegen als beschaafde menschen; daarvoor is het goed, dat de meisjes in fatsoenlijke kringen worden ontvangen. Spr. meent te weten, dat dit niet meer zooveel plaats heeft als vroeger. Dat op de school een groote plaats moet worden gegeven aan het lager onderwijs is een gevolg van den toestand van ons volk, en van de armoede aan dramatische poëzie in onze taal. Onze aanstaande tooneelspelers moeten vreemde talen kennen; hetgeen te Parijs en te Leipzig niet zoo noodig is. Al kost dit ook nog zoo veel, met het oog op den bloei van ons tooneel, mogen wij daaraan niet tornen. Spr. geeft voorts in overweging al de afdeelingen uit te noodigen ten behoeve van de bibliotheek der school boeken af te staan, nadat haar een lijst zal zijn gezonden van hetgeen er op dit oogenblik is.

De Voorzitter erkent dat de bibliotheek niet voldoende is, er is met het oog daarop dit jaar reeds meer voor uitgetrokken. Het denkbeeld, door den heer van Rijsewijk aangegeven tot aanvulling van die bibliotheek, ondersteunt Spr. zeer. De omgang met beschaafde personen is zeker hoogst wenschelijk; dit staat echter in verband met de geheele leiding van de school; hoe beter, hoe beschaafder die leiding is, hoe gemakkelijker het zal vallen om de jongelui in fatsoenlijke kringen te brengen. Aan de damespatronessen hebben wij in dit opzicht veel te danken; zij laten zich aan de vrouwelijke leerlingen voortdurend gelegen liggen en ontvangen haar bij zich in huis.

Mr. A. Wm. Jacobson (den Haag) is van oordeel, dat eene Tooneel-

school in ons land in een zeer exceptioneele toestand verkeert. Parijs en Leipzig kunnen onmogelijk tot voorbeeld strekken. De ideale toestand zou zijn: voorbereidend onderwijs en daarenboven een volledig praktisch (technisch) onderwijs. Maar wij hebben te strijden met een toestand van overgang en met geldgebrek; wij hebben dus te kiezen tusschen voorbereidingschool en vakschool — en dan *moeten* wij wel het eerste kiezen. Alleen wanneer er eens een belangstellend rijkard een kapitaal aan de school vermaakte, zouden wij tot het oprichten van een volledige vakschool kunnen overgaan.

6. Rapport der Commissie in zake Schouwburgexploitatie (Opgenomen in het Orgaan van het Verbond Jaargang 1879/80 no. 12 blz. 181—185.)

De Voorzitter leest de conclusie van de meerderheid der Commissie voor, en stelt voor de Commissie dank te betuigen voor het door haar uitgebrachte rapport.

Hiertoe wordt besloten.

7. Voorstel van het Hoofdbestuur om de proef, genomen met de Commissie van advies over de Tooneelschool, niet langer voort te zetten, en niet tot de blijvende instelling van eene dergelijke Commissie over te gaan.

Aan dat voorstel wordt door het Hoofdbestuur een nader voorstel vastgeknoopt, strekkende om *door elke afdeling buiten Amsterdam één lid te doen aanwijzen, om zitting te nemen in de Commissie van toezicht en beheer over de Tooneelschool, en wel met adviseerende stem, doch overigens met dezelfde rechten als de bij art. 14 der wet bedoelde leden.*

De Voorzitter meent dat de Commissie van advies, zooals die tot nu toe bestond, weinig belangstelling *getoond*, spr. zegt niet: *gevoeld* heeft voor de school. De fout lag in de samenstelling der Commissie. Nu wenscht men den band met de school inniger te maken — vandaar het latere voorstel.

De heer Banck, hoewel zelf lid der Commissie van advies, meent, dat wel niemand zich het lot van deze Commissie zal aantrekken. Er was weinig belangrijks voor haar te doen. Nu wenscht men haar eenvoudig in te lijven in de bestaande Commissie; maar dan geve men den leden niet enkel een adviseerende stem, maar gelijke rechten als aan die van de Commissie van toezicht.

De heeren Le Gras en Mr. Jacobson meenen, dat het thans voorgestelde een wetswijziging is, die hier niet kan behandeld worden.

De heer Levy ziet geen verschil tusschen de bestaande Commissie van advies en die, welke men thans wil. Spr. vraagt opheldering.

De Secretaris toont aan, dat in de vroegere Commissie van advies alleen de afdelingen boven 100 leden en twee Schouwburg-Vereenigingen vertegenwoordigd waren; thans wenscht men een vertegenwoordiging van alle afdelingen en niet van tooneelverenigingen. Er is dus wel degelijk verschil.

Utrecht heeft bezwaar tegen zulk een groote Commissie; de bestaande Commissie van toezicht is geheel op de hoogte der zaak, en er is naast haar geen andere Commissie noodig.

Haarlem vraagt of de leden individueel advies zullen geven of als Commissie; de afdeeling geeft aan het eerste de voorkeur.

Rotterdam herinnert, dat de Commissie is ingesteld ten einde te zorgen, dat de Tooneelschool niet te zeer een lokale kleur krijgje, en meent dat een regeling in den zin als wordt voorgesteld alle aanbeveling verdient. Het besluit zou dan behooren te luiden als volgt:

Bij wijze van proef, zal elke afdeeling buiten Amsterdam één lid aanwijzen om, met adviseerende stem, de vergaderingen der Commissie van toezicht en beheer over de Tooneelschool bij te wonen.

De Voorzitter zegt dat het Hoofdbestuur het geamendeerd voorstel overneemt. Hij meent dat er hier geen sprake kan zijn van een strijd met art. 14 der wet. Iedere Commissie toch heeft het recht om personen, op wier oordeel zij prijs stelt, uit te noodigen hare vergaderingen bij te wonen en haar te dienen van advies. Wij hebben behoefte aan een dergelijke Commissie bij de vele belangrijke vraagstukken, waarvoor wij ons vaak geplaatst zien, en die wij niet allen op de algemeene vergadering kunnen brengen.

Het voorstel om de proef met de bestaande Commissie van advies niet langer voort te zetten, maar door elke afdeeling buiten Amsterdam een lid te doen aanwijzen, gelijk in het geamendeerd voorstel is aangegeven, wordt aangenomen met 43 stemmen tegen 10

8. Benoeming van twee leden van het Hoofdbestuur, ter voorziening in de vacaturen ontstaande door de periodieke aftreding van de heeren Joseph Jacobson en Mr. J. N. van Hall.

Amsterdam stelt voor om, als een blijk van hulde aan de aftredende Hoofdbestuurders, hen bij acclamatie te herkiezen.

De Voorzitter wil, met het oog op het precedent dat hierdoor gesteld zou worden, liever de gewone wijze van stemming, bij briefjes, gevolgd zien.

De Secretaris is van hetzelfde gevoelen. Hij voor zich, hoe gevoelig ook voor het welwillend voorstel, zou geen vrijheid vinden om een benoeming bij acclamatie aan te nemen.

De uitslag van de stemming is dat van de 53 briefjes 50 zijn ingevuld met de namen van de beide aftredende leden van het Hoofdbestuur en 3 alleen met den naam van den heer Jacobson, zoodat de heer Joseph Jacobson met 53, en Mr. J. N. van Hall met 50 stemmen is herkozen.

Beiden verklaren hunne benoeming aan te nemen.

9. Als plaats voor de 11^e algemeene Vergadering wordt Leeuwarden aangewezen, onder die bepaling evenwel, dat, wanneer de afdeeling Groningen er op gesteld mocht zijn de vergadering te ontvangen, Leeuwarden zich terugtrekt en de Vergadering te Groningen zal worden gehouden.

Aan de orde is de behandeling der Vraagpunten.

De heer Haverkorn van Rijsewijk wijst op den rijkdom van stof, die er steeds op onze Algemeene Vergaderingen blijkt te zijn, en op de armoede aan stof, waaraan ons Tijdschrift laboreert. Daar wij ons nu bevinden in de oudste stad van Holland, waar zooveel merkwaardigs te zien is, geeft Spr. in overweging dat zij, die zich bereid hebben verklaard de verschillende vraagpunten in te leiden, van het woord afzien en hunne beschouwingen schriftelijk mede zullen deelen in het tijdschrift, dat daardoor zeker aan belangrijkheid zal winnen.

De heeren ten Brink en Levy, die als inleiders van de punten 10 en 11 op den beschrijvingsbrief vermeld staan, verklaren zich beiden bereid om van het woord af te zien, maar willen zich niet verbinden om hunne beschouwingen in het Tijdschrift te plaatsen.

De Voorzitter meent, dat wij hier niet zijn gekomen, met het doel om een merkwaardige stad te bezichtigen, maar in de eerste plaats om over de aan de orde gestelde zaken van gedachten te wisselen. Hij wenscht derhalve met de behandeling der vraagpunten aan te vangen.

Daartoe wordt besloten.

10 Is het raadzaam en wenschelijk om, in den tegenwoordigen toestand van ons tooneel, zich thans reeds toe te leggen op het vertoonen van klassieke drama's, als van Shakespeare, Lessing, Göthe, Schiller?

Dr. Jan ten Brink zegt, dat dit een oudbakken vraag is, van het vorig jaar overgebleven. Toen was er reden voor. De Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel" wilde toen »Romeo en Julia" van Shakespeare ten toonele brengen, en dat scheen velen een waagstuk. De Vereeniging heeft sedert het genoemde drama vertoond, en de vrees is, zoo al niet geheel, dan toch voor een groot deel schitterend beschaamd. Er valt dus weinig meer over dit punt te zeggen.

11. Welke mate van invloed behoort aan den schrijver van een tooneelstuk op de opvoering daarvan te worden toegekend?

Mr. J. A. Levy ziet in het tooneel de resultante van het woord en de aanschouwelijke voorstelling. Deze beiden hebben ieder afzonderlijke eischen, en daarom is het noodig, dat er samenwerking zij tusschen den schrijver, die het meesterschap moet hebben over zijn kunstgewrocht, en hen die het vertolken. Het is de vraag op welke wijze dat compromis tot stand kan komen. Heeft de schrijver het recht zijn volle subjectiviteit te doen gelden bij de opvoering van zijn stuk? Kan hij eischen, dat men een bepaald taaleigen volge, omdat hij dit noodig acht voor de vertolking van zijn gedachte? Op onze schouwburgen hoort men geregeld zeggen: »Ik heb er niet *op* tegen," en meer van die fouten tegen de taal; mogen dergelijke verkeerde uitdrukkingen geduld worden? Men herinnert zich hetgeen voorviel bij de repetities van Victor Hugo's *Ernani*, toen Mlle. Mars bezwaar maakte tegen den *vérsregel*:

»Vous êtes MON LION superbe et généreux."

Moet, zoozeer op de subjectiviteit van den schrijver gelet worden, dat hij hooge eischen kan stellen ten aanzien van decoratief, mise en scène enz.? De regie ten onzent schijnt tegenover den schrijver aanspraak te maken op een groote mate van vrijheid. Een voorbeeld daarvan is door den heer Hofdijk op de vergadering der afdeling medegedeeld. In zijn stuk: De dochter van den Kloveniersdoelen, komt de vermomming van een meisje voor, dat daarvoor een pruik en een baard moet dragen. De actrice, die het meisje voorstelde, weigerde echter zich zóó te vermommen, en de heer Hofdijk beweert, dat zijn stuk daardoor onkenbaar en onverstaanbaar werd. Nog een vraag: mag een stuk, dat gedrukt is, worden opgevoerd tegen den zin van den schrijver — als zijnde *domaine public*? Zoo iets toch is mogelijk. In een onlangs verschenen artikel in »Nord und Süd» wordt beweerd dat Goethe zijn »Faust», niet enkel het 2^e maar ook het 1^e deel, nooit bestemd had om op het toneel te worden opgevoerd. Moest Spr. zijn antwoord op dit vraagpunt formuleren, dan zou hij zeggen: De mate van invloed van den schrijver van een tooneelstuk op de opvoering daarvan moet groot genoeg zijn om de vertolking den stempel van zijne individualiteit te doen dragen, maar niet zóó groot, dat ieder ander element van samenwerking op den achtergrond wordt gedrongen.

Prof. Pierson moet tot zijn leedwezen ten eenenmale van den vorigen Spreker verschillen. Hij ziet niet in waarom de positie van den auteur tegenover een tooneelstuk een andere zou zijn als tegenover ieder ander prozastuk, dat in het openbaar mag worden voorgedragen, zonder dat hij over de wijze van voordragen iets te zeggen heeft. Spr. is voor absolute vrijheid in deze. De acteur — de naam duidt het reeds aan — treedt handelend op, en men mag hem daarbij niet aan banden leggen. Het is bekend, dat Frederick Lemaitre een stuk, *l'Auberge des Audrets*, gered heeft door, met de meesterschap van het genie, de hoofdrol anders op te vatten dan door den schrijver was bedoeld. Spr. zou wenschen dat elk dramatisch auteur de zelfverloochening had om, wanneer hij zijn stuk ter opvoering overreikte, tot de tooneelspelers te zeggen: »Ik heb thans afgedaan, nu aan u de beurt.»

De heer ten Brink meent, dat door den heer Pierson de rechten van den auteur wel een weinig worden voorbijgezien; de tooneelvertooning moet een harmonische eenheid vormen en die kan men niet verkrijgen wanneer men volle vrijheid laat aan de verschillende interpreten, die tot het vormen van die eenheid moeten medewerken.

De heer Le Gras, die met genoegen gezien heeft dat deze belangrijke vraagpunten in behandeling zijn genomen, en die met groote belangstelling het debat heeft gevolgd, verschilt met den heer Pierson in gevoelen. Hij meent dat een dramatisch auteur wel degelijk den stempel van zijn individualiteit op het opgevoerde stuk moet drukken. Spr. onderscheidt echter tusschen schrijvers van tooneelstukken en tooneelschrijvers: de eersten zijn vaak onbekend met de eischen van het toneel en daar zal dus de acteur zich niet altijd geheel naar den auteur kunnen schikken. Toch is het de plicht van den tooneelspeler te rade

te gaan met de bedoeling van den auteur. Samenwerking van auteurs en acteurs acht ook de heer Le Gras onmisbaar — maar de eischen van den schrijver mogen daarbij niet worden overdreven. Wanneer Sardou, bij de opvoering van een zijner stukken, drie repetitiën alleen voor de meubelen laat houden, waarbij de acteurs alleen dienst doen als figuranten, dan noemt Spr. dit een afdalen tot beuzelachtigheden, die geen navolging verdient.

Mr. A. Wm. Jacobson heeft in woord en schrift de oude quaestie, die hier behandeld wordt, reeds vaak besproken, en o. a. op het Kamper Congres de stelling verdedigd, dat er meer samenwerking behoorde te bestaan tusschen auteur en acteur. Wat zulk een samenwerking vermag heeft voor eenige jaren de bij uitstek geslaagde voorstelling van *Vorsten-school* bewezen. De eenige mogelijke weg tot een goede uitvoering is een zeer intieme samenwerking tusschen auteur en acteur. Zoo is het in Frankrijk. En nu zegt men wel, dat dit bij ons te lande niet mogelijk is, omdat onze acteurs literair niet zoo hoog staan als in Frankrijk, maar Sprs. ervaring heeft hem geleerd, dat zoo iets ook bij ons wel degelijk kan plaats hebben. Hij heeft voor een paar jaar een bespottelijke kleinigheid vertaald, en bij de repetitiën met de drie hoogst verdienstelijke kunstenaars, die dit stukje zouden spelen, over aal en spel van gedachten gewisseld; niet alleen was hij daardoor in de gelegenheid zijne opmerkingen mede te deelen, maar hij heeft van de tooneelspelers wenken ontvangen, die zeer belangrijk waren. Iets als de heer Pierson van Frederick Lemaître mededeelde is ook met Got voorgevallen, die in een stukje van de Musset de rol van een *abbé* geheel anders opvattend dan de dichter bedoeld had, daarmede een groot succès behaalde, ook bij Musset zelve. Spr. gaat nòch met het stelsel Pierson, nòch met het stelsel Levy mede maar wenscht harmonische samenwerking van auteur en acteur.

De heer Levy is niet overtuigd, dat hetgeen hij voorstaat iets anders is dan hetgeen de heer Jacobson wil. Ook Spr. wil intieme samenwerking tusschen beiden, maar waarbij geen van beide elementen domineere in dien zin, dat het andere op den achtergrond worde gedrongen. Principiëel verschilt Spr. daarentegen met den heer Pierson, die absolute vrijheid voor auteur en acteur voorstaat. Er is zeer zeker verschil tusschen de voorstelling van een drama en de voordracht van een vers of prozastuk. Het eerste is plastisch, de aanschouwelijke voorstelling van een handeling. Voor een plastische voorstelling van de denkbeelden van een auteur is samenwerking noodig. In beginsel is er zeker over het stelsel van vrijheid veel te zeggen, maar die vrijheid mag niet ontvallen in vrijheid van mishandeling.

De heer Pierson zegt dat er twee soorten van interpretatie zijn. De wetenschappelijke *interprés* is eenvoudig de slaaf van dengeen, dien hij interpreteert. Maar bij de kunstinterpretatie geeft de *interprés* de natuur weer, zooals hij haar ziet. Tegenover een levend schrijver moge de acteur, al ware het alleen uit wellevendheid, zekere verplichtingen hebben; tegenover een auteur, die niet meer tot de levenden behoort, moet hij vrij

zijn in zijn opvatting. Daardoor wordt ook voorkomen, dat er zich een bepaalde traditie vorme voor de opvatting van een rol — een kwaad, dat vooral in Frankrijk, het land van traditie en routine, merkbaar is. Men neme een rol als Hamlet. Wie zal zeggen of Hamlet is de type van besluiteloosheid, dan wel de handelende persoon bij uitnemendheid.

De heer Le Gras meent dat er bij den tooneelspeler maar al te veel geneigdheid bestaat om de rol te accommodeeren naar zijn natuurlijke gave; daardoor behaalt hij dikwijls een gemakkelijk succes, zonder dat de bedoelde idee tot haar recht komt. In de allereerste plaats acht spr. het plicht van den acteur om in te dringen in de bedoeling van den schrijver.

De vraagpunten 12, 13, 15 en 16 kunnen niet in behandeling komen, daar zij, die de punten gesteld hebben, niet ter vergadering aanwezig zijn om ze in te leiden.

Behandeld wordt alsnu vraagpunt 14.

Welke middelen zijn aan te wenden om de beschaafde spreektaal meer geregeld op het tooneel te doen bezigen?

Dr. ten Brink acht het beste middel, dat de schrijvers in de gelegenheid worden gesteld zelve hunne stukken aan de acteurs voor te lezen. Ook in onze dagen wordt er vaak nog zeer leelijk Hollandsch van de planken vernomen, een boeken-Hollandsch dat men vooral in stukken uit de oude doos aantreft. Op het tooneel moet men terugvinden de echo van den spreektoon, men schrijve voor het tooneel zooals men spreekt, en niet in stadhuisstijl.

De heer Le Gras zegt dat er in deze vergadering op gewezen is, dat de leerlingen der Tooneelschool grootendeels geworven worden uit de lagere rangen der maatschappij. Het is dus het werk van de Tooneelschool om althans voor het toekomende geslacht voor beschaving van de taal op het tooneel te zorgen. Wanneer het tooneel een spiegel moet zijn van zeden en gebreken, dan zal men wel degelijk nu en dan zijn toevlucht moeten nemen tot minder beschaafde taal. Doch in den regel zal men niet voor het tooneel moeten schrijven zooals men spreekt. Schrijvers en vertalers zullen zich moeten toeleegen op het schrijven van zuivere taal voor het tooneel.

Mr. Jacobson meent dat men voor het tooneel langzamerhand begint te schrijven, zooals men behoort te spreken. De taal van den cothurn zal zodoende allengs verdwijnen.

De heer Joh. Gram (den Haag) wenscht, vóór het sluiten dezer Vergadering, hier, uit naam van velen, zijn verbazing uit te spreken, dat de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel" voor eene tooneelvoorstelling bij gelegenheid van een Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond niet anders heeft weten aan te bieden dan drie stukjes uit het Fransch vertaald. Dit kan niet zijn omdat er gebrek is aan nieuwe goede oorspronkelijke stukken. Spr. wijst slechts op het met zooveel bijval ont-

vangen stukje van den heer Kolff: »Een man van principe," dat hier volkomen op zijn plaats zou geweest zijn, en dus velen gaarne zouden hebben gezien.

Mr. Jacobson sluit zich aan bij den vorigen spreker, maar hij meent het tevens te moeten betreuren, dat bij de voorstelling van gisteren avond de rolvastheid zooveel te wenschen overliet. Het was duidelijk, dat er te weinig en slordig gerepeteerd was. Zoo iets moest voor een dergelijke voorstelling niet kunnen gebeuren.

De Voorzitter hoopt dat in de opmerkingen van de vorige sprekers het afdeulingsbestuur het bewijs moge zien, hoezeer men op hare welwillendheid rekt, daar men zelfs tegenover haar het spreekwoord durft omkeeren en het gegeven paard wèl in den bek durft zien.

Voorts bedankt de Voorzitter de afdeeling Dordrecht voor de uitstekende wijze, waarop zij de Vergadering in haar midden heeft weten te ontvangen.

Nadat nog Rotterdam den Voorzitter heeft dank gezegd, zoowel voor zijne humane leiding als voor de uitstekende adviezen door hem uitgebracht, wordt de Vergadering gesloten.

Namens het Hoofdbestuur:

De Algemeene Secretaris,

J. N. VAN HALL.

HOOFDBESTUUR.

Jaar van
aftreden.

1882. Dr. A. PIERSON, *Voorzitter*, Amsterdam.
1884. Dr. B. J. STOKVIS, *Onder-Voorzitter*, Amsterdam.
1886. JOSEPH JACOBSON, *Penningmeester*, Rotterdam.
1886. Mr. J. N. VAN HALL, *Secretaris*, Amsterdam.
1882. W. J. HOFDIJK, Amsterdam.
1884. Mr. A. BLOEMBERGEN, *Ez.*, Leeuwarden.
1882. LODEWIJK MULDER, 's Gravenhage.

COMMISSIE VAN TOEZICHT EN BEHEER OVER DE TOONEELSCHOOLO.

- Dr. B. J. STOKVIS, *Voorzitter*.
Dr. A. PIERSON, *Onder-Voorzitter*.
L. J. WERTHEIM, *Secretaris*.
Mr. J. N. VAN HALL.
H. BINGER.
M. A. PERK.
Mr. W. W. VAN LENNEP.

AFDEELINGEN

(BESTUUR EN AANTAL LEDEN op 1 October 1880.)

ROTTERDAM (379 leden).

- *Voorzitter*.
Dr. H. TH. KARSTEN, *Secretaris*.
..... *Penningmeester*.
R. P. THOOFT.
F. EBELING.

AMSTERDAM (329 leden).

- M. A. PERK, *Voorzitter*.
W. J. HOFDIJK, *Onder-Voorzitter*.
Jhr. J. F. BACKER, *Secretaris*.
H. BINGER, *Penningmeester*.
Mr. J. A. LEVY.
M. J. WALLER.
J. L. WERTHEIM.

's GRAVENHAGE (192 leden).

- Mr. J. E. BANCK, *Voorzitter*.
Mr. A. WM. JACOBSON, *Secretaris*.
Mr. A. M. MAAS GEESTERANUS, *Penningmeester*.
Dr. J. TEN BRINK.
A. L. H. ISING.

UTRECHT (130 leden).

- Dr. L. J. MORELL, *Voorzitter*.
W. K. M. VROLIK, *Onder-Voorzitter*.
J. C. VAN EELDE, *Secretaris en Penningmeester*.

LEEUWARDEN (113 leden).

- Mr. A. BLOEMBERGEN *Ez.*, *Voorzitter*.
Mr. W. A. VAN SLOTERDIJCK, *Secretaris en Penningmeester*.
Mr. W. J. VAN WELDEREN, *Baron RENGERS*.
S. DRAISMA VAN VALKENBURG.
T. GRATAMA.

DORDRECHT (51 leden).

- H. VRISENDORP JR., *Voorzitter*.
H. J. KIEWIET DE JONGE, *Secretaris*.
H. P. DE KAT VAN HARDINXVELD, *Penningmeester*.
D. CRENA DE JONGH.
PH. ZADOKS SZN.

HAARLEM (40 leden).

J. H. KRELAGE, *Voorzitter*.
Mr. Th. DE HAAN HUGENHOLTZ, *Secretaris*.
Jhr. Q. HOEUFFT, *Penningmeester*.
D. L. VAN DER HEIDE.
P. J. L. HUET.

GRONINGEN (39 leden).

Jhr. Mr. W. C. A. ALBERDA VAN EKENSTEIN, *Voorzitter*.
Jhr. Mr. W. J. QUINTUS, *Secretaris*.
Jhr. Mr. A. J. M. VERHEIJEN, *Penningmeester*.
Dr. T. J. HALBERTSMA.
W. A. A. HECKER
Mr. H. E. MOLTZER.

'sHERTOGENBOSCH (25 leden).

H. W. G. ROLDANUS, *Voorzitter*.
Jhr. J. W. M. VAN DER DOES DE VILLEBOIS, *Secretaris en Penningmeester*.
J. N. HOUBA.
Baron R. A. L. J. GANSNEB, genaamd TENGNAGELL.
Mr. F. PLEYTE.

GOUDA (18 leden).

H. W. G. KONING, *Voorzitter*.
Mr. W. J. FORTUYN DROOGLEEVER JR.,
Secretaris.
D. LULIUS VAN GOOR, *Penningmeester*.

ZAANDIJK (19 leden).

J. DE JAGER SZN., *Voorzitter*.
P. C. VIS, *Secretaris*.
M. C. HONIGH, *Penningmeester*.

GENT (15 leden).

P. GEIREGAT, *Voorzitter*.
B. BLOCK, *Secretaris*.
Mr. J. O. DE VIGNE.
Dr. P. FREDERICQ.
J. VAN HOORDE.
Mr. AD. HOSTE.

De Afdelings-Secretarissen worden uitgenoodigd elke verandering in de lijst der leden hunner afdeling terstond op te geven aan den Uitgever van het Tijdschrift, J. L. BEIJERS te Utrecht.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN

— Hebben de beraadslagingen, op de 10^e Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond te Dordrecht gevoerd, in belangrijkheid voor die van de vorige bijeenkomsten niet ondergedaan, de oudste stad van Holland heeft het bij deze gelegenheid ook aan oud-Hollandsche gastvrijheid niet laten ontbreken.

Dat de tooneelvoorstelling niet belangrijker en niet beter verzorgd was, is zeker niet aan de afdeeling Dordrecht te wijten, die zich voor deze voorstelling groote opofferingen getroostte. Verblijdend was het intusschen, dat zich ook hier de oudleerlingen van de Tooneelschool, de dames Sablairrolles en Poolman en Corn. Schulze, gunstig onderscheidden. De gulle ontvangst na afdrop der voorstelling ten huize van den heer en mevrouw H. Vriesendorp Jr., de opgewekte toon, welke aan den gemeenschappelijken maaltijd heerschte, brachten het hunne bij tot het welslagen van deze bijeenkomst.

Mogen deze Algemeene Vergaderingen al geen directe gevolgen hebben, de beraadslagingen van hen die in ons tooneel belangstellen en over de eischen der tooneelspeelkunst hebben nagedacht, de voorlichting van deskundigen, van mannen van de praktijk, kunnen niet anders dan nuttig werken en zullen zeker niet nalaten hunnen invloed op onze tooneeltoestanden te doen gelden. Jammer, dat bij de tooneelspelers zelve het nut van het Tooneelverbond in het algemeen en van deze bijeenkomsten in het bijzonder nog zoo weinig wordt ingezien.

Wij hopen in staat te wezen in een der volgende afleveringen een lijstje te geven van de acteurs en actrices, die lid zijn van ons Verbond.

— In plaats van Mevr. Schimmel-Kalf, die, wegens vertrek uit Amsterdam, voor de betrekking van dame patronesse der Tooneelschool heeft bedankt, is door de Commissie van toezicht en beheer tot dame patronesse benoemd Mevr. O. Wüste, geb. von Götsch, die deze benoeming met de meeste bereidwilligheid heeft aangenomen.

— Het Verslag van den Raad van Beheer der Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel», over het tooneeljaar 1879/1880 is op minder scherp toon gesteld dan zijn voorgangers, waarschijnlijk omdat de gelukkige financiële resultaten welke de Vereeniging heeft verkregen, nadat

zij haren arbeid te Amsterdam tot een kleiner terrein (het Theatre Van Lier) beperkt zag, den Raad van beheer zachter hebben gestemd. Komen er in dit Verslag vele belangrijke mededeelingen voor, wij missen enkele opgaven, die voor de geschiedenis van de Vereeniging en in het algemeen voor de geschiedenis van ons Tooneel van groot belang zijn. Zoo zouden wij, met het oog op het aanhangig wetsontwerp op het auteursrecht, willen vragen: Hoeveel is door de Vereeniging aan *droit d'auteur* uitgekeerd? Wordt aan schrijvers van gedrukte oorspronkelijke stukken en dichterlijke vertalingen — wij denken bijv. aan Tartuffe van Alb. Thijm — ook een zeker tantième toegekend?

Het is ons niet bekend, of de Rotterdamsche Schouwburgvereeniging jaarlijks een gedrukt verslag verspreidt. Is dit wel het geval, dan zou een vergelijking tusschen beide vereenigingen en tusschen de resultaten door beiden verkregen, niet van belang ontbloot zijn.

Bijlage.

I. REKENING (goedgekeurd in de Alg. Vergadering van 2 Oct. 1880).

a. Algemeene Rekening.

Ontvangsten.		Uitgaven.	
Art. 1. Saldo der vorige rekening	Nihil	Art. 1. Bijdrage aan de Tooneel-	
„ 2. Contributiën Afdeelingen		school	f 3,153.57
Algem. leden.....	f 4,325.68 ⁵	„ 2. Tijdschrift:	
„ 3. Rente.....	„ 9.98	Drukkosten... f	612.50
		Verzending... „	347.25
		Redactiekosten „	200.—
		f	1,159.75
		terug: verzendingkosten	
		en verkochte Ex. „	424.91
			734.84
		Art. 3. Reiskosten Hoofdbestuur ..	„ —.—
		„ 4. Drukwerk.....	„ 34.—
		„ 5. Bureaukosten.....	„ 10.—
		„ 6. Onkosten Algemeene Ver-	
		gadering.....	„ 16.44
		„ 7. Onkosten inning van gelden	„ 55.32 ⁵
		„ 8. Onvoorziene uitgaven (acte	
		Hypothecaire Leening enz.)	„ 90.28
		Saldo in kas.....	„ 241.21
			f 4,335.66 ⁵

b. Rekening Tooneelschool.

Ontvangsten.		Uitgaven.	
Art. 1. Bijdrage van Z. M. den		Art. 1. Jaarwedde Directeur....	f 1,500.—
Koning.....	f 4,687.50	„ 2. Jaarwedden onderwijzend	
„ 2. Schoolgelden.....	„ 515.—	personeel.....	„ 4,020.81
„ 3. Giften:		„ 3. Erfpacht terrein schoolgebouw	„ 246.—
Buitengewone		„ 4. Rente van 4 pCt. leening	
gift.....	f 10.—	groot f 12,000.—.....	„ 480.—
Bijdragen tot		„ 5. Aflossing v. Aandeel No. 3	„ 500.—
dekking der		„ 6. Toelage Directeur voor be-	
verminderde		lasting, vuur en licht... „	500.—
subsidie van		„ 7 Schoolbehoeften en Biblio-	
Z. M. den		theek.....	„ 377.98
Koning	„ 312.50	„ 8. Schilderwerk.....	„ 293.08
	„ 322.50	„ 9. Stucad., timmerw. enz....	„ 117.84
„ 4. Rente fonds Hacke van		„ 10. Pianohuur en kachelhuur..	„ 100.—
Mijnden.....	„ 60.—	„ 11. Huur Gymnastiek-lokaal..	„ 32.—
„ 5. Bijdrage uit de alge-		„ 12. Meubilair.....	„ 57.60
meene kas.....	„ 3,153.57	„ 13. Assurantie.....	„ 47.—
		„ 14. Lidm. Toonkunst.....	„ 12.50
		„ 15. Bureaukosten.....	„ 40.—
		„ 16. Photographiën, onderwijs	
		aesthetiek.....	„ 102.—
		„ 17. Inrichting gebouw 2e ter-	
		mijn Pijpgascompagnie. .	„ 84.26
		„ 18. Verschillende uitgaven:	
		Saldo crediet bij de Crediet-	
		vereniging... f	117.20
		Andere kleine uit-	
		gaven.....	„ 110.30
			„ 227.50
			f 8,738.57

REKENING

II. BEGROETING (goedgekeurd in de Alg. Vergadering van 2 Oct. 1880).

a. Begrooting Tooneelverbond.

Ontvangsten:

Art. 1. Saldo Rekening 1879/80..	f 241.21
Art. 2. Contributiën van	
a. Afdelingen:	
Rotterdam.....	396 leden f'1188.—
Amsterdam.....	328 " " 984.—
's Gravenhage... 189	" " 567.—
Utrecht.....	132 " " 396.—
Leeuwarden.... 113	" " 339.—
Haarlem.....	41 " " 123.—
Groningen.....	39 " " 117.—
Dordrecht.....	35 " " 105.—
's Hertogenbosch 26	" " 78.—
Gouda.....	18 " " 54.—
Gent.....	15 " " 45.—
Zaandijk.....	10 " " 30.—
b. Algemeene leden..	
	70 " 350.—
	" 4,376.—
	f 4,617.21

Uitgaven:

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 3,622.21
Art. 2. Tijdschrift.	
Drukposten 1450 ex... f	600.—
Verzendingskosten 1300 leden.....	" 403.—
Redactiekosten.....	" 200.—
	f 1,203.—
Terug: verkoop	
exempl.... f	30.—
verzendingssk..	" 403.—
	" 433.—
	" 770.—
Art. 3. Reiskosten Hoofdbestuur....	" 25.—
Art. 4. Drukwerk.....	" 50.—
Art. 5. Bureaukosten.....	" 25.—
Art. 6. Onkosten Algemeene Vergadering.....	" 25.—
Art. 7. Onkosten inning van gelden.	" 50.—
Art. 8. Onvoorziene uitgaven.....	" 50.—
	f 4,617.21

b. Begrooting Tooneelschool.

Ontvangsten.

Art. 1. Bijdrage van Z. M. den Koning.....	f 2,500.—
" 2. Subsidie van het Rijk....	" 1,000.—
" 3. Schoolgeld.....	" 500.—
" 4. Giften:	
Buitengewone gift.....	f 19.—
Bijdragen tot dekking der verminderde subsidie van Z. M. den Koning....	" 2,400.—
	" 2,410.—
" 5. Rente fonds Hacke van Mijnden.....	" 60.—
" 6. Bijdrage uit de Algemeene Kas.....	" 3,622.21
" 7. Subsidie van de Gemeente Amsterdam.....	" <i>Memorie.</i>
	f 10,092.21

Uitgaven:

Art. 1. Jaarwedde Directeur.....	f 1,500.—
" 2. Jaarwedden onderwijzend personeel:	
a. Onderwijzeres in de voordracht.....	f 1000
b. Onderwijzeres in fransch en duitsch.....	" 1500
c. Onderwijzer in nederlandsch en geschiedenis.....	" 1500
d. Onderwijzeres in Let engelsch.....	" 600
e. Onderwijzer in de kostuumkunde.....	" 300
f. Onderwijzer in het teekenen.....	" 400
g. Onderwijzer in den zang-	" 200
h. Onderwijzer in dansen, enz.....	" 200
i. Gymnastiek onderwijs	" 100
	" 5,800.—
" 3. Erfpacht terrein.....	" 246.—
" 4. Rente der 4 pCt. leening, groot f 11,500.....	" 460.—
" 5. Aflossing van een aandeel.	" 500.—
" 6. Toelage Directeur voor belasting vuur en licht....	" 500.—
" 7. Schoolbehoeften en Bibliotheek.....	" 460.—
" 8. Bureaukosten.....	" 40.—
" 9. 3e termijn Pijpgaz-compagnie	" 84.26
" 10. Stucadoorwerk en verder onderhoud.....	" 100.—
" 11. Assurantie.....	" 47.—
" 12. Huur Gymn. lokaal.....	" 32.—
" 13. Pianohuur.....	" 70.—
" 14. Kachelhuur.....	" 30.—
" 15. Lidmaatsch. Toonkunst....	" 10.—
" 16. Verschillende uitgaven....	" 212.95
" 17. Verbetering van het tooneel, aanschaffing van meubilair	" <i>Memorie.</i>
" 18. Kosten eener eventuele reorganisatie met betrekking tot het directeurschap....	" <i>Memorie.</i>
	f 10,092.21

N.B. Ontvangen door vrijwillige bijdragen tot dekking der verminderde subsidie van Z. M. den Koning.....	f 3,300.—
Daarvan gebruikt in 1879/80... f	312.50
Begroot op 1880/81.....	" 2400.—
	" 2,712.50
Saldo in reserve...	f 587.50
Linde-fonds.....	f 119.30

HET
Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 3.

1 November 1880

Het Tooneel in de Hoofdstad. I. — Een goed woord van Regnier. — Rotterdamsche Correspondentie. I. — Correspondentie. — Mr. M. G. L. van Loghem, Jij en Jou. — Berichten en Mededeelingen.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

I.

Over stukken als Moser's *Ultimo*, dat in de tweede Septemberweek bij het „Nederlandsch Tooneel” op „de Koopman van Venetië” (1) volgde, valt het moeilijk veel te zeggen. Er over te redeneeren gaat in het geheel niet. Dat is door een man van geest, al is die geest ook niet van de fijnste, in een jolige bui, met losse hand op het papier geworpen, zonder dat hij zich heeft afgevraagd of hij van het motief, dat hij voor zijn stuk koos alles, of ook maar het voornaamste gemaakt heeft, wat er van te maken viel. Een ander moge dit motief weder opnemen en het tot een echt blijspel uitwerken, Moser neemt het eenvoudig als aanloop en als slot, en bekommert er zich in dien tusschentijd bitter weinig om. Hij gaat onderwijl grasduinen, laat het eene dwaze tooneel, zonder veel of desnoods zonder eenigen samenhang, op het andere, de eene koddige figuur en grappige verwickeling op de andere volgen; vindt nog gelegenheid voor een aardig, fijn liefdetoneeltje dat „*de vuurproef*” heet; — en amuseert u vijf bedrijven lang. Daar moge heel veel grofs, heel veel ouds, heel veel onzinnigs onder loopen, doch dat men het

(1) Zie no. 1 van dit Tijdschrift.

ruim drie uur aanziet en aanhoort, en ten slotte, wel geen fijn kunstgenot gesmaakt, maar hartelijk gelachen en zich geen oogenblik verveeld heeft, terwijl de schrijver tot geen enkele dubbelzinnigheid of gewaagde toespeling zijn toevlucht heeft genomen, bewijst zeker voor het meer dan gewoon talent van Gustaf von Moser.

Maar het bewijst ook voor de opvoering door de vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel.” Vroolijk en vlug werd *Ultimo* afgespeeld, en dat verscheidene rollen in handen waren van de jongere leden van het gezelschap, die terecht in den laatsten tijd wat meer op den voorgrond treden, gaf er een niet te versmaden frischheid aan. Inderdaad aardige, scherp geteekende, typen gaven vooral de heeren Spoor, de Vos, F. Bouwmeester en van Dommelen. Buitengewone vermelding verdient Tourniaire als George Richter; zulk een mannelijke figuur, met zooveel frisschen, gezonden humor weergeven, zagen wij van dezen jongen tooneelspeler tot heden nog niet.

„Iemand ergeren” voor „plagen”, „die lieve onschuld!” voor „dat lieve onschuldige kind!” zijn germanismen, die de Vereeniging niet moest dulden. De uitspraak van „George” schijnt menig lid van het gezelschap moeite te kosten.

De keuze van Victor Hugo's *Angelo* moest op zijn minst bevreemding wekken. Zoo een, dan behoort dit stuk tot eene sedert lang afgesloten periode.

Het stuk toch is een toonbeeld van onnatuur en gebrek aan motiveering, uit den tijd toen de romantiek of zich schuchter uitsprak, onverstaanbaar bleef en schimmen in plaats van menschen te aanschouwen gaf, of wel trachtte — gelijk hier — stormenderhand de wereld te overwinnen en monsters voortbracht. In die onnatuurlijke en veelal ziekelijke toestanden leven we niet mee en waar de dichter hartsucht teekent, lachen wij; waar hij lijden teekent, blijven we koud; waar hij liefde teekent, halen wij de schouders op. Het eenig min of meer geldig motief voor de keuze van dit stuk, zou zijn, dat vijf personen gelegenheid hadden, meesterstukken van tooneelspeelkunst te geven. Dit nu is *niet* geschied. Als *Angelo* was de heer Schoonhoven niet onverdienstelijk, als Rodolpho bleef de heer de Jong niet zoo heel ver beneden

den eisch, als Homodei was de heer Spoor dragelijk, maar de Italiaansche hoogheid en de familietrots, die den eersten, de gloeiende hartstocht, die den tweeden, de satanische sluwheid en de duivelsche berekening, die den derden moet teekenen, komen alleen in de woorden voor, maar teekenden zich niet of in het spel der vertooners.

Wel was Mej. Sophie van Biene nader aan 'tbeeld van Catharina, wel had zij zeer schoone oogenblikken; maar een geboren vorstin, een plotseling geknakte lelie vertoonde zij niet. Zij was lijdende, geheel het stuk door en waar Tisbe haar met verwijten overlaadt, heeft zij niet eens de kracht, zich daardoor beleedigd te toonen of zelfs verwondering te laten blijken. Maar veel ware anders geweest, hadde Juffr. Josephine de Groot ons en haar een ander beeld van Tisbe vertoond. Tisbe is een gevierde tooneelspeelster, gewoon met grooten en vorsten te verkeerem, de erkende minnares vanden Podesta — reden genoeg om te gelooven, dat ze manieren zal hebben; dat haar toorn, haar woede zich anders zal openbaren dan door verheffing van stem, anders dan door 't uitslaan van nagels, enz. Het publiek, dat in de hartverscheurendste oogenblikken luide in lachen uitbarstte, heeft of 't bewijs geleverd, dat karakter niet te verstaan, of dat karakter zelf of de interpretatie te veroordeelen. Wij gelooven het laatste. Daar was in deze Tisbe niets van het vertrapte kind des volks, dat bij het bewustzijn van haar ellendigen toestand ook in haar diepsten val nog het recht meent te hebben en gronden vindt, om wraak te nemen tegen vermeende vijanden, waar de echte vijanden, de kweekers des onheils, onbereikbaar zijn. Wij zagen niets dan de kwaadaardige eigennigge, die wantrouwt en ergert en steeds meer geërgerd wordt; niet de wraakeischende, maar de grillige booze, die voor het oog van een verstandig mensch belachelijk wordt.

Een reeks vertooningen beleefde *Talent en geboorte*, de nieuwe, in kernachtig Nederlandsch geschreven vertaling van Legouvé's *Par droit de Conquête*, welk stuk volgens het „Journal intime de la Comédie Française van d'Heylli den 7den Juni 1855 voor het eerst in het Théâtre Français

werd ten tooneele gebracht. Werd toen reeds de opmerking gemaakt, dat de kloof tusschen adel en burgerij niet meer zóó wijd gaapte, als door Legouvé wordt voorgesteld en dat een knap Ingenieur, die zich goed voordoet, niet meer zulke onoverkomelijke hinderpalen ontmoet, wanneer hij een meisje van adel, dat hem liefheeft, wil huwen; thans, nu wij een kwarteeuw verder zijn, is dit verwijt zeker nog van veel meer kracht. Dat de tegenstelling blijft bestaan en stof blijft leveren voor een dramatische bewerking, hebben Emile Augier en Jules Sandeau met *le Gendre de M. Poirier* bewezen. Maar hoeveel minder oppervlakkig, hoeveel fijner en met hoeveel meer komische kracht behandelden zij hun onderwerp! In *Talent en Geboorte* schiet Legouvé naar ons oordeel, zijn doel voorbij. Wanneer hij de markiezin en later Alice hare beschouwingen over de onmogelijkheid van eene verbinding met een niet-adellijken, zonder blikken of blozen, als de natuurlijkste zaak van de wereld, laat verkon- digen en verdedigen, overdrijft hij even hard, als wanneer hij aan het slot *alle* bezwaren, ook die welke ook nog in onze dagen mogen en moeten wegen, als met een tooverslag oplost. De liefde vermag veel, en de conventioneele liefde, waarmede wij vaak op het tooneel genoeg moeten nemen, bijna alles; maar kras blijft het, en ons verduwings- vermogen wordt op een harde proef gesteld, wanneer wij niet alleen de trotsche Alice de Rochegune in de armen zien vallen van boerin Bernard, en deze als haar aanstaande schoonmoeder zien begroeten, maar ook de geheele familie, verstokte en in hare kwartieren verschanste adellijken, die verbintenis zien goedkeuren en toejuichen.⁽¹⁾

Dat met zulk grof geschut toch nog zulk een succes werd behaald, zou ons haast doen twijfelen aan den goeden smaak

(1) We hadden op nieuw gelegenheid te zien, hoe zonderling ons publiek, dat in den regel geheel vreemd wordt gehouden aan letterkundige analyse, literair-aesthetische studiën en derg. zich geen rekenschap vragende van den indruk, dien 't ontvangt, in den wilde oordeelt. Het juicht Bernard toe, die weigert den naam van de Cernay te voeren, waarop hij recht heeft — men bewondert hem omdat hij trotsch is op zijn burgerschap, — waarom keurt men dan van de leden der adellijke familie af, dat ze trotsch zijn op hun adeldom, dat Alice bezwaar heeft haar naam te verwisselen voor een anderen, die wellicht even eerlijk is, maar toch in allen gevalle — dat moet de vurigste democraat toestemmen — niet zoo beroemd als de hare.

van het publiek, dat „de Hollandsche comédie” te Amsterdam bezoekt, wanneer wij niet bedachten, dat de groote aantrekkingskracht voor een goed deel door Mevr. Kleine wordt uitgeoefend, die als vrouw Bernard ons een van hare voortreffelijkste scheppingen te bewonderen geeft. Zoo geestig, zoo breed, zoo rustig, met zulk een rijkdom van fijngevoelde en treffend ware schakeeringen, en met zulk een autoriteit geeft Mevr. Kleine die aardige figuur weder, dat we gaarne vergeten, dat zij haar rol soms wat teveel *en virtuose*, als solopartij behandelt, en daardoor gevaar loopt, al hare medespelers als het ware dood te slaan.

Wij zijn oprechte bewonderaars van Louis Bouwmeester's buitengewoon talent. Zijn „Werkstaking,” zijn Shylock behooren tot het schoonste, wat we ooit op een Nederlandsch tooneel zagen. Kan hij in dergelijke gemarkeerde rollen de vergelijking met beroemde acteurs van het buitenland gerust doorstaan, zoodra hij in het moderne pak den man van fijne vormen, zoo al niet van goeden huize, moet voorstellen, schiet hij tekort. Hoe Alice de Rochegune in de houding en de manieren van den man, dien zij voor graaf de Cernay aanziet, in zijn onophoudelijk gesticuleeren met den stijf uitgestreken wijsvinger, niet terstond den burgerman herkent, zou ons nog onbegrijpelijker voorkomen, wanneer niet de trotsche freule zelve, door Mej. Christine Poolman voorgesteld, op hare beurt door toon en houding aan den adel harer afkomst deed twijfelen.

Beter in haar rol was Mevr. de Vries, die, door waardige opvatting en een groote soberheid, zoo weinig mogelijk een tooneelmarkiezin te zien gaf. Dit valt te meer te prijzen, omdat het herhaaldelijk blijkt, hoe moeilijk het nog voor onze tegenwoordige tooneelspelers is, ons, eenige bedrijven lang, in de heusche groote wereld te verplaatsen. Met al zijn talent, met al zijn zeggingskracht, gelukte het den heer Morin dezen keer niet, ons een echten markies de Rouillé voor de oogen te tooveren.

De overbekende type van den adellijken *viveur* gaf de heer Tourniaire niet onaardig weer; vooral het trio tusschen hem, George Bernard en Wilson, waarin de Vicomte de beide laatsten tracht te amuseeren met de mededeeling, hoe hij den

man van zijn nicht Alice denkt te behandelen, was vol verdienste. Juffr. Bourette mist nog het een en ander om de rol van een ondeugend kamermeisje tot haar recht te doen komen.

Ondergeschikte rollen, als Marie en Amelie, door een paar frissche jonge figuurtjes als Tonia Poolman en Anna Sablairoles te mogen zien spelen, is een vroeger ongekend genot. Wie dat genot op zijn volle waarde wilde leeren schatten, had zich slechts 13 of 14 October naar den Stadsschouwburg te begeven, welks directie op den onzaligen inval gekomen was, om eveneens Legouvé's stuk te vertoonen, en daardoor van zelf tot een vergelijking uitlokte, die niet anders dan in haar nadeel konde uitvallen. De rollen van de freuletjes d'Orbeval werden daar door een paar dames vervuld, die men voor „arme bloedverwanten” zoude hebben kunnen houden, wanneer niet het plat-Amsterdamsch, vooral van de oudste der twee, haar ook nog op dien titel alle aanspraak had doen verbeuren. Zoover de zeer middelmatige vertaling van Mr. v. H. beneden de zuiver Hollandsche van *Hollandine* staat, zoover stond ook de vertolking op het Leidsche Plein beneden die in de Amstelstraat. Alleen Moor gaf aan zijn Georges Bernard een stempel van distinctie, dien wij bij Bouwmeester misten.

Steunpilaren der Maatschappij, mannen van zaken, die geld maken, invloed winnen, veel groots tot stand brengen, maar toch in den grond der zaak het geluk, de eer, de welvaart en het leven hunner medeburgers in de waagschaal stellen, om hun schatten te verzamelen, soms zelfs maar al te vaak hun snoodheid dekken met een waas van vroomheid, zulke menschen teekent ons met zeldzame kracht Henrik Ibsen in zijn *Samfundets Støtter (die Stützen der Gesellschaft)* dat in eene uitmuntende Nederlandsche vertaling metvolslagen noodeloze wijziging van bijna alle namen in den stads-schouwburg werd gespeeld. De inhoud mag als bekend verondersteld worden, we wijzen er alleen met nadruk op, dat het stuk zeldzame technische verdienste heeft, en dat het door motiveering, tijdverdeeling en replek tot het beste behoort, wat in de

laatste jaren voor het voetlicht kwam. De zeer juist aangebrachte, hoewel niet overal even waarschijnlijk intrige doet alleen hier en daar het gesprek wat rekken; maar overigens is het een stuk van zeldzame dramatische kracht en zeer goede moraal, al is het niet bijzonder geschikt, om ons vertrouwen in de menschen te doen toenemen.

Een merkwaardig verschil vertoont dit drama met het hedendaagsche Fransche, doordat van de vaste tooneelkarakters geen spoor te ontdekken is, maar alle personen menschen zijn, die even als we dat dagelijks zien, zich onder wisselend licht vertoonen, al naar den drang der omstandigheden. Het geheel ademt een weldadigen geest, minder geavanceerd dan we soms elders opmerken; maar te meer van streven ten goede getuigend, waar we de vrouw, d. i. het huiselijk leven, het huwelijk, als het verzoenend en veredelend element op den voorgrond zien treden. Het is Martha, die goed maakt, wat haar broeder bedierf; het is Lona, die zich in haar lijden troost, door wel te doen, en die het goede weer doet herleven door moed en zelfverloochening, en het is Dina, die vrij van den dwang der conventie, het goede wil en dat bewerkt, zonder daardoor de vroolijkheid der jeugd te verliezen. Er is veel waarheid en veel beteekenis in de slotwoorden, waar Bernick beweert: „de vrouwen zijn de steunpilaren der maatschappij!” en juffrouw Hessel daarop antwoordt: „Neen, ... vrijheid en waarheid, dat zijn de steunpilaren der maatschappij.”

De uitvoering verdient allen lof.

De vier bedrijven worden alle afgespeeld in de huiskamer van Consul Bernick, die over een terras heen uitziet op de openbare straat. Moeten we het aan de eenvoudige zeden van de „kleine zeestad” toeschrijven, dat de man, die schepen uitrust en spoorwegen aanlegt, zulk eene eenvoudige burgerlijke omgeving heeft? Het ameublement althans was vrij armoedig. Als Gustaaf Bernick hadden we herhaaldelijk gelegenheid in den heer Veltman een studiekop te bewonderen. Zijn ontroering als John Tønnesen terugkomt, de man, dien hij schandvlekte en die hem ten val kan brengen, zijn angst als John hem dreigt te verraden, zijn ontsteltenis als de huisgeestelijke luid (de vertaler maakt er verkeerdelijk

een hoofdonderwijzer van, maar maakte dit dubbel goed door een paar goedaangebrachte kwinkslagen) het geheim uitspreekt, zijn gruwen van zich zelven bij den duivelschen inval, dat John met de *Indian Girl* (de *Gazelle* in de Duitsche vertaling) naar New-York zal gaan, wetende, dat het schip reddeloos verloren zal zijn als de storm losbreekt, zijn bedwongen wanhoop, als hij verneemt, dat het schip vertrokken is — dat alles was zoo geheel juist gevoeld en meesterlijk weergegeven. Niet minder voldeed ons de heer Moor als John Tönnesen. Hij was inderdaad de flinke, vrije levenslustige kerel, de ronde jongen, die graag vergeeft; maar woedend wordt als hem zijn goede naam wordt ontroofd en zijn meisje bovendien. Waar hij zijn zwager nog twee maanden tijd geeft om zijn positie te redden, doet hij onweerstaanbaar aan de offerende deugdhelden van Victor Hugo denken, doch verstaald in 't waarschijnlijkje. Dien indruk maakte de heer Moor ook volkomen.

De goede verwachtingen, die we sedert de mislukte opvoering van *Par droit de conquête* van Mej. A. Vink hadden, hebben zich bij dit stuk niet alleen bevestigd, maar zelfs zeer versterkt.

Als Oskar Bernick was zij eene onberispelijke travesti, eenvoudig, natuurlijk en frisch; met enkele actrices van die kracht zou het gezelschap veel winnen. Ook de heer Bigot gaf den fatterigen broer zeer goed weer, zoowel als v. Ollefen den scheepsbouwmeester en de heeren K. Vos, Ellenbergen en M. van Beem de spoorwegondernemers en medesteunpilaren der maatschappij. Als Dina Torp was Mej. Eveline Kapper volstrekt niet op haar plaats, evenmin als ze dat was als Alice in Legouvé's stuk; haar toilet en vooral haar coiffure maakt haar eer tot een ingekrompen oudvrouwtje dan dat ze, gelijk we haar vroeger wel zagen, er uitziet als een luchtige, vroolijke jonge dame — als kamermeisje in *de Misvattingen van Lambinet* (zeker de lafste grap in jaren vertoond) deed ze ons weer aan vroegere dagen denken, toen we haar met genoegen zagen. Ook Mevr. van Westervoven kregen we weer te aanschouwen; 't is jammer dat haar optreden zoo zelden voorkomt. Ze kleedt zich met smaak en heeft de beschaafde manieren, die enkele huisvrien-

dinnen van consul Bernick in hooge mate missen. Haar rol (Mevr. Gustaaf Bernick) gaf haar weinig gelegenheid tot bijzondere „leistungen.”

Eindelijk hadden we het voorrecht hier eene nieuwe actrice te begroeten, Mevr. van Offel-Kley.

Zij is ons geen onbekende: als Mevr. Cotteret in *Pont Arcey*, en als Mevr. Dufauré in *les faux Bonshommes* (beide rollen indertijd door Mevr. Albregt gespeeld) ook als Mevr. van Reickelaer in *Onze Stand*, maar vooral als Doris Quinault in *Narcis*, hebben we van haar de aangenaamste herinneringen en zeker is ze ons — vooral in deze omgeving — hoogst welkom. Ze speelt eenvoudig, natuurlijk en waar, zonder realistische overdrijving; ze spreekt duidelijk, geaccentueerd en met veel zorg voor de uitspraak. Haar Vlaamsch accent is niet onbevallig, maar kon het best in een kring van Noordnederlanders gemist worden. We hopen haar weldra eens in eene zwaardere rol te zien. Als Lona Hessel heeft ze ongetwijfeld allen voor zich gewonnen en heeft zij onder de gelukkigste omstandigheden gedebuteerd.

Volledigheidshalve vermelden wij nog, dat men in den stadschouwburg tot opening van het seizoen *De Zwarte Venus* speelde, met enkele zeer mooie decoratiën, een decoratief, naar men zegt, uit het „Théâtre du Châtelet,” en met donder en bliksem, wind, regen, zon en maan en allerlei viervoetig gedierte, tot kameelen toe. Aan hooge kunst valt hier natuurlijk niet te denken, men zoekt die niet bij een kermisstuk, en 't is beter, dat zulke stukken *niet* gespeeld werden; maar toch is 't goed, dat men nu en dan met wat meer ingewikkeld en uitgewerkt decoratief omga: de Meiningers hebben ons getoond, wat men er mede kan doen; immers, waar we ons aanhoudend aan salonstukken vergasten, altijd in dagelijksche omgeving en altijd de taal des dagelijkschen levens nabootsende, daar loopt zelfs de grootste kunstenaar nu en dan gevaar, 't verschil uit 't oog te verliezen tusschen „rolopzeggen” en „spelen” of „vertolken.” We moeten ons niet in zóo engen kring bewegen, dat alle buitengewoon effectmakende decors onnoodig worden. Men kan daar Wagner op nalezen. Men geve naast moderne salonstukken in proza ook eens een drama in verzen,

of een klassiek stuk bijv. uit het repertoire der Meiningers. Een verdienste achten we 't, dat 't ballet in den Stadsschouwburg herleefde en dat nog wel met eene solodanseres van eene kracht als Fräulein Hintermann, waardig gesteund door den solodanser Voitius van Hamme. Na *het Geheim van den Blinde*, dat nu volgde en waarin een paar balletdansen waren aangebracht, waren de dansers echter weer verdwenen.

In „Frascati” zoowel als in de Amstelstraat, bepalen de heeren Prot en Zoon zich niet alleen tot het drama en 't melodrama maar geven ook operettes en hebben daarbij den steun van Mw. Frenkel, terwijl Mw. Sophie Spoor er gastrollen speelt.

†

EEN GOED WOORD VAN REGNIER.

Van Regnier, den voortreffelijken Oud-Sociétaire van de Comédie Française en den niet minder voortreffelijken leeraar aan het Conservatoire, werd dezer dagen een briefje openbaar gemaakt, dat hij in 1866 aan een van zijn jonge leerlingen, Aurélie Monnet, schreef. Wij nemen daaruit het volgende over, dat de leerlingen en de oud-leerlingen der Tooneelschool, en nog wel enkele anderen, wellicht niet zonder vrucht zullen lezen.

»Il y a en toi l'étoffe d'une artiste, comme aussi, je le crois, le
 »coeur d'une bonne fille. Développe tout cela, garde précieusement
 »ce que tu as reçu de Dieu, et donne-toi ce qui s'acquiert, c'est-à-dire
 »travaille bien, lis, écris beaucoup, augmente ton instruction; c'est
 »plus important pour une jeune actrice que d'apprendre des rôles;
 »soigne ta prononciation, écoute sur ce point les conseils de ceux
 »qui t'entourent, tu as le bonheur d'avoir auprès de toi, en ce moment,
 »des dames qui ont de bonnes manières, et des Comédiens qui ont
 »du talent. Profite de cette bonne chance, tu ne la rencontreras
 »peut-être pas toujours.
 ».... Ne t'attache en tout qu'à ce qui est bon, qu'à ce qui est
 »beau, et sois sûre que tu seras d'autant mieux une bonne actrice
 »au théâtre qu'on te trouvera au dehors honnête, simple et vraie.”

Zegt het voort!

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

ROTTERDAM, 23 October.

Het seizoen werd door de Rotterdamsche tooneelsten op 5 September geopend met het bekende stuk van Barrière en Thiboust: *Lastige Schoonouders*. Vervolgens werden tot nu toe opgevoerd het blijspel van L'Arronge, dat dezen zomer ook te Amsterdam herhaalde malen door *Het Nederlandsch Tooneel* werd vertoond: *Liefdadige Dames*; Cremer's *Emma Berthold* en Rosen's klucht *O die mannen!*

Het publiek toonde zich vooral ingenomen met *Liefdadige Dames*, dat dan ook herhaalde malen voor het voetlicht kwam. Vond *Emma Berthold* bijval, het was minder om het stuk zelf, wat verouderd in toon en strekking, dan om de gelegenheid, waarbij het ten tooneele kwam. Met de opvoering toch van dit stuk op 27 September wilde de directie het zojarig bestaan van een eigen tooneelgezelschap te Rotterdam herdenken, en het had daartoe Cremer's lettervrucht uitgekozen, deels omdat het een der eerste oorspronkelijke stukken was, onder haar bestuur opgevoerd, deels ook, als hulde aan den onlangs overleden auteur. De feestvoorstelling, waarbij ook een toepasselijk gedicht werd gezongen en voorgedragen, had nog een staartje. De directie had namelijk de bezoekers uitgenoodigd, na afloop in den grooten foyer bijeen te komen. Gelijk bij zulke gelegenheden te doen gebruikelijk is, werd menig woord van gelukwensch en aanmoediging over en weer gewisseld, waartoe overvloedig aanleiding bestond door de tegenwoordigheid van de schouwburgcommissie, van twee afgevaardigden van *Het Tooneelverbond*, van de auteurs Lodewijk Mulder en Rosier Faassen. Tusschen die feestelijke toespraken mengde zich van de zijde der directie

een andere klank, die ook onder de aanwezigen weerklank vond, maar toch niet genoeg om op dien avond een practisch gevolg te hebben. Het was een vraag om geldelijken steun. Het moet gezegd worden, dat de voorstellingen, door onze tooneelsten gegeven, ook de beste en meest verzorgde dikwijls maar al te weinig publiek trekken en dat dientengevolge de geldelijke uitkomsten te wenschen overlaten. Onder de redenen, die daarvoor worden opgegeven, hoort men dikwijls aanvoeren, dat de Duitsche opera het Nederlandsche tooneel verdrukt. Zou dan eene stad als Rotterdam niet groot genoeg zijn, om op den duur beide instellingen in leven te houden en te doen bloeien? Het is te hopen, dat althans niet een plant van vreemden bodem, hoe voortreffelijk ook, ons eigen gewas verstikke.

De directie heeft haar gezelschap vermeerderd door een jeugdige actrice te engageeren, die weldra naar wij hopen voor volle zalen zal debuteeren: mej. Jeanne de Groot, eene hoogst gewenschte versterking van het damespersoneel, dat wederom in mevr. van Offel-Kley, een in een eigenaardig genre verdienstelijke tooneelspeelster, heeft verloren, al zal nog moeten blijken, of de gaven van Mej. de Groot en die der meeste andere leden van 't gezelschap op den duur een harmonisch geheel zullen vormen.

Op 22 October werd een *reprise* van *Anne Mie* gegeven, het stuk van Faassen, dat om zijn goed volgehouden locale kleur en enkele treffende scènes steeds met genoeg en gezien wordt en dat ook te Londen dezen zomer succes heeft gehad. Eindelijk op Dinsdag 26 October worden wij met een *primière* verblijd: *Een lief vers* van Lodewijk Mulder.

De gelegenheid voor vergelijkende tooneelstudien is voor de liefhebbers van ons tooneel thans in ruime mate geopend. De Nieuwe Schouwburg, door de Rotterdamsche tooneelsten om hun krachten te concentreeren opgegeven, zal beurtelings van Ollefen, Moor en Veltman en Het Nederlandsch Tooneel herbergen. Het laatste geeft 28 October zijn eerste voorstelling met *De Afwezige* en *Talent en Geboorte*, de te Amsterdam welbekende en met geestdrift toegejuichte stukken. Van Ollefen c. s. traden reeds 30 September voor het eerst op met een der zwakste blijspelen van l'Arronge

De Dochters van Hasemann en gaven een tweede maal *De Geneesheer* en *De Werkstaking*. Het was vele jaren geleden, dat dit gezelschap, sinds meer dan eens vervormd, Rotterdam verliet. Het publiek toonde, het niet te hebben vergeten. Aan Mevr. Albregt in de eerste plaats werd met een regen van bouquets een warme hulde gebracht, die zeker naast haar, de herinnering van haar onvergetelijken echtgenoot gold. Ook de heeren van Ollefen, wien een lauwerkrans werd toegeworpen, en Moor werden met meer dan gewone warmte begroet.

Volledigheidshalve kunnen wij nog melding maken van een opvoering, door madame Askoff en eenige andere Fransche artisten, die niet uitstak boven het gewone spel onzer Nederlandsche kunstenaars, dan waar een stuk van lichter gehalte en vroolijken toon aanleiding gaf tot dat vlugge en levendige spel, waarvan de Franschen het geheim schijnen te bezitten.

R. M. L.

CORRESPONDENTIE.

De heer Haverkorn van Rijsewijk te Rotterdam deelt ons mede, dat in het Verslag van de Algemeene Vergadering op blz. 30 van dit Tijdschrift, het door hem gedaan voorstel onjuist is weergegeven.

Het was des voorstellers bedoeling niet, de vraagpunten in het geheel niet in behandeling te nemen, maar enkel, tot de inleiders van die vraagpunten, welke uit gebrek aan tijd of om andere redenen niet behandeld zouden kunnen worden, het verzoek te richten, de vruchten van hun nadenken en van hunne studie aan het Tijdschrift af te staan.

Daar ieder de beste uitlegger is van zijne eigene woorden, aarzelen wij niet, deze rectificatie in ons Orgaan te doen opnemen.

Namens het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond,

De Alg. Secretaris:

J. N. VAN HALL.

JIJ EN JOU.

Nog steeds zijn onze spreek- en schrijftaal het, onder meer punten van verschil, oneens omtrent de keus van het lidwoord voor den tweeden persoon. De spreektaal houdt zich aan haar *U* en *jij*, en maakt tusschen deze twee een onderscheid, dat zij nooit uit het oog verliest. De schrijftaal gebruikt *gij*; en alleen somtijds, in de novelle of den roman uit het dagelijksch leven, dalen de fraaie letteren af tot het gemeenzame *jij* en het vormelijke *U*. We hebben evenwel nog andere talen; we hebben den kanselstijl, het gebed, de bijbeltaal, die nooit van *gij* afwijken; de poëzie, die mag doen en laten wat zij wil, — en het tooneel.

Van ouds sprak men op de planken de *gij*-taal; in onzen tijd echter is, en terecht, het tooneel, waar men niet schrijft maar spreekt, er op uit, van het antieke, stereotype *gij*, tot het gemeenzame, ongedwongene, gezellige, natuurlijke, losse, vrije *je*, *jij*, *jou* en *U* te komen. Met de galmende misdadige markiezinnen en „derzelver gemalen,” is uit het burgerlijk drama ook de stijve onnatuurlijke toon verdwenen. De be-minnelijke Jeanne's, Clotilde's, Alice's, Anna's van Sardou, Feuillet, Dumas, l'Arronge, enz., spreken met *jij*, *jou* en *U*, als onze eigene nichtjes en kennisjes. Wie zal het niet toejuichen?

Er is echter iets anders. Niet altijd spelen onze verdienstelijke artisten tusschen de causeuses van een salon, of onder de slingerplanten van eene serre. Van tijd tot tijd nemen zij den dolk en den gifbeker van het treurspel in de hand, of hullen zich in den fluweelen mantel en het masker van het romantisch drama. En wanneer in dat geval het *jij* en *jou*

tusschen de tirades van eene misschien verouderde, maar nog niet doode poëzie gehoord wordt, moet dat voor velen als voor schrijver dezes, onharmonisch schijnen, den indruk verstoren. Eene phrase, die als een spreuk zou klinken met *gij*, wordt een spreekwoord met *jij*. Het realisme, zoo te onpas aangebracht, verraadt gemis aan eerbied voor den meester, dien men vertolkt, gemis aan gevoel voor het milieu waarin men een personage voorstelt. Mijne opmerking geldt zoowel den *Koopman van Venetië* als *Angelo*, maar vooral het laatste stuk. In den afwisselenden toon van Shakespeare's drama's toch, is zooveel dat de waardeerende hoorder als ondergeschikt aan den totaalindruk rekent; Victor Hugo echter, hoe revolutionnair ook zich willende gedragen ten opzichte van tooneelstijl en klassieke eischen, had een te goede school gehad en bezat te veel gevoel voor harmonie, om in het paleis van den podesta meer of ander realisme te dulden, dan hij zelf er in gelegd had. Tisbe is geen nichtje of coquet kennisje van ons, zij is eene schilderachtige, romantische figuur, die we op een afstand beschouwen en met wie we nooit huiselijk bekend worden. Een gemeenzamen toets in deze karakters te willen aanbrengen, doet slechts te meer uitkomen hoezeer onze smaak veranderd is, toont het verouderde in den dichter te meer, en dit kan toch niet de bedoeling zijn van de begaafde artisten, die ze ons vertolkten. Met genoeg kon men constateeren dat eenigen onder hen, en nog wel van die welke in menig salonstuk den gezelligsten, ongedwongensten toon wisten aan te slaan, zich hier rekenschap gaven van de eischen van het genre; te vreemder klonk het, onder den sterrennacht in het Padua der vijftiende eeuw, waar in de verte de feestmuziek klonk uit de arcaden van het verlichte middeleeuwsch paleis, te hooren: „Jij, mijn prins, jij bent mijn licht! Jou liefde is de zon, die over mij opgaat!”

Mr. M. G. L. VAN LOGHEM.

Amsterdam, October 1880.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— In het gewijzigd wetsontwerp tot regeling van het auteursrecht komen o. a. de volgende bepalingen voor, welke op het dramatisch schrijversrecht betrekking hebben.

ART. 1. Het recht om geschriften, plaat-, kaart-, muziek-, tooneelwerken en mondelinge voordrachten door den druk gemeen te maken, alsmede om tooneelwerken en dramatische muzikale werken in het openbaar uit- of op te voeren, komt uitsluitend den auteur en zijne rechtverkrijgenden toe. Met eene uit- of opvoering in het openbaar wordt gelijk gesteld elke uit- of opvoering, die tegen betaling, voor eens of voor meermalen, toegankelijk is, zelfs dan wanneer bovendien eene ballotage gevorderd wordt.

ART. 2 Met auteurs worden gelijk gesteld:

c. Vertalers ten opzichte van hunne vertaling.

ART. 10. Het auteursrecht op een door den druk gemeen gemaakt werk vervalt, zoo niet de auteur, uitgever of drukker, twee exemplaren van dat werk op het titelblad of bij gebreke daarvan op den omslag eigenhandig onderteekend, met opgaaf van zijn woonplaats en van het tijdstip der uitgave, binnen eene maand na de uitgave, inzendt bij het Departement van Justitie.

ART. 11. Het Departement van Justitie geeft bij de inzending een gedagteekend bewijs van ontvangst af.

ART. 12. De uitsluitende bevoegdheid om tooneelwerken of dramatische muzikale werken uit- of op te voeren, gaat verloren zoodra die werken door den druk zijn gemeen gemaakt, tenzij de auteur bij de oorspronkelijke uitgave, op het titelblad of bij gebreke daarvan op den omslag van het werk, zich die bevoegdheid uitdrukkelijk voorbehoudt.

ART. 14. De uitsluitende bevoegdheid om tooneelwerken uit- of op te voeren duurt:

10. Voor niet door den druk gemeen gemaakte werken, tijdens het leven van den auteur en dertig jaren na zijn dood;

20. Voor door den druk gemeen gemaakte werken, waarop die uitsluitende bevoegdheid werd voorbehouden, gedurende tien jaren sedert de dagteekening van het in art. 11 vermelde bewijs van ontvangst.

ART. 18. Onverminderd de burgerlijke rechtsvordering, voortvloeiende uit elke inbreuk op het auteursrecht, wordt hij die opzettelijk inbreuk maakt op eens anders auteursrecht, gestraft met geldboete van ten minste vijftig cents en ten hoogste twee duizend gulden.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 4.

15 November 1880

Rotterdamsche Correspondentie. II. — De plicht van den Tooneeldichter. — Het Tooneel in de Hoofdstad. II. — Het Tooneel in Rusland. — Berichten en Mededeelingen.

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

II.

Aan een voor Rotterdam buitengewoon goed bezette zaal was Dinsdag 26 October te bemerken, dat de Groote Schouwburg iets bijzonders te genieten zou geven. Met hoeveel aandacht en bijval ook het eerste stuk: *Le Supplice d'une femme* gevolgd werd, blijkbaar niet om dit reeds meermalen vertoonde drama, dat met meer recht een zede- en rechtskundige verhandeling in mono- en dialogen kan worden genoemd, was men dus in grooten getale opgekomen. Toch zou dit die eer verdiend hebben om het voortreffelijk spel. De hoofdrol behoort tot de uitstekendste rollen van Mej. Beersmans, en de heeren Haspels, die den man en den minnaar voorstellen, munten door hun beschaafd spel uit. Minder kan alleen Mevr. Valois-Sablairolles als praatzieke en schandaalzoekende vrouw van de wereld behagen.

Doch bepalen wij ons niet langer bij deze *reprise*, maar haasten wij ons te spreken van de *première*, van een nastukje, dat zoovelen naar den schouwburg had gelokt. De schrijver van *De kiesvereeniging van Stellendijk* schonk ons in *Een lief vers* een nieuw blijspel.

Een ieder herinnert zich het verhaal „Uit den tijd, toen ik nog een lief vers maakte” dat voor 25 jaren, in de *Afdrukken van Indrukken* verscheen. Thans had de schrijver zich tot taak gesteld, door dit verhaal op de planken te

brengen, bij de toeschouwers wederom een indruk van dezen afdruk teweeg te brengen.

De taak was niet gemakkelijk. Wel kwamen er in 't verhaal een paar kostelijke scenes voor, die zonder twijfel bij opvoering moesten winnen, maar alle handeling of intrige ontbrak. Bovendien was er een lastige klip, die moest worden omgezeild. Immers om in het licht te stellen de gevolgen der in het stukje gegeeselde hebbelijkheid in de wijze waarop de lieve-verzenmaker het hem dreigende noodlot wist te ontgaan — het doel der satire — was het noodzakelijk het diner bij den heer Venkel te doen plaats hebben en daar Herman Bekker zijn langademige bombast te doen voordragen. Dit moest een langgerekt tooneel worden, anders waren de teekenen van verveling schrik en verontwaardiging bij de gasten niet gemotiveerd, maar... dan zou het tooneel zijn vervelenden en slaapverwekkenden invloed op de toeschouwers ook niet gemist hebben. Om nu het stuk in beide opzichten te redden heeft de schrijver zijn toevlucht genomen tot een kunstgreep, die vernuftig is aangebracht maar niet geheel aan de eischen der kunst beantwoordt. Het diner wordt vertoond, maar in een huiskamer, die met glazen deuren van den voorgrond van het tooneel, den tuin, is afgescheiden. De dichter staat dan binnenskamers te reciteeren: men ziet hem, maar hoort hem niet. Intusschen wordt de aandacht van het publiek bezig gehouden met wat in den tuin gebeurt, en daar wordt nu een handelingetje, een intrigetje afgespeeld, dat op het stuk is geënt, of neen, dat er maar met een zeer los draadje aan is vastgebonden. Het is een zeer ordinair liefdeshistorietje, dat mogelijk gemaakt werd door een nichtje van den heer Venkel, in 't verhaal onbekend, ten tooneele te voeren, op wie de heer Janus van Venne smoorlijk verliefd is en die den gepensioneerden luitenant, den heer Verzijl, tot voogd heeft. Van Venne heeft dien middag uitgekozen om haar te vragen en trekt daartoe partij van het uurtje, waarin zijn vriend aan 't voordragen is. Suze wordt door een aardig gevonden voortwendsel in den tuin gelokt: op verzoek van Jodocus Venkel, daartoe door van Venne opgestookt, gaat zij een bouquet plukken om die den dichter aan te bieden. Voor Janus van Venne evenwel, evenals

voor oom Venkel en Jodocus Venkel, die ook eens buitenkomen om een woordje te spreken, bestaat daartoe geen voorwendsel; zij moeten de verregaande onbeleefdheid begaan, gedurende de voordracht maar weg te loopen. De verdeling van het tooneel, op deze wijze, in twee helften, door de stof eenigermate geboden, verdient zeker geen aanbeveling. De aandacht wordt verdeeld en van dit oogenblik af zijn eigenlijk geen van beide handelingen meer in staat te boeien. Nadat het gedicht zijn uitwerking heeft gehad en het stuk dus eigenlijk uit is, waagt de schrijver nog eene poging om een kleine verwikkeling van magere vinding in het liefdes-historietje te brengen. De oplossing komt echter spoedig, en bij het slot wordt men weer even teruggebracht tot de bedoeling van het stuk. Bekker belooft het bruiloftsvers voor het huwelijk van Van Venne te maken, mits niemand het leze, waarop de slotuitroep volgt: „Mochten alle prulpoëten die leer volgen: verzen maken, maar ze niet laten lezen!”

De kracht van het stuk zit in de tooneelen van het eerste bedrijf, het bezoek van Venkel Jr. bij Bekker en het op touw zetten van het gedicht door de beide vrienden, Bekker en Van Venne, gezamenlijk. Het publiek toonde over 't algemeen van dat gevoelen te zijn, was althans bij dit bedrijf veel lachlustiger gestemd en veel kwistiger met zijn toejuichingen dan bij het tweede. Nu zijn die tooneelen bijna onveranderd naar het verhaal gecopiëerd, en dientengevolge het geestigst. De indruk moest wel eenigszins verzwakt worden door de algemeene bekendheid der grappen, terwijl ongelukkig de nieuwe, die er bij verzonnen zijn, niet zeer gunstig bij de oude afsteken. Vooral komt dit gebrek van het stuk uit in het tweede bedrijf, dat grootendeels nieuw is. De tweemaal opgedischte klacht der dienstmeid, dat zij „met haar ijs niet door het vers heen mocht”; de ui van Bekker, — als Van Venne beweert, dat Suze naar hem gluurde, — dat zij naar een kalfskop keek; een uitdrukking als „vijfhonderd papegaaienkrachten”, om niet meer te noemen, zijn zeker hoogst onschuldige en niet-dubbelzinnige grappen, maar toch van buitengewoon laag komisch gehalte. Ook de verzen, die men nu en dan opving, als bij het dessert de tuindeur om de een of andere reden geopend werd,

staan in het genre vermakelijk bombastischen stijl, ver bij de oude welbekende ten achteren, die in 't eerste bedrijf door Van Venne werden samengeflanst. Nog miste de bedoelde komische werking het tooneeltje, waarin mejufvrouw Venkel aan knecht en meid haar instructies geeft voor het opstellen van het dessert: een Kaatje, die niet begrijpt, hoe zij een schaalte „in de dwarste” moet zetten, is al te dom om aardig te zijn.

Het verhaal is voor meer dan 25 jaren geschreven; het stuk wordt geacht in onzen tijd te spelen. Het duidelijkst bleek dit door verandering van den regel: „Welk stoflijk oog, ja zelfs met Hegels bril gewapend” in „zelfs met Spinoza's bril gewapend”, en met de toelichting daarbij: „Spinoza is thans in de mode”. Ook de kleeding van den advocaat maakt het waarschijnlijk. Doch men mocht vragen, of dan zijn kamer niet een al te ouderwetsch karakter droeg. Waar de familie Venkel met haar gasten, dom en braaf, plat en goedhartig, ten tooneele kwam, was men weer eenigszins in twijfel, of wij in onzen tijd zijn. In elk geval vertegenwoordigen zij een wegstervend type, gelijk ook de hebbelijkheid, die in het stuk gegeeseld wordt, niet geheel meer van onzen tijd is. Ook dit strekt niet tot voordeel van het stuk.

De hoofdrollen waren in handen van de heeren Rosier Faassen (Venkel Jr.), Chrispijn (Herman Bekker) en W. van Zuylen (Van Venne), die het eerste bedrijf, dat zij bijna geheel alleen vullen, op hoogst verdienstelijke wijze gaven. De heer Faassen was goed gegrimmeerd en kwam met zijn beschouwingen over het fabricceeren van verzen allergrappigst voor den dag. Alleen gaf hij ons soms den indruk, of hij niet zoo onnoozel was, als hij wel leek, wat niet de indruk is, dien Venkel moet opwekken. Doch over 't geheel genomen mist het gesprek tusschen Bekker en hem, als de eerste meent een proces te krijgen en de tweede niet recht met zijn verlangen voor den dag durft komen, zijn komische uitwerking niet. De heer Chrispijn was hierin bijzonder gelukkig. Als Bekker daarna in de eenzaamheid over zijn vers zit te peinzen, kwam ons zijn spel wat minder goed voor: zijn wanhoop had sterker uitgedrukt mogen worden. Het volgende tooneel met van Venne, was weder onbetaalbaar. De jovialiteit en de ondeugendheid zagen den heer van

Zuylen de oogen uit. Onverbeterlijk was het, zooals hij Bekker op zijn: „Wil ik je eens wat zeggen, vriend? je bent verliefd” eenvoudig met een rookwolk uit zijn cigaret het antwoord in 't gezicht blies; zooals hij zijn jas uitwierp, toen het aan een dichten zou gaan; zooals hij vervolgens in komischen ernst zijn rijmende nonsens samenstelde.

De overige rollen betekenden weinig, doch waren in goede handen. Alleen kan dit niet gezegd worden van den heer J. Haspels als Verzijl; hij was gegrimed als Van Huysde in de *Vorstenschool*, wat een vrij dwaas effect maakte, en hij droeg het verhaal van zijn zevenjarig engagement vervelend en zonder eenige warmte voor. De heer Le Gras leek ons ook als Jodocus Venkel minder op zijn plaats; hij was naar het uiterlijk te oud, te dik en te deftig, meer zooals wij ons den ouden Venkel hadden voorgesteld. De heer A. van Zuylen scheen, naar het uiterlijk te oordeelen, den onderwijzer, te moeten voorstellen, die van ware bewondering vervuld is voor de verheven poëzie van Bekker; het bleek echter, toen hij eindelijk een paar opmerkingen had uit te brengen, dat hij een volkomen overbodig personage was, die alleen een enkele flauwiteit aan den man had te brengen, die met groote overdrijving werd voorgedragen. Het dacht ons jammer, dat de onderwijzer uit het verhaal ontbrak; van een pedant, die in tegenstelling van de andere gasten, Bekker's poëzie werkelijk kernig vindt en zijn best doet haar naar eisch te bewonderen, had de schrijver een komisch personage kunnen maken.

Mevr. Faassen als tante Venkel chargeerde ditmaal niet hinderlijk; mevr. Egener als Suze was geheel in haar element, zoo *ingénue* mogelijk; mevr. Chrispijn als dienstmaagd van Bekker, die in 't begin van het stukje even verschijnt, vervulde dit rolletje uitstekend; mevr. Luers was als Kaatje de domheid in persoon. De verdere personen hadden geen ander empooi te vervullen, dan bij het dessert teekenen van verveling te geven.

Het goede spel kon intusschen het slepende slot niet redden. De eindindruk moest wel zijn, dat het stuk achterstaat bij de *Kiesvereniging*, dat oorspronkelijker, actueeler en geestiger is en waarin de handeling beter met de satire is samengevlochten. Kan het ook zijn, dat men daarom veel-

eischend tegenover den schrijver is geworden en te sterk en aanhoudend bij hem aandringt om meer te geven? Het is dan zaak zich tegen dien aandrang te verzetten; anders zal hij zeker eens min aangename ervaringen hebben op te teekenen uit den tijd, toen hij nog een lief blijspel maakte!

Nog een en andermaal werd het stuk, thans vergezeld van Faassen's *Koopman in oudheden* vertoond. De heer Lodewijk Mulder had zich de opmerkingen en bevindingen over zijn stuk ten nutte gemaakt en er met behulp der acteurs eenige kleinigheden in gewijzigd, waardoor het stuk thans beter voldeed. De dialoog was hier en daar vlugger, de samenhang der tooneeltjes wat beter geworden. Al konden de hoofdfouten niet worden weggenomen, het stukje vond bijval genoeg om als voor- of nastukje op het repertoire te blijven.

Van Ollefen c.s. gaven Donderdag 4 November *De rustverstoorster* en de *Verstrooidheden van mijnheer*.

Op Donderdag 28 October schitterend succes van *het Nederlandsch Tooneel*, dat voor het eerst hier optrad met *de Afwezige* en *Talent en Geboorte*. De zaal was van onder tot boven gevuld en zelfs in het orkest had men zitplaatsen moeten maken. Het publiek was uiterst mild in zijn toejuichingen, en men weet in Amsterdam, waar die stukken zoo herhaaldelijk met grooten bijval zijn vertoond, hoe welverdiend zij zijn. Wat ons, Rotterdammers, het meest bij deze opvoering trof, was het waas van beschaafdheid, dat over het geheele spel ligt van allen zonder onderscheid.

Thans rest mij nog iets te melden van de lijdensgeschiedenis van het Hollandsch tooneel in onze stad, waarvan de crisis schijnt aangebroken. De vraag om geldelijken steun, reeds op de feestvergadering van 27 September uitgesproken, is dringender nog door de directie geuit op een uitdrukkelijk daartoe bijeengeroepen vergadering op 4 November. Te meer aanleiding was er daarvoor, nu een paar dagen geleden de aandeelhouders van den Grooten Schouwburg besloten met het einde van Mei 1881 te liquideeren en den schouwburg te verkoopen. Gelukkig zijn terstond plannen beraamd om te voorkomen, dat wij ten gevolge hiervan van Schouwburg verstoken zullen worden. De heer J. van der Hoop Jaczn.

deelde mede, dat een week later eene vergadering van belangstellenden zou gehouden worden, om een commissie te benoemen, die zou moeten trachten, middelen bijeen te krijgen om of den schouwborg te verbouwen of een nieuwen te stichten en die ook moeite zou doen, de stadsregeering te bewegen voor een schouwborglocaal te zorgen.

Particulieren steun vroeg ook de directie. Uit het financieel verslag bleek dat de uitgaven $f 101,164.05^5$ bedroegen en de ontvangsten $f 18,113,98$ daarbeneden zijn gebleven. In dit nadeelig saldo is echter een som van $f 10,470.87$ als deficit op de voorstellingen in Londen begrepen, dat echter op welwillende wijze is gedekt, zoodat er nog een verlies van $f 7643.11$ overbleef. De directie toonde aan, dat een deficit van $f 7000$ het normale zou zijn, wilde zij de exploitatie op denzelfden voet voortzetten. Voor dit jaar nam zij het gaarne zelf voor haar rekening, maar zij zou tot beperkingen en bezuinigingen moeten overgaan, werd er niet op den duur in voorzien.

De heer le Gras deed daarop eenige mededeelingen omtrent het aantal voorstellingen. In het geheel werden 331 voorstellingen gegeven, waarvan 194 te Rotterdam (177 in den Grooten en 77 in den Kleinen Schouwborg) en 137 buiten Rotterdam. Gegeven werden 50 verschillende stukken waaronder 28 nieuwe. De heer J. Haspels gaf daarop de volgende schets van den financiëelen toestand der *Nieuwe Rotterdamsche Schouwborg-Vereeniging*.

»Dat wij sedert 4 jaar dat de exploitatie van dezen schouwborg aan onze handen is toevertrouwd, steeds voor een tekort staan, heeft dikwijls bij oningewijden verwondering opgewekt en toch is het een zeer natuurlijk gevolg van den toestand waarin wij verkeerden.

Toen de heeren Albregt en van Ollefen hier nog bestuurders waren, was de exploitatie van dezen schouwborg zeer winstgevend. Verschillende redenen waren daarvan de oorzaak.

»1°. Was het budget van die heeren per jaar bepaald $f 30,000$ minder dan het onze, omdat de appointementen van de artisten toen van 30 tot 50 % minder waren dan nu.

»2°. Was de huur van den schouwborg billijker en wierp de koffiekamer, die zijzelven konden exploiteeren, een niet onbelangrijke winst af.

»3°. Werd van meubilair en decoratief veel minder werk gemaakt dan nu.

»Bovendien hadden de heeren Albregt en van Ollefen 't recht om op al de Zondagen gedurende 't winterseizoen in dit gebouw voorstellingen te geven; 't gebruik maken van dat recht gaf hun zeker netto $f 5000$ per jaar.

»Maken wij nu een vergelijking met den toestand te Amsterdam en Den Haag, dan staan wij tegenover die plaatsen in een zeer ongunstige positie.

»De gemeente Amsterdam geeft haar schouwborg voor een pachtsom van $f 8000$. De pachters hebben daarvoor de vrije beschikking over

't gebouw, dat na aftrek van opbrengst der koffiekamer en verhuuring aan vreemde gezelschappen een zeer gering bedrag aan de pachters kost,

»In den Haag geeft Z. M. f 10,000 subsidie, 't gemeentebestuur geeft het gebouw met verwarming en verlichting, patent, gemeentelasten etc. alles vrij, hetgeen wel op een som van f 15,000 mag gesteld worden.

»En wat geeft Rotterdam? Het subsidie bedraagt op dit oogenblik p. m. f 2500, aan coupons en diploma's is geplaatst voor een bedrag van p. m. f 6000. Ziedaar de eenige zekerheid tegenover een budget van ruim f 100,000.

»De buitensteden gedurende 't winter en zomerseizoen brengen gemiddeld op	f 35,500
Galerij, amphitheater en de kermis alhier	» 10,000
Subsidie	» 2,500
Pacht koffiekamer.	» 3,000

Te zamen f 51,000

»Rotterdam zal dus nog moeten opbrengen » 51,000

»Wanneer Rotterdam door coupons, diploma's of subsidie voor dat bedrag geen behoorlijke garantie kan geven, is het voor ons onmogelijk op den ingeslagen weg voort te gaan.

Tot een bepaald resultaat kwam men niet, doch de directie verklaarde, pogingen in 't werk te zullen stellen meer coupons en diploma's te plaatsen, en eenige heeren hebben zich bereid verklaard meer subsidianten aan te werven, waartoe zich een paar dagen later een commissie van 32 vormde.

R. M. L.

DE PLICHT VAN DEN TOONEELDICHTER.

Suche nicht das Publikum, dem du gefallen könntest, sondern suche Dich selbst.

Suche nicht draussen um Dich her die Mittel auf, durch die Du gefallen könntest, sondern suche Deinem Innern einen Zweck zu geben, der auf die da draussen zurückwirke!.... Was thust Du und wie lebst Du, um nicht mit den Kleinen klein, mit den Eintagsfliegen zur Eintagsfliege zu werden, sondern um den »reichen Mann“ aus Dir zu machen, der für die von heute, die von morgen, die von übermorgen gute Gaben genug hat? der nicht zu fragen braucht: von welchem Beifall leb' ich diesen heutigen Tag — sondern der fragen darf: welches Gute kann ich morgen, übermorgen wirken?... Mach einen ganzen Menschen aus Dir, so wird vielleicht aus dem ganzen Menschen auch ein ganzer Poet. Lebe mit den Besten — ob sie nun vor Jahrtausenden lebendigen Fleisches waren oder, ob sie heute herumwandelen; und denn, zu den Meistern über Dir hinaufschauend, Schulter an Schulter mit den gleichgesinnten Genossen, hinunterhorchend auf die Stimmen der Zeit, die da kommen und gehen, suche zu lernen, zu schaffen und zu wirken: vielleicht gefällt es dann Gott, dasz auch Du gefallest!

ADOLF WILBRANDT.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

II.

Ongesteldheid van een of meer artisten of andere omstandigheden deden de lang verbeide *reprise* van de *Maria Stuart*, waarbij Mevr. Kleine en Mevr. de Vries als de beide koninginnen tegenover elkander zullen staan, uitstellen tot 13 November, te laat om in dit N^o. behandeld te worden.

Door dat uitstellen gaf de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” ons niets nieuws te aanschouwen. In den Stadschouwburg hadden we een voorstelling van Mevr. d’Askoff, met een drietal stukjes: *Les jurons de Cadillac*, *Le Trésor* van Coppée en *La Papillonne* van Sardou, alle drie even luchtig en vluchtig bewerkt als klein van omvang, en met min of meer nonchalance gespeeld voor een ledigen schouwburg — alleen de stalles waren voldoende bezet. Het fijnst geteekende van de drie is *Le Trésor*, maar bij de lezing door den dichter zelve, waren de nuanceeringen nauwkeuriger aangeduid dan hier in het spel; de koude van de leege zaal scheen zich aan de artisten meegedeeld te hebben.

Verder kregen we in eene uitmuntende vertaling *Gravin Lea*, dat we tot ons leedwezen elken dag geannonceerd zagen als van Paul Linde.

Na al wat we daarover op blz. 154 van den vorigen jaargang zeiden, kunnen we nu kort zijn.

De koopman van Venetië en *S of Z*, 1350 en 1880, welk een afstand in tijd, welk een vooruitgang in beschaving zou men zeggen en welk een geringe wijziging in toestanden.

Te Venetië de hooge raad, die er eene eer in stelt, den Israëliet zijn rechtmatig goed te onthouden, hem tot het uiterste te brengen en hem zelfs te dwingen tot ontrouw aan het hem dierbaar geloof zijner vaderen; in de — door den heer Van Maurik niet genoemde — „Groote stad” Mijnheer en Mevr. de Wildt en de publieke opinie, die Montez waardeeren en huldigen, maar Montes „natuurlijk” niet in hun familie kunnen dulden.

Als een merkwaardige speling der natuur vertoonden immers onze kinderboeken van voor veertig jaar ons verhalen als

„de edelmoedige Jood” en „de dankbare Jood” en dergelijke tegenhangers tot een leslesje onder een titel als : „Ook onder de Turken zijn edele menschen.”

Helmers kon zoo gemoedelijk uitroepen :

Waarheen, o Jakobs kroost! waarheen zult gij thans vlugten?
 Heel de aarde spuwt u uit! Neen, Neêrlands vrije luchten
 Ontvangen u met vreugd: hier dreigt u geen schavot.
 Volg hier der oudren wet, dien hier der vaders God;
 En de aard' leer', daar 't u ziet op Hollands grond gezeten,
 Het onuitroeibaar regt der vrijheid van geweten.

Maar die „vrijheid van geweten” die onze goede voorvaderen voor niet geringe winsten in klinkende munt toestonden, was toen ook zoowat alles, wat de Israëlieten hier vooreerst verkregen. Ze waren Semieten en moesten de afstammelingen van Japhet als vreemdelingen blijven beschouwen.

Er is veel veranderd: in hooger en lager bestuur in allerlei ook de meest eervolle betrekkingen ziet men Israëlieten naast Christenen. Is dit een bewijs dat de gelijkheid — niet de staatkundige alleen, maar ook de zedelijke en maatschappelijke — voor goed is uitgesproken? — S of Z!

Geestig, gezellig, aanzienlijk, geleerd, rijk — in alle opzichten gewaardeerd niet waar! totdat de vreeselijke tijding komt: 't Is een Jood! En nu niets meer van dat alles. Nooit kon een toovenaar op een verborgen bloedplek een schriller licht laten vallen, dan de heer Van Maurik hier een licht vallen liet op een der wonde plekken onzer maatschappij.

Niet waar mijnheer of mevrouw, gij deelt dat vooroordeel niet: foei, hoe kon ik 't van u denken!

„Maar veronderstel, dat uw zoon de hand eener Israelitische schoone begeerde, of uwe dochter werd door een Israeliet ten huwelijk gevraagd!”

O, gij zoudt als de Markiezin d'Orbeval in *Par droit de conquête* antwoorden: „Maar, Mijnheer, gij veronderstelt eene onmogelijkheid!”

Wat wij hier zoo bedekt mogelijk in onze maatschappij zien, dat is in Duitschland een openbare oorlog geworden. Dat Paul Lindau onder den invloed van dien vreeselijken boekenstrijd in Duitschland zijn *Gräfin Lea* schreef is bekend,

dat hij, niet zoo gelukkig als de heer van Maurik, het groote vraagstuk in de handeling wist te concentreeren, evenzeer.

Toch is dit stuk, dat Zaterdag den 8^{en} in den stadsschouwburg gespeeld werd, een verdienstelijke arbeid, die juist dezer dagen, in het Poolsch, te Warschau en Lemberg wordt opgevoerd, dus in streken, waar de Israëlieten ook niet verwend zijn.

In de twee eerste bedrijven hebben we ruimschoots gelegenheid, te zien, hoe rechtschapen en edel Lea is, hoe zij in haar leven den adel van twintig geslachten schijnt te bewaren en hoe Erich en Julie haar veroordeelen, zonder haar te kennen. Hoewel de handeling bijna niet vordert, zijn deze twee bedrijven verdienstelijk, omdat ze door tal van keurige toetsen de drie hoofdpersonen teekenen. Reeds hebben we baron von Deckers Lothar's vriend, thans de bestuurder van de zaken der weduwe, leeren kennen als een waar edelman. Hij zoekt Paula en Lea samen te brengen en in weerwil van Erich's tegenwerking, gelukt dit in het bureau van Decker. Deze samenkomst is bijzonder goed geteekend. Op de kostschool hebben de beide dames elkaar gekend; maar Lea was daar door allen als Jodin ontweken. Sedert heeft Paula haar nooit gezien en voedt in haar hart een afkeer van haar, terwijl Lea, in de overtuiging van haar goede bedoelingen, haar als een engel te gemoet komt, haar hardheden verzacht, al haar liefde toont en eindelijk haar zedelijke hoogheid en meerderheid, zoodat Paula bijna voor haar gewonnen is. Eerst door Deckers leert deze laatste Lea kennen en.... Deckers tevens en na diens pleitrede weet Paula, hoe Lea op de edelaardigste wijze Lothar's vermogen redde uit de nalatenschap van haar eigen vader en hoe ze zoo voor een deel het bedriegelijke zijner speculatiën zocht goed te maken. Na die rede gehoord te hebben, begeeft Paula zich naar Lea's woning. Intusschen heeft Lea haar proces gewonnen en edelmoedig aan Erich de helft der uitkomsten van Pyrkbusch afgestaan. Nog een gesprek met Julie, waarin Lea weder hare zedelijke meerderheid toont en in het volgende oogenblik ligt Paula in Lea's armen als aanstaande bruid van baron von Deckers.

Men ziet, Lindau heeft twee vooroordeelen saamgevat; want de minachting der Fregge's geldt niet alleen de Jodin, maar

ook der niet-adellijke en jammer genoeg heeft hij, zonder het te willen, deze twee ondergeschikt gemaakt aan de geldkwestie, die voor den geruineerden Erich blijkbaar hooger staat dan adel of oorsprong.

Daardoor heeft de Schr. in plaats van een tendenz-stuk te geven in den strijd tegen de Joden, gelijk men in Duitschland elkaar wijsmaakte, niets anders gedaan dan zoeken te bewijzen, dat zedelijke grootheid onafhankelijk is van geboorte of stand, inderdaad eene vrij onnoozele waarheid, althans waar geen „carrière maken” noodig is, immers daar geldt eerder Goethe's woord:

Man zweitelt noch immer und zweifelt mit Recht,
Dass je sich der Adel erlerne.

De hooge verdienste van het stuk ligt in de uitvoerige en nauwgezette teekening van de hoofd- en titelrol, in het scheppen van een karakter, dat zelfs aan de eerste kunstenaressen een hoogst ingespannen studie moet kosten: die eenvoudige kalme waardigheid, die bevallige ernst, die verheven liefalligheid, dat eene oogenblik van vrouwelijke zwakheid bij de gedachte, dat ze zelve aan Deckers gedacht heeft, dat alles vordert meer dan gewone talenten, meer dan voorbijgaande studie.

Dat hebben we in Mevr. Ellenberger niet alles gevonden; er lag in haar spel zooveel melodramatisch, in haar stem zooveel geweent, dat men waarlijk nu en dan aan Mozes Brändel moest denken. Dit neemt niet weg, dat zij tegenover Deckers (Moor) zoowel als hij haar over het proces spreekt, als wanneer hij van zijne liefde voor Paula gewaagt in alle opzichten in hare rol was en dat zij in hare eerste samenkost met Julie veelal binnen de perken bleef. Als Julie kwam Mevr. van Offel-Kley ons ook minder goed voor. Zij had al de vereischte brutaalheid en inderdaad, „toiletten, waarin elke keukenmeid er uitziet als eene koningin of elke koningin als een keukenmeid” — behalve het morgengewaad, waarin zij — zonderling genoeg — Baron Deckers ontvangt. Eene afstammeling uit een geslacht, dat reeds onder Godfried van Bouillon had gestreden, heb ik in haar niet gezien. Voor Mej. Vink was de rol van Paula te zwaar. Toch deed zij haar best en zocht inderdaad bijv. op de rechtszitting door haar stil spel den indruk van het gesproken woord te ver-

sterken. Maar ook zij is de jonge, trotsche adellijke wees niet, die zij moet voorstellen. Hare uitbarsting van droefheid was ook minder gelukkig. Zonderling genoeg — dit is Lindau's schuld — moet de jonge dame na een reis in eens door van Calais naar Berlijn dadelijk thee schenken. Is dit alleen om haar oom in zijn complimenten te storen met haar „gebruikt u suiker” en „gebruikt u melk?”

Moor was even als altijd goed; in zijn rol was 't beter geweest, dat de pleitrede wat was ingekort, overigens was de zitting een beeld vol geest en leven, waarbij de heer van Westerhoven allerkostelijkst den dwazen Brückner weergaf, die verliefd is op zijne onvindbare schoone. Hij vertegenwoordigde het komische element in het stuk, wakker ter zijde gestaan door den heer Bigot, die van Erich een zeer goed beeld te aanschouwen gaf.

Als Irma zagen we hier eventjes Mevr. Bertha Vos die we ons niet herinneren in lang gezien te hebben en we wagen de vraag, waarom zij niet optrad in de twee rollen, waarin we onlangs Mej. Ev. Kapper zoo'n zonderling figuur zagen maken.

We moeten ten slotte een vergissing herstellen, in 't vorig no. geslopen: Mevr. Sophie Spoor speelde toen geen gastrollen meer bij de heeren Prot, ze heeft voor 't oogeblik het tooneel en Amsterdam verlaten. Het laatste geldt ook van den heer Frits Bouwmeester.

Ten slotte zij vermeld, dat de schouwburg in de Amstelstraat tot dusverre door de H.H. Prot geëxploiteerd, onder directie komt van de Groot en Co. De heer de Groot was tot dusverre regisseur bij de H.H. Prot. *†*

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Anne Mie van Faassen werd in een Engelsche vertaling den 1sten November te Londen in *Prince of Wales' theatre* opgevoerd. Miss Ward, die opzettelijk de jongste opvoering van het stuk hier nog eens is komen zien, vervulde de titelrol. Had het stuk dezen zomer te Londen vooral om de locale kleur zeer de aandacht getrokken, het ligt in de reden, dat het thans, door Engelsche acteurs gespeeld en in de Engelsche taal overgezet, minder volkced. Over de dramatische waarde van het stuk schijnt de Londensche pers nog al verschillend te oordeelen: de *Globe* is niet karig met haar lof, de *Times* zeer gereserveerd.

HET TOONEEL IN RUSLAND.

Moskou, 2 November 1880.

Bij de zeer weinige bekendheid, die het Russische tooneel in het buitenland geniet, kunnen enkele mededeelingen, hoe oppervlakkig ook, den lezer van dit tijdschrift wellicht belang inboezemen.

Het tooneel verheugt zich in Rusland in de belangstelling van volk en regeering. Zoowel te Moskou als te St.-Petersburg bestaat eene Keizerlijke Tooneelschool, geheel afgescheiden van het Conservatoire tot opleiding van de Opera. De tooneelscholen geven niet als het Fransch conservatoire, uitsluitend vak-onderwijs; maar nemen de leerlingen jong op en geven hun volledig onderricht. Kinderen van alle standen worden toegelaten, de meesten wonen in het Instituut zelf. Het onderwijs wordt door acteurs gegeven, die tevens aan het tooneel verbonden zijn.

De richting, die op het Russisch tooneel heerscht, is de realistische. Men streeft hier niet gelijk aan het Théâtre Français, naar eene poëtische vertaling, naar eene welluidende voordracht, maar wil voor alles eenvoud en waarheid, zelfs in de meest hartstochtelijke tooneelen. De afkeer van alle declamatie en de weinige zorg, die aan de melodische voordracht besteed wordt, zijn oorzaak, dat treurspelen en drama's in verzen niet in gunst zijn en slechts zelden vertoond worden.

Gisteren woonde ik eene opvoering der Roovers van Schiller bij, die zeer belangwekkend was; er waren natuurlijk vele coupures aangebracht, voornamelijk in de lange monologen, maar zij hinderden den gang van het stuk niet. Hoewel de Russische taal niet machtig, kon ik toch in het algemeen het spel nagaan. De rol van Amalia was in handen eener jeugdige actrice, die in sommige tooneelen veel kracht aan den dag legde; maar wie het aan tooneelroutine of aan goede opleiding ontbrak, zoodat hare houdingen en haar gang waardigheid en bevalligheid misten. Lensky, die den Frans Moor speelde is sedert lang aan het tooneel te Moskou verbonden; hij verwierf zich donderenden bijval en eene vijfmaal herhaalde terugroeping door zijn aangrijpend spel in het laatste bedrijf, waar hij radeloos van angst wordt bij de nadering der roovers. De merkwaardigste verschijning echter

was Ribakoff een jong acteur aan een klein provinciaal tooneel ontdekt en kort geleden hier gekomen, die zeer veel voor de toekomst belooft. Hij heeft eene krachtige, welgevormde gestalte, een schoon bewegelijk gelaat en eene groote kracht van uitdrukking in spel en voordracht zonder ooit te schreeuwen of de grenzen der natuur te buiten te gaan; eens deed hij mij aan Rossi denken. De roovers werden wegens den grooten tooneeltoestel, dien het stuk vordert, niet in den gewonen Russischen schouwburg maar in de groote opera gegeven, een reusachtig gebouw met een groot, goed ingericht tooneel, zoodat de mise en scène uitmuntend was. De brand van het slot was voortreffelijk; men zag rondom den vuurgloed, de vlammen sloegen den grond uit, de deuren hoorde men donderend openbreken en de goede dresuur der figuranten verhoogde den indruk zeer. Het waren niet slechts de vertegenwoordigers van eene rooverbende, maar het was eene geheele bende, die men in de Boheemsche wouden gelegerd zag. De toeschouwer zit in dit gebouw volkomen op zijn gemak, daar zoowel de loges als de fauteuils zeer ruim zijn. De foyer bestaat uit twee ruime hooge zalen en eene groote vestibule, waartoe de breede trap toegang geeft; ze zijn echter zonder eenige weelde ingericht en de zaal, die voor het kroningsfeest van den tegenwoordigen keizer prachtig verguld was, is sedert niet vernieuwd en dus weinig schitterend geworden. Wie verkiest echter niet op den duur lucht en ruimte boven de schittering van goud en marmer.

Dat Russische tooneel heeft een rijk oorspronkelijk repertoire. Bovenaan staat „De Revisor,” eene hooge comédie van den Russischen Dickens, den romancier Gogol, die het Russische provincie- en landleven aan de aristocratie van St. Petersburg en Moskou heeft ontdekt en veel tot wegneming van misbruiken en tot opheffing der lijfeigenschap heeft bijgedragen. De romantische dichter Pushkin, die het eerst de Russische taal- en letterkunde van de kluisters van een gekunsteld classicisme bevrijd en aan natuur en waarheid heeft weergegeven, heeft verschillende tooneelstukken geschreven, en zijn bewonderaars hebben hem ter eere een afzonderlijk Pushkin-theater opgericht, waarin alleen klassieke Russische en vreemde

stukken mogen gespeeld worden. Tot vóór een zestal jaren werden te Moskou alleen nationale stukken opgevoerd, maar sedert is men de blijspelen van Molière gaan geven en wil nu ook het Duitsche klassieke tooneel en Shakespeare op het tooneel brengen; op het Pushkin-theatre zijn Othello, Hamlet en koning Lear reeds aan de orde van den dag. Met tooneelspelers als Lensky en Ribakoff, die natuurlijkheid aan dramatische kracht weten te paren, is van deze pogingen iets goeds te wachten. De Russische tooneelletterkunde schijnt voor andere landen geene waarde te bezitten, daar ze uitsluitend Russische toestanden teekent en de taal een groot aantal uitdrukkingen heeft, waarvoor geen equivalent in andere talen bestaat; ze kan echter tot bewijs strekken van het duurzaam succès, dat de tooneelschrijver behalen kan, wanneer hij uit het ware volksleven de toestanden en handelingen zijner stukken weet te putten.

P. H. d. C.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— De Gemeenteraad van Amsterdam heeft zich vereenigd met het voorstel van Burgemeester en Wethouders, om aan de Tooneelschool eene subsidie te verleen. van *f* 2000.— De Provinciale Staten van Noord-Holland besloten insgelijks, ondanks een ongunstig praeadvies van HH. Gedeputeerden, tot het verleen. van een subsidie, en wel ten bedrage van *f* 1000 's jaars, gedurende de jaren 1881 en 1882.

De belangen der School werden in den Gemeenteraad door den Burgemeester van Tienhoven en den Wethouder de Koning, in de Staten vooral door den heer A. C. Wertheim krachtig verdedigd.

Het tooneelverbond telt onder de tooneelspelers en tooneelspeelsters de volgende 15 leden:

Te Amsterdam:
 Mevr. M. J. KLEINE-GARTMAN.
 Mevr. S. DE VRIES.
 Mej. SOPHIE VAN BIENE.
 Mej. CHRISTINA POOLMAN.
 Mej. JOSEPHINE DE GROOT.
 Mej. JEANNE DE GROOT.
 LOUIS BOUWMEESTER.
 D. H. N. VAN OLLEFEN.
 JAN C. DE VOS.
 A. ISING.

Te Rotterdam:
 A. J. LE GRAS.
 J. M. HASPELS.
 D. J. A. HASPELS.
 W. J. VAN ZUIJLEN.
 W. VAN KORLAAR.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 5.

1 December 1880.

J. HUF VAN BUREN, Auteursrecht. — Rotterdamsche Correspondentie. III. —
Het Tooneel in de Hoofdstad. III.

AUTEURSRECHT.

De voorlaatste aflevering van dit Tijdschrift gaf eenige artikelen uit het *Wetsontwerp tot regeling van het Auteursrecht*, met het oog in het bijzonder op de rechten, die de Regeering aan tooneelschrijvers zou wenschen toe te kennen.

Tot nog toe had in ons land, indien een tooneelwerk gedrukt was, iedereen de bevoegdheid het te doen vertoonen, ook zonder toestemming van den schrijver. Thans wil de wetgever dit opvoeringsrecht gedurende een aantal jaren aan den schrijver waarborgen.

Indien er dus personen zijn, die zijn stuk zouden willen spelen, dan kan de auteur daarbij zekere voorwaarden bedingen, waaronder natuurlijk ook eenige geldelijke voordeelen zullen behooren.

Het is niet noodig hier over de groote behoefte aan een dergelijke wet uit te wijden. Wij zullen haar vaststelling, vooral ook in het belang van onze tooneelletterkunde, van harte toejuichen — evenwel niet zonder voorbehoud. Dit betreft artikel 14 van het ontwerp. De eerste alinea beschermt de rechten van den auteur op zijn manuscript — maar geeft den eigendom daarvan ook prijs.

Dertig jaren na den dood van den schrijver wordt zijn werk — al was dit ook niet door den druk in zekeren zin tot gemeen goed gemaakt — *publiek* eigendom. Wie in de gelegenheid geweest is, een afschrift van het werk te verkrijgen, kan het ná dien termijn vrij opvoeren, zonder verlof van of vergoeding aan de rechthebbenden op het manuscript.

Dit is een onbillijkheid. De auteur kan zelfs gewenscht hebben, dat zijn werk nooit opgevoerd zou worden, even goed als er auteurs geweest zijn, die begeerd hebben, dat een hunner pennevruchten nooit gedrukt werd. Bij opvoering zonder verlof van den eigenaar van 't manuscript, zelfs dertig jaren na den dood van den schrijver, zou er dus diefstal bestaan.

Omtrent den nadruk van boeken geldt in verschillende landen ongeveer dezelfde bepaling, die gunstig afsteekt bij de wetteloosheid op dit punt van vroeger eeuwen, doch wier onbillijkheid bij toeneming van beschaving en van eerbied voor intellectueele voortbrenging wel meer en meer zal ingezien worden. Er moet bescherming zijn of geen bescherming; en als er nu termen zijn om te beschermen, waarom dan maar dertig jaar na den dood des schrijvers? Zijn kinderen kunnen ook na dien tijd nog evenzeer behoefte hebben aan de vruchten van den arbeid huns vaders. Niettemin wordt waarschijnlijk de tegenwoordige bepaling door velen nog zeer billijk gevonden; men is er aan gewoon geraakt, dat de arme schrijversbent zich aan den maatschappelijken disch eeuwen lang reeds met de kruimkens beholpen heeft. De Schiller's en Goethe's heeft men geadeld, en hun na hun dood monumenten opgericht; maar men heeft het niet noodig geoordeeld, dat zij voor hun nageslacht den grond konden leggen tot een degelijk fortuin — wat anders voor zoovele menschenkinderen een hoogst gewichtig levensdoel is.

Niettegenstaande we het 1^e gedeelte van art. 14 onbillijk vinden, kunnen wij er ons zonder groot gemor bij neerleggen, ook omdat het maar zelden zal voorkomen dat een tooneelwerk van eenige waarde ongedrukt blijft . . . indien althans het 2^e gedeelte van dit artikel, *naar onzen wensch gewijzigd*, tot wet verheven wordt! Komt het zoover, dan zullen sommige personen er voorzeker grooter prijs op stellen dan thans, indien zij een tooneelschrijver in hun familie hebben.

Deze tweede alinea van artikel 14 bepaalt, dat de schrijver, als hij een tooneelwerk laat drukken, daarop tien jaren na de uitgave, indien hij althans aan een kleine formaliteit heeft voldaan, het uitsluitend recht van opvoering behoudt.

Met gedrukte tooneelwerken in de hand durven wij niet zoo stout spreken, als wanneer wij manuscripten hebben.

Door den druk geeft de schrijver hun inhoud prijs; althans, indien er geen wet is, die ze in haar hoede neemt, dan beweren wij, dat het publiek de tooneelstukken even goed mag spelen als lezen. Hier treedt dus het nieuwe ontwerp beschermend op; het doet dat in 't belang van de tooneelletterkunde, en wel, door de schrijvers eenige rechten te waarborgen, zoodat zij kunnen deelen in de winsten, die anderen met hun stukken, door ze te doen spelen, behalen kunnen.

Het beginsel van dit artikel kunnen wij zeer toejuichen, doch de voorgestelde termijn van tien jaren komt ons *veel te kort* voor, en verzekert veel te weinig voordeelen.

Indien men ons nu tegenwerpt dat de tooneelschrijver een dubbel voordeel kan genieten: dat van de uitgave en van het opvoeringsrecht van zijn stuk, dan antwoorden wij dat het eerste gewoonlijk slechts zeer weinig bedraagt, om de eenvoudige reden, dat tooneelstukken zelden gelezen en dus zelden verkocht worden; er komt bij, dat zij slechts klein van omvang zijn, terwijl het publiek voor zijn geld liefst dikke, breeduitgewerkte boeken ontvangt, en de uitgever gewoonlijk naar den omvang betaalt — niet naar het gehalte.

Niettegenstaande het geringe honorarium en den kleinen omvang is er aan een tooneelstuk zeer veel werk. Deze hoogste literarische kunstuiting vereischt de nauwlettendste zorg. Als een mozaïek moeten de verschillende deelen in elkander gewerkt worden. Het meerendeel onzer schrijvers levert dan ook liever een roman of novelle, die hun, bij dezelfde of mindere zorg, doorgaans veel grootere en althans zekerder inkomsten opleveren. Er zijn bij ons zelfs schrijvers, die hun tooneelstukken niet uitgegeven hebben, maar de stof in een roman of novelle hebben verwerkt, en hiermede van de uitgevers goede voorwaarden hebben kunnen bedingen.

Maar — zegt men — indien de uitgave van een tooneelwerk den schrijver geen noemenswaardige voordeelen oplevert, dan zal hij ze kunnen bedingen als de voorgestelde wet eens in werking komt; want onder die wet zal hij voor de opvoering van zijn stuk voorwaarden kunnen stellen, en dus een geldelijke belooning kunnen eischen.

Doch wat beteekent nu voor den tooneelschrijver een opvoeringsrecht op zijn stuk van slechts *tien* jaren na de uitgave?

De voordeelen in dat tijdsbestek te behalen, zullen doorgaans gering zijn. Enkele stukken zijn er die terstond na hun eerste vertooning flink opgaan, die een *série* maken. De meesten worden eenige malen vertoond, nog eens vertoond, zijn dan afgekeken, en komen vooreerst niet terug. Het gaat er mede als met de kometen. Wie zich verbeeldt, dat drama's tien achtereenvolgende jaren op het repertoire blijven, dat de schrijver er tien jaren geld van trekt, die bedriegt zich bij de meesten zeer. Vele stukken komen slechts om de zes, zeven, of twaalf jaren terug; ja, er zijn meesterwerken, die bij hun eerste verschijnen al heel spoedig verdwenen, en later, na zeer vele jaren, weer te voorschijn gehaald, een uitmuntend onthaal genoten.

In de laatste tijden komt dit herhaaldelijk voor. Comédies van Dumas of Sardou, die vroeger op het *Théâtre du Gymnase* slechts een geringen bijval hadden, worden thans, na een lang tijdsverloop, zelfs op het *Théâtre Français* met een lange rij van opvoeringen vereerd.

Een tooneelstuk heeft zoo spoedig niet uitgediend. Terwijl romans vergeten, sonnetten niet meer gelezen, en historiewerken in een hoek gezet worden — wij denken hier aan Goethe, Shakespeare, Schiller — worden de drama's van eeuwen herwaarts nog vaak vertoond en toegejuicht. Bij de laatsten kan bescherming veel langer op haar plaats zijn.

En dan zou onze wetsontwerper de tooneelschrijvers op gedrukte stukken maar een eigendomsrecht van tien jaren toestaan!

Dat is niets!

Hij heeft zich waarschijnlijk vergist. Hij heeft honderd bedoeld.

Doch op deze veronderstelde bedoeling kunnen wij het niet laten aankomen, en daarom spreken wij den wensch uit, dat de termijn van tien jaren in art. 14 van het ontwerp aanmerkelijk verlengd worde, in het wezenlijk belang onzer tooneelletterkunde.

Om nu een maatstaf te hebben voor het bepalen van den duur van 't eigendomsrecht, willen we even zien hoe het hiermede in andere landen gesteld is.

De Fransche wet van 19 Juli 1866 (art. 1) waarborgt den tooneelschrijver, al is zijn stuk gedrukt, het uitsluitend op-

voeringsrecht *gedurende zijn leven*, en aan zijn rechtverkrijgenden bovendien nog *vijftig* jaren na zijn overlijden.

De Duitsche Rijkswet van 11 Juni 1870 (§§ 52 en 8—17) verzekert den schrijver voor zijn gedrukte of ongedrukte tooneelwerken het uitsluitend opvoeringsrecht *gedurende zijn leven*, en aan zijn rechtverkrijgenden bovendien nog *dertig* jaren na zijn dood.

De Oostenrijksche wet van 19 Oct. 1846 (§ 22) kent den schrijver, ook voor zijn gedrukte tooneelstukken, het uitsluitend opvoeringsrecht toe *gedurende zijn leven*, en aan zijn rechtverkrijgenden bovendien nog *tien* jaren na zijn dood, mits hij de voorzorg neemt, op den titel van 't werk de clause te doen opnemen (§ 8) dat het stuk *als manuscript* gedrukt is.

Als wij nu voor ons land uit de wet van de drie genoemde rijken het gemiddelde nemen, dan behoort den tooneelschrijver toegekend te worden een uitsluitend opvoeringsrecht op zijn gedrukt stuk *gedurende zijn leven en nog dertig jaren na zijn dood*.

Dat onze tooneelschrijvers en onze tooneelletterkunde door een verandering in de voorgestelde wet, gelijk hier aangegeven is, tot eigen en algemeen voordeel gebaat zouden worden, behoeven wij niet nader toe te lichten. Indien het Hoofdbestuur van ons Verbond, alsmede, zoo noodig, de besturen van de afdeelingen, stappen wilden doen om de belangen, die zij voorstaan ook ten dezen opzichte te behartigen, dan zouden zij voorzeker aanspraken verwerven op nieuwe verplichtingen.

J. HUF VAN BUREN.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

De heeren Rössing, Ising, van Schoonhoven, de Vos, Claus en Schulze en de dames Tonia Poolman en Anna Sablairrolles (de eerstgenoemde Secretaris van den Raad van Beheer en de overigen leden der Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel») hebben, onder den naam van »Het Jonge Holland» een Vereeniging opgericht, op wier samenkomsten zij zich voorstellen elkander in de beoefening van hun kunst met raad en daad te steunen.

De Vereeniging heeft den zedelijken steun gevraagd van het hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond, een steun, die haar bereidwillig is toegezegd.

ROTTERDAMSCHÉ CORRESPONDENTIE.

III.

Mejuffrouw Jeanne de Groot trad hier voor de eerste maal op, den 18den November in Kabaal en Liefde.

Zonderlinge keuze, had al menigeen vooruit gezegd. Onze tooneelspelers zijn niet gewoon in stukken op te treden, waarin men zich honderd jaren moet terug denken, en de twijfel was gegrond, of zij, die het moderne leven verdienstelijk teruggeven, ook de zeden, gedachten en gevoelens van dien tijd werkelijk voor ons konden doen leven, of anderdeels zij, die de rol van *Luise Miller* voor zich koos daarmede zou kunnen toonen, of zij aanleg en geschiktheid voor het moderne tooneel bezit. Wij aarzelen niet, terstond te zeggen, dat de voorstelling de verwachtingen verre overtrof. De houding van het publiek is er ons borg voor, dat dit niet alleen ons individueel oordeel is. In den aanvang was men vrij gereserveerd: men werd niet warm, en ook de spelers waren niet warm, maar bewogen zich nog vrij onbeholpen in de hun vreemde rollen. Doch het ging *crescendo*: de eerste, die een storm van toejuichingen oogstte, was mej. Beersmans in het tweede bedrijf als *Lady Milford*, zij die als altijd terstond geheel in haar rol bleek doorgedrongen en die met liefde vervulde; ook de overige spelers schenen langzamerhand warmer te worden, en meer dan eens barstten de toejuichingen los; zelfs bleek nu en dan, dat de 18de eeuwse ontboezemingen des dichters nog de kracht hadden om ook ons publiek aan te grijpen, waar zij een applaus uitlokten, dat onmogelijk het spel der acteurs alleen kon gelden; de *débutante* werd meermalen teruggeroepen, en de geheele zaal stemde in met de hulde, haar ten slotte door het toereiken van een bouquet gebracht. Schoon wij in het algemeen dat toejuichen in het midden van een tooneel afkeuren, maken wij er ditmaal niet zonder ingenomenheid melding van, omdat de indruk er door geteekend wordt, die een voorstelling van zoo geheel bijzonderen aard, niet zonder vooroordeel afgewacht, voor de eerste maal op het publiek maakte.

Van zoo geheel bijzonderen aard zeggen wij — niet alleen omdat het stuk honderd jaar oud is, maar vooral, omdat de toestanden, die er in geschetst zijn, ons vreemd zijn geworden; omdat er in de karakters zooveel overdrijving is, in de denkbeelden zooveel overspanning, als alleen een Schiller in een *Sturm und Drang-periode* scheppen kon; omdat de taal, alle soberheid missende, overvloedig van ruwe *Kraftausdrucke* en gewaagde beeldspraak, die haar telkens op de grens van den wansmaak brengen. Het is geen kleine eer voor de acteurs, dat zij zich doorgaans wisten te wachten voor dien eenen stap, die hierdoor het verhevene zoo licht in het belachelijke had kunnen doen overslaan. Litteratoren zijn gewoon Schillers latere drama's om de poëzie der taal en den adel der gedachten ver boven de woestere produkten van zijn jeugd te stellen: deze voorstelling heeft ons weer te meer de juistheid doen waardeeren van Lindau's opmerking, dat aan de drama's der eerste periode als tooneelwerken zonder bedenken de eerepalm toekomt.

Aan de vertaling lof toe te kennen is onmogelijk. Dat het lange stuk besnoeid was, daarop maken wij geen aanmerking: verscheiden lange tirades, bespiegelingen, vergelijkingen konden zeer goed eenige beperking dulden; maar niet altijd was de besnoeiing oordeelkundig aangebracht. Zoo was het verkeerd de schets van Lady Milford voor Ferdinand, hoe zij de goede engel van het land was geweest, in een paar regels samen te persen, omdat zijn heftige gemoedsbeweging daardoor minder gemotiveerd was; verkeerd het tooneel, waarin Miller zich in 't hem geschonken goud verlustigt, te schrappen, omdat dit tooneel eerst ten volle zoo dit oorspronkelijke karakter teekent; verkeerd dat het laatste tooneel is ingekort, zoodat Ferdinand zijn vader geen vergiffenis schenkt en de gerechtsdienaars dien ouden schurk niet meenemen. Soms gaf de vertaling het oorspronkelijke volstrekt niet weer.¹⁾ Maar het meest ergerde ons de matte toon, die de geheele vertaling kenmerkt. Dat enkele al te krachtige uitdrukkingen, zooals de liefelijke namen waarmede Miller zijn vrouw toespreekt, onze 19de eeuwsche ooren wat al te pijnlijk zouden aandoen, is waar, en daarom was de weglating te rechtvaardigen, maar waar de ontembare hartstocht van Ferdinand of Lady Milford zich lucht geeft, was het offer, dat de vertolking aan onze preutschheid bracht, zonder twijfel te ver gedreven. Bovendien traden in de vertaling telkens veel te flauwe en kleurlooze termen in de plaats der forsche uitdrukkingen, der

¹⁾ De gekste vertaling was die van *Landeskinder* door.... landverhuizers.

teekenachtige woorden, der gewaagde vergelijkingen van het origineel, — in één woord *die Limonade war matt!*

Thans het spel, waarbij wij het eerst de *débutante* gedenken. Wanneer wij haar hartelijk welkom heeten en haar komst alhier een aanwinst voor ons tooneel noemen, en er in één adem bijvoegen, dat wij haar *Louise Miller* over 't geheel genomen als mislukt beschouwen, zal men ons wellicht beschuldigen een onmogelijke transactie te beproeven tusschen de heuschheid, waarmede wij een jeugdige nieuweling behoren te ontvangen, en de eerlijkheid, die ons verplicht geen doekjes om de waarheid te winden. Toch is de tegenspraak tusschen beide gezegden slechts schijnbaar, of kan men de goede actrice niet ook herkennen in hare misgrepen? Mej. de Groot houde ons ten goede, dat wij hier over een misgreep spreken. Het wil ons voorkomen, dat juist wat haar blijkbaar in de rol van Louise heeft aangetrokken, haar gelegenheid geeft de zwakke zijden van haar spel het meest te doen uitkomen. De rol leent zich tot declameeren, en — een reeks van schitterende declamatiën vormde haar spel. Alles was zorgvuldig bestudeerd, alles werd even duidelijk en gearticuleerd uitgesproken, geen klemtoon werd verkeerd gelegd, uit iedere zinsnede sprak een zekere rythmus, maar vermoeiend was die overgrootte correctheid, en leven en bezieling ontbraken. Elk tooneel was een fraaie eenheid, maar het verband werd gemist. Misschien kwam dat nergens meer uit, dan na het vierde tooneel van het derde bedrijf. Louise tracht daarin Ferdinand te beduiden, dat het 't best is van haar af te zien, schoon zij bemerkt, dat de argwaan in zijn hart ontwaakt. Als hij wegstuift, valt zij uitgeput neder. Dan moet zij een korte aanspraak houden, waarin angst over haar ouders den boventoon voert. Nu was het alsof Mej. de Groot zich plotseling bedacht, dat een nieuw tooneel kwam en een ander gevoel moest worden uitgedrukt. Zij stond op, evenals iemand, die een oogenblik voor 't gemak is gaan zitten; alle uitwerking van het vreeselijke onderhoud met Ferdinand was verdwenen; zij trad voor op het tooneel en begon een nieuwe scène, weder fraai gedeclameerd, maar zonder dat iets verraadde, dat zij dezelfde Louise was als daareven. Niet dezelfde Louise? . . . ja, in één opzicht was zij maar al te zeer dezelfde. Steeds klonk ons dezelfde stem in de ooren met haar helderen klank, maar blijkbaar heeft de actrice nog niet geleerd voor elke gemoedsaandoening de ware stembuiging, den waren toon te vinden. Waar zij uiting moet geven aan haar gloeienden hartstocht voor Ferdinand, waar zij de liefde voor haar vader doet spreken, met haar minachting Wurm vernietigt, met haar

verontwaardiging Lady Milford geeselt, wij hoorden steeds dezelfde — ik moet het woord weer gebruiken — declamatie. Terwijl wij de gebeurtenissen zagen worden, die haar omstriken en vernietigden, was de invloed daarvan op haar moeilijk te bespeuren. Daarmede zeggen wij weer niet, dat niet in ieder tafreel op zich zelf langzamerhand haar gelaatsuitdrukking en gebarenspeel in harmonie kwamen met de gesproken woorden, maar telkens moesten wij ons afvragen: is dat diezelfde Louise Miller die zoo even in Ferdinands armen lag of die een oogenblik geleden beangst was over het lot van haar vader? Het best kwam zij uit, als verontwaardiging den toon moet aangeven: in het tooneel met Lady Milford, waar zij echter in den beginne reeds te scherpen toon aansloeg, — zij het eenvoudige burgermeisje tegenover de groote dame, — had zij later voortreffelijke oogenblikken. Het teedere en innige valt haar klaarblijkelijk veel zwaarder; van haar gehechtheid aan haar vader vooral was weinig te bespeuren, en in het eerste bedrijf, als de hemel harer liefde voor Ferdinand nog onbewolkt is, drukte zij zich in de betuigingen dier liefde veel te afgemeten uit.

Aan haar gebarenspeel kleven dezelfde fouten als aan haar dictie. Duidelijk was te bespeuren, dat ook hier alles bestudeerd was, dat wij ook hier met de fouten eener ernstige en goede actrice te doen hebben. Het gebaar, de gelaatsuitdrukking, de houding, altijd edel en wel doordacht, werden telkens met de woorden in harmonie gebracht, maar alles was fragmentarisch en het eene moment vloeide niet geleidelijk uit het andere voort, zooals bij mej. Beersmans het geval is. De overgangen, de fijne nuances ontbraken; alles werd te sterk geaccentueerd. Als mej. de Groot vraagt: „Waarom hijgt mijn boezem zoo?” dan behoeft men niet te twijfelen, of dat hijgen wel waarlijk plaats heeft: het is alsof men de woeste baren ziet der onstuimige zee. Spreekt zij vol ontzetting van het graf, alleen het wit harer oogen wordt zichtbaar, en als zij zich verbijt van ergernis, beklagen wij haar lippen. Merken wij het rollen harer oogen, de smartelijke groeven om haar mond op, altijd vinden wij een niet geringe overdrijving. Ook is het bijv. niet steeds noodig, als zij ons inwijdt in de gesteldheid van haar boezem en haar hart, bedoelde lichaamsdeelen met de hand aan te wijzen. In haar sterven vond ik insgelijks overdrijving, doch, wat dit tooneel aangaat, *je n'insiste pas*: ik heb nooit iemand van vergif zien sterven. In elk geval poogde zij dit tafreel realistisch weer te geven, gelijk ook haar eerste smartkreet: „Hemel, wat is dat?” als akelige werkelijkheid klonk

in zonderling contrast met het weinig realistische, dat overigens haar optreden en spel kenmerkte. Hier wat meer en daar wat minder realisme, en de harmonie ware gevonden.

Doch genoeg. Mijn eendoordeel zou zijn: mej. de Groot is een actrice van groote begaafdheid en veel studie; de rol van Louise was haar echter nog te zwaar; zij getrooste zich gemakkelijker en eenvoudiger rollen, oefene zich in natuurlijk spel en zij zal een groote aanwinst blijken voor ons tooneel.

Wilde ik uitvoerig over alle rollen uitweiden, waartoe het zeldzaam rijke drama uitlokt, dat in ieder persoon een karakter teekent, ik zou de perken van dit tijdschrift te ver overschrijden. Herdenk ik allen met een enkel woord, dan spreekt het van zelf, dat het eerst mej. Beersmans moet worden genoemd. Haar is iedere nieuwe rol een nieuwe triumpf, Meesterlijk vooral was het tweede bedrijf, als zij beurtelings aan haar verachting voor het hof en aan haar liefde voor Ferdinand lucht geeft. Dat was hartstocht; en wat machtsbewustheid, als zij het uitspreekt: „weet ongelukkige, dat ik u in één nacht zou kunnen verderven!” Niemand kon twijfelen, of die macht was waarlijk de hare.

Wie daarentegen gelooft den heer Le Gras op zijn stoute bewering, dat, als hij optreedt, een hertogdom siddert? Neen, deze president was veel te gemoedelijk en veel te braaf. Niets evenaart de goedaardigheid, waarmede hij Wurm toevoegt: „ik geef mij gewonnen, Satan,” alsof hij zei: „dat partijtje op het schaakbord heb je me afgewonnen, ouwe jongen.” De heer J. Haspels, de bedoelde satan, scheen als Wurm minder goed gedisponeerd; had hij meer in zijn rol geleefd, zijn spel had waarschijnlijk gunstig op dat van den heer Le Gras gereageerd.

Beter was de heer D. Haspels als Miller. In den aanvang twijfelden wij: hij zette dadelijk te bedrukt gezicht en vatte den toestand te tragisch op, zoodat het twijfelachtig was, of de humoristische zijde van zijn karakter voldoende zou uitkomen. Veel daarvan was trouwens geschrapt, doch erkend moet worden, dat wat bewaard was, zeer voldoende door den heer Haspels werd weergegeven. Zijn complimenten aan 't adres van den president, die ook bij zijn optreden in 't huis van Miller niet hoog en streng genoeg was, waren uitstekend. Zijn vrouw, Mevr. Faassen, die doorgaans zeer *con amore* speelt, maakte van deze rol geen type. Blijkbaar kon zij er zich niet indenken: alle kleur ontbrak aan deze in 't stuk niet misdeelde figuur. Vandaar dat de eerste scènes in het huis van Miller grootendeels haar effect misten.

En Ferdinand? Wanneer wij zeggen, dat hij over 't algemeen niet bevredigde, dan wenschen wij dat den heer Chrispijn niet te sterk toe te rekenen. Het was niet te verwonderen, dat een acteur, die de zeldzame gave van natuurlijk te spreken in hooge mate bezit, zich niet thuis gevoelde in die onnatuur, waarvan deze echte figuur der *Sturm und Drangperiode* overvloeit. Er behoort een zeldzaam buitengewoon talent toe, een karakter weer te geven, dat zoo van 't eene uiterste in 't andere overspringt, iemand, die zoo wijsgeerig weet te redeneeren en zich zoo dom laat bedriegen, die zoo hartstochtelijk verliefd is en zoo ongemotiveerd gaat twifelen, die begint met Lady Milford te beleedigen en eindigt met voor haar op de knieën te zinken, die het eene oogenblik zijn vader onbeschaamd de waarheid zegt en een ander oogenblik weer geheel op zijn vader vertrouwt. Waar Ferdinand het natuurlijkst is, was de heer Chrispijn het best, wat naar ons voorkomt, geen kleine lot is.

De heer Nieuwland verdient waardeering voor de matiging, waarmee hij den dwazen von Kalb weergaf, al hadden wij den toon en vooral de houding en de bewegingen wat gedistingeerder gewenscht. En hem en den heer Chrispijn zat de degen verschrikkelijk in den weg, vooral als zij een deur moesten doorgaan of moesten gaan zitten. De heer A. van Zuylen speelde den kamerdienaar in het tweede bedrijf, mevr. Chrispijn was Sophie.

De costumeering was zeer goed verzorgd, en waren de decoratie en de *mise en scène* hoogst eenvoudig, wij achten dit zeer juist gezien, omdat het in dit drama in de eerste plaats om het spel te doen is en overigens aan alle eischen is voldaan, wanneer de omgeving niet buitengewoon de aandacht trekt en tegelijk niet hinderlijk werkt. Aan die eischen nu was voldaan.

Een goed verzorgde opvoering, die bij vele zwakke punten een harmonisch geheel te aanschouwen gaf: in die woorden wenschen wij onzen eindindruk der voorstelling weer te geven. Al behoort het stuk in onzen tijd niet meer thuis, het kan ter afwisseling met het moderne repertoire zich uitstekend handhaven, want het draagt een merkteeken dat het voor alle tijden geschikt maakt: — den stempel van het genie.

Van Ollefen c. s. gaan voort Rotterdam te vergasten op de stukken, die zij ook te Amsterdam opvoeren. Den avond van het début van mej. de Groot gaven zij Ibsen's *Steunpilaren der maatschappij*; eenige dagen vroeger hadden zij Lindau's *Gravin Lea* opgevoerd.

In het tijdperk, waarover dit verslag loopt, zagen wij verder M^{11e} Agar optreden. Het verlangen haar voor het eerst in een romantisch drama te zien, was zeker oorzaak, dat niettegenstaande de buitengewoon hooge prijzen (hooger dan te Amsterdam) de schouwbnrg goed bezet was, veel beter dan verleden jaar, en ten bewijze, dat de verwachting niet beschaamd is, vielen *Lucrece Borgia* veel warmer toejuichinger dan verleden jaar *Méropé* ten deel. Gelukkig staken de bijfiguren niet te zeer bij de hoofdpersoon af. Verwijzen wij hieromtrent overigens naar hetgeen onder Amsterdam is vermeld, één opmerking, het Rotterdamsche publiek betreffende, mogen wij niet verzwijgen. Bijna iedereen had den tekst van *Lucrece Borgia* voor zich en allen gebruikten dezelfden uitgaaf. Trouw werd die tekst gevolgd, en aan 't einde eener pagina gekomen, keerde ieder tegelijk natuurlijk de pagina om. Het gedruisch hierdoor veroorzaakt was inderdaad allerhinderlijkst, vooral als het voorviel te midden eener treffende scène, waarbij overigens doodsche stilte heerschte en als oor en oog ingespannen moesten worden om de voortreffelijk actrice te volgen. Wij merkten eens een spottenden zijdelingschen blik naar het auditorium bij een paar der acteurs op, en wij vergeven het hun gaarne. En zou het hun kwalijk te nemen zijn, als zij straks wellicht in Parijs vertellen, dat de Rotterdammers geen Fransch verstaan?

Eindelijk rest ons nog, iets te melden over de stappen, verder gedaan ten einde den schouwburg voor Rotterdam te behouden. Op Donderdag 11 November werd de aangekondigde vergadering gehouden, waaraan een tachtigtal belangstellenden deelnamen onder presidium van den heer Van der Hoop.

De voorzitter trad ten aanzien van den Grooten Schouwburg te Rotterdam in een historischen terugblik, ten bewijze, dat het gebouw aan de eigenaars nimmer eene redelijke rente heeft bezorgd, dooreen misschien $\frac{1}{2}$ of 1 pCt. in het jaar. Toen is door hen een uitstel van vijf jaren gegeven, opdat het publiek in de zaak zou kunnen voorzien. Thans is besloten het gebouw met het voorjaar te verkoopen; dit had tot de bijeenroeping van deze vergadering aanleiding gegeven. Een schouwburg op de Blaak ware het beste, maar dat plan is door den gemeenteraad van de hand gewezen. Toch kan Rotterdam bij geen mogelijkheid zonder schouwburg blijven. De kunst, naar sprekers oordeel, wel degelijk regeeringszaak zijnde, zal het waarschijnlijk zijn, dat thans de medewerking van het gemeentebestuur zal moeten ingeroepen worden. Dit

punt zal door een Commissie in overweging moeten genomen worden, terwijl spreker voor het overige de punten, waarover het onderzoek der Commissie zal loopen, aldus omschreef.

1. Het uit de hand koopen (zoo mogelijk) van den bestaanden schouwburg.

2. Om dien na eenige verbeteringen te behouden zooals hij is — of hem doelmatig te verbouwen of te vergrooten als dit mogelijk wordt geacht. Of een geheel nieuw lokaal te stichten op een nieuw terrein. In het laatste geval zou de oude schouwburg ter slooping kunnen worden verkocht zoodra de nieuwe gereed is.

3. Zich tot den Gemeenteraad te wenden om krachtdadige medewerking en steun van de gemeente, met overlegging van bouw- en financiële plannen.

Na eenige discussie werd een commissie van 26 leden benoemd, onder welke de architect Van Wijk, die reeds een plan voor een nieuwen schouwburg had ontworpen, de directeur der opera en een der directeuren van het Rotterdamsch tooneelgezelschap. Deze commissie zal de zaak voorbereiden en nader rapport uitbrengen.

Wat het punt 3. betreft bovengenoemd, men weet helaas dat de meerderheid van den gemeenteraad Thorbeckeaanscher is dan Thorbecke, op het punt van kunst altijd. Of neen, wij zijn onbillijk, de rijkunst althans vindt genade in haar oogen, blijkens de subsidie aan de manege. Maar het tooneel ontving tot nog toe niets.

R. M. L.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

De heer J. H. Rössing verplichtte de Amsterdamsche afdeeling van het Tooneelverbond, Zaterdag den 27en November, door de voorlezing van een studie over DR. SAMUEL COSTER, den Amsterdamschen geneesheer uit Vondels en Breeroos dagen, den ijverigen bevorderaar van den bloei van het Amsterdamsch Tooneel, en stichter (in 1617) van de zogenoemde *Akademie*, de voorloopster van den Schouwburg.

De heeren geschiedvorschers plegen ons zelden eenig détail op hun held betrekking hebbende te sparen, en zoo werden ons dan ook van Costers familie, van zijn jeugd en zijne verdere ontwikkeling tal van belangrijke en minder belangrijke bijzonderheden medegedeeld, waarvan het alleen te betreuren viel, dat zij geen tijd overlieten voor een beschouwing van Costers letterkundige werkzaamheid, zijn »Itys'', zijn »Isabella'', de »klucht van Teeuwis de Boer'', enz.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

III.

Meer nieuwtjes dan nieuws hebben we thans te vermelden. De *Maria Stuart* werd een paar maal op Zaterdag gegeven, inderdaad wel te vermoeiend voor Mevr. Kleine, die zoo doende bijna dagelijks moet optreden. Hare krachten te sparen is o. i. een eisch, dien de liefde voor de kunst gebiedend voorschrijft. We begrijpen niet, dat de Vereeniging dit niet inziet, evenmin, waarom we bijvoorbeeld aanhoudend stukken „uit de oude doos” en niet altijd de beste, ten tooneele zien voeren en een verdienstelijk stuk als *Montjoie*, waarvan de uitmuntende vertaling al zoo lang geleden werd aangenomen, blijft liggen; waarom oorspronkelijke stukken naar den smaak der directie moeten omgewerkt, gewijzigd en nog eens weer omgewerkt worden, die ten slotte met een barsch „niet geschikt” worden teruggezonden. Maar die geheimen zijn bijna even ondoordringelijk als de reden, waarom *Arbeid adelt*, dat uitmuntend gespeeld wordt, maar waarlijk meer dan verouderd is, nog steeds volle zalen trekt, terwijl een uitmuntend stuk als *Steunpilaren der Maatschappij*, dat ook zeer goed gespeeld wordt, een hoogst onvoldoend aantal bezoekers telt, terwijl met niet onvoldoende bezetting van de verschillende rangen (stalles uitgezonderd) in denzelfden Stadsschouwburg werd opgevoerd *Montigny*, waarin Veltman de eenige is, die goed gekleed is en goed verzen zegt, waarbij alles onnatuur en verveling predikt en waarbij het passend decoratief geheel gemist wordt, een don Carlos in zoo sombere gemoedsstemming geheel in het wit, een koning van Spanje zonder hofstoet en met een kostuum als een Hollandsch koopman uit die dagen, een Margaretha, die met een zwart fluweelen sleepjapon en een regenmantel als pelgrimskleed een tocht onderneemt naar San Jago di Compostella, op welken tocht ze en passant (?) Madrid bezoekt.

Ten slotte een zeer juist stukje kritiek van een „natuurkind” over ’s konings optreden: „Don Carlos zei: „Mijn vader, niet die blik!” en.... de koning keek in ’t geheel niet!”

Veel beter voldeed ons de bekende vertaling van *Nos Intimes*, een stuk, dat men daar geheel kan bezetten en dat inderdaad hoogst verdienstelijk gespeeld werd. Iets minder

voldeed ons de *Lucrece Borgia* in denzelfden schouwburg voor een overvolle zaal gespeeld, terwijl Agar de hoofdrol vervulde. Afgescheiden van de keuze van dit gedrochtelijk produkt uit den tijd van worsteling tusschen romantiek en klassicisme, was Agar hier niet meer, wat ze geweest is; haar stem heeft even als haar oogopslag veel verloren en de meest aangrijpende momenten van het drama werden bij de opvoering gemist. Voor een groot gedeelte is daaraan schuld, de hulp, dien men aan den Stadsschouwburg verleent voor decoratief. Niets kon belachelijker zijn, dan 't „afhaken” van de „B” van 't woord „Borgia,” waarbij 't paleis der Borgia's een wafelkraam geleek, en de „straat in Venetië” die nauwelijks op eenige straat in Amsterdam geleek, behalve in de achterbuurten.

Het eenige nieuws is Ch. de la Mar's bewerking van Cremer's roman, „Tooneelspelers” tot een tooneelstuk bij dé HH. Prot opgevoerd.

Het stuk is er voor gemaakt en de schrijver had *in deze dagen*, waarin men bijdragen verzamelt voor een gedenkteeken ter eere van Cremer, met zijne bewerking lof genoten en zelfs financieel voordeel kunnen verwerven, had hij zich wat meer moeite willen geven en — zijn we wèl ingelicht — willen luisteren naar den raad, hem van bevoegde zijde gegeven. Het is *niet* des schrijvers schuld, dat de regie zich óf werkeloos óf machteloos heeft getoond, maar 't is wel zijne schuld, dat bijv. Rosa Brons eene reeks van hatelijkheden debiteert aan 't adres van Mevr. van Oudenolm geheel en al ongemotiveerd; even ongemotiveerd is de ontmaskering van *More* in wien we tot ons genoeg den verdienstelijken marqué Messers herkenden, dien de „Vereeniging” goed zou doen bij de eerstvolgende gelegenheid te engageeren. Als Archibald maakte de schrijver Ch. de la Mar een zeer verdienstelijke figuur en Kelly (Heldera) toonde in zijn eenvoudig rolletje een goed voorkomen een goede stem en begrip van zijn rol. De dames de la Mar, Frenkel-Bouwmeester en Götz-Scheps kweten zich meerendeels goed van hare rollen en bij juffr. Kiehl was groote vooruitgang te bespeuren; haar stem is sterker, haar beweging vrijer, haar stil spel meer beteekenend. Leiding heeft zij noodig, zowel als Kelly, Potharst en Tartaud, die allen iets

beloven. De regisseur, aanstaande directeur, vervulde zijn rol van Janus Burkes niet zonder talent, maar hij had er voor moeten zorgen, dat de aristocratische Mevr. Van den Oudenolm niet aan een zwart sajetten kous zat te breien, dat Louise niet geheel alleen aan 't eind der kamer zat, bij haar bezoek aan den Drielaert, dat... maar waartoe eene opsomming van grieven, betreffende een stuk, waarin de kamer van tante Lindeman, emeritus-baker of zoo iets, gevormd wordt door dezelfde coulissen, die vroeger 't Spoorwegstation: wachtkamer eerste klasse, vormen. De schr. heeft Rosa Brons de reeks beleedigingen aan Mevr. Van den Oudenolm, blijkbaar met geen ander doel, in den mond gelegd, dan om de tooneelspelers voortestellen, als martelaars der maatschappij, vergetende, dat ze voor een groot deel er een verdienste uit maken, zich een eigen wereld te scheppen, waar buiten zij zich niet *willen* bewegen, waarbinnen zij niemand *willen* toelaten. Wat de kunstminnaar met den besten wil der wereld zou willen doen in 't belang van kunst en kunstenaars, stuit af op de volhardende afstootingskunst van vele artisten, *die van geen toenadering willen weten.*

Wat de Hooffeesten zullen uitwerken, moeten we afwachten; de niet gecastigeerde Warenar vindt geen herberg bij de Vereeniging, de bewerking van Alberdingk Thijm misschien in den Stadsschouwburg, en de Vereeniging zelve schijnt plan te hebben op een eigen feestavond.

Doen de Duitsche operetten groote schade aan de gewone tooneelvoorstellingen; veel grooter nadeel kan hun het Eden-theater toebrengen, dat eerlang in Amsterdam zal verrijzen, en dat door veel muziek en tricots meer bezoekers zal trekken dan de degelijkste stukken vermochten.

Zal dit weer een storende invloed te meer zijn op ons niet al te sterk gesteund tooneelleven?

†
†

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Bij de acteurs, leden van het N. T. V. behoort nog de heer JACQUES DE BOER, lid der »Vereeniging.»

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 6.

15 December 1880.

Rotterdamsche Correspondentie. IV. — Het Tooneel in de Hoofdstad. IV. —
Mr. M. G. L. VAN LOGHEM. Poëzie contra Muziek. — D. B. Historie en sage. —
Berichten en mededeelingen.

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

IV.

Reeds geruimen tijd geleden werd het oog der wandelaars in onze stad getrokken door kolossale strooken oranje-papier, waarop in reusachtige letters ettelijke malen „*Oranje Boven*” vermeld stond, aangeplakt op al de plaatsen, waar zulks te doen gebruikelijk is. Het raadsel, waarom deze woorden, die natuurlijk bij elk rechtgeaard Nederlander weerklink vinden, juist tegenwoordig zoo bijzonder onder de aandacht werden gebracht, vond weldra zijn oplossing. Het bleek, dat wij hier te doen hadden met een reclame, zooals die bij goochelaars, vischmannen en kanondames in zwang is, ten gunste der eerste opvoering van een aldus betiteld tooneelwerk van den heer H. G. Roodhuyzen.

Dat niettemin de schouwburg, voornamelijk in de eerste rangen, op den avond van den zevenden December niet te best bezet was, zal wel moeten worden toegeschreven aan het samenvallen dezer voorstelling met de lezing van *Fraaie kunsten* en met een vergadering der commissie van 26 (zie vorige corr.), die de tooneelliefhebbers in een lastig dilemma bracht. Doch een goed bezette galerij, die niet naliet van haar aanwezigheid blijk te geven, bood vergoeding aan.

Een tooneelwerk noemden wij het stuk: is inderdaad een

andere benaming mogelijk? Het werd aangekondigd als een drama in vijf bedrijven, doch èn het dramatische in den zin, die daaraan wordt gehecht, èn de artistieke bouw en samenhang van bedrijven werden gemist. Ter verduidelijking werd er op de aankondiging dan ook bijgevoegd, dat het stuk bestond uit zes tafereelen en een naspel, en daarmee was het karakter van het werk veel juister aangegeven. Het stuk schildert in eenige tafereelen, die zeer losjes aan elkaar hangen, den druk, waaronder Nederland zuchtte tijdens de Fransche overheersching, en de zaligheid der bevrijding in 1813.

Hoe betreurde ik het, dat wij niet in plaats van December 1880 November 1863 schreven: het succes van den schrijver zou grenzeloos zijn geweest! Zelfs nu kraaide het publiek het uit van verrukking, als Napoleon eens flink de ooren werden gewasschen of het *Oranje boven*, eerst zachtkens en in 't geniep, daarna luide en op de straten, werd uitgeroepen. Hoe zou het in 1863, toen de herinneringen aan dien tijd zoo verlevendigd en opgefrischt waren, gebulderd en gedonderd hebben! En denkt dan eens aan het zesde tafereel: het verbranden van het douanekantoor op de Westermarkt met een troep gillende en dansende Kattenburgers en vischwijven daaromheen! Gedurende dit geheele tafereel, waarin niets gedaan werd dan zingen en springen, wedijverden galerij en tooneel, wie het meeste kabaal zouden maken; wat zou het in 1863 geweest zijn! de schouwburg zou gedaverd hebben op zijn fundamenten!

Doch in allen ernst, de blijkbare bijval, waarmee het stuk is ontvangen, toont aan, dat de heer Roodhuijzen geen misgreep heeft begaan, toen hij besloot de geschiedenis van het jaar 1813 op de planken te brengen. Immers ook zij, die bij dien stortvloed van Oranje-geestdrift hun kalmte konden bewaren, die de historische kritiek niet door het patriotisme het zwijgen doen opleggen, die niet konden nalaten te meesmuilen over die verontwaardiging der brave vaderlanders en over den eigenaardigen heldenmoed der mannen van 1813, ook zij moeten erkennen, dat het stuk althans onderhoudend is en als volksstuk verre uitmunt boven de draken, waarmee het min ontwikkelde publiek zich anders zoo gaarne voedt. Zoo wij geen aangrijpend drama, geen monumentaal historiestuk te zien kregen, laten wij er den heer Roodhuijzen niet

te hard om vallen. Hij had nu eenmaal den Amsterdamschen opstand van 1813 tot onderwerp gekozen, en . . . om hazepeper te maken moet men haas hebben. Geen enkele machtige figuur, geen enkel heroïsch feit, geen enkele dramatische toestand trekt uit dien tijd onze aandacht. Toen de Franschen er waren, vervloekte men Napoleon in stilte met halve woorden en fluisterde men *Oranje boven*; toen de Franschen de hielen gelicht hadden, vervloekte men Napoleon luide en schreeuwde men *Oranje boven*: ziedaar alles, zoo in de werkelijkheid, als in het drama.

Het eerste tafereel brengt ons op de buitenplaats Vliedzorg, waar eenige gesprekken ons duidelijk de ellende onder het Fransche bestuur voor den geest brengen. De tuinman en majoor van Beuk vertellen elkander hun grieven; mevrouw de wed. van Beuk ontvangt het bericht, dat haar eenige zoon, na 't vorige jaar een remplaçant te hebben gesteld, als *garde d'honneur* wordt opgeroepen; de tuinman, dat zijn zoon Joost het vorig jaar vrijgeloot, wordt ingelijfd. Tevens vernemen wij, dat die beide ongelukkige jongens verliefd zijn, Lodewijk van Beuk op de dochter van iemand, die als „Kees” bij zijn moeder (die aan de Kezen van alles de schuld geeft,) in slechten reuk stond; Joost op Klaartje, de dochter van den kastelein uit het rechthuis in de Watergraafsmeer. Voor dit rechthuis brengt ons het tweede tafereel, waar Joost in den vroegen morgen van zijn beminde afscheid komt nemen, maar gesnapt wordt door een gendarme, die een goed oogje op Klaartje heeft, en een dienaar der geheime politie, die hem inrekenen, omdat hij geen pas heeft. Dit geeft tot eenig geharrewar aanleiding, en daarna treden drie personen op, slachtoffers van de ongelukkige tijden, Westerstad, een verarmd koopman, Sloter, een ontslagen karreman, en Murg, een afgedankt matroos, die erg geheimzinnig doen en met den kastelein het rechthuis binnentreden. Eindelijk komt nog een kleerenjood, die het publiek wat te lachen geeft. In het rechthuis zijn wij in het derde tafereel, waar de vier samenzweerders bijeen zitten en Nathan van Wiezen, de jood, ook binnengeroepen is. Het bleek, dat zij wat brouwen en den jood als bode wilden gebruiken, wat deze gaarne laat doen. Doch het blijft bij eenige onbeduidende praatjes. Het volgende

tafereel brengt ons op de burgemeesterskamer te Amsterdam, waar de Celles audientie geeft en wij achtereenvolgens verschillende personen zien binnentreden, die hun ellende blootleggen en door hem met de hem eigene onbeschoftheid en gevoelloosheid worden behandeld. Ook met Nathan, dien hij als spion wil gebruiken, heeft hij een vermakelijk onderhoud. Verder vallen hier een paar indrukmakende tooneeltjes aan te wijzen: dat waarin Prof. Pels het legioen van eer weigert en dat, waarin mevr. van Beuk, die wij tot nu toe uit het oog verloren, smeekt, haar zoon te mogen behouden. Met het vijfde tafereel komen wij weder op het rechthuis, waar de samenzweerders ons mededeelen, dat het den volgenden dag er op los zal gaan. Een toevallige omstandigheid, waarbij een lijdelijke rol wordt gespeeld door den gendarme van straks, (die tot groot vermaak van 't publiek wordt afgeranseld en gekneveld op het tooneel, omdat hij zich familiariteiten met Klaartje heeft willen veroorloven) brengt hen in aanraking met Van Beuk, die hen vertelt van Hogendorps plannen en hen tot gematigdheid aanmaant. In het zesde tafereel bemerken wij plotseling, dat de omwenteling heeft gezegevierd: het is het bovengemelde spring- en zingtooneel. Nu was natuurlijk een naspel noodig om nog eens de voornaamste personen uit het eerste bedrijf, die zoo langzamerhand geëclipseerd zijn, bijeen te brengen, hun lot tot een goed einde te leiden en bij den toeschouwer van de zegeningen der omwenteling althans een aangenamer indruk te geven, dan hij van die joelende vischvrouwen kon ontvangen. Natuurlijk komen hier Lodewijk en Joost terug en krijgen zij Sofie en Klaartje.

Wat onbepaalden lof verdient, zijn decoratie en costumes, die zoo getrouw mogelijk aan plaats en tijd beantwoorden. De uiterste zorg was hieraan besteed, en vooral bij een stuk als dit, is dat zeer veel waard. Van het spel zullen wij niet veel zeggen; belangrijke rollen zijn er in zulk een stuk niet. De meesten — er komen een massa personen in voor — werkten samen tot een goed geheel. Teekenen wij slechts aan, dat F a a s s e n van den kleerenjood een kostelijk type wist te maken, waarbij zijn accent, dat hem wel eens in den weg is, nu uitnemend te stade kwam, en dat mej. Beersmans als wed. von Beuk door den adel van haar spel relief wist

te geven, ook aan een weinig beduidende rol. Niet ieder sprak altijd duidelijk, van welk verwijt wij den souffleur uitdrukkelijk uitzonderen.

Arbeid adelt, op 2 December opgevoerd door *het Nederlandsch Tooneel*, scheen als vervolg te moeten dienen op *Talent en Geboorte*, het eerste stuk, dat die vereeniging hier vertoonde. Een uitgelezen publiek volgde ook dit weder met verdiende belangstelling, maar de meesten zullen wel instemmen met de opmerking van een onzer bladen, dat wat afwisseling geen kwaad kon en dat de vereeniging ons wel eens iets beters kon voorzetten dan deze antedeluviaansche moraliseerende stukken.

De groote vraag van de toekomst van ons Rotterdamsch tooneel is sedert de vorige correspondentie niet nader aan haar oplossing gekomen. De commissie van 26 blijft werkzaam. Inmiddels verraste ons dezer dagen *het Rotterdamsch Nieuwsblad* met een mededeeling, dat er onderhandelingen waren aangeknoopt tusschen *Het Nederlandsch Tooneel* en de directeuren van het Rotterdamsch gezelschap, die ten gevolge zouden kunnen hebben, dat Rotterdam zijn gezelschap verloor en de directeuren tot *het N. T.* overgingen. Deze mededeeling gaf aanleiding tot de volgende rectificatie in de *N. R. C.*:

„Een bericht, voorkomende in *Het Rotterdamsch Nieuwsblad* van heden, noopt ons tot de mededeeling van hetgeen tusschen de heeren Le Gras, Van Zuylen en Haspels en ons heeft plaats gehad.

„Gedachtig aan ons programma, dat eene samentrekking van alle krachten op tooneelgebied dringend vordert, achtten wij den tijd gekomen om Rotterdam evenals Amsterdam en 's Hage te begrijpen in den kring onzer werkzaamheid en dit te doen in dier voege, dat aan Rotterdam, eene stad, die reeds zoovele offers heeft gebracht voor het behoud van een eigen tooneel, haar gezelschap verzekerd blijve. Eene bespreking had door ons met voornoemde heeren plaats en daarbij trad op den voorgrond, dat het Rotterdamsche tooneel-

gezelschap, des noodig aangevuld en vermeerderd, onder het beheer van de vereeniging: *Het Nederlandsch Tooneel* te Rotterdam gevestigd zou blijven. Het voordeel daaruit, voor kunstenaar en publiek, voortvloeiende, springt, naar wij gelooven, dadelijk in het oog: afwisseling van arbeidsveld, optreden van verschillende tooneelgezelschappen, meerder tijd tot studie, zou zoowel voor het publiek te Rotterdam, Amsterdam en 's Hage als voor de artisten een verblijdend en in alle deelen gewenscht gevolg zijn.

„Wij schromen te minder openbaarheid te geven aan hetgeen slechts voorloopig werd besproken, omdat het doel door ons beoogd, niets gemeens heeft met winstbejag of zucht naar heerschappij, maar zich alleen grondt op ons streven naar verwezenlijking van de aesthetische ideeën, welke ons optreden tot heden hebben gerechtvaardigd.”

De Raad van Beheer der Vereeniging

AMSTERDAM,

Het Nederlandsch Tooneel:

9 Dec.

H. J. SCHIMMEL.

A. C. WERTHEIM.

Alle hulde aan het streven der Vereeniging, maar maakt zij zich haar taak niet wat te licht, als zij beweert, dat de voordeelen van haar plan dadelijk in 't oog springen, en als zij aan de nadeelen blijkbaar in 't geheel niet denkt? Ook die springen evenwel in 't oog. Te groote centralisatie werkt op ieder gebied, ook op tooneelgebied, verlamdend, en de vrije concurrentie heeft haar nut op ieder gebied, ook op tooneelgebied. En wat de aangegeven voordeelen betreft, het optreden van verschillende tooneelgezelschappen op dezelfde plaats geschiedt ook thans reeds, terwijl het niet recht duidelijk is, hoe de artisten meer tijd tot studie zullen krijgen door samensmelting der gezelschappen, tenzij men tegeliker-tijd het aantal voorstellingen gaat beperken.

Naar het *Rotterdams Nieuwsblad* verzekert, heeft een der directeuren van het Rotterdamsch gezelschap uitdrukkelijk verklaard, zich tegen het plan te zullen verzetten en het uiterste te willen wagen om een zelfstandig gezelschap hier

te Rotterdam te behouden, waartoe enkele der voornaamste leden van 't gezelschap hun medewerking reeds zouden hebben toegezegd.

R. M. L.

Het *Handelsblad* van den 14n brengt het bericht, dat het contract geteekend is en dat de heer van Zuylen een eigen gezelschap te Rotterdam zal trachten te vormen. We kunnen de verzekering geven, dat het contract op het oogenblik, dat het blad werd uitgegeven, nog *niet* geteekend was. Wel was toen de overeenkomst geteekend, waarbij bepaald werd, dat de firma Le Gras, van Zuylen en Haspels met ultimo Augustus wordt ontbonden. De heer van Zuylen, zich niet met het denkbeeld van aansluiting aan de Vereeniging *Het Neaerlandsch Tooneel* vereenigende, stelt zich voor, met een zelfstandig personeel te Rotterdam gevestigd te blijven.

Red.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

IV.

In den *Stadsschouwburg* werd *Menschenhaat en Berouw* eens weder voor het voetlicht gebracht en deze vertooning bevestigde ons weder voor de zooveelste maal in de overtuiging, dat dit stuk evenals vele andere uit dezelfde periode, bij al het onverdedighare van het geheel en het gebrek aan motivering der afzonderlijke handelingen, op het tooneel zeer groote werking uitoefent, ja we zouden haast zeggen, ons voor Goethe's oordeel verwonderd doet staan:

Menschenhass! Nein, davon verspür' ich beim heutigen Stücke
Keine Regung: jedoch Reue, die hab' ich gefühlt.

De menschenhater is philanthroop, de „berouwhebbende” Eulalia heeft een genotvollen tijd van boete, die zelfs door geen enkele gedachte aan echtgenoot of kinderen verstoord wordt en ze koketteert zoo aardig met van der Horst, dat men haar verdenkt van met Martha in den „Faust” te willen zeggen:

Ich möchte gern ein Zeugnis haben,
Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben.

Bij de opvoering lieten decoratief en kostuum veel te wenschen over — het nationaal karakter teekent zich in al zijn wisselingen het langst en het nauwkeurigst in het hoofdedksel en het kapsel der vrouwen en aan dit laatste schijnen de dames tegenwoordig in het geheel niet meer te denken, althans de gravin en Eulalia droegen het haar, gelijk het ook thans nog gedragen wordt, alleen had de laatste een mutsje op, dat in den Elzas scheen thuis te behooren, maar dat zeer zeker niet als in dien tijd passend kon geacht worden; ook het degentje van van der Horst deed aan geen vroegeren tijd dan bijvoorbeeld, den tiendaagschen veldtocht denken.

We hebben niet het voorrecht gehad, Mevr. Naret-Koning de Eulalia of Rosenveldt den Bitterman te zien spelen, maar gelooven gaarne, dat de geweldige indruk, dien het stuk vroeger maakte, aan het meer aangrijpende spel moet worden toegeschreven. Toch was ook hier veel goeds. Mevr. Ellenberger was als Eulalia dikwijls zeer verdienstelijk,

daar waar ze zich aan de gravin bekend maakt, was haar spel zeer goed geslaagd en er was veel goeds in al haar scenes met van der Horst in welke rol de heer Westerhoven uitmuntend tegenover haar stond; in het tooneel tegenover den beleedigden echtgenoot was ze minder gelukkig. Als de gravin toonde Mevr. Van Westerhoven ons weer een zeer beschaafd spel, hoogst passend voor deze rol. Bigot maakte van den Bitterman een hansworst en Van Olleffen Jr. volgde als Pieter dat voorbeeld. In zulk een adellijke omgeving en dat in Duitschland en in de vorige eeuw zou de graaf van Winterzee toch immers een hofmeester, die voor gek speelt of zijn gebieder voor den gek houdt, onmiddellijk aan de deur zetten; trouwens welk een goeden Marcel K. Vos indertijd ook maakte, voor de gravenrol deugt hij evenmin als voor de rol van Koning van Spanje in *Montigny*.

De Vereeniging gaf den 13^{den} *De Kiesvereeniging van Stelldijk*, dat de Rotterdammers in 1877 in hetzelfde lokaal hebben gegeven.

Dat de zaal flink bezet was, dat het stuk met „roars of laughter” geannonceerd had kunnen worden, ligt reeds in het feit, dat het stuk tal van uitdrukkingen heeft, die de meerderheid der Nederlanders aan het lachen maken. De hoogst verdienstelijke satire op „de werking onzer kieswet” met al den aanleve van dien, is echter ieder verstandig mensch welkom en vooral als zoodanig heeft dit stuk, dat bij zijne eerste opvoering te Rotterdam in dit tijdschrift uitvoerig besproken werd, hooge waarde.

Het blijft jammer, dat de heer Lodewijk Mulder niet de hulp heeft ingeroepen van een geroutineerd tooneelpracticus, die hem de kunstknepen zou hebben geleerd om in menig mat en gerekt tooneel wat beweging en afwisseling te brengen, en vooral het slot van de verschillende tooneelen wat effectvoller te maken. Nu gebeurt het, dat het publiek in den loop van het bedrijf in één schaterlach is over de onbetaalbare zetten en komische tooneelen, terwijl daarop het matte slot zóó ontvullend werkt, dat de artisten zich met een matig applaus moeten tevreden stellen.

„Het Nederlandsch Tooneel” heeft onder al zijn verdienstelijke artisten geen viertal, zóó voor de rollen van Haspelstok, Schor, Valburg en Marksteen geknipt als de heeren Faassen,

J. Haspels, D. Haspels en Le Gras het bij „de Rotterdammers” waren. Bovendien was aan het samenspel blijkbaar niet die zorg besteed, waardoor zich indertijd de Rotterdamsche vertooning onderscheidde. Alleen de Boer, leverde een type dat voor het door Faassen gecreëerde niet behoeft onder te doen. Moge er in de Boer’s opvatting wat meer karikatuur zijn, die opvatting eens aangenomen, is zijn Haspelstok een onbetaalbare figuur en zijn spel tot in bijzonderheden voortreffelijk. Het droogkomieke, leuke in blik en stembuiging, dat met één enkel woord vaak een geheele zaal in een schaterlach doet uitbarsten, stempelt de Boer tot een komiek van het echte ras

Een woord van lof nog aan Schulze, die de kasteleinsrol op zijne wijze en zonder overdrijving, met gezonden humor, verdienstelijk speelde. Bij meer oefening, vooral van de stem, zal zijn spel breder kunnen worden en zal hij de toeschouwers meer kunnen boeien. Nu komen vele van zijn effecten niet veel verder dan het voetlicht.

Thans is tegen Zaterdag 18 December de *Othello* aan de beurt met Juffr. de Groot als Desdemona en Bouwmeester als Othello.

Van die keus begrijpen we niets, of het moest zijn, dat er gelegenheid moest wezen om Juffr. de Groot, die sinds lang het leven moede schijnt, nog eens weer te laten sterven. Als Deborah, als Adrienne Lecouvreur, als Julia, als Thisbe altijd... sterven en zoozeer schijnt wel die manie erfelijk te zijn in de familie de Groot, dat hare zuster, na als Mademoiselle de Belle-Isle het tooneel als bruid te hebben verlaten, het niet weder betreedt, dan om er als Louise Miller te sterven. Weldra zal Mej. Josephine als Emilia Galotti stervende, het half dozijn stervensscènes vol maken. Men moet voor de kunst *leven* en dan kan men in drie jaar groote vorderingen maken, dan kan men inderdaad met zoo *veel* aanleg en met zooveel talent en zooveel studie *zeer veel* doen. Waarom Bouwmeester thans echter geroepen wordt om na al de Othello’s die ons de laatste jaren te zien gaven, hun getal met een te vermeerderen, is ons een raadsel; we twijfelen niet aan zijn genialiteit, maar we meenen, dat Othello tot een anderen tijd behoorde uitgesteld te worden, o. a. ook, omdat de *marqué* nog steeds ontbreekt.

!
!

POËZIE CONTRA MUZIEK

Familietwisten zijn altoos pijnlijk en bedroevend om aanzien, — hoeveel te meer wanneer twee zusterkunsten, het nauwst verwant, het meest voor wederzijdsche sympathie bestemd, elkaar het licht in de oogen niet gunnen. De twee bedoelde zijn muziek en poëzie, in hare volmaaktheid zoozeer tweelingen dat men meent aan ieder het beste compliment te maken door haar den naam der andere te geven. „Verzen... als muziek!” — „Muziek... als poëzie!” — en beide muzen voelen zich gestreeld.

Thans, helaas, zijn zij het oneens. Zij zijn jaloersch, de twee onsterfelijken, naijverig op elkanders succes, als twee actrices op de toegeworpen bouquets; ieder verbeeldt zich dat de attentie aan hare zuster gewijd, te haren koste gaat. In embryo is de strijd sedert eeuwen aanwezig; groote mannen hebben getracht beide te verzoenen, van Koning David tot Richard Wagner, — maar steeds, willens of onwillens, verklaarden zij de eene zuster tot slavin van de andere. Een der jongste schermutselingen nu is geweest de stemming over de entr'acte-muziek in den Haagschen schouwburg, waarbij het de poëzie niet gelukt is, den wel wat kleingeestigen triomf dien zij verlangde, te behalen. Ze acht zich echter niet alleen in den Haag, maar de geheele wereld door verongelijkt, en heeft thans een geestig verweerschrift doen verschijnen van de hand van den heer Victor de Laprade, dichter, en naar hij zonder eenig bewijs beweert, vereerder van goede muziek.

Het boekje heet *Contre la musique* en is als ieder strijdschrift zoo onbillijk, eenzijdig en partijdig mogelijk, hetgeen niet belet dat het vol geest en van eene glasheldere consequente logica schijnt. De Laprade neemt eene hierarchie der kunsten aan, en wijst daarin de hoogste plaats toe aan die, welke den meest juisten bepaalden indruk geeft. In deze rij noemt hij bovenaan, altoos na het gesproken woord, de architectuur, haar volgt de beeldhouwkunst, daarna de schilderkunst, eindelijk de muziek. Wat is de indruk van muziek? Verhooging der

gewaarwordingen, geestdrift, krachtiger gemoedsaandoeningen. Waarheen echter streeft die verhoogde levenskracht? Tot eene verhoogde zedelijke vrijheid? Allermint. In plaats van zich door de kracht zijner intelligentie boven de natuur te verheffen, onderwerpt zich de luisteraar aan hare macht, verliest zijne wilskracht, althans weet haar geene richting te geven. Vraagt men drie der in alle opzichten meest ontwikkelde musici hunnen indruk van een meesterwerk, van eene symphonie van Beethoven, onder woorden te brengen, dan zullen de formuleeringen hunner gedachte hemelsbreed uiteen loopen. Vraagt men hun: wat gevoelt gij? wat denkt gij? wat verlangt gij? Dan zullen zij ieder iets anders, meestal niet veel beduidends, denken of verlangen. Een soort van Bouddhisme, opgaan in het niet. En moge ook al op enkelen de invloed der muziek veredelend zijn, op de massa werkt zij verdoovend, verstompnd, verslappend, ontzenuwend, zij maakt de menigte te traag om te denken, dom, dweeppiek, vatbaar voor alle invloeden ten kwade, gereed tot alle overijlde, bloedige besluiten. Een tyran of een schrikbewind houdt van een *Partant pour la Syrie* of van eene *Marseillaise*. (In de redeneering van den heer de Laprade zou hier ook de kerkmuziek als wapen van een „zinnelijk bijgeloof” passen, — hij wijdt er expres een hoofdstuk aan om te doen uitkomen dat hij goed kerksch is en in deze alleen de overdrijving veroordeelt.)

Hoe de heer Laprade na deze praemissen denkt over de muziek in de opvoeding, de muziek in de salons, waaruit zij de causerie verbant, de muziek in het huiselijk leven, waar zij de gezelligheid en de lectuur uitsluit, is te begrijpen. Niet geringer is de schade die zij aan het tooneel toebrengr. Voor welk monument heeft de Fransche republiek, bezwaard met eene schuld van 10,000 millioen, terwijl de vijand nog het grondgebied niet verlaten had, de vijftig millioen over gehad, die noodig waren om het te voltooiën? Voor de opera, die er reeds vóór den oorlog 50 gekost had. Het tweede keizerrijk had van Parijs gemaakt *le sanctuaire des plaisirs peu délicats*, had het daarom zooveel voor de muziek willen besteden? Al deze begunstiging echter is schade voor de werkelijke genoegens van den geest, — de sterren van de opera doen

kwaad aan de vertolksters van Corneille, Racine en Molière, — de *Faust* van Gounod is meer bekend dan die van Göthe. De eeredienst der muziek — en welk een eeredienst, vraag het aan de buffethouders en herbergiers, — is de veldwinnende barbaarschheid, is de dood van poëzie en vrije kunsten, van letterkunde en gedachte. Hoeveel millioenen uren worden jaarlijks door denkende wezens, door meisjes vol aanleg en goeden wil, door de aanstaande moeders, doodgetrommeld op het zenuwspannende, zieldoodende klavier, tot hinder van de burens en tot schade voor iedereen? En hoe weinige stukjes goed gespeelde degelijke muziek zijn de vrucht van al dat monnikenwerk?

Zoo stapelt de heer de Laprade de eene enormiteit op de andere en bewijst er doodeenvoudig uit — dat hij niet van muziek houdt en er dus niet over kan meepraten. Daarenboven is zijne argumentatie zeer zwak; in de architectuur en de andere kunsten, die hij aan de muziek voortrekt, is het toch niet juist het bepaald uitgesprokene der gedachte, dat het meest aantrekt; — de tempel van Paestum, de Venus van Medicis de stier van Potter, zeggen evenmin duidelijk wat zij willen als de symphonien, die de heer de Laprade zoo achteruizet; — de 100 millioen aan de opera besteed, zijn evengoed uitgegeven voor het gebouw van Garnier, de groepen van Carpeaux, de fresco's van Baudry, als voor de muziek van wie ook; — of de toekomstige moeders pianospelen of strookjes borduren, zal voor hare zenuwen en voor haar denkvermogen wel om 't even zijn, terwijl het maatschappelijk kapitaal door die strookjes niet beduidend vermeerderd wordt.

Ware de kwestie van belang, zij zou dat zeker het meest bij ons zijn, waar opera, operette, oratorium en concert hand over hand terrein veroveren op drama, lezing en recit; en waar de muziek en de musici, op enkele niet genoeg te waardeeren uitzonderingen na, weinig nationaal zijn en zich weinig uit onze letterkunde en onzen volksaard inspireeren. Gelukkig echter is er te Amsterdam, zoogoed als elders, plaatsruimte en ijver beschikbaar voor beide kunsten, en behoeft noch de eene muze, noch de andere zich verongelijkt te achten.

Mr. M. G. L. VAN LOGHEM,

HISTORIE EN SAGE.

De algemeen bekende sage laat, waar ze gedramatiseerd wordt, geen wijziging toe. We mogen Tell, die op zijn kind schiet, een ontaarden vader noemen, hem een lafaard achten, dat hij niet liever dan den appel Gessler doorboort, hem een sluipmoordenaar noemen, waar hij, veilig van vervolging, den landvoogd doodt, na het in hem gestelde vertrouwen laaghartig geschonden te hebben, — er is niets aan te veranderen: men kent Tell zóo en men zou in een waarlijk edelen man onmogelijk den bij traditie en geheel ongemotiveerd verheerlijkten Tell kunnen of willen herkennen.

Men heeft hem dan ook nooit anders dan van eene zijde kunnen beschouwen.

Geheel anders is het met de historie.

De belangrijkste personen zijn van verschillende zijden beschouwd en niemand kan met zekerheid bepalen, of er niet nog eene andere beschouwingswijze mogelijk is. Hamerling bijv. toonde iets van dien aard betrekkelijk Robespierre in zijn „Danton und Robespierre.”

Een veel sterker voorbeeld vertoont ons Schiller's *Maria Stuart*, vergeleken met die van Swinburne. Er is geen enkele reden om te beweren, dat een der beide dichters de historie geweld heeft aangedaan, en toch... terwijl Schillers Maria ons medelijden opwekt en ons weemoedig en somber stemt, doet Swinburne's Mary ons huiveren en sidderen.

Men kan zich onmogelijk een gevoelloozer wezen voorstellen dan de koningin, zóo als ze hier geteekend wordt. In den nacht vóór Bothwell's dood slaapt zij onder zijn kamer en ontlokt aan Hay van Talla den volgenden uitroep:

Z'is meer dan ik verhard.

'k Heb even diep geplast in 't rood des krijgs
Als die er 't diepst in plast, maar 'k look geen oog
Lag boven mij die 's morgens dood zou zijn.

Als ze van Knox spreekt, droomt ze er van, een strop te weven, die hem voor eeuwig tot zwijgen zal brengen.

Zoo 'k hennep spon
 Voor zulk een keel, welsprekend en zoo luid
 Meer vorstlijk waar't, en schoon en beter vast,
 Dan 'k zijde weef, die 'k met fijn goud bebloem.

Vreugde doortintelt haar, als ze den dood van haar vijand voorziet en ze zegt tot Rizzio:

k Ben blij van hart, licht als de lentewind,
 Ik voed mijn ziel met voorsmaak van zijn dood.

en verder:

O, 'k voel een trek tot dansen in mijn leën
 En 't lachen doet mijn lippen vroolijk aan,
 Als 'k denk, hem dood, gekist.... gestropt te zien.
 't Waar beter nog, ik danste hem 't leven uit
 'k Trad zingend voort, 'k vertrad zijn dooden hals
 Uit liefde voor zijn lijk en vloekbre ziel.

Ja, bezwaarlijk zou men de kracht kunnen overtreffen, waarmede zij haar vermoorden echtgenoot beschrijft:

Zijn wang
 Bleef als ze was, maar sinds 'k hem huwen mocht,
 Zonk dieper 't oog en 't lippenpaar werd bleek
 Van ziekte en slecht gedrag. Och, gister nog
 Man of geen man, was dit een levend mensch;
 Wat is het nu? Die tong vol klachts voor mij,
 Die lippen, die mij kusten, dat blind oog
 Dat overal mij volgde en die hand
 Die niemand pand van trouw was en die hield
 Die hand gedompeld in den poel van 't kwaad
 Mond smachtende naar vrouwen lip en wijn
 Die tong, die loog, dat oog dat gluipend keek
 En niemands toorn of liefde' in 't oog dorst zien
 Waar 't brave menschen gold — wat arbeid nu
 Doet d'arme geest, die hem in wezen hield?

Die twee drama's, meer dan eenig ander paar met denzelfden held, verdienen ernstige vergelijking. De uitkomst zal bewijzen, dat de twee wijd uiteenlopende karakters toch niet in strijd behoeven te zijn met de historische waarheid.

D. B.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— In den loop van 1879 werd besloten tot instelling van een voorbereidend eindexamen voor de leerlingen van de hoogste klasse der Tooneelschool. Dit examen zal thans in Januari a. s. door vijf leerlingen worden afgelegd. Wij achten het niet ondienstig de bepalingen van het Reglement, welke op dit examen betrekking hebben, hier te laten volgen.

Art. 35. »Jaarlijks in de maand Januari zal door de leerlingen der derde klasse een voorbereidend eindexamen worden afgelegd.

Onmiddelijk na den afloop van dit examen zal door den Secretaris der Commissie aan de verschillende afdelingen van het Nederlandsch Tooneelverbond worden medegedeeld, welke leerlingen het examen met gunstig gevolg hebben afgelegd."

Art. 36. »De ouders, voogden of verzorgers der leerlingen, en de leerlingen zelve, verbinden zich schriftelijk om met tooneelbesturen geene engagementen te sluiten, voordat door den betrokken leerling het in art. 35 genoemd examen met gunstig gevolg zal zijn afgelegd.

Bij niet nakoming dezer verbintenis wordt de leerling, ten wiens behoeve of door wien het engagement gesloten is, onmiddelijk van de school weggezonden."

Door de Commissie van toezicht is het plan voor het voorbereidend eindexamen vastgesteld, en besloten dat daarbij voornamelijk gelet zal worden op:

- 1°. Uitspraak.
- 2°. Voordracht.
- 3°. Spel op het tooneel.
- 4°. Kennis van de Nederl. taal. Uitspraak en kennis van vreemde talen.
- 5°. Vorderingen in de overige vakken.

— De leerlingen der Tooneelschool zullen voortaan onderricht in het teekenen genieten aan de gunstig bekende Quellinus-school onder directie van den heer E. Collinet.

— De Tooneelschool heeft het verlies te betreuren van den eerst voor korten tijd benoemden onderwijzer in Nederlandsch en geschiedenis, P. Karssen, die den 2^{den} December onverwachts overleed.

— Door den heer Lodewijk Mulder worden de tantième's, welke zijne beide tooneelstukken: *De kiesvereëning van Stellendijk* te Amsterdam, en *Een lief vers* te Rotterdam, zullen opbrengen, afgestaan ten behoeve van de Tooneelschool.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 7.

I Januari 1881.

Het Tooneel in de Hoofdstad. V. — Rotterdamsche Correspondentie. V. — Mr. J. N. VAN HALL. De fusie-plannen en onze oorspronkelijke tooneelliteratuur. — T. H. DE BEER. Lucius over ons Nederlandsch tooneel. — Mr. J. N. VAN HALL. Muziek in den Schouwburg. — Berichten en mededeelingen. — Verbetering.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

V.

Niets nieuws onder de zon, zelfs het *torso* van den *Othello* niet, dat in van Lennep's vertaling op het Leidscheplein en in de Amstelstraat werd opgevoerd. In den Stadschouwburg konden we *Veltman* weder als Jago bewonderen, met al de fijnheid van spel en al de nauwkeurigheid van opvatting, die onzen grooten *marqué* in deze rol vooral kenmerken. Over de voorstelling door de Vereeniging spreekt onze Rotterdamsche Correspondent.

Als *nouveauté* hebben we alleen te vermelden *De Portierster* naar den roman „Le Cousin Pons” van Honoré de Balzac door Alphonse de Launay. Dit hoogst vermakelijk stuk houdt het midden tusschen een salonstuk en een draak en doet zoo nu en dan ook aan eene klucht denken. De schijnheilige portierster speelde Mevr. Albrecht-Engelman met onnavolgbaar talent (jammer dat ze niet dat refrein „zooals ik dien ouden komediant hoorde zeggen” oversloeg: 't is evenmin aardig als geestig.) Haar handlanger Remonencq vond in Bigot een zeer goeden vertolker en Van Olfen

en K. Vos speelden de gemoedelijke oude mannetjes, hare slachtoffers, inderdaad zeer goed.

Men heeft tegenwoordig in den Stadsschouwburg het geheim van het zuiver Nederlandsch, althans dit stuk is weder vertaald in het meest echte en zuivere Nederlandsch, dat zich laat denken.

Drie bedenkingen moeten ons van het hart, waar het den Stadsschouwburg geldt en mogen Commissarissen en Directie er zich aan storen, het zal de zaak ten goede komen.

In de *eerste* plaats de vraag: waarom toch altijd stukken gekozen, waarin markiezen en burggraven met hunne vrouwelijke bloedverwanten optreden. Slechts zelden kan men gepast den toon der groote wereld aanslaan, als men niet tot die wereld behoort. Er zijn immers goede stukken genoeg, waarin de vertooners eenvoudige menschen zijn, beter geschikt om door deze artisten te worden voorgesteld.

In de *tweede* plaats de vraag: waarom een klein gedeelte van het gezelschap dient om stukken op te voeren en het grootste gedeelte om (althans te Amsterdam) geen voet op het Tooneel te zetten?

In de *derde* plaats: wie zorgt er toch (niet) voor het decoratief? Welk een mengelmoes van stijlen, welk een tegenstelling bijv. hier in het derde bedrijf tusschen de gordijnen en de bekleede meubelen en de niet bekleede!

De verdienstelijke wijze, waarop *De Steunpilaren*, *Gravin Lea* en *Vrienden van ons* gespeeld zijn, bewijst dat men den stadsschouwburg behoort te steunen, mits de directie haar geheele personeel aan den arbeid zet en er alleen stukken worden gekozen, die voor de krachten van dit gezelschap geschikt zijn.

+

+

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

V.

Op tooneelgebied is hier nog alles onzekerheid. De behoefte aan meer licht wordt algemeen gevoeld. Zoo oordeelde ook onze afdeeling van het *Tooneelverbond*, die Woensdag 22 December een vergadering hield. De voorzitter deelde op deze vergadering mede, dat een schrijven van den heer Stumpf, gerant van *het Nederlandsch Tooneel* was ingekomen, waarin deze verklaart, met het oog op de vele onware geruchten, die hier loopen, in een bijeenkomst van belangstellenden mededeeling te willen doen van de plannen der vereeniging. Men was daar algemeen mede ingenomen, want een ieder is overtuigd, dat de brief, door den raad van beheer aan de *N. R. Ct.* geschreven en ook in dit orgaan vermeld, nadere toelichting behoeft. Men besloot dus te antwoorden, dat men gaarne en zoo spoedig mogelijk den heer Stumpf wilde hooren, doch dat men tevens verlangde, dat de vergadering van belangstellenden zou worden bijgewoond door een lid van den Raad van beheer en dat de Raad zelf den heer Stumpf introduceerde.

Een discussie over de oorzaken der crisis en het Rotterdamsche gezelschap ging aan dit besluit vooraf, doch wat kon dit baten, nu we toch eenmaal staan voor een *fait accompli*?

In deze vergadering werden tot leden van 't bestuur der afdeeling benoemd in plaats van de heeren van Stolk en van Hoboken, die bedankt hadden, de heeren J. C. Veltkamp Helbach en C. M. F. Kolff, die deze benoeming aanvaardden, en tot lid der commissie van toezicht op de tooneelschool de heer P. Haverkorn van Rijsewijk, die zich insgelijks bereid

verklaarde. De rekening en verantwoording van den penningmeester werd goedgekeurd. De afdeeling telt thans 380 leden en het nadeelig slot van het vorige jaar, *f* 130, was gedaald tot *f* 70. Gelijk de voorzitter opmerkte, was de afdeeling niet in staat, behalve de verplichte uitkeering aan de algemeene kas en de bijdrage tot opleiding van twee leerlingen aan de tooneelschool, nieuwe lasten op zich te nemen, bijv. een subsidie aan het tooneel.

Het Rotterdamsche gezelschap gaf ditmaal geen nieuw stuk. Aan de crisis was het toe te schrijven, dat een feestdag voor een zijner leden, den heer Rosier Faassen, die zijn dertigjarige acteursloopbaan herdacht, stil voorbij ging. Hij ontving evenwel eenige blijken van belangstelling en welverdiende waardeering.

De Amsterdamsche jongen of het buskruidverraad werd door van Ollefen c. s. gegeven en *Othello* door *Het Nederlandsch Tooneel*.

Over het laatste stuk, dat ook te Amsterdam werd opgevoerd, een enkel woord. Voor ons Rotterdammers ligt een vergelijking voor de hand tusschen deze voorstelling en die, welke wij twee jaar geleden zagen, toen het Rotterdamsche gezelschap hetzelfde stuk voor het voetlicht bracht. Welke voorstelling beter was, laat zich niet met een enkel woord beslissen; hier viel het eene, daar het andere meer te prijzen. In decoratie, costumeering, tooneelschikking komt onbepaald de eerepalm toe aan *Het Nederlandsch Tooneel*, de bewerking van het stuk viel bij de anderen meer te roemen. Het is inderdaad onbegrijpelijk, dat het *Het Nederlandsch Tooneel*, dat ons aan de voortreffelijke Shakespeare-vertalingen van Burgersdijk heeft verwend, met het opvoeren van *Othello* niet heeft gewacht, totdat dezelfde bekwame hand ook dit stuk in 't Hollandsch heeft overgebracht. We moesten ons nu met van Lennep's vertolking vergenoegen. Van Lennep was een vlug vertaler en een handig verzenmaker, maar hij heeft zich den tijd niet gegund in den geest van Shakespeare door te dringen of de eischen eener overzetting van een stuk als *Othello* te bestudeeren. Dat is algemeen erkend en beter ware het daarom geweest deze verouderde berijming voor goed te laten rusten. Ook de vertaling van

den heer Kok, die de Rotterdammers tot grondslag namen hunner bewerking, is niet onberispelijk; de heer Kok is zelt te weinig poëet om bij zijn vertalingen te zorgen, dat poëzie poëzie blijft, maar hij vertaalt althans zoo getrouw mogelijk.

Voor twee jaar was Jago de hoofdpersoon; thans was het Othello. Toen had de heer J. Haspels Jago's rol tot zijn benefiet gekozen, en zelden zagen wij hem zoo geheel in een rol leven als toen. De Jago van den heer Schoonhoven kon niet in de schaduw staan van dien Jago, hoe zorgvuldig hij zijn rol ook bestudeerd had. De toeschouwer bleef tot het einde toe eenigszins in twijfel, of deze Jago het wel zoo erg meende, en of hij eigenlijk niet een wat ver gedreven grap bedoelde, die hij ten slotte bekend zou maken. Niets openbaarde den listigen, lenigen, behendigen duivel, die u doet huiveren van afschuw. Even hoog als Haspels' Jago boven dien van Schoonhoven stond ook mej. Beermans' Emilia boven die van mevr. de Vries. Van mej. Beersmans kan veilig getuigd worden, dat zij die rol heeft weergegeven op een wijze, die vele verborgen schoonheden daarvan aan het licht bracht. Het tooneel, waarin zij aan haar smart en verontwaardiging lucht geeft over den moord op Desdemona, maakte zij tot het treffendste der gansche voorstelling. Mevr. de Vries gelukte het slechts een oogenblik daarin die tragische kracht te openbaren, die de toestand eischt. Het was óf haar herinneringen aan de stukken der moderne Fransche schrijvers, waarin zij onovertroffen is, haar te machtig waren. De toon bijv., waarop zij (derde bedrijf, vierde scène) uitriep: „En hij zou niet jaloersch zijn!” en die algemeene hilariteit wekte, ware in een stuk van Sardou uitnemend geweest, was hier misplaatst.

De overige belangrijke rollen werden door *het Nederlandsch Tooneel* beter vervuld. De heer Ising was als Brabantio wel wat te bedaard, doch het is een genot hem verzen te hooren zeggen; de heer de Vos was een edele en bescheiden Cassio; de heer Clous was een echte sukkelachtige Roderigo, al gaf hij hem een te komisch tintje. De rol van Desdemona was in veel beter handen; mevr. Egener liet alleen de lijdelijke zijde van dit karakter uitkomen; mej. Jos. de Groot deed ook, waar noodig, de gepaste fierheid

en den blakenden hartstocht der Venetiaansche blijken. De totaalindruk was, dat zij van Desdemona een hoogst aantrekkelijke figuur maakte.

En eindelijk Bouwmeester's Othello. Niet dan met schroom waag ik, hierover een enkel woord in het midden te brengen, want om een goed oordeel te vellen, zou ik èn den heer Bouwmeester meer dan eens in deze rol wenschen te zien èn meer andere kunstenaars in deze zoo verschillend opgevatte persoonlijkheid wenschen te kennen. Een groot onderscheid zeker viel tusschen hem en D. Haspels op te merken. Reeds in het uiterlijk: Bouwmeester was geheel de zwarte, kroesharige neger; Haspels had alleen zijn gelaat wat donker getint, zooals ook Rossi gewoon is te doen. Doch overigens naderde Bouwmeester in overeenstemming met zijn grime meer de opvatting van Rossi, terwijl Haspels meer die van Salvini te huldigen scheen, te oordeelen althans naar hetgeen ik omtrent Salvini's spel gelezen heb. Rossi ziet in Othello den half beschaafden wilde met al de edele hoedanigheden, die hem van nature eigen zijn, maar ook met al den tijgerachtigen hartstocht, die plotseling, soms bij de minste aanleiding, op kan vlammen. Salvini's Othello daarentegen, van nature wild, is door zijn liefde getemd en geadeld; als de jaloezie is opgewekt, begint zijn oude natuur boven te komen, en nu is de ontwikkeling van zijn hartstocht bij hem een langdurige inwendige strijd tusschen zijn beter ik en zijn woeste neigingen, waarbij de laatste ten slotte de overhand behouden. Wellicht dwaal ik, maar mij komt het voor, dat de eerste opvatting meer naar Shakespeare's geest is. Het was ook die van Bouwmeester. Vreeselijk waren de uitbarstingen van zijn hartstocht, als Jago hem bewerkte of waar hij Desdemona toebrulde: „de zakdoek!” Zijn hijgen en steunen deed soms aan een wild dier denken. Wat ontbrak, dat waren de zekerheid en de adel der bewegingen en der houdingen, die in Rossi den beroemden veldheer teekenden. Vooral in het eerste bedrijf miste zijn optreden waardigheid. Ook het laatste bedrijf liet te wenschen over. Rossi bereikte hier, zooals het behoort, het toppunt van zijn kracht; huiveringwekkend was de woede, waarmede hij den moord op zijn vrouw pleegde, en ontzettender nog zijn razernij,

nadat hem zijn dwaling klaar is geworden. Doch Bouwmeester scheen na de krachtsinspanning der vorige bedrijven afgemat; het laatste bedrijf maakte lang niet den verwachten indruk; vooral bij en na het ontwaken uit zijn dwaling liet zijn spel tamelijk koud. Dat de omstanders er allen bijstonden, alsof daar de onverschilligste zaken ter wereld gebeurd waren, hielp zonder twijfel niet weinig den indruk bederven.

Dat de zaal — zoo ik dat woord hier gebruiken mag — van den *Nieuwen Schouwburg* meer dan overvol was, en dat het publiek van alle rangen gedurende bijna 5 uren in een afschuwelijke atmosfeer het spel met belangstelling en bij de treffendste tooneelen in ademlooze stilte volgde, verdient een waardeerende vermelding.

R. M. L.

Onder het afdrucken vernemen wij, dat de fusie is tot stand gekomen. Bijzonderheden in een volgend n^o. *Red.*

DE FUSIE-PLANNEN

EN

ONZE OORSPRONKELIJKE TOONEELLITERAATUR.

Het ware voorbarig, nu reeds een oordeel te willen uitspreken over de aansluiting van de Rotterdamsche tooneelstukken bij de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel.” Er is ons toch tot op dit oogenblik (25 Dec.) officieel nog niet anders bekend, dan dat er onderhandelingen zijn aangeknoopt, strekkende om het Rotterdamsch tooneelgezelschap, zoo noodig aangevuld en vermeerderd, te stellen onder het beheer van de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel.” Hoe die aansluiting zal plaats hebben; of de Vereeniging die, bij al het goede dat zij tot stand bracht, voortdurend het gemis van een krachtig bestuur doet gevoelen, thans in hare Directie het deskundig element zal weten te brengen, dat er tot nu toe te kennelijk in ontbrak; of de nadeelen, aan te groote centralisatie verbonden, bij de nieuwe regeling zullen worden vermeden; — dat alles zal eerst later kunnen worden beoordeeld.

Op ééne zaak echter is het geoorloofd nu reeds de aandacht te vestigen: nl. op het lot dat onze oorspronkelijke tooneelliteratuur wacht bij de ontbinding van het Rotterdamsch tooneelgezelschap, en zijne toetreding tot „Het Nederlandsch Tooneel.”

Hoe wij sedert de laatste tien jaren met ons Tooneel ook vooruit zijn gegaan, de oorspronkelijke Nederlandsche tooneelstukken, welke in dat tijdvak het vuur van het voetlicht hebben doorstaan, zijn met één oogopslag te overzien. Vroeger kon men van de tooneelgezelschappen in redelijkheid niet vergen, dat zij bij proefnemingen op dit gebied hun zeer gering kapitaal zouden wagen. Maar toen in September '76 „Het Nederlandsch Tooneel” optrad met het bekende programma, met een gunstig bekend dramatisch schrijver aan haar hoofd, en — lest best! — met geld, mocht men verwachten, dat deze Vereeniging de jonge auteurs in de gelegenheid zou stellen hunne dramatische proeven voor het voetlicht te brengen, en, al doende leerende, zich onder haar patronaat tot tooneelschrijvers te ontwikkelen.

Die verwachting is jammerlijk teleurgesteld. Behalve Justus van Maurik, die het „Nederlandsch Tooneel” minstens evenveel aan zich verplichtte als hij aan haar verplicht is, zag geen

jong dramatisch schrijver zijn werk door de Vereeniging in bescherming genomen.¹⁾

En hoe heeft de Vereeniging de jonge auteurs behandeld, die met vreezen en beven het handschrift hunner dramatische proeven aan haar toevertrouwd? Heeft zij hen aangemoedigd, hen terecht gewezen, hen op de planken zelve — want daar alleen kan ten slotte een stuk beoordeeld worden — de leemten en de goede eigenschappen van hun arbeid doen voelen en tasten?

Wat ik daarvan weet is van dien aard, dat ik de Muzen zegen, die geen dramatisch auteur, of liever — want verder brengt men het bij „Het Nederlandsch Tooneel” niet — geen aspirant- dramatisch auteur van mij hebben gemaakt.

Een van die ongelukkige aspiranten, een auteur wiens werk, *althans bij de lezing*, van ontegenzeggelijk talent getuigt, schreef mij onlangs: „Ik heb mij gepantserd met geduld, met schier onuitputtelijk geduld, gelijk gij mij hebt aangeraden, maar ik begin moedeloos te worden en de belangstelling in mijn eigen werk begint bij mij te verflauwen.”

Wat hebben daarentegen „de Rotterdammers” gedaan, zij, die geen kapitalen beschikbaar hadden en voor wie elk stuk, dat geen succès had, direct geldelijk nadeel opleverde? Mulder's *Kiesvereeniging*, Vrolik's *Onze Stand*, Kolff's *Vossenjacht*, drie stukken van Roodhuyzen, om niet van de talrijke goed geschreven werken van Rosier Faassen te spreken, getuigen van het ernstig streven van de directie Le Gras, v. Zuyl en Haspels om de dramatische kunst in eere te houden door de Nederlandsche tooneelschrijvers te steunen op hun moeilijk pad.

En daarom maak ik mij, komt de fusie tot stand en wordt de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” alleenheerscheres, ernstig bezorgd over het lot van onze oorspronkelijke tooneel-literatuur, en heb ik gemeend, alle andere beschouwingen voor het oogenblik ter zijde latend, een woord van waarschuwing te mogen spreken.

A. 25 Dec. '80.

J. N. v. H.

¹⁾ Van de heeren Kolff en de Veer-Vrolik werden een paar bedrijven opgevoerd, doch ondanks de gunstige wijze, waarop het publiek die beide stukjes (*Een man van principe* en *Hoe oom op zijn neus keek*) opnam, niet meer dan 2 of 3 keer vertoond.

LUCIUS OVER ONS NEDERLANDSCH TOONEEL.

In het December-nummer van *de Tijdspiegel* ontmoeten we weer een der weloverdachte artikelen van Lucius, dat ons als altijd den man van smaak leert kennen, die onbevooroordeeld en met kennis van zaken, kalm en zonder overhaasting zijne meening uitspreekt. Bij dien lof moeten we echter als onze overtuiging de opmerking voegen, dat zijne meening wel eens te zeer gevestigd schijnt, om door bijkomende omstandigheden gewijzigd te worden. We wenschen daarom bij de zeer korte aanduiding van den inhoud, enkele opmerkingen te voegen, die in ons tijdschrift beter dan elders op hun plaats zijn.

Het bezoek der Meiningers — merkwaardig omdat niet éene ster der eerste grootte, maar een heel gezelschap sterren van veel minderen rang tot ons kwam — ontlokt den schr. na de grootste tot dus verre ergens gedrukte erkenning van verdienste — de opmerking, dat „des toeschouwers gemoed ongeroerd en diens hart koud gebleven is; dat den bewonderaar na één half jaar niets van zijne verrukking is overgebleven dan de herinnering aan eenige uiterlijkheden en dat die voorstellingen geen enkelen bewonderaar hebben aangespoord om Shakspeare of Schiller weder eens ter hand te nemen.” Ik zou de laatste zijn, om Lucius bewering in twijfel te trekken, dat „door wezenlijk geen bekrompene of onontwikkelde mannen” is getuigd, dat de opvoering dier stukken juist meer nog de gebreken aan het licht deed komen. Ik erken gaarne, dat dit laatste bij mij ook het geval was en dat de *Tell* en de *Fiesko* bijv. sedert de herhaaldelijk bijgewoone vertooning voor mij als tooneelstukken bijna alle aantrekkelijkheid hebben verloren. Maar bewijst dit niet veeleer vóór de Meiningers en hunne opvatting; hoe anders is 't mogelijk, dat *A Winter's Tale* en *Twelfth Night* voor hen, die slechts met moeite Shakespeare lezen, begrijpelijk werd en dat zelfs de meer geoefende Shakespeare-lezer thans het werk veel beter begreep en overzag? Heeft het gezelschap inderdaad den zin van 's dichters schepping getoond te verstaan en die schepping dus in des schrijvers

geest vertolkt? Dat is m. i. de eenige vraag, die men het recht heeft te stellen.

Men was eenstemmig over den lof aan de vertooning van Vondel's *Leeuwendalers* door de Vereeniging: hoeveel lofredenaars zijn door die uitvoering aangespoord Vondel ter hand te nemen? Is dat de schuld van het tooneelgezelschap? Hoogstens kan hier de keus van het stuk beoordeeld worden; — heeft de dichter het anders bedoeld, dan moet de uitvoering veroordeeld worden. Is er ergens in de wereld een ideaal gezelschap, dat voldoet aan Lucius' eischen?

De noot op bl. 421 althans zou doen vermoeden, dat ook de *Comédie française* den schr. niet voldoet.

Geen herinnering van indrukken — enkel van meubelen en costumes!! Dat is even moeielijk te bestrijden als te bewijzen — alleen vraag ik: waarvā hangt dat af? Is 't niet van duizend zaken afhankelijk of eenig moment in eene tooneeluitvoering een blijvenden indruk maakt of niet? Is dat de maatstaf voor de waarde van een tooneelgezelschap?

Esther, die aarzelt de kroon te nemen en die eindelijk aanvaardt, Hedwig, die bij den stervenden Attinghausen de daad haars echtgenoots veroordeelt, vooral ook Hedwig's gesprek met Tell voor hij naar Altorf vertrekt, Franz Moor in zijn wanhoop, Fiesco, die Julia vernedert, deze en tal van andere momenten maakten op mij in zooverre een blijvenden indruk, dat ik mij levendig dien indruk kan te binnen brengen. Maar „tot de studie of wederstudie” van een schrijver zal eene tooneelvoorstelling al hoogst zelden „aangespoord” hebben of 't moest zijn bij hen, die met hun tijd verlegen, dankbaar zijn voor eenige aanleiding tot verbreking der eentonigheid, gelijk een mijner vrienden, die uit verveling Italiaansch leerde en tot verstrooing Dante ging lezen. Of dat inderdaad vruchtbare studie is, zou ik betwijfelen.

Dat „dit gezelschap niet uit de beste tooneelkrachten van Duitschland is samengesteld” zal wel grootendeels zijn toetschrijven aan het geringer vooruitzicht der artisten om als „ster” buitengewone gage te bedingen en aan de strengere regie, zonder welke geen samenspel als hier gegeven wordt, kan worden verkregen. De heeren van Hall en Loffelt ontvangen des schrijvers warmste hulde en ik stem gaarne

toe dat bijv. de bouw van Zwing-Uri, dat brandende Parijs, die zonsopgang boven Genua meer nadeel dan voordeel toebrachten aan het recht verstand van het stuk. Maar het zij mij vergund voor de zooveelste maal hier aanteteekenen, dat ik in den tooneelspeler geen hooger roeping ken, dat ik bij hem geen hooger kunstuiting mogelijk acht dan de getrouwe vertolking van des dichters schepping. Van eene „individueele opvatting” van rollen heb ik geen begrip — een stuk, dat zooiets toelaat is nevelig, is gebrekkig; alleen verschil van landaard kan de opvatting wijzigen. Zoo kon Noël in *La joie fait peur* een heer en moest Jasper in *Niemand sterft van blijdschap* een boertje wezen als nl. het eerste in Frankrijk, het tweede in Nederland heette te spelen; zoo kon Coppée’s aanmerking betrekkelijk Bouwmeester’s opvatting van den Luthier alleen daarom gelden, omdat Coppée een „Luthier de Cremona” dacht en Bouwmeester een „Hollandschen vioolmaker” te aanschouwen gaf. Daarom begreep ’t publiek ook *niet*, waarom de dichter aanmerking gemaakt had, hoewel de dichter volkomen in zijn recht was. De „individueele opvatting” vindt gewoonlijk zijn grond in onvoldoende studie en vrees om van de traditie aftewijken of aan den anderen kant in een streven om ’t eens anders te doen als een ander. De artisten, die *niet* „hun rol zoowat leeren” maar inderdaad na voldoende voorbereiding „studie maken van het geheele stuk in het algemeen en van hun karakter in het bijzonder” deze zullen in „individueele opvatting” al zeer weinig verschillen, niet meer althans dan hun temperament meebrengt. Gelijk wij niet allen alles op de zelfde wijze en in dezelfde kleuren zien, zoo gevoelen wij ook niet alles op dezelfde wijze. Daarin bestaat bij hen, die den dichter *verstaan*, grootendeels het eenige verschil.

Het is niet gebrek aan technische bekwaamheid, maar gebrek aan kennis van des dichters bedoeling, die meestal den artist in den weg staat.¹⁾ Daarom verwacht ik veel nut van degelijk voorbereidend onderwijs op de tooneelschool en

¹⁾ Wie dit betwijfelt, leze onze tooneelkritiek, waar en wanneer ook geschreven. Hoe zelden wordt er aanmerking gemaakt op de houding, den stand, de bewegingen, den toon en derg. van den artist. Wel maakt men aanmerking op zijne opvatting van de rol.

wel *daar* en niet op de gewone school, omdat daar *alle* onderwijs moet gegeven worden met het oog op de aanstaande bestemming der leerlingen en omdat alle mogelijke schoolwijsheid de dood is voor de kunst en voor het gezond verstand. Of de graven uit een of ander huis Jan of Piet heetten is voor iedereen, maar speciaal voor den tooneelspeler, volmaakt onverschillig en de verhouding tusschen de kustlengte en de oppervlakte van Griekenland is voor niemand van eenige waarde. Maar kon men den aanstaanden tooneelspeler doen begrijpen, wat voor karakter Alva had, kon men hem het beeld van een Byron, een Faust, een Heine, een Romeo of een Klärchen voortoveren, hem een helder begrip geven van het leven en streven van verschillende volkeren in verschillende tijden, dan is daarmee eene groote voorbereiding voor 't later verstaan van karakters verbonden en een heilzaam voorbehoedmiddel tegen „individueele opvatting.” Dat vele tooneelspelers ook daarom minder ophebben met de meer wetenschappelijke voorbereiding der jongeren is niet onmogelijk. Met gelijke omgekeerde waardeering spreken de onderwijzers van de wet van 1806 over hunne collegas van de wet van 1857 en op gelijke wijze redeneeren de bakkers over het boekje van Dr Allebé.

Dat de leerlingen der Tooneelschool elken dag minstens één uur practisch geoefend moesten worden is eene zaak, die m. i. van zelf spreekt; maar dat dit nog niet geschiedt, heeft algemeen bekende oorzaken. Is er inderdaad in ons land of daarbuiten een man te vinden, die als meestbevoorrecht leeraar aan de tooneelschool zou kunnen benoemd worden, ik zou ongetwijfeld zijne benoeming van harte toejuichen. Maar de openbare school van welke soort ook, kan geen leerlingen aan de tooneelschool leveren, geschikt om alleen door vakonderwijs tot degelijke tooneelspelers te worden opgeleid. Dan zou de methode voor de meeste vakken gewijzigd moeten worden en dan zouden de letterkundige vakken uit het volslagen duister, waarin ze nu staan, in het helderste licht moeten gebracht worden. Daartoe zouden we eerst geraken als een literator van de *oude* school minister van Onderwijs werd en daarmee hebben we voorloopig den tijd nog.

Dat de levensquaestie voor de school nog steeds is „geld!

geld!! geld!!!” is boven bedenking en het voorstel aan onze tooneelgezelschappen gedaan, om jaarlijks eene voorstelling te geven ten voordeele der school, moge door onze gezelschappen ernstig worden overwogen. We roepen hen met nadruk toe: „’t Geldt uw belang, wat hier behandeld wordt.” Ook daarom zagen we zoo gaarne, dat bij *alle* tooneelvoorstellingen, (gelijk door sommige directiën inderdaad geschiedt) aan eenige of aan alle leerlingen der tooneelschool mits onder geleide van den directeur of een der leeraren vrij entree werd verleend op een door den directeur afgegeven bewijs. Bij mijn cursus over de techniek van het drama heb ik herhaaldelijk moeite gehad *bekende* stukken aan te halen, dewijl door onvoldoend schouwburgbezoek lang niet alle stukken van den laatsten tijd als bekend konden verondersteld worden. In éene klasse bijv. was niemand, die den *Gysbreght* gezien had en was er *een* leerling, die den *Othello* en één, die de *Fouchambaults* had gezien. Het komt mij zeer gewenscht voor, dat de leerlingen, mits onder behoorlijk toezicht, de meeste avonden in den schouwburg doorbrengen. Daar moeten ze leeren afkijken en leeren opmerken, maar.... ze moeten er ook afschrikkende voorbeelden krijgen, waartegen ze gewaarschuwd moeten worden.

Over het laatste gedeelte van Lucius’ stuk kunnen we zwijgen — ’t behelst eene met veel zorg geschreven kritiek van vier onlangs in druk verschenen werken: *Selim de Derde*, *de kat van den Tower*, *de Kiesvereeniging* en *Doctor Klaus*, waarover we vroeger spraken.

We danken Lucius voor zijn artikel, al schijnt hij *ons* tijdschrift geen vermelding waard te achten; we wenschen hem alleen als onze innige overtuiging voor te houden, dat de tooneelspeler den dichter moet *vertolken*, maar dat hij hem daarom juist voor alle dingen grondig moet leeren *verstaan*.

Amst., 27 Dec. 80.

T. H. DE BEER.

MUZIEK IN DEN SCHOUWBURG.

„Het Nederlandsch Tooneel” heeft onlangs de vraag over het al of niet behouden van de muziek bij de Haagsche tooneelvoorstellingen aan de beslissing van het algemeen stemrecht onderworpen. Dat was haar recht. Maar er mag toch op gewezen worden dat zij zich daarmee heeft begeven op een gevaarlijken weg. Eene overwinning, op die wijze behaald, zal zeker niemand der Vereeniging benijden. Het algemeen stemrecht toegepast in zaken van Kunst heeft nog zelden resultaten opgeleverd, waarmede de Kunst werd gebaat.

Nu echter eenmaal op deze wijze besloten, is om de muziek in de schouwburgen te behouden, is het verlangen niet buitensporig, dat eene vereeniging, die een musicus als W. Stumpff tot Directeur-gérant heeft, aan die muziek ook alle zorg zal besteden, welke zij verdient.

Bij de tooneelvoorstellingen van de Vereeniging in het Grand Théâtre te Amsterdam is het daarmee treurig gesteld. Daar strijkt en blaast een troepje jongelui er avond aan avond op los... en er naast, dat het zoo'n aard heeft. Wie bij de Vereeniging zich aan zelf-overschatting moge schuldig maken, deze heeren zeker niet. Zij hebben vaak moeite om het zelf niet uit te schateren over de onmogelijke geluiden, het muzikaal krijgertje spelen en andere gemakkelijkheden, waarop zij het publiek tusschen de bedrijven onthalen; en hun vreugde stijgt ten top, wanneer, zooals herhaaldelijk geschiedt, midden onder hun kakophonie onverwachts het scherm opgaat, en de een na den ander nog een kras of een kreet laat hooren!

Zoo iets moge op zijn plaats zijn bij vertooningen als die, waarvan Justus van Maurik ons in zijn „Avondje vol kunstgenot” de kostelijke beschrijving geeft, niet alzoo bij eene Vereeniging als „Het Nederlandsch Tooneel.”

Reeds Lessing schreef in het 26e stuk van zijn meer

geprezen dan gelezen *Hamburgsche Dramaturgie*: „Da das Orchester bei unsern Schauspielen gewissermassen die Stelle der alten Chöre vertritt, so haben Kenner schon längst gewünscht, dasz die Musik, welche vor und zwischen und nach dem Stücke gespielt wird mit dem Inhalte desselben mehr übereinstimmen möchte.“ En hij haalt daarbij het oordeel aan van den Kopenhaagschen kapelmeester Scheibe over hetgeen de muziek in den schouwburg kan en moet zijn.

Ik neem de vrijheid den lezer naar het aangehaalde stuk der „Dramaturgie“ te verwijzen. Allicht bladert hij nog eens wat verder in dit voortreffelijk werk, waaruit voor tooneeldirectien en anderen nog wel wat te leeren valt.

J. N. v. H.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Door de Commissie van Toezicht en beheer over de Tooneelschool is in hare jongste vergadering, waar ook verschillende afdeelingen vertegenwoordigd waren, besloten, dat, voortaan wanneer er in de afdeelingen van het verbond voorstellingen door de leerlingen worden gegeven, daarbij alleen die leerlingen zullen medewerken, welke het voorbereidend eindexamen met gunstig gevolg hebben afgelegd.

VERBETERINGEN.

We moeten onzen lezers verzoeken in ons vorig no een paar schrijffouten te verbeteren. In *Deborah* (bl. 90) is juff. de Groot *niet* gestorven, wel in twee aldaar *niet* genoemde stukken namelijk in *Marguérite Gautier* en in *de Kat van den Tower*.

Verder zal men begrepen hebben, dat Maria Stuart op bl. 94 *niet* onder *Bothwell's* maar onder *Darnley's* kamer den nacht heeft doorgebracht.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 8.

15 Januari 1881.

Mr. J. N. VAN HALL. Moleriana. — R. M. L. Rotterdamsche Correspondentie. VI. — Het Tooneel in de Hoofdstad. VI. — T. H. DE BEER. De Tooneelscholen in Duitschland. — A. C. WERTHEIM. Aan de Redactie.

MOLIERIANA.

(15 Januari.)

Zijn er onder onze tooneelliefhebbers, letterkundigen, tooneelbesturen velen, voor wie de 15e Januari een gedenkdag is? Men mag er aan twifelen. Zeker zijn zij te tellen, die zich weten te herinneren, dat die dag de geboortedag is van Molière, en onze tooneeldirectien, die juist door aan zulke gedenkdagen eenige aandacht te wijden, wat liefde voor de groote tooneeldichters kweeken en tegelijkertijd aan hunne voorstellingen een buitengewoon letterkundig relief zouden kunnen geven, laten deze en andere gedenkwaardige datums geregeld ongemerkt voorbijgaan.

Het is daarom voor de Molière-vrienden dubbel plicht, de herinnering aan den grooten *Contemplateur*, aan den onvolprezen blijspeldichter, wakker te houden.

Voor de Molieristen is het een goede tijd. Maandelijks geeft hun het tijdschrift *Le Moliériste* belangrijke detailstudien over den dichter en een overzicht van het voornaamste, wat in en buiten Frankrijk over Molière het licht ziet, maar

bovendien volgen de degelijkste monografiën, de kostbaarste prachtwerken elkander op.

Eerst kwam, op den dag van het 200jarig jubilé van het Théâtre Français (21 October 1880), een nieuwe uitgaaf van *L'impromptu de Versailles* en *le Bourgeois Gentilhomme*, met een voorrede van den oud-Sociétaire Regnier en het gedicht van Coppée *La Maison de Molière*, op den feestdag door Got voorgedragen.

De oud-directeur van „Molière's huis” Arsène Houssaye leverde zijne bijdrage tot de feestviering in den vorm van een prachtwerk, in folio, getiteld *Molière, sa femme et sa fille*, met ruim 70 gravures, nauwkeurige en voortreffelijk uitgevoerde reproductiën van prenten en portretten uit de 17e eeuw, een waar Molière-museum, waaraan zorg noch kosten gespaard zijn. In den tekst, waarvan het werk vergezeld gaat, heeft de schrijver in zijn eigenaardigen trant eenige hoofdstukken geschilderd uit wat men Molière's roman zou kunnen noemen. Veel roman loopt er door de schitterende, soms verblindend schitterende schildering van Houssaye en de lezer doet wel, wanneer hij op de *steeple chase*, over heg en steg, waarop de schrijver hem meesleept, de bekende korrel zout als leeftocht meeneemt.

Dien voorzorg behoeft men niet te nemen voor het werk van een ander oud-directeur van „de Français”, Edouard Thierry, die ons verrast heeft met een boek van geheel anderen aard, minder schitterend van vorm, maar voor de kennis van Molière van oneindig meer waarde, *Documents sur le malade imaginaire*, een degelijke ernstige studie over de laatste maanden van Molière's leven, naar aanleiding van een „Estat de la Recette et Despence faite par ordre de la Compagnie”, een tot nog toe onuitgegeven document, dat in het archief van het théâtre Français werd bewaard. Dit geschrift, dat een nieuw licht werpt op een gedeelte van Molière's leven en werken, verdient meer dan een eenvoudige aankondiging.

De twee eerstgenoemde werken zijn slechts in 500, het boek van Thierry is in niet meer dan 335 exemplaren gedrukt.

Voor wie geen byzondere studie van den dichter maakt, maar gaarne een boeiend werk leest over Molière heeft een Duitscher gezorgd. Lotheissen's onlangs verschenen boek:

Molière Sein Leben und Seine Werke geeft in 13 hoofdstukken, in aangenamen vorm, een beeld van Molière, zijn tijd en zijn werken, waarin de schrijver zich volkomen op de hoogte toont van de resultaten der historisch-letterkundige critiek. Het schrijven van een leven van Molière is vooral daarom een ondankbare taak, omdat er in dat leven nog zooveel onopgehelderd blijft, en voortdurende nieuwe ontdekkingen (getuige Thierry's boek, waarvan Lotheissen nog geen kennis kon nemen) het werk van heden over een half jaar onvolledig dreigt te maken.

Lotheissen heeft zich intusschen met veel tact van zijn arbeid gekweten. Hij heeft Molière overal weten te plaatsen „in den lijst van zijn tijd”, zooals het heet. Aan de talrijke anecdotes, die omtrent M. in omloop zijn, heeft hij wijselijk niet al te veel plaats ingeruimd, en het onwaarschijnlijke van de meesten voldoende aangewezen. Van het stellaadje, dat tot den opbouw van het werk dienst deed, is, in den vorm van aanteekeningen aan het eind van het boek, niet meer blijven staan dan volstrekt noodig was, om tot aanvulling van een en ander door eigen studie op te wekken. Een weinig bekend zeer karakteristiek portret, dat zich in het bezit van den Hertog van Aumale bevindt, is aan dit, ook door den vorm aantrekkelijk, boek toegevoegd.

Moge het zijn weg vinden en nieuwe vrienden werven voor Molière.

J. N. v. H.

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

VI.

De fusie van het Rotterdamsche gezelschap met *het Nederlandsch Tooneel* is tot stand gekomen. Met meer recht echter kunnen wij hetgeen geschied is aanduiden met de uitdrukking: scheuring in het Rotterdamsche gezelschap. De voornaamste artisten toch nl. de heeren Le Gras, de Haspelsen en Faassen en mej. Beersmans gaan over tot *het Ned. Tooneel*, en de heer Van Zuylen vormt een nieuw gezelschap, waartoe zullen behooren de heeren Chrispijn, Nieuwland, Spoor, en A. Van Zuylen, Alexander Faassen, J. De Vos en Kleyn en de dames Van Offel-Kley, wier verblijf te Amsterdam dus van korten duur schijnt, Egener, Chrispijn, Van Offel, M. De Heer en Van Rijk.

Nu is het hoogst waarschijnlijk, dat ook eerstgenoemden bij voorkeur te Rotterdam werkzaam blijven en hier hun domicilie houden; in het contract met Faassen moet dit zelfs uitdrukkelijk bedongen zijn. Wij zullen hier dan twee gezelschappen naast elkander vinden, het eene onder directie eener elders gevestigde vereeniging, het andere onder directie van een talentvol acteur — ook een invloedrijk directeur? —, beide hoogst onvolledig. Beide kunnen nog aangevuld worden, zal men zeggen, en het heet dan ook, dat door den heer van Zuylen onderhandelingen met vele artisten zijn aangeknoopt. Waar toch al die artisten vandaan gehaald worden? Ons land schijnt buitengewoon rijk te zijn aan dramatische talenten. Wat ons betreft, wij kunnen ons niet veel succes van die pogingen voorstellen. Kan de heer Van Zuylen niet enkele van de uitstekendste acteurs en actrices van *het Ned. Tooneel* of van den Amst. Stadschouwburg aan zich verbinden, wat niet waarschijnlijk is, dan kunnen wij ons van zijn gezelschap niet veel voorstellen. Hij zelf heeft onmiskenbaar veel talent, zoo ook de heer

Chrispijn; van de dames zullen mevr. Egner en mevr. Van Offel de beste zijn, maar een gezelschap, dat in deze vier zijn hoofdpersonen vinden moet, kan niet veel presteeren. De overige personen waren bij de tegenwoordige samenstelling van het gezelschap op hun plaats in ondergeschikte rollen, maar als zij tot de eerste sujetten gaan behooren, is er groote vrees, dat het peil der stukken zal dalen en de voorstellingen in beschaafdheid van toon meer en meer achteruit zullen gaan.

De artisten, die zich met *het Ned. Tooneel* hebben vereenigd, vormen een groep, die ontegenzeggelijk een stempel van hoogere beschaving draagt, maar wie zullen zich bij hen voegen om een gezelschap te vormen, dat voldoende krachten bezit voor de opvoering van het gewone répertoire? Zal Amsterdam krachten leenen en zal dus het voortdurend heenen weertrekken nog meer worden aangemoedigd? Allerlei vragen komen een ieder van zelf op de lippen; de heer Stumpf zal er misschien op weten te antwoorden. Moge hij dan spoedig komen; want de begeerte om meer licht wordt bij de voorstanders van het tooneel met den dag sterker. Voorloopig kunnen wij in de fusie of de scheuring of hoe men de historie noemen wil, niet het allerminste heil zien.

De Portierster gaven van Ollefen c. s. ook hier, terwijl de Rotterdammers ons ettelijke malen vergastten op een allerafschuwelijksten draak, waarin letterlijk niets te prijzen valt: *De Kinderroofster*. Doch duiden wij hun niet te erg ten kwade, dat zij een enkele maal tot iets dergelijks vervallen, om het vele betere, dat zij reeds schonken. Faassen's dertigjarig jubilé wordt nog 13 dezer herdacht niet een door hem vertaald blijspel van Labiche en Delacour: *Kleine Vogeltjes* en zijn schets: *De militaire Willemsorde*.

R. M. L.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VI.

Buitengewone voorstellingen of voorvallen zijn sedert lang hier niet te vermelden, alleen wijzen we op eene opvoering van *Daniel Rochat* in den schouwburg van de H.H. Prot in de Amstelstraat, waarbij in de vertaling van H. P. Boudier één bedrijf vervangen was door eene vertaling van prof. Alberdingk Thym. Dit stuk ging den 13ⁿ, te laat om hier nog besproken te worden. Den 12ⁿ gaf men in den Stadsschouwburg *Beatrix* van Legouvé een stuk, dat uit vroegere dagen bekend genoeg is en waarmede we later hopen, de kennis te hernieuwen. Dienzelfden dag gaf de „Vereeniging” onder den zeer goed gekozen titel: *Het Kattebelletje* Sardou's *Pattes de Mouche* in eene allerkeurigste vertaling van de hand van Dr. Jan Ten Brink en gaf het zóo, dat men bezwaarlijk aan eene eerste opvoering kon denken. Behoudens de heer de Boer, die van Thirion een klein dorpsrenteniertje maakte en de heer Ising, die in Busonier lang niet gaf, wat Tourniaire er van gemaakt zou hebben, komt allen spelers lof toe, vooral Mevr. De Vries, die in de Suzanne ons een harer meesterstukken te zien gaf, gelijk Morin dat deed als Prosper Block. Maar even veel lof komt toe aan Mej. Anna Sablairolles voor haar Martha zoo echt ondeugend en kinderlijk gespeeld, aan den heer Schulze, die ons den beurtelings kinderachtigen, angstigen, verlegen en brutalen Paul zonder eenige overdrijving te zien gaf. Als baron van Hove hebben we den heer Spoor gezien, zoo goed als we hem zelden zagen en ook Mevr. Sluyters zoowel als Mej. Chr. Poolman hadden als Mevr. Thirion en Baronnes van Hove dikwijls veel goeds: de eerste paste echter al te goed bij haar hoogst burgerlijken echtgenoot; de laatste vertoonde hoogstens wat gejaagdheid, maar geen hartstocht of angst.

†

DE TOONEELSCHOLEN IN DUITSCHLAND.

Met voorbijgang der talrijke muziekscholen van grooter of kleiner omvang, waar natuurlijk, voor zoover de opera betreft, ook les gegeven wordt in acteeren en derg. achten we niet ondienstig, eens na te gaan, wat Duitschland aan Tooneelscholen bezit en hoe die werken.

BERLIJN heeft behalve een achtstal bijzonder aanbevolen acteurs en actrices en een regisseur, die allen privaates geven, éene school nl. Kierschner's *Theaterschule*, die door de eerste mannen van Duitschland geprezen wordt. Daar legden in 7 maanden 50 leerlingen van beiderlei geslacht hun eindexamen af en 25 daarvan waren dadelijk geplaatst. Ze hadden in dien tijd 30 oefeningsvoorstellingen gegeven, waarbij acten en scènes uit de moeielijkste stukken en 10 of 12 geheele stukken. Er kunnen dagelijks leerlingen aangenomen worden. Elken Zondag heeft er voor hoogstens 150 personen, daartoe uitgenoodigd en waaronder ook een groot deel der tooneelrecensenten, een voorstelling plaats. De directeur leidt in de week zelf de lessen, die alles omvatten, wat het tooneel aangaat, ook mimiek, grimeeren, schermen en derg. In den laatsten tijd wordt er ook Fransch en Engelsch onderwezen.

Verder heeft Berlijn een *Lehrinstitut für Pantomime*.

HAMBURG heeft Dr. Stolte's *Theater-Schule*.

De leerlingen speelden in den afgelopen winter tweemaal in de week te Blankensee o. a. den *Tell*, de *Maria Stuart*, de *Karlschüler*, zoomede blijspelen in den zomer te Altona in Tivoli.

Mevr. Stolte, die na den dood van haar echtgenoot de inrichting alleen bestuurt, geeft alle lessen zelve en laat de leerlingen dadelijk onder haar toezicht optreden en spelen. De cursus kan in een tweede jaar voor de zwaardere rollen voortgezet worden. In Hamburg en Wansbeck geven ze verder uitvoeringen ter verdere oefening.

Vele leerlingen hadden bij het einde van den cursus uit-

munten engagementen. Het schoolgeld voor den halfjarigen cursus bedraagt 750 Mark (vroeger 900 Mark).

LEIPZIG. Hübner's *Theater-Akademie* had van 1873 tot Juli 1879 niet minder dan 56 leerlingen. Van deze waren er 16, die hunne studiën aan de universiteit bijna voltooid hadden of reeds eenigen tijd hadden gemaakt; één was doctor in de philosophie en een ander had reeds examen gedaan als ingenieur.

Het leergeld bedraagt 120 Mark per drie maanden.

De heer Hübner heeft zelf zijne denkbeelden over tooneelscholen in het licht gegeven in twee brochures: *Theater-Regulative* 1864 en § 32 *der Reichs-Gewerbe-Ordnung und die Theaterschulfrage*.

Het toelatings-examen staat voor de heeren gelijk met dat voor „Einjährige Freiwillige” — de dames moeten „eine allgemeine Vorbildung” hebben, daaronder begrepen de beginselen van Fransch en Engelsch.

De *Leipziger Theaterschule* bestaat, maar laat weinig van zich hooren. De leerlingen hebben te Altenburg met veel succes gastrollen gespeeld. Hun getal bedraagt omstreeks 40. De cursus duurt $1\frac{1}{2}$ of 2 jaar, het leergeld bedraagt 240 Mark 's jaars.

Het onderwijs heeft grootendeels op het tooneel zelf plaats en voor een uitgelezen publiek geven de leerlingen geregeld oefenings-voorstellingen.

MÜNCHEN. Eene der belangrijkste inrichtingen van dezen aard is de *Königliche Musikschule* afdeeling *Theaterschule*. De zeer gewaardeerde Prof. Possart schreef in haar programma o. a. de merkwaardige woorden: „Die systematische „Ausbildung eines Schauspielers gereicht der Bühne *in allen* „*Fällen* zum Segen, für das Genie ist sie ein *Vortheil*, für „das bescheidene Talent eine *Nothwendigkeit*.” Zuivere dialectvrije uitspraak en flinke geoefendheid der ledematen door doelmatige gymnastische oefeningen zijn vooral hoofdzaak en bij de toelating worden voor alle andere dingen eene buigzame stem, een goed gehoor en een goede gestalte geëischt.

Verder verlangt men: aanleg voor het tooneel, voldoende algemeene ontwikkeling en bewijzen van volstrekt goed zedelijk gedrag. De mannelijke leerlingen moeten 18, de vrouwelijke 16 jaar zijn.

De wetenschappelijke vorming omvat hier zeer veel, waarschijnlijk meer dan aan eenige andere inrichting van dien aard.

De *eerste* klasse legt zich toe op zuivere uitspraak en lichaams oefeningen; de *tweede* op voordracht van gedichten en beweging op het tooneel. Deze twee klassen omvatten samen een jaar. Het wetenschappelijk onderwijs omvat in dien tijd: poetiek, schoonheids- en kunstleer, Duitsche literatuurgeschiedenis en Fransch. De *aerde* klasse leert Geschiedenis van het tooneel en oefent zich in zelfstandig optreden en tooneelspel in den wijdsten zin des woords.

WEENEN. Het *Conservatorium für Musik und darstellende Kunst* telde in den cursus 1878/79 niet minder dan 742 leerlingen, waaronder 710 alleen voor de muziek. In den loop des jaars werden er 100 van de lijst gebracht als overleden, ontslagen of verwijderd. Een derde der leerlingen volgt den cursus gratis of tegen betaling van het halve schoolgeld. De eerste cursus van de tooneelschool telde 16 de tweede eveneens 16 leerlingen, van welke er 15 voldoende eindexamen aflegden. Er werden 8 openbare uitvoeringen gegeven o. a. van *Kabale und Liebe* en *Jane Eyre*.

In Juni '79 was de school in gevaar „Wenig erfreuliche Erziehungs-resultate und die schwache materielle Fundirung der Anstalt drohten ihr Untergang.“ Men liet zich echter niet ontmoedigen, maar besloot de school met alle krachten te steunen „und dem emporwuchernden regellosen Treiben der sogenannten Theaterschulen die Spitze zu bieten.“ Daartoe werden drie zaken vastgesteld en wel: 10. Er zal streng worden toegezien, dat niemand wordt toegelaten, die geen aanleg toont, maar heeft men iemand ontdekt, die aanleg toont, dan zal ook geen offer te groot zijn, om den kunstenaar — ook al ontbreken hem geldelijke middelen — vooruit te helpen; 20. Bij openbare uitvoeringen zullen slechts *die* leerlingen optreden, die genoeg oefening hebben om tot op zekere hoogte de kritiek te kunnen doorstaan; 30. Leerlingen, die een tweejarigen cursus hebben afgeloopen, worden kosteloos tot een derden cursus tot practische oefening toegelaten.

Behalve het eigenlijk vakonderwijs door tooneelspelers en regisseurs gegeven, ontvangen de leerlingen onderwijs in poetiek, mythologie, kostuumkunde, mimiek en dans, Fransch,

Engelsch. gymnastiek en schermen, geschiedenis der literatuur, geschiedenis van het tooneel.

De *Theater-Vortragsschule* van Frau Prof: Valerie Grey bestaat en geeft voorstellingen in het Thalia-theater — is eene der degelijkste inrichtingen van dien aard. Het programma omvat alle vakken, die tot de tooneelspeelkunst in betrekking staan o. a. *Mechanik des Athmens*, een vak, dat even als *stemoefeningen* bij onze tooneelspelers nog nieuw schijnt te wezen. De cursus duurt 2 jaar en er worden jaarlijks 40 openbare voorstellingen gegeven.

Uit deze gegevens blijkt genoeg, dat de Duitsche tooneelscholen daarin alle overeenkomen, dat les in het tooneelspelen hoofdzaak is en dat een betrekkelijk groot aantal voorstellingen hetzij voor genoodigden, het zij voor het publiek als volstrekt noodzakelijk wordt beschouwd. Aan bijna alle tooneelscholen wordt echter — mits de cursus langer dan zes maanden dure — onderwijs gegeven in vreemde talen, poetiek, literatuur-geschiedenis en geschiedenis van het tooneel en veelal in geschiedenis en aardrijkskunde. Men bedenke echter, dat de geest der Duitsche scholen gunstiger is voor letterkundige ontwikkeling en waardeering van dichterlijke scheppingen dan die der onze.

Reeds in 1877 koesterde men vrij algemeen de hoop, dat de regeering zou besluiten, eene rijkstooneelschool op te richten; maar de tijdsomstandigheden waren oorzaak, dat de Kultusminister in Juli 1878 verklaarde, genoodzaakt te zijn „voorloopig” de zaak te laten rusten. De hoop is echter nog niet opgegeven.

Wat de wijze van toelating aangaat, zoo geldt bij alle de regel, dat aanleg voor het tooneel *moet* blijken; verder dat de mannelijke leerlingen 18, de vrouwelijke 16 jaar moeten zijn, dat ze te goeder naam en faam bekend staan, eene goede stem en een goed gehoor hebben.

Nog verdient vermelding de *Theaterschule* en *Ballettschule* te Frankfort a/M. waar onderwijs gratis gegeven wordt, maar de leerlingen na het einde van den tweejarigen cursus in het koor van den stadsschouwburg moeten optreden voor 500 Mark 's jaars, naar verdienste te verhoogen.

Tot de *Ballettschule* worden meisjes van 8—12 jaar kosteloos toegelaten; de toiletten levert de inrichting gratis. De oef-

ningen hebben plaats op middagen, als er geen school is en de ouders of voogden verbinden zich, de kinderen vijf jaar lang aan de inrichting te laten. Na dien tijd of zoo mogelijk vroeger, worden de leerlingen bij het *corps de ballet* geplaatst. Voor het optreden in voorstellingen gedurende deze vijf jaar, wordt den leerlingen een zeker bedrag te goed gedaan.

Voor hen, die onze tooneelschool kennen, zoowel als voor hen, die er veel over praten, zonder ze te kennen, achten we bovenstaande mededeelingen niet van belang ontbloot en bevelen ze ten sterkste in aller overweging aan.

T. H. DE BEER.

Amst. Dec. '80.

AAN DE REDACTIE.

(Oorspronkelijke Tooneelliteratuur.)

Mijnheer de Redacteur!

In uw nummer van 1 Jan. ll. komt een artikel voor van Mr. J. N. v. Hall, getiteld „De Fusieplannen en onze oorspronkelijke tooneelliteratuur”.

Daarin wordt met de welwillendheid, welke dien geachten medewerker aan uw Tijdschrift, (nog wel in kwaliteit van Secretaris van het Hoofdbestuur van Het Tooneelverbond) steeds kenschetst, als hij de *Ver. Het Ned. Tooneel* bespreekt, de veronderstelling geuit, dat het opnemen van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap in de werkkring dier Vereeniging noodlottig zal worden voor de oorspronkelijke Tooneelliteratuur.

Als bewijzen voor dat vermoeden wordt medegedeeld:

1°. Dat het *Ned. Tooneel* alléén den Heer Justus v. Maurik en voor een enkele maal de Heeren Kolff en de Veer-Vrolik in de gelegenheid heeft gesteld dramatischen arbeid ten tooneele te doen verschijnen.

2°. Dat de jonge dramatische schrijvers, door de Vereeniging worden teruggewezen en ontmoedigd en één van hen daarvan den Heer van Hall, roerende verhalen heeft gedaan.

Ad. 1°. voeg ik hierbij als bijlage een lijst van de oorspronkelijke stukken door ons opgevoerd.

A. De stukken voor 't éérs door het *Ned. Tooneel* ten tooneele gebracht.

B. De stukken reeds vroeger opgevoerd door ons „en reprise” gespeeld.

C. De metrische vertalingen, die door hare verdiensten met oorspronkelijke stukken schier gelijkgesteld kunnen worden en die het éérs door de Vereeniging zijn opgevoerd.

D. De bestaande metrische vertalingen door ons „en reprise” gespeeld.

Vergeef mij, Mijnheer de Redacteur, dat de lijst zooveel plaats inneemt, maar het is waarlijk mijn schuld niet, dat de Heer van Hall *enkele* stukken over het hoofd heeft gezien.

Had ik macht van rechtspraak, ik zou den Heer v. H. als straf voor zijne onjuiste opgave veroordeelen, de ruim 300 oorspronkelijke stukken te lezen, ons aangeboden en na ernstig onderzoek ter zijde gelegd.

Nu wil ik hem slechts de woorden van den geestigen en scherpzinnigen Sarcey herinneren, die iemand, die hem een drama aanbood, vroeg of hij niet liever een paar laarzen wilde maken. De man antwoordde: „Och! dat heb ik niet geleerd.” „En dan,” hernam Sarcey, „waagt gij, te gelooven, zonder studie een letterkundigen arbeid te kunnen volbrengen, die aan den schrijver de hoogste eischen stelt: het leven weer te geven naar de werkelijkheid en toch geidealiseerd door 's dichters poëtische gave.

„Maar (zegt de Heer v. H.) men kan het immers beproeven!

De schrijvers kunnen hunne lessen van de zaal uit ontvingen.”

Houdt de Heer v. H. dan geen rekening met de inspanning der acteurs met zulk eene lesgeving belast; met den tijd, die ze vordert en die, hier als overal, geld is; met de verveling van het publiek, dat bij die lessen niet tegenwoordig wil zijn; met de vernedering van den schrijver, wiens onvolledigen arbeid aan de kaak wordt gesteld?

Ik ontzeg niet *letterkundige* waarde aan sommige dier werken; maar ik ontken, dat ze geschikt zijn voor het tooneel en ik noodig den Heer v. H. uit, ons het miskend meesterstuk aantewijzen, waarvan de schrijver door ons is terzijde gesteld.

Of dat ook niet welwillender ware dan 't geen ons thans, ongewaarschuwd, verweten wordt? — *Praktischer zeker* — Maar toch ja! eens hebben wij toegegeven aan den drang van een jeugdig auteur en „Gabrielle” ten tooneele gebracht!

Voor den schrijver, teleurstelling; voor de tooneelspelers nuttelooze inspanning; en voor ons den banvloek, die ons de poorten van het Paradijs, alias Stadsschouwburg, sloot, waar thans de drie Cherubim met vlamrende zwaarden den goeden smaak en de letterkundige verdiensten alléén toelaten.

Het schrijven van den Heer v. H. leert, dat het spreekwoord” dat de beste stuurlui aan wal staan, wel *oud* maar niet *verouderd* is.

En nu ten slotte ter geruststelling der Nederlandsche Tooneelmuze deze verzekering.

Wanneer naast zoovele anderen Mulder, Faassen, de Veer, Vrolik of Kolff ons hunne werken zullen aanbieden, zullen wij ze zeker opvoeren, mits — waaraan ik niet twijfel — die werken naast *letterkundige* degelijkheid, getuigen van *tooneelkennis*.

Wie weet, of de heer Van Hall in plaats van ons slechts noode en oogluikend te vergunnen, dat zijn voortreffelijke vertalingen door ons worden opgevoerd, ons dan niet nog eenmaal de eer zal bewijzen, er ons aan te bieden en de repetitiën te leiden, opdat zijne ervaring onze tekortkomingen verbeterde.

Met de plaatsing dezer regelen verplicht U mij.

Hoogachtend,

A. C. WERTHEIM.

B I J L A G E.

A. Oorspronkelijke stukken, voor 't éérst door het Nederlandsch Tooneel hier en elders opgevoerd,

Janus Tulp.	Justus v. Maurik.	39 maal.
De dochter uit de Kloveniersdoelen.	Hofdijk.	2 „
Gabrielle.	Schürmann.	2 „
In 't ijs beklemd.	Westrik.	4 „
Juist bij tijds.	Ising	2 „
Keizerin en Moeder.	Boelen.	11 „
Kinderen van Kapitein Grant.	Peypers.	25 „
Moed adelt.	Royaards.	3 „
Neptunus en Tuimelaar.	Peypers.	23 „
Pakketten voor Dames.	v. Maurik.	15 „
Sinjeur Semeyns.	v. d. Hoeck.	34 „
De Speculanten.	Huf v. Buren.	8 maal.
Anna's Geheim.	Gram.	3 „
Hoe oom op zijn neus keek.	De Veer-Vrolik.	3 „
Juffrouw Bos.	Schimmel.	7 „
De Kat van den Tower.	„	9 „
De Kleinzoon.	Reiger.	6 „
De Leeuwendalers.	Vondel.	3 „

De Zegepraal der schoonheid.	Alberdingh Thym.	4	„
Het melkmeisje van Rijswijk.	Peypers.	10	„
Een man van principe.	Kolff.	7	„
S. of Z.	Justus v. Maurik.	23	„
Een reisje voor eigen rekening.	Peypers.	15	„

NB. *Hoe oom op zijn neus keek* werd niet meer herhaald omdat het decoratief voor het Grand Théâtre ongeschikt was. *Een man van principe* werd te 's Hage op verzoek van de afdeeling van het Nederl. Tooneel-Verbond gereserveerd voor de voorstelling der afdeeling aantebieden op 18 Januari aanstaande.

B. Oorspronkelijke stukken door het Nederl. Tooneel opgevoerd „en reprise.”

Een Amsterdamsche jongen.	v. Lennep.	28	maal.
Een bittere pil.	v. Maurik.	7	„
Het blauwe lint.	Keller.	7	„
De bruiloft van Kloris en Roosje.	v. Malsum.	32	„
De Buren.	v. Maurik.	17	„
George v. Lalaing.	van Heyst.	12	„
De Geneesheer.	Jansen.	6	„
Gysbrecht v. Aemstel.	Vondel.	24	„
De groote Schootmans.	Gram.	12	„
Hieronymus Jamaar.	v. d. Berg.	6	„
Haar tweede man.	Gram.	8	„
Juffer Serklaas.	Schimmel.	8	„
Marie Antoinette.	Peypers.	10	„
Patienten.	Gram.	9	„
Uitgaan.	Glanor.	8	„
Zege na strijd.	v. d. Hoeck.	21	„
Lena.	Delcroix.	13	„
Maria Tudor.	Schimmel.	1	„
Oranje en Nederland	„	4	„
De Kiesvereeniging van Stellen- dijk, (op uitnoodiging van den schrijver opgevoerd.)	L. Mulder.	12	„

C. Metrische vertalingen door de Vereeniging *Het Ned. Tooneel* voor de eerste maal opgevoerd.

De Dochter van Roelant, naar Bornier, J. Alber- dingh Thym,		16	maal.
--	--	----	-------

Lastertongen,	„ (proza maar als van		
Sheridan als klassiek blijspel te beschouwen,		21	„
Sofonisbe,	naar Geibel, d. Schimmel	6	„
De Afwezige,	„ Manuel „ J. L. Wertheim	37	„
De Werkman	„ „ „ „	11	„
Jolanthe	„ Hertz „ „	5	„
De Werkstaking,	„ Coppée „ „	11	„
Nichtjes Roman	„ J. N. v. Hall	11	„
De Viool van Cremona	naar Coppée „	7	„
Romeo en Julia,	naar Shakespeare d. Burgersdijk	24	„
De Koopman v. Venetië	naar „ „ „	11	„
Tartuffe,	naar Molière, door Alberdingh Thym,	10	„
<i>D. Metrische Vertalingen door de Vereeniging</i>			H. N. T.
<i>en reprise</i> opgevoerd:			
Maria Stuart.	naar Schiller d. Ten Kate.	21	maal.
Medea.	„ Legouvé „ v. Westervoort.	17	„
De Zeekapitein.	„ Bulwer „ v. Lennep.	8	„
Othello.	„ Shakespeare. „ „ „	12	„
Deborah.	„ Mosenthal „ „ Beguin.	21	„
Totaal.	<i>A.</i> 213 maal.		
	<i>B.</i> 223 „		
	<i>C.</i> 170 „		
	<i>D.</i> 79 „		
Te zamen.	685 opvoeringen.		

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 9.

I Februari 1881.

Rotterdamsche Correspondentie. VII. — Voor zes jaar en nu. — Boek-
aankondigingen. — Brievenbus. — Berichten en Mededeelingen.

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

VII.

Als vertaler, als auteur, als acteur, in die drie hoedanigheden bekend en geliefd, trad Faassen ook in die drie hoedanigheden op voor het publiek, bij het benefiet, dat op 13 Januari ter herdenking aan zijn 30jarige acteursloopbaan gegeven werd. De keus der stukken was uitnemend; het oorspronkelijke stukje van Faassen *De Militaire Willemsorde* is een oude bekende, maar zoo frisch en waar, dat het goed gezien was van den schrijver om hiermede ook dezen dag te vieren; *Les Petits Oiseaux* van Labiche is een allergrappigst stuk, los en levendig vertaald, en dat zeer groot succes had door het uitnemend spel niet van Faassen alleen, maar vooral ook van D. H a s p e l s. Gelukkig behoort dat blijspel ook tot die stukken, die geen tijdroovige verandering van decoratief behoeven, zoodat het niet door eindeloze pauzes werd afgebroken en de voorstelling niet te lang gerekt werd.

In de *kleine Vogelzjes* komen twee broers voor, de eende goedhartigheid zelve, die ieder een vertrouwt en wiens hart en beurs voor iedereen open zijn, de ander een man van zaken, die hart en beurs gesloten houdt, hardvochtig is tegen iedereen en iedereen wantrouwt. De laatste, François, weet zijn broeder Blandinet aan te toonen, dat hij wel eens bedrogen wordt, wat ten gevolge heeft, dat hij plotseling omslaat en tegenover alles en een ieder op zijn hoede is, tot door het bespottelijke heen. Ten slotte blijkt evenwel, dat Fran-

çois met al zijn wantrouwen, er toch nog inloopt, daar zijn eigen zoon hem een rad voor de oogen draait, en dat Blandinet, als men meent, dat hij geruineerd is, zooveel goede vrienden en zooveel hulp vindt, dat hij weer in de menschheid gaat gelooven en zijn dwaze achterdocht verfoeit. En ook François is ten slotte nog zoo kwaad niet; want zonder veel omslag betaalt hij de schulden van zijn zoon en beveelt hij zijn geruineerd geachten broer een acte van vennootschap te teekenen.

Stof, zooals men begrijpt, voor allerlei dwaze tooneelen, waarin Labiche een meester is. De intrige van het stuk beteekent niets en een onwaarschijnlijkheid meer of minder moet men zoo nauw niet nemen. Ook is er geen sprake van fijne karakterteekening, de schrijver neemt een paar typen, die de een of andere hoedanigheid zoo kras mogelijk vertoonen en liefst lijnrecht tegenover elkander staan, en nu viert hij aan zijn goeden luim en zijn vernuft den teugel. Aardige zetten, dwaze tegenstellingen, vermakelijke uitdrukkingen bij de vleet, komisch in de hoogste mate, al is dat komische niet van den hoogsten rang. Zijn er genoeg grappen geweest, dan wordt er een eind aan 't stuk gemaakt: alles komt terecht, en — Blandinet was de oude Blandinet François nog de oude François.

Waarom het stuk *kleine vogeltjes* heet, zal men uit het bovenstaande moeilijk kunnen opmaken. Het heeft dien naam te danken aan een parabel, waarmee een jong meisje, op wie Blandinet's zoon een oogje heeft, het hart verkwikt van den goedaardigen man, die juist over zijn goedheid hevige woorden met zijn broer heeft gehad. Mej Aubertin heeft haar kleine vogeltjes, die zij dagelijks met broodkruimels voedt, wat haar een onuitsprekelijk genoegen geeft, al toonen de vogeltjes zich ook niet altijd dankbaar, ja al zijn er bij, die haar in den vinger willen pikken. Deze parabel geeft den titel en de moraal van het stuk aan, althans voor zoover hier van moraal sprake kan zijn. Beter ware het misschien te zeggen, dat zij aantoon, aan welke zijde de sympathie is van den levenslustigen en optimistischen schrijver, die overigens zijn helden beiden genoeg dwaasheden laat doen om den indruk bij den toeschouwer te wekken, dat

zij geen van beiden onbepaald als voorbeelden ter navolging kunnen strekken.

Naast de twee hoofdpersonen beteekenden de anderen, mevr. Blandinet, zijn zoon, de zoon van François, Aubinet met zijn dochter en de schoenmaker Mizubran, niet heel veel; toch waren zij niet zoo onbeduidend, dat het geheel karakterlooze figuren zouden zijn, die slechts zouden dienen om het stuk te vullen. In de stukken van Labiche is geen persoon overbodig, maar heeft elk zijn bepaalde beteekenis, waarbij den schrijver zeer te stade komt het vermakelijk *sans-gêne*, waarop hij zijn personen laat komen en weggaan, juist wanneer dat voor zijn bedoelingen noodig is.

Oppervlakkig zou men zeggen, dat een type als Blandinet veel beter voor Faassen geknipt is, die gaarne den gul- en goedhartige in alle nuances speelt, dan een François voor D. Haspels. Misschien was het juist daardoor, dat het keurige type, dat deze laatste wist te scheppen, nog meer verraste en aantrok. Zij werden goed ter zijde gestaan door de heeren Van Korlaar en Chrispijn, die hun zoons voorstelden. Jammer alleen, dat de laatste altijd zoo'n vreeselijken haast heeft, zoowel in zijn spreken als in zijn loopen: het verwijt van een langzaam spel, dat een groote fout van onze meeste acteurs is, behoeft hem zeker nooit te treffen. De parabel viel vrij wel in 't water, daar mej. Van Rijk volstrekt niet den rechten toon wist te vatten. Gemakkelijk was dit zeker niet, waar een jong meisje zich veroorlooft, spelender wijze een lesje te geven aan een bejaard man; de klip van wijsneuzigheid en pedanterie daarbij te ontgaan, is een lastig stuk, dat de krachten van mej. Van Rijk te boven ging.

Beter was zij in haar rol als schooljongen in de *Militaire Willemsorde*, waarin natuurlijk Faassen zelf de hoofdrol had van den ouden strengen militair, die aan zijn zoon het wangedrag van voor 8 jaren niet vergeven kan, totdat eindelijk de angst over zijn daad gepaard aan de daaropvolgende blijdschap over zijn decoratie het hart van den grijsaard verteedert. De zoon en dochter, bij wie hij inwoont, werden door den heer Chrispijn en mevr. Faassen voorgesteld, niet kwaad, maar niet met zooveel ziel en innigheid, als Faassen in zijn aangrijpend spel wist te leggen.

Aan den jubilaris werd namens een groot aantal vereerders van den kunstenaar en den mensch een gepast en keurig cadeau aangeboden, bestaande uit de werken der voornaamste dramatische auteurs en der eerste schrijvers van dramatische kritiek, terwijl zijn kunstbroeders hem een gravure ten geschenke gaven. Beide geschenken werden hem op het tooneel door den heer Le Gras met een hartelijk woord overgedragen. Uit Faassens eigen mond mochten wij daarop vernemen, dat zijn contract met *het Ned. Tooneel* de uitdrukkelijke voorwaarde behelst, dat hij zijn domicilie in Rotterdam mag behouden en deel zal uitmaken van een te Rotterdam gevestigd gezelschap.

Woensdag 19 Januari had een druk bezochte vergadering van de afdeling van *het Tooneelverbond* plaats, waarop eindelijk de lang begeerde inlichtingen over de tooneelcrisis zouden worden verstrekt. De heer Stumpf verscheen niet, gelijk verwacht werd, omdat, gelijk men thans vernam, de raad van beheer van *het Ned. Tooneel* bezwaar had gemaakt tegen het geven van inlichtingen op een openbare vergadering. Wel hadden twee van zijn leden met den heer Stumpf een samenkomst gehad met het bestuur onzer afdeling, het Rott. lid van het hoofdbestuur en het Rott. lid der commissie van toezicht over de tooneelschool. Ons afdelingsbestuur heeft zorg gedragen, dat het daar verhandelde werd genotuleerd, en dus in schrift gebracht, goedgekeurd en ondertekend werd door de aanwezigen. Het afdelingsbestuur verdient aller dank, dat het dus voor een authentiek verslag heeft gezorgd en dat het dit ter kennis heeft gebracht van de leden. De raad van beheer had hiertegen geen bezwaar, en naar het schijnt evenmin tegen de publicatie van het stuk, doch dubbel raadselachtig wordt het daardoor, wat bezwaar er toch geweest is om persoonlijk de inlichtingen in een openbare vergadering te verstrekken. Dit zou daarentegen het groote voordeel hebben gehad, dat de in sommige opzichten niet zeer duidelijke inlichtingen nader authentiek verklaard hadden kunnen worden, terwijl men zich thans tot gissingen moet bepalen. De Raad zegt geen propaganda te hebben willen maken voor zijn eventueel optreden in den Rotter-

damschen schouwburg, en zich van het geven van een programma te hebben willen onthouden. Wij begrijpen niet recht, wat den Raad tot het volgen van die gedragslijn heeft bewogen. Waarom, nu hij eenmaal besloten had zijn werkkring tot Rotterdam uit te breiden, zulk een terughoudendheid? Waarom zou het niet geoorloofd zijn in dat geval propaganda te maken? Bovendien verschool hij zich nog geheel achter het Thorbeckiaansche: «Wacht op mijn daden», de handelwijze ware en minste consequent, maar door de thans openbaar geworden inlichtingen is toch wel degelijk een soort van programma gegeven en een soort van propaganda beproefd

Na deze opmerking laten wij het stuk woordelijk volgen.

„De heeren A. C. Wertheim, W. Nierstrasz van Tienhoven, leden van den Raad van beheer van het *Nederlandsch Tooneel* en de heer W. Stumpff, directeur-gérant dier Vereeniging, hadden den 26sten December 1880 een bijeenkomst ten huize van den heer F. Ebeling, voorzitter van de Rotterdamsche afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond, met het bestuur dier afdeeling, het Rotterdamsch lid van het hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond en het Rotterdamsch lid der Commissie van toezicht voor de Tooneelschool.

De Raad van beheer, bezwaar makende in een openbare vergadering te verschijnen, had voorgeslagen, de gemeenschappelijke belangen der Nederlandsche tooneelspeelkunst in 't algemeen en meer bijzonder de uitvoeringen te Rotterdam in een meer vertrouwelijke bijeenkomst, in besloten kring, te bespreken en zoo mogelijk de verschillende meeningen te concilieeren.

De heer Wertheim, het woord voerende namens den Raad van beheer van de vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel*, verklaarde:

dat de Raad prijs stelde op de sympathie van hen, die getoond hadden, het meest belang te stellen in het Rotterdamsch tooneel, zoodat zijn overkomst uitsluitend beschouwd moest worden als een welgemeende poging om de sympathie voor het streven der vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* ook te Rotterdam te verwerven,

dat deze bijeenkomst haar oorsprong gevonden had in een

bezoek door den heer Stumpff den heer Jacobson gebracht, (volgens opdracht van spreker) ten einde zich te vergewissen van den stand van zaken te Rotterdam, ook in verband met de plannen voor de verhuring van den grooten schouwburg,

dat die stap, te Rotterdam, verkeerd was uitgelegd of verkeerd begrepen, blijkens het verhandelde in de algemeene vergadering der afdeeling aldaar,

dat het immers niet de bedoeling van den Raad was, door het geven van een programma en het uitlokken van een publiek debat, propaganda te maken voor zijn eventueel optreden in den Rotterdamschen schouwburg,

dat de Raad zich van het geven van soortgelijk programma wenscht te onthouden, maar zich vleit, door zijn handelingen de sympathie van het Rotterdamsch publiek te zullen verwerven, zooals hem dit te Amsterdam gelukt was, ook al scheen men tot nu toe te Rotterdam het *Nederlandsch Tooneel* nog eenigszins te wantrouwen, hetgeen onbillijk zou zijn, omdat de Vereeniging elke kans op winst of voordeel voor hare leden uitsluit en wars is van het denkbeeld voor zich een monopolie te scheppen, maar alleen ten doel heeft het peil der tooneelspeelkunst in Nederland te helpen verheffen en den moreelen en materieelen toestand der artisten te verbeteren en meer onafhankelijk te maken; — van daar, dat zij in hare plannen voor de toekomst ook de stichting van een pensioenfonds en het oprichten van een Sociétariaat (naar den grondslag, behoudens gewijzigden toestand, van het *Théâtre Français* te Parijs) heeft opgenomen.

Dat de stappen, tot dusverre door den Raad gedaan, hun aanleiding vonden in de kennisname uit de couranten van het verslag der firma Le Gras, van Zuylen & Haspels, waaruit blijkt, dat dit overigens verdienstelijke gezelschap, zijn rekening sluit met een jaarlijksch deficit van *f* 7000, hetgeen door particulieren zal moeten worden gesubsidieerd, terwijl b; gebreke van dien, de firma zich voorbehoudt den smaak van 't publiek niet meer te leiden, maar te volgen.

Dat de Raad, meenende, dat hierdoor de kunst gevoelig schade zou lijden, en zich verplicht achtende, blijkens zijn naam „*Nederlandsch Tooneel*”, zich die zaak aan te trekken, van meening was, het te zijner beschikking gestelde eigen

kapitaal en de koninklijke subsidie der vereeniging verstrekt, ook ten behoeve van Rotterdam te moeten aanwenden en ook die stad, even als 's-Hage en Amsterdam, in den werkring der vereeniging op te nemen

Dat het zich derhalve tot de heeren Le Gras c. s. had gewend met aanbod hunne geheele administratie over te nemen op de maxima's door dezen aan hunne artisten in de laatste jaren betaald, zoowel als de gestipuleerde verhoogingen.

Dat de raad meent, dat zoowel het publiek als de acteurs daardoor gebaat zullen zijn, omdat bij beurtelings optreden in de 3 steden, Amsterdam, Rotterdam en 's-Hage aan het publiek meer afwisseling zal worden aangeboden, terwijl den acteurs meer tijd wordt gegeven tot het grondig instudeeren hunner rollen, en

dat de Raad derhalve den moreelen steun vraagt van het Bestuur der afdeeling, welken hij tot het in huur verkrijgen van den schouwburg behoeft.

Nadat de Voorzitter den heer Wertheim dank had betuigd voor de verstrekte inlichtingen, volgde een uitgebreide discussie, welke van de zijde van Rotterdam hoofdzakelijk ten doel had, eenige meerdere toelichting omtrent verschillende punten uit te lokken.

Ten slotte werd door het bestuur der Rott. afdeeling van het *N. T. V.* de wenschelijkheid betoogd, dat het besprokene in hoofdzaak kortelijk zou worden genotuleerd en de inhoud daarvan, alvorens in openbare vergadering te worden medegedeeld, ter kennis zou worden gebracht van den Raad van Beheer, opdat er geen twijfel overbleef, dat de beide partijen elkander goed begrepen hadden.

Overeenkomstig dit besluit werd dit stuk opgesteld, dat dus in hoofdzaak behelst, wat namens den Raad van Beheer werd medegedeeld.

I. De bedoeling, waarmede het Rotterdamsch Tooneelgezelschap wordt opgenomen in de Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* is geenszins de beste krachten van dat gezelschap te verbinden aan het Tooneelgezelschap te Amsterdam.

Men beoogt alleen beide gezelschoppen onder één leiding te brengen, zoo intellectueel als financieel.

II. Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap vormt een op zich

zelve staande afdeeling van de vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel*, welke afdeeling, als zoodanig één geheel is, en steeds zóó zal zijn samengesteld, dat de verschillende rollen behoorlijk zijn bezet.

III. Dat gezelschap en zijne leden hebben hun domicilie te Rotterdam. De intellectueele leiding en de administratie worden behartigd door den Raad van Beheer, in wiens bedoeling het ligt een te Rotterdam gevestigd of zich te vestigen medelid in zijn midden op te nemen.

De voorbereiding en opvoering der tooneelstukken worden opgedragen aan een bekwaam, te Rotterdam verblijfhoudend administrateur.

IV. Het aanbod aan het Rotterdamsch Tooneelgezelschap wordt alleen gedaan, aan het gezelschap *en bloc* althans, wat de hoofdpersonen betreft. Men wensch niet enkele artisten te engageeren, om de kern niet te verbrokkelen.

Het damespersoneel zal worden versterkt.

V. Het aanbod aan de heeren Le Gras c. s. gedaan, waarborgt hun toekomst en die hunner medeartisten voor een aantal jaren.

VI. De artisten der Rotterd. afdeeling en der Amsterdamsche afdeeling van *Het Nederl. Tooneel* zullen optreden, waar de Raad van Beheer zulks goed oordeelt, met dien verstande, dat de eerste hoofdzakelijk den schouwburg te Rotterdam, de tweede hoofdzakelijk dien te Amsterdam bespeelt.

VII. Uit de eene afdeeling zal aan de andere geen artist worden gedetacheerd, dan voor een bepaalde, rol en slechts wanneer dit geschieden kan zonder nadeel voor de opvoeringen der afdeeling, waartoe die artist behoort.

Na voorlezing van dit stuk ontstond een zeer breedvoerig debat, dat wij niet in zijn geheel kunnen weergeven. Dat is minder noodig, omdat het debat trouwens tot niets kon leiden, daar wij hier nu eenmaal staan voor een *fait accompli*. Voor een deel op dezen grond werd dan ook besloten met 13 tegen 12 stemmen, geen motie aan te nemen, wat anders het natuurlijk einde van zulk een discussie is. Twee moties waren ingediend, de eene van den heer Sanson, die betreurede dat een scheuring van het Rotterd. gezelschap was in 't leven geroepen, die niet bevordelijk kon zijn aan den bloei van het nationaal tooneel in 't algemeen en van het Rotter-

damsche is 't bijzonder; de andere van den heer Jos. Jacobson, die de strekking had, te constateeren, dat de scheuring betreurd werd, het afdeulingsbestuur voor zijn bemoeiingen te danken, en het te verzoeken op den ingeslagen weg voort te gaan. Zoo ten slotte besloten werd geen der beide moties in stemming te brengen, dan was het geenszins omdat de scheuring niet betreurd werd, integendeel — uit de discussie bleek voldoende, dat allen op een enkele uitzondering na, reden vonden hun leedwezen te uiten over den loop, dien de zaken hadden genomen; maar dan was het, omdat iedere motie van afkeuring een zekere blaam inhield, en de vergadering in de eerste plaats niet voldoende op de hoogte kon zijn, om te weten, aan wien die blaam te adresseeren, in de tweede plaats niet geroepen scheen, om tegen een der partijen, welke ook, haar afkeuring uit te spreken.

Niet voldoende op de hoogte. Immers, hoorde men den heer van Zuylen, ter vergadering tegenwoordig, dan waren de onderhandelingen met *het Ned. Tooneel* geheel buiten hem om gegaan; eigenlijk was alleen met den heer Haspels onderhandeld en had hij, van Zuylen, zoodra hij daarvan vernomen had, oogenblikkelijk verklaard in geen geval tot *het Ned. Tooneel* te willen overgaan. Van aanbiedingen aan het gezelschap *en bloc* was er volgens hem in 't geheel geen spreke geweest. De vergadering kon deze opmerkingen voor kennisgeving aannemen, maar kon geen oordeel uitspreken, omdat de heeren Le Gras en Haspels niet tegenwoordig waren om hun lezing van de zaak te geven, noch iemand aanwezig was, die eenig mandaat had van *het Ned. Tooneel*.

De vergadering was in de tweede plaats niet geroepen een oordeel uit te spreken. Immers het was hier een vergadering van de afdeeling van het tooneelverbond. Het werd van verschillende zijden opgewerkt, dat de afdeeling zich niet te mengen had in de oneenigheid, die blijkbaar tusschen de associés Le Gras, van Zuylen en Haspels bestond en die voor een groot deel aan de scheuring schuld had. Evenzoo werd van verschillende zijden opgemerkt, dat het aan de firma tot een ernstige groef kan worden gemaakt, dat zij aan 't onderhandelen was gegaan met *het Ned. Tooneel* en eenige leden zich reeds daaraan verboden hadden,

zonder de subsidanten te waarschuwen, die nog bezig waren gelden in te zamelen, om de zaak in stand te houden; maar wederom moest daarbij opgemerkt worden, dat dit een zaak was tusschen de firma en de subsidanten, die deze vergadering niet direct aanging.

Uit de gevoerde discussiën schijnt men het volgende omtrent de houding der verschillende partijen te mogen opmaken. De heeren Le Gras en Haspels meenden, dat hun gezelschap niet kon blijven bestaan, als niet de ontbrekende *f* 7000 verzekerd werd; de heer van Zuylen was van oordeel, dat zij het uitstekend konden uithouden, als maar nu en dan een *Kassenstück* gegeven werd, wat zijn associés niet wilden; *het Ned. Tooneel* had gaarne alle voornaamste artisten geëngageerd, maar vergenoegde zich met enkelen, toen het onvoorwaardelijk verzet van den heer van Zuylen bekend werd; het publiek weigerde voor als nog de *f* 7000 te geven, maar wist dan ook niet, dat uiteenspatting van het gezelschap daarvan het gevolg zou zijn. En nu mag men verder twisten over de vraag, bij wie de grootste schuld ligt.

In deze onvruchtbare quaestie willen wij ons hier niet verder verdiepen; alleen willen we nog een enkel woord zeggen over den stand der zaken na de scheuring. De raad van beheer van het N. T. beoogde met zijn optreden te Rotterdam, zooals hij zegt — en de goede bedoeling wordt erkend — het peil der tooneelspeelkunst te verheffen en den moreelen en materielen toestand der artisten te verbeteren. Is dat doel geheel bereikt? De Raad zal zelf moeten erkennen, dat zij van zijn programma is afgeweken, — door de omstandigheden gedrongen misschien: wij hebben de voldoende gegevens niet, om dat te beoordeelen; maar in elk geval afgeweken. Hij wenschte niet, enkele artisten te engageeren, om de kern niet te verbrokkelen, en niettemin is die verbrokkeling geschied. Reeds eichte, volgens den Raad, bij de overneming van het gezelschap *en bloc* het damespersoneel versterking; thans zullen wel dames- en heerenpersoneel versterking eischen. Wij herhalen de vraag, de vorige maal hier gesteld; vanwaar die versterking gehaald? Met voldoening zien wij, dat het de bedoeling is, het gezelschap een Rotterdamsch te doen blijven en in Rotterdam een admini-

strateur te vestigen, maar dan moeten er ook in Rotterdam nog een vrij aanmerkelijk getal artisten gevestigd worden. Verschillende emplooiën moeten blijvend bezet worden; het gaat niet aan, alleen te bouwen op de mogelijkheid, dat iemand van elders nu en dan kan gedetacheerd worden; de Raad zelf bedingt — en heeft daarin recht — dat dit alleen kan geschieden, als de persoon kan gemist worden daar, waar hij gevestigd is.

De Raad zegt verder, dat de artisten meer tijd zullen hebben hun rollen intestudeeren ten gevolge van het beurtelings optreden in de drie steden. De bedoeling schijnt te zijn, dat dientengevolge minder nieuwe stukken zullen voorkomen dan thans het geval is. Doch een groote vraag daarbij is, of werkelijk de artisten dientengevolge meer vrijen tijd zullen hebben dan thans, of zij niet door voortdurend heen en weer trekken de gansche week in het touw zullen blijven en zullen worden afgemat. In dat opzicht zou niet overbodig zijn geweest, duidelijk te verklaren, of het in de bedoeling ligt, eene menigte schouwburgen te blijven bespelen behalve die der drie voornaamste steden.

Het is eindelijk mogelijk, dat onder de hoede van *het Ned. Tooneel* onze artisten waarlijk de kunst zullen dienen en den smaak van het publiek zullen leiden; doch de billijkheid eischt te erkennen, dat in de laatste jaren de firma Le Gras, van Zuylen en Haspels in dat opzicht waarlijk niet bij de Vereeniging heeft achter gestaan.

De heer van Zuylen betuigde op de vergadering van 19 Januari vol goeden moed te zijn. Hij zag niet op tegen de concurrentie, meende integendeel, dat die behoedt voor inslapen en prikkelt tot inspanning. Ook vertrouwde hij wel, dat hadden beide gezelschappen nog leemten aan te wijzen, mettertijd nieuwe artisten zouden ontdekt worden. Met die optimistische beschouwing eindigen wij. De scheuring kan niet ongedaan worden gemaakt; 't best is, nu de toekomst niet al te somber in te zien. Toch — volkomen gerust zijn wij niet.

R. M. L.

VOOR ZES JAAR EN NU.*)

Voor mij ligt een kleine brochure uit de dagen, waarin de heer J. M. Haspels de vraag ontkennend beantwoordt, of de exploitatie van den Amsterdamschen Schouwburg met het Rotterdamsch tooneelgezelschap in het belang der kunst is.

Zeldzaam merkwaardig geschrift, dat slechts een herdruk zou behoeven met eene geregelde verwisseling van de plaatsnamen Amsterdam en Rotterdam om op dit zelfde oogenblik te kunnen dienen als doorslaand bewijs, dat de tegenwoordige directie zelve eene vereeniging van Amsterdam en Rotterdam nadeelig acht voor de kunst.

Nauwelijks kon ik mijne oogen gelooven, toen ik aan den voet der brochure uit den datum zag dat het nog geen zes jaren geleden was, dat de schrijver tot het besluit kwam, „omdat *kunst* publiek eigendom is en het hier de *belangen* der tooneelspeelkunst betreft, openlijk de bewijzen te leveren, dat de exploitatie van den Amsterdamschen Stadsschouwburg met het Rotterdamsche tooneelgezelschap misschien een tijdlang kan strekken in het financieel belang van HH. Directeuren, maar nimmer in het belang der kunst.”

Dat is duidelijk en krachtig genoeg gezegd op de eerste bladzijde de beste en nog krachtiger laat de schrijver zich uit op de laatste bladzijde aan het slot van zijn flink betoog, waar hij schrijft:

„Al moge men er dan ook in slagen om bij den oppervlakkigen beschouwer het schoonschijnend denkbeeld ingang te doen vinden, dat een exploitatie van de twee hoofdschouwburgen in ons land wenschelijk kan geacht worden; ik koester de innige overtuiging, op rijp overleg gegrond, dat zij enkel strekken om de kunstenaars onbruikbaar te maken en de tooneelspeelkunst langzamerhand te vernietigen.

„Dit te verhinderen, is de plicht van elk beoefenaar en voorstander dier kunst.”

En de schrijver deed er door deze brochure het zijne toe, om dit te verhinderen; het was zijn eenig doel; hoor den aanhef slechts, die ook slechts eene wijziging en omzetting van enkele namen noodig heeft, om nu nog waar te zijn:

*) We voldoen aan 't verlangen van eenige leden, door een gedeelte over te nemen van een ingezonden stuk in het *Rott. Nieuwsbl.*, maar vergunnen ons daarbij de opmerking, dat het opnemen van twee onderling zoo goed als geheel onafhankelijke tooneelgezelschappen onder éene administratie vóór zes jaar *niet* werd voorgesteld en dus ook *niet* door den Heer Haspels bestreden is.

„In de laatste weken — zoo lezen we— heb ik de onder-
vinding opgedaan, dat het voor sommige belangstellende
kunstvrienden niet duidelijk schijnt, dat de exploitatie van
den Amsterdamschen Stads-schouwburg met het Rotterdamsch
tooneelgezelschap een onhoudbare zaak is en in de eerste
plaats nadeeligen invloed moet uitoefenen op het Rotterdamsch
en dus ook later op het Amsterdamsche tooneel.

Het is mij tevens onmogelijk — zoo staat er verder —
bij monde ieder in het bijzonder die zaak klaar voor oogen
te stellen, te meer omdat er nog te veel zijn die, als 't ware
gebiologeerd door de voorstelling van zaken der heeren
Albregt en van Ollefen, beweren, dat de kunst er door winnen
moet.”

De bezwaren, die de schrijver verder aanvoert, zijn in de
voornaamste plaats, dat het publiek steeds verreide en ver-
moeide acteurs op de planken zal zien verschijnen. In een
uitvoerigen staat toont hij dit aan en hij is daarvan zoo
overtuigd, dat zelfs de voorspiegeling van een uitbreiding
van gezelschap, zelfs van een dubbel personeel, hem niet
bewegen kan over die bezwaren heen te stappen.

„Ik vraag, waarvoor zou een dubbel personeel noodig zijn?”
schrijft hij op blz. II bovenaan. „Voor het publiek om
afwisseling te hebben, of om de zaak voor artisten mogelijk
te maken? Amsterdam en Rotterdam moeten afzonderlijke
zaken blijven. Wil men afwisseling, dan bestaat er immers
mogelijkheid, dat de Amsterdamsche directie met de Rotter-
damsche een overeenkomst sluite om nu en dan eens de
gebouwen in ruil of op andere voorwaarden aan elkander
af te staan.”

Aan den voet dier bladzijde lezen wij nog de volgende,
ook opmerkelijke noot:

„Het is tevens opmerkelijk, dat, bij al wat van Amster-
damsche zijde over de tooneelcrisis geschreven wordt, steeds
en uitsluitend het belang van Amsterdam op den voorgrond
wordt gesteld. Aan Rotterdam zal men eerst gaan denken,
wanneer de hoofdstad des Rijks de beste krachten heeft
geannexeerd. De Rotterdamsche burgerij, die jaren lang
getoond heeft in staat te zijn, uit eigen middelen, het beste
tooneelgezelschap uit den lande te kunnen onderhouden,
wordt geheel op den achtergrond geplaatst en zal zich moeten
teverden stellen met de kruimkens, die Amsterdam van zijn
tafel laat vallen.”

BOEKAANKONDIGINGEN.

Jahrbuch für das deutsche Theater van Joseph Kürschner.
2ter Jahrgang. Leipzig, Foltz

Van alle jaarboeken, die in Frankrijk (1) en Duitschland (2) het licht zien, is dit zeker het volledigste en meest practische. Zoo bijv. vinden we hier inhoudsopgaaf en kritiek van derdehalf honderd nieuwe tooneelstukken alleen na *lezing* der stukken en negendehalf honderd titels met opgaaf van de plaatsen waar en de tijden, wanneer ze gespeeld zijn, en voor zoover het *nieuwe* stukken waren, tevens met kritiek na de *opvoering*. Dat wat de tooneelkritiek aangaat. Maar welk een schat geeft bijv. de volledige titelopgaaf van alle stukken in het laatste tooneeljaar in Duitschland over het tooneel of tooneelzaken geschreven in jaarboeken, tijdschriften en derg. of wel afzonderlijk uitgegeven. Van deze laatste ten getale van 151, ontvangen we tevens kritiek en korte inhoudsopgave. Mag 't al minder belangrijk heeten te vernemen, welke nieuwe stukken in iedere plaats en ieder plaatsje, dat een Duitschen Schouwburg heeft, gespeeld is, dat men van de grootere plaatsen tevens de geschiedenis van 't afgelopen jaar ontvangt is zeker belangrijk genoeg. Ook de opgaaf der beambten kan zijn nut hebben evenals de adreslijst van allen, die tot het tooneel en de tooneelliteratuur in betrekking staan.

Grootendeels voor Duitschland, maar toch ook ten deele voor andere landen is belangrijk de opgaaf en bespreking van alle gebeurtenissen die het tooneel in Duitschland betreffen, necrologie, jubilé, feestdag, gedenkdag, monument, stichting, prijsvraag, decoratie, brand, verbouwing kortom alles wat op eenigerlei wijze voor het tooneel, de historie, den kunstenaar of de kunst merkwaardig is, vindt hier even volledige als juiste vermelding, daarom missen we ook de processen niet, evenmin als eene hoogst belangrijke verzameling opgaven betrekkelijk de wetgeving op den letterkundigen eigendom in verschillende landen.

We wenschen de aandacht van de tooneelvrienden bijzonder op dit jaarboek te vestigen.

(1) Les soirées parisiennes, par un Monsieur de l'Orchestre.

Annales du Théâtre par Noël et Stoullig (Paris, Charpentier). Soirées Théâtrales par Arnold. Mortier. (Paris, Dentu.) Almanach des Spectacles par A. et H. Soubies (Paris, Jouaust.)

(2) Deutscher Bühnen-Almanach. Berlin, Entsch.

Almanach der Genossenschaft deutscher Bühnen-Angehöriger. Berlin, Gettke.

Allgemeiner deutscher Musiker-Kalender. Berlin, Luckhardt.

Fromme's Musikalische Welt. Berlin, Fromme.

Jahrbuch der deutschen Shakespeare-Gesellschaft. Weimar, Huschttte.

BRIEVENBUS.

Mijnheer de Redacteur!

De heer A. C. Wertheim, dien ik alleen op het gebied der feiten wensch te volgen, maakt het mij gemakkelijk. Het lijstje, dat hij ons voorlegt, is inderdaad het beste bewijs voor mijn beweren, dat de jonge dramatische acteurs, waartoe ik noch Hofdijk, noch Boelen, noch Schimmel-v. d. Hoeck, noch Alberdingk, noch Peypers, noch Vondel, noch eindelijk de bewerkers van metrische vertalingen reken, er bij »Het Nederlandsch Tooneel" slecht aan toe zijn.

In plaats van »Zag geen" had ik liever moeten schrijven: »Zag slechts bij zeldzame uitzondering een jong dramatisch schrijver zijn werk door de Vereeniging in bescherming genomen." Maar verder neem ik van mijn bewering niets terug. Behalve van Justus van Maurik, dien ik reeds uitzonderde, zijn er, volgens deze officieele statistiek, van jonge auteurs sedert September 1876, dus in 4¼ jaar, zoo in Amsterdam als elders, negen, op »Gabrielle" na allen *kleine*, oorspronkelijke stukken, in 38 voorstellingen, door de Vereeniging vertoond.

De schrijver van *Een waarschuwing*, in het weekblad »De Amsterdammer" van 23 Januari, neemt de zaak wat hooger op. Hij acht mijn eisch, dat een tooneeldirectie de jonge dramatische auteurs aanmoedige, terechtwijze en hun op de planken zelve de leemten van hun arbeid doe voelen »wel wat kras", en verkondigt de, met het oog op het tooneel, m. i. bedenkelijke leus dat »wie waarlijk tot dichter gezalfd is komt waar hij wezen wil."

»De heer van Hall weet, dat goede tooneelschrijvers in alle landen der wereld zeldzaam zijn" — voegt men mij toe. Zeer zeker weet ik dat; maar ik weet eveneens, dat zij, die zich baan hebben gebroken, begonnen zijn met gebrekkige stukken te leveren, dat de eerste proeven van velen hunner uitgefloten zijn en dat deze schrijvers alleen aldoende dien slag, die handigheid hebben verkregen, zonder welke ook de rijkelijkst gezalfde dichter op het tooneel *fiasco* maakt.

Ik verlang niet, den schouwburg te maken tot een toevlucht voor brekebeenen, wien zelfs de eerste noties voor den bouw van een stuk, wien alle dramatisch talent ontbreekt. „Natuurlijke aanleg is een aller-eerste vereischte," zeg ook ik. Maar waar zulk een aanleg aanwezig blijkt, daar vorder ik, dat een schouwburgdirectie, die het nationaal tooneel wil

helpen verheffen, de pogingen van den jongen onervaren dramaticus steune.

Een tooneelstuk kan nu eenmaal ten slotte alleen beoordeeld worden op de planken. Dat is zoo herhaaldelijk betoogd, ook door den terecht als autoriteit gevierden Sarcey, dat het als een axioma kan worden aangenomen. Diezelfde Sarcey treedt in zijn feuilleton van 24 Januari ook in de bres voor de jonge schrijvers, en verwijt den tooneeldirecteurs: *Ils n'ont aucun souci de former de jeunes auteurs*. Den schouwburg voor de jonge auteurs te sluiten tot zij »tooneelkennis" hebben opgedaan, of de deur slechts open te zetten op een kiertje, waar nu en dan een enkele met één bedrijf doorsluipt, is den knaap beletten te water te gaan, vóór dat hij zwemmen kan. Ook die waarheid is niet door mij uitgevonden.

Ten slotte aan den schrijver van *Eene waarschuwing* de verzekering, dat mijne opmerking zich niet grondde op één enkel geval, noch op de ondervinding van een teleurgesteld vriend.

J. N. v. H.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— De directie van het Nederlandsch Tooneel te Gent voor de jaren 1881—1882 en 1882—1883 is open. De aanvragen moeten vóór 5 Februari 1881 aan het stedelijk bestuur toegezonden worden. Behalve het kosteloos gebruik der tooneelzaal, wordt door de stad aan den Bestuurder eene toelage verleend van 10000 frank. De Bestuurder is verplicht een volledig tooneelgezelschap samen te stellen tot het behoorlijk opvoeren van het drama, het tooneel- en blijspel. Het lastkohier is te bekomen in het 1e bureel ten Stadhuize te Gent.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 10.

15 Februari 1881.

15 Februari, Lessing's sterfdag, 1781—1881. — Rotterdamsche Correspondentie. — Karl la Roche. — Boekaankondiging. — Verbeteringen. — Correspondentie. — Berichten en Mededeelingen.

15 FEBRUARI.

LESSING'S STERFDAG.

1781—1881.

Waar we *hier* een woord van hulde brengen aan de nagedachtenis van den grooten man, wiens sterfdag thans ten honderdsten male verjaart, daar kan het natuurlijk alleen zijn aan den criticus, den dramaturg, den hervormer van het Duitsch tooneel, wiens arbeid het voorbeeld moet zijn voor ieder, die verlangt, iets tot stand te brengen ten gunste van ons nationaal tooneel.

Zijn onverpoosde werkzaamheid, zijn alles omvattende belesenheid, zijn strijdbare aard, zijn onkreukbare trouw, zijn volharding, maar vooral zijn behoefte en daaruit voortvloeiend onverpoosd streven naar *waarheid*, dat waren de eigenschappen, die hem in staat stelden, over verouderde vooroordeelen te zegepralen; te doen afkeuren, wat onverschilligheid of onwetendheid nog steeds als groot en heerlijk beschouwden; zonder verloochening van eigen volksaard, de schatten van vreemden bodem tot de zijne te maken.

Hij was het, die als een andere Aeschylus en Euripides het tooneel voorbereide, om het te maken tot een deel der maatschappij, in plaats van een wereld buiten de gewone wereld der menschen, gelijk het was in de dagen, toen Corneille en Racine bijna alleenheerschers waren, ook op het Duitsch tooneel.

Heeft ons verbond recht van bestaan (en welk beschaafd mensch durft dat betwijfelen) dan kan het geen ander programma hebben, dan dit: *Lessing na te volgen.**)

Wat er belangrijks aan tooneelstukken verschijnt lezen en bespreken en daardoor tot nieuwe bespreking opwekken, gelijk hij deed in de *Dramaturgie*; theoriën opstellen en die toetsen bij de toepassing, gelijk hij deed in zijne tooneelstukken, hij die getuigde, dat hij geen dichter was, omdat hij te veel te overleggen had, wilde hij zijne eigene theorieën en de verdedigbare theorieën van anderen bij zijnen arbeid in toepassing brengen; het tooneel daardoor rechtstreeks op de maatschappij te laten werken door alleen toestanden ten tooneele te voeren, waarin de toeschouwers zich kunnen verplaatsen; als beheerschende macht eene leidende gedachte of in het ooglopend karakter te kiezen, dat door eenvoud, natuur en belangwekkende waarde voldoende is, om de toeschouwers met de geheele handeling te doen medeleven.

Daarom bevat geen zijner stukken eene zedeloosheid in taal of handeling.**)

Daarom gelijken geen twee tooneelstukken van Lessing op elkander, omdat hij naar waarheid strevende, de macht bleef zoeken, die het best veredelend op den mensch werken kon: hetzij grootheid van ziel als in de *Minna*, hetzij medelijden als in de *Sarah*, hetzij een gewetensvraag als in den *Nathan*.

Zullen wij werkelijk een invloed hebben ten goede, op ons nationaal tooneel en alles, wat er mee in verband staat, dan is het niet voldoende, dat we nu en dan vernemen, dat anderen streven, dan dienen wij het *zelf* te doen, gelijk Lessing deed; dan moeten we *werken* en werken in *zijn* geest; dan moeten we volharden als hij, ons offers getroosten als hij, de waarheid luide verkondigen in spijt van waarheidschuwe vrienden, gelijk hij heeft gedaan.

Hij heeft veel te doen gevonden en hij heeft het volbracht en honderd jaar na zijn dood kan men de vruchten van

*) Daarom is het inderdaad te verwonderen, dat het *werkelooze* bestuur der Amsterdamsche afdeeling de voorgenomen hulde aan Lessing niet liet doorgaan, omdat op dien avond Mad. Albani debuteerde, zoodat men dus Lessing's honderdsten sterfdag moest herdenken in . . . de Fransche opera. d. B.

***) De aanval op het woord „Hure” in de *Minna* was even onverstandig als onverdiend.

zijnen arbeid plukken, althans als men de *kracht* en den *moed* heeft, zoo hoog te stijgen.

De vorsten uit het treurspel, de burgers uit het blijspel, de boeren uit de klucht, hij heeft ze verdreven en heeft van allen menschen gemaakt, begrijpelijk voor zijne toehoorders; hij bracht *natuur* en *waarheid* op het tooneel, maar steeds onder de hoede der *schoonheid*.

En onder gunstige omstandigheden voorzeker heeft hij niet gearbeid, hij die geen enkel degelijk tooneeldichter in Duitschland vond dan *Godschied*, die echter in Frankrijk het *eenige* uitgangspunt vond en de nationaliteit zijner landgenooten daaraan opofferde; *Lessing*, die uit den mond zijns vaders de beschuldiging moest hooren, dat hij, liet hij dat heilloos tooneel niet varen, gevaar liep eenmaal een *Duitschen Molière* te worden.

Laat op den honderdsten verjaardag van *Lessing's* dood een nieuwe kracht uitgaan van hen, die het *inderdaad* wel meenen met de zaak van het tooneel, die niet *zichzelf* zoeken, maar verheffing en veredeling van die grootsche kunstinstelling, die met kerk en school de groote drieenheid der macht vormt, bestemd om de wereld te beheerschen, door elkaar te helpen, te steunen, te schragen.

Met *Lessing's* naam in onze banier, in zijnen geest gearbeid!

Daartoe echter behooren we hem te kennen, uit zijne werken, uit zijne werkzaamheid en uit zijn leven.

Het eeuwfeest bracht ons ééne belangrijke uitgave zijner werken namelijk de *Illustrirte Pracht-Ausgabe*, die te *Weenen* verscheen bij *Sigmund Benfing*er in 50 afl. van 50 Pf. met 500 van de meest kunstvolle, meest karakteriseerende illustratiën; een tekst door *Laube* herzien.

Kuno Fischer liet niet na, aan zijn vroeger verschenen studie over den *Nathan* thans een ander deel te voegen *G. E. Lessing als Reformator der deutschen Literatur* een werkje van 261 bladz. dat *Lessing's reformatorische Bedeutung* ook de *Minna*, den helaas verloren *Faust* en de *Emilia* behandelt.

Naast de kostbare buste van *Lessing* door *Prof. Rietschel* in reproducties van 36 Mark tot 6 Mark en de statuette naar het monument te *Leipzig*, beide bij *Gebr. Micheli* te

Berlijn verschenen, is zeer zeker eene der belangrijkste der feestgaven de 2^e druk van *Lessing's Laokoon herausgegeben und erläutert von Hugo Blümmner* met drie platen tot den prijs van 12 Mark bij Weidmann te Berlijn uitgegeven.

De kroon aller feestgaven is echter de allerbelangrijkste vermeerderde en geheel omgewerkte tweede druk van *Gothold Ephraim Lessing, Sein Leben und seine Werke von Danzel und Guhrauer* *). Dat Maltzahn, maar vooral dat prof. Boxberger, aan wien we omtrent Lessing zooveel verplicht zijn, deze uitgave bezorgde, bewijst genoeg, dat we hier met een werk te doen hebben, dat Stahr geheel op den achtergrond dringt en de beste en eenige leiddraad kan zijn voor hen, die den grooten hervormer geheel willen leeren kennen, om zijne voetstappen te drukken of althans eene poging te wagen zijn arbeid natevolgen.

Moge onze arbeid, op den eerstvolgenden sterfdag van Lessing het bewijs leveren, dat het *ons* ernst is met de zaak, en dat Lessing niet te vergeefs arbeidde, niet nog na zijn dood verloochend en miskend wordt, gelijk men hem bij zijn leven heeft gedaan.

T. H. DE BEER.

(*) Berlin, Theodor Hofmann, 2 Bde. 18,60 Mk.

ROTTERDAMSCH E CORRESPONDENTIE.

VIII.

Het bestuur onzer afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond deelde bij circulaire van 31 Januari het volgende mede:

1e. dat heeren deelhebbers in de Rotterdamsche Schouwburgvereniging besloten hebben, de vereeniging van 1 Sept. e. k. af nog 3 jaar voort te zetten; en dat zij den grooten schouwburg voor dat tijdperk nog verhuurd hebben aan de heeren F. Browne van Streefkerk, F. Ebeling, Jac. van der Hoop Jzn., Jos. Jacobson, C. M. F. Kolff en Hendk. Veder.

2e. dat de huurders voor de Hollandsche voorstellingen (de heeren Ebeling, Kolff, Jacobson en Veder), na het advies van het bestuur der afdeeling te hebben ingewonnen, den Schouwburg weder verhuurd hebben voor één seizoen aan de Vereeniging *het Nederlandsch Tooneel*. Door den Schouwburg slechts voor één jaar te verhuren meent men het meest in den geest te handelen van die leden der afdeeling, die omtrent de bedoelingen dier Vereeniging nog altijd niet volkomen gerust gesteld zijn. De raad van beheer van *het N. T.* heeft tegen deze voorwaarde geen bezwaar gemaakt, in het vast vertrouwen, dat spoedig genoeg zal blijken, dat de wijze, waarop hij zijn taak zal vervullen, van dien aard zal wezen, dat de huur hem ook voor de beide volgende jaren zal worden gegund.

Het dreigend onheil van slooping van den schouwburg, eer men iets anders in de plaats had, is zoodoende afgewend.

Natuurlijk heeft daarmede de commissie, belast met het ontwerpen van plannen voor een anderen schouwburg, niet gedefungeerd, want de toekomst is nog niet verzekerd. De vennootschap der eigenaren van den schouwburg is voor de derde maal tijdelijk gecontinueerd, en voor dat besluit komt hun aller erkentelijkheid toe; te veel zou het van hen gevergd zijn, zoo men maar altijd eischte, dat zij hun niet zeer voordeelig bezit telkens weer continueerden. Er moet gerekend worden op de mogelijk-, ja op de waarschijnlijkheid, dat als de drie jaren verstreken zijn, het gebouw verdwijnt.

De heeren, die den schouwburg huurden, verdienen niet minder den dank van het publiek. Dat de vier, die voor de Hollandsche voorstellingen instaan, aan *het Nederlandsch Tooneel* 't gebouw zouden verhuren, verwondert niemand en valt in de gegeven omstandigheden slechts te billijken. Eenigzins zonderling komt ons de mededeeling voor, dat zij slechts voor één jaar verhuurden „omdat men daardoor het meest in den geest meende te handelen van die leden der afdeeling die omtrent de bedoelingen dier Vereeniging nog altijd niet volkomen gerust gesteld zijn.” In dat nog altijd niet ligt een soort van verwijt aan het adres dier wantrouwenden opgesloten, maar waarom dan tegelijkertijd in hun geest gehandeld? Er is, dunkt ons, een veel gegronder reden voor het beperken van den termijn van verhuring tot een jaar. Niet omdat de leden de bedoelingen der Vereeniging wantrouwen — zoo die er zijn, dan zullen zij toch wel een kleine minderheid uitmaken — maar, omdat het alles behalve zeker is, of de Vereeniging in staat zal zijn ten volle na te komen, wat zij zich heeft voorgesteld, moest de meest alledaagsche voorzichtigheid aanraden zich voorloopig slechts voor een jaar aan haar te verbinden. En daarom zal het besluit der vier heeren, na ingewonnen advies van het afdelingsbestuur genomen, algemeen bijval vinden, al kan men zich met de overwegingen voor dat besluit niet vereenigen.

Of nu ook de Duitsche opera gered is, die eveneens van den Grooten Schouwburg gebruik maakt en die in de laatste jaren met niet minder bezwaren had te worstelen dan het Hollandsche tooneel, is een nog hangende quaestie.

Er kwam weinig bijzonders op de planken *De Orgel-draaier en zijn pleegkind* vermelden wij pro memorie. Verder een *reprise* van *Dokter Klaus. Het Nederl. Tooneel* en van Ollefen c.s. schijnen in den *Nieuwen Schouwburg* niet meer op te treden.

10 Februari gaven de Hoogduitsche Opera en Le Gras, van Zuylen en Haspels gezamenlijk een voorstelling ten bate der watersnoodlijdenden, die goed van stapel liep en druk bezocht werd, 15 Februari benefiet van D. Haspels.

R. M. L.

LES PATTES DE MOUCHE.

Door D^r. JAN TEN BRINK is voor de Vereeniging *het Nederlandsch Tooneel* een greep gedaan uit de voorraadkamer, die SARDOU'S stukken bevat, en zoodoende is het blijspel *les Pattes de Mouche* weer eens voor 't voetlicht gekomen, gestoken in een nieuw gewaad, gekuischter en veel meer overeenkomstig de eischen van den tijd. Het zij mij echter, behoudens alle achting voor den kundigen bewerker, geoorloofd tegen den nieuwen titel, *Het Kattelbelletje*, op te komen. De vroegere, *Een vodje papier*, drukte evengoed, zoo niet beter, de quintessens van 't stuk uit, en voor hem spreekt ook 't feit, dat in Amsterdam de *spraakmakende* gemeente, die zich in de hoogere sfeeren der schouwburglokalen beweegt, het *kattelbelletje* in *kaartenbiljetje* herdoopt heeft. De verandering is klein maar welsprekend.

Het ligt niet in mijn bedoeling om het stuk in zijn geheel te bespreken; zeer dikwijls werd het reeds in ons land, zoowel in 't Fransch, als in 't Hollandsch, gegeven; daarom mag ik den inhoud als bekend veronderstellen. Een en ander evenwel wensch ik in het midden te brengen over de wijze van opvoering door de artisten van *het Nederlandsch Tooneel*, waarvoor hun van rechts en links zooveel lof is toegezwaaid.

Dien lof hebben m. i. de beide hoofdvertooners, mevrouw S. de Vries (*Suzanne de Crassolles*) en de heer Morin (*Prosper Block*) niet geheel en al verdiend. Niet dat ik iets op de talenten van deze twee uitstekende artisten zou willen afdingen; integendeel. Naar de opvatting, die zij zich van hun rollen gevormd hebben, was beider spel zeer verdienstelijk; maar . . . die opvatting was niet de juiste, en daardoor werd 't stuk te geposeerd, te ernstig gespeeld. Dat zal dan ook wel de oorzaak zijn, dat ik menigeen hoorde beweren zelden of nooit een zoo onmogelijk stuk te hebben gezien,

De *Prosper Block* van den heer *Morin* maakte in 't eerste bedrijf den indruk van iemand te zijn, die geen middelen van welken aard ook ontziet, om zijn doel (in dit geval een huwlijk met de zuster van de *Barones van Hove*) te bereiken. Daardoor wordt in het tweede zijn gedrag meer dan raadselachtig, want dan bewaart hij het *Kattebelletje*, zijn eenig wapen(?) tegen de *Barones*, op een plaats, waar hij wel vermoedt, dat zijn tegenpartij (*Suzanne*) het niet vinden zal, maar toch zoo open en bloot, dat deze het zeer spoedig ontdekt. Een *Prosper*, zooals we hem van den heer *Morin* zagen, zou dat briefje wel degelijk achter slot en grendel verborgen hebben. En wat zullen we dan na dat alles van dienzelfden man zeggen, als hij in het derde bedrijf over 't tooneel vliegt als een marionet, waarvan *Suzanne* de draadjes bestuurt, en ten slotte toestemt in een huwlijk met een vrouw, die misschien wel wat slimmer is geweest dan hij, maar met wie hij eerst 10 uren geleden kennis heeft gemaakt?

En dan *Suzanne!* Lieve hemel, hoe is 't mogelijk dat men die rol aan de *grande coquette bij uitnemendheid* heeft opgedragen! Zou een *femme du monde*, ze moge al bij de dertig zijn en meespreken over zaken „waarvan onze bakvischjes geacht worden niets te weten,” zulke dwaasheden doen, als ze *grande coquette* ware en niet een dolle, vroolijke meid (sit venia verbo)? Neen, een koel berekenende vrouw zou zelf 't papiertje, waaraan voor de *Barones* zooveel gelegen was, verbrand hebben en niet de kans hebben willen loopen dat *Prosper* het ten slotte weer in handen kreeg; een koel berekenende vrouw zou niet voorgewend hebben, dat zij een liaison had met een heer, aan wien zij eerst den zelfden morgen was voorgesteld; een koel berekenende vrouw zou... maar waartoe meer? De heer *Morin* en mevr. de *Vries* hebben zich nu eenmaal zóó in hun rollen ingewerkt; en ze geven die weer met buitengemeen veel talent, maar m. i. in een verkeerden toon.

Die *Prosper*, die zooveel gereisd heeft en nu een vrouw zoekt, heeft werkelijk een goed hart, anders zou hij den opvliegenden *Paul* niet op zoo'n humane wijs in zake 't duel terecht gezet hebben. Wel bedreigt hij de *Barones* met het *Kattebelletje*, maar 't is volstrekt niet zijn plan er gebruik

van te maken, getuige zijn schrik, als hij 't uit 't venster geworpen heeft en vreest, dat de *Baron* 't vinden zal. Neen, *Prosper* beschouwt zijn strijd met *Suzanne* om 't brieftje veel meer als een soort van weddenschap, en verliest hij... dan heeft hij zich in elk geval geamuseerd. Zijn karakter heeft veel punten van overeenkomst met dat van *Fonathan* uit *les Femmes fortes* (*Amerikaansch of niet*) van denzelfden schrijver.

En *Suzanne*... zij is op zijn best genomen een *petite coquette à la Portia*; of nog liever: maak van *Dorine* uit *Tartuffe* in spreken en handelen een dame uit den aanzienlijken stand en ge vindt ongeveer het karakter van *Suzanne* terug.

Bij een andere rolbezetting met den heer *TOURNIAIRE* als *Prosper* en de *vroolijke* *) juffr. *CHRISTINE POOLMAN* als *Suzanne* zou 't stuk m. i. veel beter tot zijn recht gekomen zijn, mits laatstgenoemde zich er op toelegt in werkelijkheid een *grootte dame* voor te stellen. Immers beide rollen, *Fonathan* en *Dorine*, zijn naar aller oordeel uitstekend door deze twee artisten vertolkt.

Als de *Raad van Beheer* nog eens tot die verandering in de rolbezetting besluiten kon!... Maar dat gaat, helaas, niet. Eerder vergaat de wereld, dan dat men van zijn artisten gedaan krijgt, dat dezelfde rol avond om avond door twee hunner vervuld wordt (alleen met den *Gijsbrecht* en de *Lena* bleek dit mogelijk te zijn). En toch, als het eens gebeuren kon! Ook in dit geval zou de heer *TOURNIAIRE* zeer veel hebben kunnen leeren en overnemen van den heer *MORIN*, niettegenstaande zijn eigen totaal-opvatting waarschijnlijk beter zou zijn geweest.

Door zulk een dubbele rolbezetting zou aan de jongere artisten de gelegenheid geopend worden om spoedig vooruit te komen, spoediger dan nu. Immers die jongeren zijn 't, die 't *het Ned. Tooneel* mogelijk maken stukken van *Shakespeare* op te voeren op een wijze, die door wie niet al te veeleischend

*) Ik zeg *vroolijke* juffr. *CHRISTINA POOLMAN*, omdat deze artiste de kunst verstaat, zich nu eens zeer vervelend met slepend stemgeluid en dan weer bijzonder vroolijk en innemend met gullen spreektoon voor te doen en we haar ditmaal bepaald in 't laatste karakter noodig hebben.

is algemeen verdient geprezen te worden. Zij zijn het, die over een tiental jaren de kern van 't gezelschap zullen moeten vormen, en dus nu reeds met het oog daarop gelegenheid behoorden te krijgen zich te oefenen. Nemen we bij voorbeeld het emplooi van *jeune premier*; *het Ned. Tooneel* bezit geen acteur, die ten volle daarvoor berekend is; de heer BOUWMEESTER speelt dergelijke rollen niet; de heer D. HASPELS zal na de fusie deel uitmaken van de Rotterdamsche afdeeling van de Vereeniging, alleen de heeren DE JONG, TOURNIAIRE en JAN C. DE VOS komen voor dit emplooi in aanmerking; zooals 't nu gaat, doet nu de een, dan de ander van hen 't zeker op een verdienstelijke wijze, maar die toch nog wel wat te wenschen overlaat. Zij kunnen echter alle drie veel van elkaar leeren, wanneer zij beurt om beurt dezelfde rol vervullen, en de opgedane ervaring zou hun voor de volgende gelegenheid te stade komen. Waartoe echter deze pia vota? De heer A. zou uit zijn vel springen als de heer B. tweemaal teruggeroepen werd in dezelfde rol, waarin hem slechts één keer die eer te beurt viel. Zoolang de jaloezie, die gevaarlijke vijand van elken edelen wedijver, de wereld nog niet uit is, zal de *Raad van Beheer* wel nooit tot zulk een maatregel kunnen overgaan.

Intusschen, om weer op *les Pattes de Mouche* terug te komen, over de overige vertooners kan ik kort zijn; het oordeel van den Verslaggever in dit tijdschrift (pag. 118) stemt wat hen aangaat vrij wel met het mijne overeen.

Ten slotte nog één vraag. Waarom wordt op 't programma vermeld, dat 't stuk in 1860 speelt? Deze aanwijzing dient tot niets; het kan evengoed in 1881 spelen; en gesteld al dat er een of andere reden daarvoor bestond, die mij ontgaan is, dan moesten ook de dames en heeren gekleed zijn naar de modeplaten van 1860, de dames dus o. a. met Crinolines, en niet naar die van 20 jaar later.

Ondanks mijne aanmerkingen geloof ik, dat het *Kattebelletje*, ook zoo als 't nu vertolkt wordt, nog vele opvoeringen zal beleven; 't doet goed weer eens hartelijk te kunnen lachen, en 't Amsterdamsch publiek toont dit door een druk bezoek en ijverig applaudisseeren.

M. B.

KARL LA ROCHE.

Het is wellicht geen algemeen bekend feit, dat de acteur, die te Weimar voor het eerst in de rol van Mephistopeles optrad, op dit oogenblik nog leeft, en op zes-en-tachtigjarigen leeftijd nog steeds een sieraad is van het vermaarde Burg-theater te Weenen.

In het jaar 1822 verscheen Karl La Roche te Weimar, en bleef daar tot den dood van Goethe, onder wiens invloed en leiding hij zijn sporen als tooneelspeler verdiende. De beschrijving der eerste opvoering van den „Faust” te Weimar en van La Roche’s aandeel daarin, wordt ons thans zeer juist en naar waarheid gegeven door K. I. Schröer in zijn *Faust von Goethe, mit Einleitung und fortlaufender Erklärung* (Heilbronn: Gebrüder Henninger), nadat La Roche bedenkingen had ingebracht tegen verschillende berichten in een vroeger verslag over hetzelfde onderwerp uitgegeven onder den titel van: Enslin’s, *Die erste Theater-Vorstellung des Goethe’schen Faust*. Goethe’s tegenzin in het ten tooneele voeren van „Faust” was bekend, en werd jaren lang ontzien. Maar in den winter van 1828—29 besloten von Müller, Riemen Eckermann en La Roche tot een voorstelling van „Faust” te Weimar — wäarschijnlijk ten gevolge van het bericht, dat men van plan was, dit in Brunswijk te doen. Op een bezoek bij Goethe om hem hun voornemen mee te deelen had Herr von Müller de onvoorzichtigheid, zich de uitdrukking te laten ontvallen: „wij hebben besloten,” waarop Goethe driftig opstoot en verontwaardigd vroeg: „Meent gij, dat als ik den Faust ten tooneele had willen zien voeren, ik zulks zelf niet tot stand had kunnen brengen? Is het in den grond wel billijk, dat men over mijn arbeid beschikt zonder mij eerst te raadplegen?” enz. enz. Hij liet zich nogtans langzamerhand overreden, vooral op het aandringen zijner schoondochter, wie hij ten slotte toevoegde: „Welnu, het zij dan zoo, maar onder voorwaarde, dat het ten minste volgens mijn opvatting en niet naar hun eigendunkelijken zin geschiede.” Te dien einde noodigde hij alle tooneelleden met eenige vrienden te zijnen huize en las hun het geheele eerste gedeelte van het treurspel voor. La Roche spreekt nog vol bewondering van den overweldigden indruk door ’s lezers weergalooze stem te weeg gebracht. Hij las de partij van Faust op bas-toon, om na den verjongingsdrank in den welluidensten tenor over te gaan.

Later bestudeerde La Roche de rol van Mephistopheles onder toezicht van Goethe, die hem in alle bijzonderheden van nuanceering en uitdrukking inwijdde. Eindelijk had de uitvoering plaats op den 29sten Augustus 1829. Maar Goethe woonde deze niet bij. Een der merkwaardigste trekken in de verhouding tusschen Goethe en La Roche is de persoonlijke gelijkenis van den laatste met den dichter in diens ouderdom.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Het tooneel te Batavia in vroegeren tijd, door Mr. N. P. van den Berg. Batavia W. Bruining en Co. overgedrukt uit het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, deel XXVI.

In dit met veel geduld en uit tal van betrouwbare bronnen samengesteld boekje vinden we de vaak vrij curieuse historie van de met afwisselend succes geopende tooneelcampagnes. Omstreeks het midden der 17e eeuw begonnen de »liefhebberij-voorstellingen» op verschillende plaats en, zelfs op het kasteel van den gouverneur-generaal gegeven, vooral wanneer er vreemden waren.

De openbare tooneelvoorstellingen beginnen in de laatste helft der 18e eeuw, maar »eerst in onze dagen treffen we in Indië schouwspeelers van beroep aan» (bl. 11) vroeger waren de acteurs »alleen liefhebbers.» (1)

Wat men toen soms speelde blijkt uit een titel: »*Christelijke Tragedie ofte het Oordeel, waarin de Hoofdstukken of grondleeringen van twee Religien, de Gereformeerde Evangelische en de Roomsche Papistische onpartijdig en na waarheid der Heilige Schrift klaar en duidelijk tegen den anderen worden voor ooggen gesteld.*»

Dat er belangstelling was, blijkt uit het feit, dat den 20 Juli 1757 de nieuwe Schouwburg werd ingewijd, waartoe »200 abbonés tegen 50 rijksdaalders» voor één jaar hadden ingeschreven. De uit Nederland gezonden stukken maakten eene betere keus gemakkelijk. Bijzonderheden zijn weinig bekend, alleen weet men, dat eenigen zich onder de leiding van den kastelein du Pouget op de tooneelspeelkunst hebben toegelegd, men vermoedt, dat er ook dames bij waren, maar weet dienaangaande met zekerheid *niet* te melden. In 1760 gaf de man zijne betrekking op en nu herleefde de Indische tooneelliteratuur en de »Divertissemementen met Dans, Konst- Vliegwerken en Illuminatiën» alles tusschen des middags 5 en des avonds 9. Verschillende tooneeldirecteuren volgden elkaar op, zelden was er een, die het langer dan drie of vier jaar uithield en in 1771 kwam men tot 't treurig (maar met dankbaarheid door de Regeering ontvangen) besluit, dat zich geen *occasie meer presenteerde om de comédie tot stand te brengen*. Negen jaar later waagde Jan Bouhon eene door de toenmalige treurige tijden mislukte proeve en eerst in 1805 voorzag de »sociëteit» onder de zinspreuk »Inschiklijkheid voor Lof» door reorganisatie van een vroeger reeds bestaand liefhebberij-tooneelgezelschap in de behoefte aan voorstellingen. Of deze inrichting met haar aller-curieust reglement in 1811 nog wel bestond, schijnt niet uit te maken te zijn. Op 1 October 1814 werd een Engelsch »Militair

(1) De tijden zijn veranderd sedert de Nederlandsche tooneelisten (1667) te Stockholm een eigen Nederlandschen schouwburg hadden en in de eerste jaren der 18e eeuw beurteilungen te Kopenhagen, Dantzig, Lubeck, Kiel en Hamburg optraden.

Théater" geopend en van de voorstellingen wordt met grooten lof gewaagd. De beste Engelsche stukken o. a. enkele van Shakespeare kwamen ten tooneele. Bij het vertrek der Engelsche troepen, vertrokken ook de tooneel- spelers, die er toe behoorden; het gebouw bleef bestaan en werd in 1821 door een beter vervangen, nadat sedert 1817 in den ouden schouwburg een liefhebberij-gezelschap was opgetreden, dat vooral vertalingen uit het Duitsch en Fransch en enkele oorspronkelijke Nederlandsche stukken speelde. Eindelijk in 1820 trad een Fransch tooneelgezelschap op, dat grooten lof behaalde en het eerst aanleiding gaf tot den boven vermelden bouw, waartoe f 43.600 aan vrijwillige giften werd bijeengebracht terwijl de Regeering op loffelijke wijze de uitvoering hielp mogelijk maken. Liefhebberij-voorstellingen bleven echter voortdurend regel en bij uitzondering kwamen zelfs in Indië geschreven stukken voor het voetlicht.

In 1835 kwam er een Fransch tooneelgezelschap onder directie van Minard, waarbij de vrouwenrollen natuurlijk door actrices werden vervuld. Thans trad 't liefhebberij-gezelschap: »Ut desint vires, tamen est laudanda volunta" geheel op den achtergrond en deed wanhopige pogingen om een Nederlandsch gezelschap te krijgen; na drie jaren zag men zich echter genoodzaakt deze pogingen op te geven. Minard, die maar twee maanden gespeeld had, kwam in 1836 met eene operatroep. Wel vereenigden zich eenige liefhebbers, die nu en dan voorstellingen gaven, maar dewijl geen dames zich met eene rol belastten, kwam de ijverige Tooneeldirectie steeds tot een hoogst onvolledig resultaat.

Thans heeft dus de hoofdstad van Nederlandsch Indië nog *geen* tooneelgezelschap! We hebben niet zooveel acteurs en actrices, dat Indië er van zou kunnen overnemen, zonder, dat wij er schade bij leden, maar voor ondernemingszucht en eventueel overbevolking zoowel als voor de kennis van Indische tooneelzaken mogen de slotregels van genoemd werk hier eene plaats vinden: »Elke ernstige poging om in de hoofdstad van Nederlandsch Indië ook het Nederlandsch tooneel tot zijn recht te doen komen, zal ongetwijfeld op de krachtige ondersteuning en medewerking van het Bataviasche publiek kunnen staat maken."

VERBETERINGEN.

- Pag 131, reg. 11 v. b. staat: waarbij, lees: waarmede.
 » » » 6 v. o. » daad, » dood.
 » 133, » 7 v. b. plaats achter bovendien, een komma.
 » » » 9 v. b. staat: en, lees: ten.
 » 137, » 3 v. o. » groef, » grief.
 » 138, » 16 v. o. » wordt, » worde.
 » » » 13 v. o. » zij, » hij.
-

CORRESPONDENTIE.

Mijnheer de Redacteur!

Als nadere toelichting op mijn schrijven door uwe welwillendheid geplaatst in de aflevering van 15 Januari ll. — voeg ik hierbij eene mededeeling voorkomende in de *N. Rott. Crt.* van 27 Januari ll., — terwijl ik mij veroorloof, tevens te wijzen op den uitslag der mededinging in België, waarbij eveneens van 73 Tooneelstukken, geen enkel bekroond werd.

Ik schrijf dit niet om jeugdige schrijvers te ontmoedigen, (bovendien als bij hun het heilige vuur bestaat, dan zal een gezondheidsbad van koud water het niet uitdooven;) maar om mijne meening te steunen en te verdedigen: Dat het slechts weinigen gegund is op het gebied der dramatische litteratuur, den palm der overwinning te veroveren.

Met achting:

A. C. WERTHEIM.

LETTEREN EN KUNST.

In Duitschland schijnt de dramatische poëzie niet bijzonder te bloeien. Immers, thans is eindelijk bekend geworden het oordeel der jury over de meer dan 300 tooneelwerken (van allerlei soort), die ingekomen waren naar aanleiding van den prijs, uitgeschreven op den Göthedag in 1879. Niet één arbeid is de bekroning waard gekeurd. Van de 4 stukken, die nog in aanmerking konden komen, bleken slechts 2 *bühnenjähig*, maar toch nog zoo gebrekkig, dat ze slechts eervol vermeld zullen worden en met 15 pct. tantième opgevoerd kunnen worden. De leden der jury hebben den vreeselijken arbeid, meer dan 300 onvoldoende schriften te moeten lezen en beoordeelen, zonder groot nadeel naar lichaam en geest, gelukkig ten einde gebracht. Slechts één lid, professor Kreissig, is onder het werk gestorven, en een ander is naar Nizza gereisd om zich te restaureeren; al de anderen bevinden zich, zegt een berichtgever, naar omstandigheden wel.

N. R. C.

De heer Lion van Lier verzoekt ons te wijzen op een fout, voorkomende in de lijst op blz. 127 van dit Tijdschrift. In plaats van »*Het melkmeisje van Rijswijk, Peypers,*» gelieve men te lezen: »*Het melkmeisje van Voorburg, Lion van Lier.*»

In verband met het stuk van den heer A. C. Wertheim in no. 8, verzoekt men ons te melden, dat de opvoering van het blijspel *de Speculanten* van Huf van Buren, door »Het Nederlandsche Tooneel" een *reprise* is geweest. De *eerste* opvoering er van had plaats in 1874, door de destijds zoogenoemde Vereenigde Tooneelsten van den Stads-Schouwburg, onder leiding van de heeren Stumpff en Veltman.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond bericht, dat de betrekking van Directeur der Tooneelschool met 10. Mei e. k. openvalt.

Zij, die voor deze betrekking, als in- of uitwonend Directeur, op eene bezoldiging van *f* 3000 of *f* 4000, in aanmerking wenschen te komen, worden uitgenoodigd zich vóór 23 Februari a. s. schriftelijk te vervoegen tot den Secretaris van het Verbond, Mr. J. N. van Hall, Vondelstraat 25, te Amsterdam.

— De Tooneelcriticus van „het Vaderland,” de heer A. C. Loffelt, heeft het dezer dagen hard te verduren. Eerst riep de heer A. C. Wertheim hem ter verantwoording, en thans valt een drom van een en twintig Tooneelkunstenaars op hem aan. De laatsten blijken minder gesticht te zijn door de critiek van den heer Loffelt, dan wel door zijn potlood en tooneelkijker, ja zelfs door zijn tegenwoordigheid in den Schouwburg.

Het tijdschrift van het Tooneelverbond, dat de houding van den tooneelspeler tegenover de critiek bij herhaling behandelde (o. a. 7e Jaarg. blz. 117, 9e Jaarg. blz. 18), gevoelt ditmaal weinig lust zijn hand in het wespennest te steken. Voor de kroniek zij het genoeg te vermelden, dat het stichtelijke en leerzame protest van de 21 met het antwoord van den Rec. te vinden is in het „Vaderland” van 9 Februari van het jaar onzes Heeren 1881.

— Het voorbereidend eindexamen van de zes leerlingen der hoogste klasse van de Tooneelschool is den 29en Januari met eene zoogenaamde openbare les geëindigd. Van de leerlingen is alleen Mej. Marie Lorjé onvoorwaardelijk tot het in Juli te houden eindexamen toegelaten. Aan een der mannelijke leerlingen zal in April a. s. nog de gelegenheid worden gegeven om een nieuwe proef in „spel op het Tooneel” af te leggen; daarna zal omtrent zijne al- of niet-toelating tot het eindexamen een definitief besluit worden genomen.

MET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 11.

15 Maart 1881.

Arnold Ining, Vertalen of verplaatsen. — Het Tooneel in de Hoofdstad. VII. — R. M. L. Rotterdamsche Correspondentie IX. — Mr. M. G. L. van Loghem, Dumas fils. — Auteursrecht. — Brievenbus. — Berichten en Mededeelingen.

VERTALEN OF VERPLAATSSEN.

Waarschijnlijk zal de Vereeniging *het Nederlandsch Tooneel* spoedig ten tooneele brengen eene omwerking van Feuillet's *Montjoye*. In die omwerking heb ik getracht dit indrukwekkende stuk geheel op Nederlandschen bodem te verplaatsen. Ik deed dit, in de overtuiging, dat stukken, die zich daartoe leenen, er op ons tooneel door moeten winnen, wanneer het goed geschiedt.

Het tooneel toch is niet enkel een cursus van letterkunde, waar men meesterwerken van vreemde en inlandsche schrijvers ongeschonden hooren wil, maar het is óók de plaats, waar oogenblikkelijk indruk moet worden te weeg gebracht op de toeschouwers. En wanneer nu iemand gevoelt, dat hij bij het overbrengen van een tooneelstuk uit eene andere taal den indruk zal kunnen verhoogen door het in ons land te verplaatsen en er Nederlanders in te doen optreden, dan zou men het hem euvel kunnen duiden, indien hij dit niet poogde te verwezenlijken.

De vraag of het Nederlandsch maken van vreemde stukken, die zich daartoe eigenen, al dan niet goed is en met de eischen der Tooneelkunst strookt, wordt niet beantwoord door het zeggen „dat de goede smaak vordert buitenlandsche stukken buitenlands te laten”. Dan toch zou *elke* vertaling een vergrijp tegen den goeden smaak zijn.

Zonderling is het inderdaad, dat men de groote bezwaren die de gewone vertaling oplevert, niet telt. Wil men een Fransch stuk, dat in Frankrijk speelt, ongeschonden overbrengen, dan mag men bijvoorbeeld geen Fransche zegswijzen en spreekwoorden door eigenaardig Nederlandsche vervangen; dan moet men de kernachtige woorden, die onze taal aan het zeewezen ontleent, vermijden, en bij voorbeeld het „Comment vous portez-vous” niet in „Hoe *vaar* je” vertalen (*). Dan moet men namen van munten, van straten, van hôtels, van kerken, onveranderd laten, al klinken ze ook nog zoo zonderling tusschen het Nederlandsch in. Dan gaat men er voor huiveren om van Paris *Parijs* en van Lille *Rijssel* te maken; dan bedenkt men zich tweemaal eer men het wagen durft te doen spreken van *het paleis der Tuileriën*, of van *den triomfboog der Etoile*, of van *het bosch van Boulogne*. Want men moet de toeschouwers zooveel mogelijk in de illusie brengen, dat zij te Parijs zijn en Franschen voor zich zien. Dit is zoo waar, dat Shakespeare, die dan toch wel gevoel voor tooneel had, zoodra hij in zijn Hendrik de Vijfde eene Fransche prinses *in Frankrijk* doet optreden, haar Fransch spreken laat, terwijl hij ook een Fransch soldaat op het slagveld van Agincourt in het Fransch om zijn leven smeeken doet, en, waar hij de gesprekken van Fransche prinsessen en ridders onder elkander in het Engelsch wedergeeft, hun toch gedurig Fransche uitroepen en gezegden in den mond legt. Waarom? Om bij de toeschouwers de illusie te weeg te brengen, dat zij zich in Frankrijk bevinden en Franschen voor zich hebben. Daarvoor dienen uitdrukkingen

(*) In de 1e afl. van den Navorscher (1880) betoogde de heer Leendertz, dat de Nederlander met zijn „hoe vaart gij?” geen metaphora bezigt, aan eene schuit of een schip ontleend. *Varen* beteekent in het algemeen „gaan.” *Voere* beteekende in de middeleeuwen „gedrag, handelwijze.” (Vgl. Hgd. *Aufführung*). Zoo is *Hoe vaart gij?* dus niets anders dan: „hoe gedraagt gij u?” Maar wij noemen dikwijls de oorzaak, waar wij het gevolg bedoelen en vragen in „Hoe vaart gij?” minder naar de handelwijze dan naar den toestand, waarin de aangesprokene zich door zijn handelen bevindt: *Hoe vaart gij?* komt dus wel degelijk overeen met het Fransche *comment vous portez-vous*, het Latijnsche *quid agis?* het Grieksche *ti poiéis?* (wat doet gij, hoe bevindt gij u?) en dergelijke uitdrukkingen in andere talen, althans in het Duitsch, Deensch en Zweedsch.

als: *Ah ça! — O Dieu vivant! — montez à cheval — ciel!* enz.

Te recht zegt Friedrich Bodenstedt: „Das Französisch ist sehr fehlerhaft, aber es ist eben das Französisch, welches Shakespeare schrieb und welches in London ausreichte, *um den beabsichtigten Bühneneffect zu erzielen.*”

Men kan mij tegenwerpen: „ja, maar Shakespeare heeft dat alleen gedaan, omdat hij hier in het zelfde stuk Engelschen en Franschen had voor te stellen; wanneer hij enkel met Franschen te doen had gehad, zou hij hun enkel Engelsch in den mond hebben gelegd.” — Ik geef dat toe, maar het neemt niet weg dat, wat Bodenstedt het *Bühneneffect* noemt, naar mijne meening pleit voor het geheel verplaatsen van een stuk, wanneer dit geschieden kan zonder het te bederven. In den Schouwburg komt allerlei publiek en het is voor de half beschaafden niet zoo heel gemakkelijk om den indruk te krijgen dat Nederlandsch sprekende personen Franschen zijn, die zich in Frankrijk bewegen; terwijl de meer beschaafden, die zich in hunne gedachten verplaatsen, toch eenigermate zullen betreuren, dat zij het stuk niet in het oorspronkelijke kunnen hooren. Maakt men het stuk nu echter geheel Nederlandsch, brengt men de illusie teweeg dat hetgeen het publiek ziet en hoort, in Nederland voorvalt, dan heft men eene belemmering op, dan maakt men het stuk meer genietbaar, dan bevordert men het *tooneleffect*.

Ziedaar mijn beweegredenen. Ik wil daarom volstrekt niet beweren, dat ik met *Montjoye* goed geslaagd ben; ik wil gaarne aannemen dat een ander het mogelijk veel beter zou hebben gedaan; ik wenschte hier alleen in het licht te stellen, dat de *theorie*, waarvan ik uitga, recht van bestaan heeft, en dat wanneer men de bezwaren tegen de toepassing van die *theorie* breed uitmeet, men aan den anderen kant de bezwaren, die eene bloote vertaling evenzeer aankleven, niet over het hoofd mag zien, omdat men daar nu eens aan gewoon is.

Den Haag, Februari 1881.

ARNOLD ISING.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VII.

In de maand Februari gaf *het Nederlandsch Tooneel* ons gelegenheid kennis te maken met twee tooneelstukken van *Duitschen* oorsprong, van zeer uiteenlopenden aard.

Het eerste, *de Heks*, is een treurspel van Arthur Fitger den man, dien we bijkans geneigd zouden zijn, den titel van *omnis homo* te geven. Hij is schilder, dichter, we gelooven ook beeldhouwer en eindelijk tooneelschrijver. Eenige stukken van zijn hand waren reeds met veel bijval in Duitschland opgevoerd, en ook dit, *die Hexe*, had bijna overal succes; waar 't viel, moet men de reden in de theologische of liever atheïstische strekking zoeken, minder dan in gebreken van het stuk. „Laat de karakterteekening ook een enkele maal te wenschen, het stuk heeft hooge waarde, doordat het een vraagstuk betreft, „gelooven of weten” niet als in *Daniel Rochat* door redeneering, maar wel degelijk door daden der oplossing nader gebracht. Dat velen het vraagstuk liefst onaangeroerd laten en daarom het stuk bestrijden, ligt voor de hand, betreuren sommigen, dat de dichter het stuk niet in onzen tijd laat spelen en de heksenprocessen onvermeld laat, ons komt het voor, dat het beeld uit 1648 genoeg te denken geeft voor onze dagen; is 't verbranden van heksen afgeschaft, de verdlaagzaamheid is er onschuldig aan.

Het stuk geeft een opzet den besten treurspeldichter waardig.

De dertigjarige oorlog spoedt ten einde; en *Thalea* Jonkvrouw von *Haidebrook* in *Oost-Friesland*, sedert tien jaar verloofd aan *Edzard von Wiarda*, heeft al dien tijd niets van haar geliefde vernomen, ze waande hem dood en heeft troost gezocht in de *exacte* en *bespiegelende* wetenschappen, die een geleerde, *Simeon* een door haar geredde Jood, haar onderwijst. *Almuth* hare geloovige tien jaar jongere zuster bericht, dat de vrede gesloten is en dat *Edzard* terugkeert. Deze verschijnt, sluit *Thalea* in zijn armen en daar de klokken geluid worden om in de kerken Gode voor den vrede dank te brengen, wil hij met haar daarheen; maar *Thalea* weigert,

ze is tengevolge van haar studie *atheïste* geworden. Die bekentenis doet *Edzard* verplet staan, maar *Almuth* brengt hem eenigszins tot kalmte, zij zal in de kerk *Thalea's* plaats vervullen. *Thalea* blijft met *Simeon* alleen; ze gevoelt, dat er een kloof ontstaan is tusschen haar en haar geliefde. *Edzard's* vaandrig, de stoere Lutheraan *Lubbo Lubbema*, vertrouwt *Thalea* niet, het volk noemt haar een *heks* en ze zal zijn kapitein, die hem eenmaal 't leven gered heeft, met haar duivelskunsten be-tooveren; hun huwelijk moet hij tot elken prijs verhinderen. Op eenmaal daagt er voor hem een bondgenoot op in den jesuit *Xaver*, een handlanger van den bisschop van Munster. Na eenig tegenstribbelen van *Lubbo* sluiten zij een verbond om *Thalea*, en in haar 't ongelooft, dien grootsten vijand der menschheid, te verdolgen, immers beider godsdiensten, mogen verschillend zijn, de belijders hebben dit gemeen: „ze gelooven in ééne God.”

Verder hebben we in dit bedrijf een volksoploop, keurig geteekend. De vrouwen, de schout, de schoolmeester en enkele boeren willen *Thalea* te lijf; want ze hebben een kist opgedolven, gevuld met boeken en beenderen, door *Thalea* begraven, toen ze het besluit opvatte, haar studie ter wille van *Edzard* te laten varen. Zij doet door haar waardig gedrag en vorstelijk optreden 't volk terug deinsen. En ten slotte krijgen we een groote scène tusschen *Edzard* en *Almuth*, waar in deze twee elkaar hun liefde bekennen; *Edzard* toch vindt in *Almuth*, zijn nu zoo geheel veranderde *Thalea* van voor tien jaar terug. Het hoogtepunt in 't 3e bedrijf (de avond voor de bruiloft van *Edzard* en *Thalea*) wordt gevormd door een gesprek tusschen *Almuth* en *Thalea*, waar *Thalea* eerst een beroep doet op de dankbaarheid harer zuster, voor wie ze steeds een tweede moeder is geweest, en dan zweert, dat ze zich de liefde van *Edzard* niet zal laten ontstelen. In 't 4e bedrijf zien we het bruidspaar kerkwaarts gaan, nadat *Edzard* ons kort te voren in een zeer ontooneelmatigen monoloog heeft meegedeeld, dat hij na langen tweestrijd besloten heeft, zijn woord aan *Thalea* gestand te doen. Het gepeupel door *Lubbo* en *Xaver* aangevuurd, wacht aan den ingang der kerk om te zien of *Thalea* den drempel zal kunnen overschrijden; immers, naar 't volksgeloof wil, kunnen heksen zulks niet. Op 't oogenblik, dat zij de kerk zal binnen

gaan, bedenkt *Thalea* dat door haar huwelijk met *Edzard* zoowel deze als *Almuth* ongelukkig zal worden ; ze weigert dus haar weg te vervolgen. 't Volk schrijft dit aan hekserij toe en wil haar dwingen bij den *bijbel* te zweeren, dat zij niet aan duivelskunsten doet. *Thalea* weigert en verscheurt het boek voor aller oog. Nu stijgt de woede ten top, en een uit de menigte treft met een steen niet *Thalea*, maar *Almuth*, die zich beschermend voor haar heeft geplaatst. Het tooneel der bijbelyerscheuring is in de Hollandsche bewerking gewijzigd en vervangen door een zuiveringseed bij het geloof harer vaderen. (*) *Thalea* weigert dien af te leggen en daagt God uit, om, als hij bestaat, haar met zijn bliksem te treffen. Het 5^e bedrijf is het minst gelukkig geslaagd. Het woedende volk belegert 't kasteel van *Thalea*, waarin *Almuth* ziek ligt, en steekt 't, terwijl *Edzard* een uitval doet, in brand. *Almuth* wordt door *Thalea* en een voedster naar buiten gebracht, waar *Lubbo* en *Xaver*, die listiglijk den tuin zijn binnengedrongen, haar vinden. Ze willen *Thalea* voor de rechtbank sleuren, en *Edzard* verschijnt op 't oogenblik, dat *Lubbo* waagt *Thalea* te doorsteken, die stervende *Edzard's* en *Almuth's* handen in elkander legt.

Is in *Thalea* de vrijzinnige, kloeke vrouw geteekend, die slechts eenmaal waar ze *Edzard* weervindt, als een andere Faust ontrouw wordt aan haar overtuiging ; in *Lubbo* de onbuigzame, in 't staal vergrijsde geloovige, de trouwe dienaar ; in *Xaver* de misdadige listige geestelijke ; in *Edzard* gaf de dichter ons een karakterloos wezen, geheel ongeschikt om tegenover *Thalea* te staan : wankelbaar in zijne liefde, laaghartig tegenover zijne onderdanen, machteloos tegenover zijn dienaar en onwaardig tegenover zijne bruid ; zoo vertoont hij zich ook in 't slottafreel, waar hij den laaghartigen moordenaar der weerlooze vrouw alleen toevoegt : „Ik spreek je later wel.”

En nu de opvoering. Zullen we Mej. Josephine de Groot kwalijk nemen, dat ze ons als *Thalea* niet kon

(*) Men heeft hier en elders door overdreven kieschheid of door 'tzoognaamd negentiende-eeuwsch fatsoen, het stuk jammerlijk verminkt. *Thalea* is zelve 't slachtoffer van fatsoenlijke menschen, waar ze haar boeken laat begraven, en hier, waar de kloeke gestalte weer opleeft, gaat de vertaler haar neerdrücken gelijk Scrooge den geest onder den domper, omdat veler oogen den hellen lichtglans niet verdragen kunnen.

meéslepen? Ten deele wel, want we moeten tot ons leed-
 wezen bekennen, dat we haar niet met groote schreden op
 het moeilijke pad der kunst zien vorderen. Wel *tracht* zij
 van tijd tot tijd *natuurlijk* te zijn, maar ze gaat dan te ver
 en wordt *realistisch*, op eene wijze, die scherp afsteekt bij
 de *gemaakte* standen en gebaren, haar uit de Fransche school
 eigen. In het eerste bedrijf is er geen reden voor die rol-
 lende oogen en die gejaagdheid in de beweging; in het 3e,
 waar zij verhaalt hoe moederlijk zij voor *Almuth* zorgde is
 er geen motief voor hooge tonen en uitgestrekte armen en
 handen; daar moesten de woorden haar uit 't hart en niet
 uit 't hoofd komen. Waar Mej. de Groot, als vorstin tegen-
 over het volk staat in 't 2e en het 4e bedrijf, daar, waar ze
 de kinderen ontvangt, en daar waar ze sterft, heeft ze echter
 zeker op ieder een diepen indruk maken door de waarheid
 en de kracht harer voorstelling. Haar costumes, evenals die
 der overige vertooners, waren goed gekozen en rijk, behalve
 dat van 't 1e bedrijf, waar, voor dat sombere *zwart* met
vuurrood afgezet geen enkele reden bestond. De sympathieke
 persoonlijkheid van *Almuth* werd bijzonder verdienstelijk door
 Mej. Sablairolles voorgesteld. Hier moge men wat meer
 kracht, daar wat meer klassieke standen wenschen, wij waren
 reeds zeer voldaan deze jeugdige actrice „natuur en waarheid”
 zoo nabij te zien komen. Mocht het stuk nog gegeven wor-
 den, dat zij dan vooral er op lette bij haar houding in 't 4e
 bedrijf, als ze zich voor *Thalea* plaatst, meer de jonkvrouw
 dan het kind te vertoonen, en in 't 5e als ze half waanzinnig
 't brandende slot uitkomt aan haar zieken toestand te denken.
 Haar ontroering bij de hulde der kinderen aan *Thalea* gebracht
 en haar waanzin daaropvolgende, werden allergelukkigst ver-
 tolt. Ondankbaarder *Jeune-premier*-rol, dan die van *Edzard*
 is haast niet denkbaar. De heer van Schoonhoven heeft
 zich daarbij overtroffen; de scene waarin Edzard en Almuth
 elkaar hun liefde verklaren, behoort tot de schoonste, die we
 in langen tijd zagen; we wisten niet, wie van beiden daar
 het meest te bewonderen, zoo eenvoudig en toch zoo treffend.

Lubbo was in goede handen De heer Bouwmeester gaf
 dien verduitschten *Marcel* uit *les Huguenots* zóó weer, als
Fitger zich dien gedacht moet hebben. Het was geheel de

onverzettelijke geloovige trouw en koud: inderdaad onverbeterlijk. De *marqué*-partij, *Xaver*, was aan den heer Jan C. de Vos toevertrouwd, die zijn rol, terecht, meer als *geestdrijver*, dan als *jesuit* opvatte. In de Hollandsche bewerking en op 't programma was deze laatste titel angstvallig vermeden; ook had de regisseur den heer de Vos verzocht, zich niet als *geestelijke* te kleeden. Hoeveel zou 't stuk er niet bij gewonnen hebben, als *Xaver* uit *jesuitische* en niet uit *godsdiensstige* redenen 't verbond met *Lubbo* gesloten, en de laatste zich ten slotte bedrogen had gezien? Intusschen deed de heer de Vos, wat hij kon, om zijn rol te redden, 't geen hem ook wel gelukte. Ook de kleinere rollen werden verdienstelijk vervuld, al hadden we den *Simeon* (van den heer Morin) wat minder zoetsappig gewenscht. De volkstooneelen waren met zorg bestudeerd en werden zeer goed uitgevoerd. De heer Meynadier, die in dit stuk als goedmoedige boer debuteerde verviel echter nu en dan in de fout bij 't groepspeel op den voorgrond te willen treden, hetwelk het ensemble bederft.

De zelfbeheersching, waarvan de heer Schulze blijken geeft in zijn zoo licht voor overdrijving vatbare rollen, kwam voornamelijk uit in het tweede der nieuwe stukken *de Bibliothekaris* van von Moser, niet zeer schitterend door Salvo Titolo (de hh. Stucky en Trossarello) vertaald. Dit *kluchtspel* van den handigen dramaturg is een aaneenschakeling van allerdolste tafereelen, zóó dol, dat zelfs de meest zwartgallige onder de toeschouwers zich genoodzaakt ziet te lachen. Den inhoud geregeld meedeelen, is onmogelijk; het zij genoeg gezegd, dat het ook in dit stuk niet aan *qui pro quo's* ontbreekt, dat spiritisme en een medium ~~er~~ een groote rol in spelen en dat een kleermaker er voor gentleman wil doorgaan.

Deze Londensche kleermaker, het stuk speelt dwaas genoeg in Engeland, terwijl de schr. blijkbaar volstrekt niet op de hoogte is van Engelsche toestanden, werd voorgesteld door een debutant, den heer Mutters. Zeer verdienstelijk was dit eerste optreden, vrij en ongedwongen, alleen dient hij zich beter rechtop te houden, en wat meer uit de borst en wat minder *haagsch* te spreken. De opvatting van zijn rol intusschen was niet de ware. De kleermaker, die à

tout prix gentleman wil zijn, kleedt zich niet in een allerbespottelijkst zomerpakje maar zorgt dat hij ten minste uiterlijk een heer is. Hij moet dat ook in zijn doen en laten willen schijnen, al vergist hij zich vaak; b. v. bij het aannemen van de sigaren, het kreupel opkomen na den val van 't paard, en in de dronkemansscène, die hij met veel talent speelde. Men zou echter een Faassen, of een Albregt moeten zijn, om die partij geheel naar den eisch te vervullen, zooals hij 't nu deed d. w. z. als een volkomen *Snob* behaalde de heer Mutters zeker meer succes, maar op dat succes houde hij het oog niet gevestigd. Een tweede debutant trad in dit stuk op, de heer St. Clair, die den verliefden maar deftigen *lord Armadale* vrij verdienstelijk voorstelde, maar nu en dan den Londensche fat wel wat chargeerde. Vergeten wij vooral den heer Tourniaire niet, die inderdaad in zijne rol leefde. Alle vertooners zonder uitzondering speelden met entrain hun voor 't meerendeel zeer dankbare rollen, t. w. de dames Anna Sablairolles, Tonia Poolman en Chr. Stoetz en de heer Schulze, die werkelijk meesterlijk den suffen boekenwurm weergaf. Vooral zij ook de heer Spoor vermeld, die zijn rol met bijzondere voorliefde vervulde en als de knorrige Oost-Indische oom een uitmuntende type gaf en herhaaldelijk werd toegejuicht. De heer Ising was als de oude Marsland lang niet onverdienstelijk, vooral wanneer men in aanmerking neemt, de eigenaardige moeilijkheid voor een jong mensch van drie en twintig om een man van vijftig à zestig jaar voor te stellen. De heeren Wensma en van Dommelen waren in hun bespottelijke rollen, wat al te bespottelijk, maar droegen toch het hunne bij tot de algemeene hilariteit, en het buitengewone succes, dat het stuk een lang leven belooft; we hopen echter, dat de *Raad van Beheer* zich daardoor niet zal laten verleiden veel dergelijke *possen* te doen opvoeren, ze mogen amuseeren, tot de ware kunst behooren ze niet.

Eene voorstelling van *Adrienne Lecouvreur*, waarin Mad. d'Askoff de *Adrienne* en Pouctall den *Abbé* speelde, werd zeer slecht bezocht, maar deed ons Mad. d'Askoff, die thans voor het eerst in een waardige rol van eenigen

omvang optrad, als eene hoogst verdienstelijke actrice kennen.

In den Stadsschouwburg volgde op den *Michel Strogoff*, die meer dan 25 maal gespeeld werd en meerendeels goed was gemonteerd en goed werd gespeeld, eene dramatische bewerking van *le Nabab*. Een zevental tafereelen geeft ons een kijkje in den roman, maar voor hen, die den roman niet kennen, is het stuk onverstaanbaar, voor hen, die den roman kennen is het bijna een nieuw stuk. Een incident in den roman (de dienstbodenscène) vult hier een heel bedrijf en in dit stuk zal niemand vermoeden, dat Felicia Ruys inderdaad de maitresse van den Hertog de Mora is, gelijk zij zich eerst aan 't slot noemt. Dat de H. H. van Olfen, Moor en Veltman veel zorg besteden aan costuum en decoratief bleek in dit stuk zoowel als in het voorgaande: de zalen bij den Nabob bijv. lieten niets te wenschen en behoudens een onmogelijk beeld links van den toeschouwer, was de tentoonstelling ook een zeer goed tableau met smaakvol afgewisselde levende figuren.

In beide gevallen handhaafde de heer Moor in de titelrol zijn ouden roem, als de verrader in het eerste, als Jenkins in het laatste hervonden we den heer Veltman, vooral in *Michel Strogoff* had hij gelegenheid zijn groot talent te toonen, waardig terzij gestaan door Mw. Westerhoven als de zigeunerin. Naast Moor, als zijn goede fee in het eerste, als de vrouw naar wier liefde hij haakt in het tweede staat Mw. Ellenberger, die in beide rollen geheel op hare plaats is en die verdienstelijk speelt en in beide stukken, zien we met genoegen juff. Vink, wier stem reeds veel heeft gewonnen, die eenvoudig en lief speelt en van wie we veel verwachten als ze ijverig werkt en zich de meest verdienstelijke kunstzusters tot voorbeelden stelt. Den journalist stelde de heer Westerhoven in het eerste uitmuntend voor, beter dan in het tweede, trouwens daartoe gaf ook de rol aanleiding, terwijl de heer Bigot als komiek de lachspieren van een groot deel van het publiek beheerscht. Als moeder *Strogoff* vond Mevr. *Albregt* ruime gelegenheid voor een harer meesterstukjes, als moeder *Jansoulet* was haar daartoe een al te gering deel in de handeling aangewezen.

ROTTERDAMSCHÉ CORRESPONDENTIE.

IX.

Moest de *Toetssteen* uitsluitend dienen als toetssteen voor het talent van den heer D. Haspels, de keuze van dit stuk voor zijn benefiet zou een gelukkige genoemd kunnen worden. Maar de rol, die hij er in vervult, (die van Spiegel) is de eenige, die sympathiek en dankbaar beide is. Is de rol van mevr. Egner wel aantrekkelijk, zij treedt als *Frédérique* te weinig handelend op, om een bijzonder dankbaar karakter ter vertolking te hebben, en kreeg mej. van Rijk als het naïve *enfant terrible* een niet ondankbare taak, aanlokkend kon die rol onmogelijk zijn. Van de overige personages kan niet anders gezegd worden dan dat het een troep nietswaardige dwazen zijn.

Dit stuk, uit de vroegste periode van Augier afkomstig en in samenwerking met Jules Sandeau gemaakt, is inderdaad al te onmogelijk, ofschoon het de eer genoot in het *Théâtre Français* zelve te worden vertoond. Zouden wij te ver mistasten, als wij dit uitsluitend wijten aan de schepping van de oorspronkelijke figuur van Spiegel? Spiegel is een echte kunstenaarsnatuur, die in verrukking over het genie van zijn vriend Frantz, een musicus, zich aan dezen heeft gewijd en zijn talent als schilder, tot het maken van geld misbruikt, om Frantz de gelegenheid te geven, zonder eenige zorg, geheel voor zijn kunst te leven. Later zal Frantz hetzelfde voor hem doen, zooals hij zegt, ofschoon hij zeer goed weet, dat diens weeke en gemakzuchtige natuur tot zulk een opoffering niet in staat is. Terwijl hij dus aan Frantz zijn talent offert, doet hij daarna ook te zijnen

behoefte afstand van zijn liefde voor een meisje, een nichtje, dat voor hen het huishouden waarneemt. Zijn lust is, hen beiden gelukkig te zien en hij blijft tevreden door werken, met een soort van goedaardigen humor de klachten van Frantz over hun armoede beantwoordende. Die humor, die scherp kan worden, waar hij in aanraking komt met het ploertige, bitter, als hij bemerkt hoe weinig Frantz zijn offering waard is, doch die doorgaans een goedig en vroolijk karakter bewaart, drukt een eigenaardigen stempel op deze persoonlijkheid.

Maar het is een volkomen raadsel, hoe iemand, zoo eerlijk en degelijk en die zich zoo weinig door klatergoud laat verblinden, zich hecht aan een man als Frantz, die een van de grootste ellendelingen is, die op Gods aardbodem rondwandelen, neen, die de ontstelde fantasie van een dramatisch anteur zich droomen kan. Verbeeld u een kunstenaar, een waar muzikaal genie, die door het ontvangen van een groote erfenis zoo van stuur raakt, dat hij geen hooger geluk kent dan opgenomen te worden in de adellijke kringen, die hij nog slechts kent door twee van de meest terugstootende exemplaren; dat hij zich door de lompe intriges van die twee adellijke tafelschuimers laat vangen, en zelfs, als hij hun strikken ontdekt, nog de kracht niet heeft zich los te rukken, maar zich zoover vernedert, dat hij hen smeekt toegelaten te worden in hun kringen; dat hij alle eergevoel uitschudt en als een volleerde ploert voor een adellijken naam zijn vriend, zijn geliefde, zijn kunst verloochent. Inderdaad, dat is te sterk, die man kan geen waar kunstenaar zijn geweest: een geniale persoonlijkheid kan door hartstocht meegesleept, zich tijdelijk in het slijk wentelen, maar kan niet met koele berekening dus voor een schotel linzen zijn eerstgeboorterecht verkoopen. Die man is onmogelijk of — Spiegel en Frédérique hebben zich in hem vergist, maar dan zijn zij onmogelijk.

Het stuk is in één woord terugstootend en 't is niet te redden door de enkele lieve tafereeltjes in de twee eerste bedrijven, die waarin Frantz nog arm is, want op deze valt toch de nadruk niet, en voor de bedoeling van 't geheel zijn zij reeds te breed uitgesponnen.

Wij koesterden intusschen groote verwachting van de vertolking van Spiegel door D. Haspels. De rol bracht ons zijn *Miller* uit *Kabale und Liebe* te binnen, en wij herinnerden ons met genoegen zijn gevoelvol spel in dat karakter. Kenschetsend voor de buigzaamheid van zijn talent was het ook, dat hij nu deze rol van den goedhartigen humorist op zich nam, na juist zooveel lof te hebben ingeogst als de gevoellooze bullebak „die zich niet laat beetnemen” in *Kleine Vogeltjes*. Overigens stelden wij ons van 't spel niet veel voor. Van Frantz is eenvoudig niets te maken; wij beklagden den heer Chrispijn, die zich met deze taak moest belasten. 't Zou voor den heer J. Haspels vreesden wij een hard gelag zijn zich tot de onbeduidendheid van den baron neer te werken, en mevr. Valois zou meenden wij, als markgravin door al te geprononceerd spel nog maar meer doen uitkomen, wat uil en sukkel Frantz is. Mevr. Egner en mej. van Rijk zouden beter op haar plaats zijn.

Zoo verwachtten, meenden, vreesden wij, en daarbij is 't gebleven. Want, lezer wij hebben het stuk niet gezien. Op den avond der benefietvoorstelling zelf verhinderd, dachten wij van de dagen te voren geannonceerde tweede voorstelling gebruik te maken, maar zie toen wij in den schouwburg waren, bemerkten wij, dat het stuk niet gegeven werd, maar een ander daarvoor in de plaats. Een paar artisten, zoo hoorden wij, waren ziek, wat men eerst te elfder ure schijnt ontdekt te hebben. Van de voorstelling verslag te geven is dus onmogelijk.

De faam intusschen zegt, dat de heer Haspels zijn rol op voortreffelijke wijze vertolkte, en dat dit het glanspunt was der overigens weinig opmerkelijke uitvoering.

R. M. L.

DUMAS FILS.

Maandag 21 Februari hield de heer Valès de tweede zijner voordrachten over Fransche letteren, in Felix Meritis. Het onderwerp was Alexandre Dumas Fils, naar aanleiding van diens jongste werk *La Princesse de Bagdad*.

De lezing scheen bijna belangrijker dan eenige, die wij nog van den heer Valès hoorden. Dumas' richting en streven werden zoo logisch afgeleid uit zijn geboorte *d'une erreur*, zijn kostschoolopvoeding, zijne inwijding op zestienjarigen leeftijd in den meer dan lossen kring van vrienden en vriendinnen waarmede zijn vader zich omgaf, uit de verkwisting en zorgeloosheid van den ouden romanschrijver, die zijn zoon deed zeggen: *mon père est un enfant, que j'ai eu étant tout petit*. Vandaar Dumas' strijd tegen de sociale wanverhoudingen, die het kind straffen voor de schuld der moeder, en de vrouw voor die van den man; vandaar zijn strijd vooral tegen den *monde interlope*, die het familieleven verstoort en geene plaats meer laat voor de liefde op achting gegrond. *La dame aux camélias*, het poëtische werk zijner jeugd, staat alleen tegenover al zijn andere werken, maar behandelt toch reeds hetzelfde onderwerp; de courtesane sterft er als offer in den strijd tusschen haar hart en hare positie; het geluk, dat alleen aan liefde op achting gegrond ten deel kan vallen, is haar gesloten; waar zij er haar levensheil van maakt, moet zij ondergaan. In de latere stukken, *Le Demi-monde* en al de andere, is de liefde buiten het huwelijk, hetzij als prostitutie, hetzij als *adultère*, niet meer het slachtoffer, maar de vijand, die met alle kracht bestreden wordt. In dit licht maakt *La Princesse de Bagdad* een geheel anderen indruk dan dien van onwaarschijnlijk en onnatuurlijk tooneelwerk dien het eerst geeft. Het aandringen van Le Hun in het eind der eerste acte op

de verklaring dat Lionnette hem nooit bedrogen heeft; haar onbegrijpelijke zelfbeschuldiging in de tweede; de gereede twijfel van allen aan hare deugd, en haar eigen gemis aan ware fierheid, dat alles is verstaanbaar, waar wij bedenken dat de schuld niet zoozeer in, als vóór het drama ligt. Lionnette is met graaf Jean getrouwd zonder achting, na sommatie der weigerende bloedverwanten, zonder andere liefde dan voor haar persoon, in dat opzicht staan graaf Jean en Nourvady gelijk. Zij zelve gevoelt dit; in hare afkomst, haar smaak, haar verkwisting, haar geforceerd eergevoel is zij een *Bohémienne*, evenmin van huis uit gravin als burgervrouw; zoo iets is bestemd om te vallen, om niet geloofd te worden, om zich door verliefde kooplustigen te laten begeeren: geene achting voor zich of voor haren echtgenoot houdt haar staande; zedelijk is zij niet met hem getrouwd, *il n'a voulu que sa chair*; allen gevoelen dit, de graaf, Lionnette en Nourvady. Het is waar dat dit de onmogelijkheden van het stuk als tooneelwerk niet goedmaakt, maar het verklaart ze van wege Dumas, als passend in de reeks zijner werken, in zijn geheel streven. Zijne vijandin is de priesteres der schuldige liefde; geene straf voor haar is hem erg genoeg; *tue-la*, op welke manier ook, is zijn spreuk; iedere ellende, die uit hare schuld kan volgen, heeft hij ten tooneele gebracht; haar eigen dood, die van haar zoon, van haar minnaar, van haar echtgenoot, van een onschuldige zelfs door hare schuld, vormen het onderwerp van een zijner stukken. Als zoodanig heeft Alexandre Dumas een geheel afzonderlijke plaats onder de nieuwere dramatici; zijn werk is één geheel, hij is boven alles moralist, en heeft één doel voor oogen, dat hij vervolgt met al de kracht die een schitterende stijl, een somtijds onweerstaanbaar pathos, eene onverbiddelijke logica hem geven.

Mr. M. G. L. VAN LOGHEM.

AUTEURSRECHT.

De heer Mr. A. M. Maas Geesteranus, letterkundige, redacteur van de *Nederlandsche Staatscourant*, te 's Gravenhage, zond aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal een adres, betreffende het wetsontwerp tot regeling van het auteursrecht.

Met alle instemming ontleenen we aan dit stuk het volgende :

Het auteursrecht van den tooneelschrijver is uit zijnen aard tweeledig en heeft zoowel op het uitgegeven boek als op het opgevoerd stuk betrekking. Het schijnt onbillijk op grond van deze tweeledigheid aan de erkenning van het recht zeker voorbehoud te verbinden, dat alleen de strekking heeft om de vruchten van des auteurs arbeid willekeurig te verminderen. Ook het bloot kopierecht van andere letterkundige werken van verschillende soort zal voor den eenen schrijver vruchtbaarder zijn dan voor den anderen; toch zal niemand daarin aanleiding vinden om eene ongelijkmatige bescherming te verleenen aan ieders recht. Men overwege hierbij, dat het kopierecht van opgevoerde en door den druk gemeen gemaakte tooneelstukken op zich zelf weinig vrucht dragend is, daar dergelijke werken niet geschikt zijn voor gewone lectuur, en alzoo slechts een beperkt debiet vinden.

Om deze reden komt het den adressant onbillijk voor, dat bij artikel 15 van het gewijzigd wetsontwerp de voor niet uitgegeven tooneelwerken levenslang en 30 jaren na den dood aan den auteur en zijne rechtverkrijgenden toegekende uitsluitende bevoegdheid van opvoering, tot 10 jaren na de uitgifte beperkt wordt, zoodra het werk door den druk is gemeen gemaakt. Indien Uwe Vergadering mocht kunnen goedvinden, dit onderscheid te laten wegvallen en de uitsluitende bevoegdheid in *beide* gevallen gedurende het leven van den auteur en 30 jaren na zijn dood toe te kennen, dan zou zij zonder twijfel jegens de nationale tooneelletterkunde eene daad van billijkheid plegen. Het 12de artikel van het wetsontwerp zou alsdan, gelijk van zelf spreekt, als overbodig dienen te vervallen.

Mocht Uwe Vergadering echter met de Regeering van meening wezen, dat het auteursrecht voor den tooneelschrijver, ondanks de erkenning van zijn tweeledig karakter, toch slechts eene gedeeltelijke bescherming door de wet dient te vinden, dan meent de adressant bezwaar te moeten maken tegen de wijze waarop dit punt in artikel 15 van het gewijzigd wetsontwerp geregeld is.

De uitsluitende bevoegdheid wordt aldaar voor door den druk gemeen gemaakte tooneelstukken alleen toegekend gedurende tien jaren na de uitgifte.

Adressant acht deze regeling in strijd met het belang van den auteur en van de tooneelletterkunde. De toch niet zeer groote winstgevendheid van dezen tak van literatuur kan hier buiten beschouwing blijven; de auteur heeft echter behalve het geldelijke een ander en grooter, een aesthetisch belang. De waarde van zijn werk hangt nauw samen met de wijze van opvoering, en het is billijk en in het belang der kunst, dat hem door de wet de bevoegdheid verleend wordt om, zoover van hem afhangt, voor eene behoorlijke opvoering te waken. Wanneer hij de uitsluitende bevoegdheid heeft, dan kan hij de opvoering van zijn werk door onbevoegden en onder ongeschikte omstandigheden verbieden, en aldus zijn goeden naam als kunstenaar handhaven.

Indien Uwe Vergadering dus meenen mocht; dat door den druk gemeen gemaakte tooneelstukken in geringere mate beschermd behooren te worden dan onuitgevene, dan is het naar het oordeel van den adressant verkieslijk de uitsluitende bevoegdheid voor de eerstbedoelden niet te binden aan een zeker, willekeurig vastgesteld tijdsverloop, maar haar te laten voortduren tot op het oogenblik, waarop de auteur op de invoering persoonlijk geen invloed meer hebben kan, — tot aan zijn dood.

In § 4 van het wetsontwerp worden de middelen tot handhaving van het auteursrecht, buiten de burgerlijke rechtsvordering tot schadevergoeding, feitelijk alleen aan de auteurs van uitgegeven boeken, niet aan de tooneelschrijvers, verschafft. Het zal wel niet in de bedoeling van Uwe Vergadering noch van de Regeering liggen, dat de tooneelschrijver in dit opzicht worde achtergesteld, en geen ander middel tot bewaring van zijn recht zou hebben dan eene, op tooneelgebied veelal illusoire rechtsvordering tot schadevergoeding. Adressant hoopt daarom, dat artikel 21 van het gewijzigd wetsontwerp alsnog zal kunnen aangevuld worden met eene bepaling die de achterstelling wegneemt. De Fransche wet van 13 Juli 1793

bevatte het door hem gewenscht middel, recht van beslag op de opbrengst eener onrechtmatige opvoering; in die van 25 Prairial IIIe jaar wordt die bepaling gemist, omdat daarbij het recht van beslag alleen aan justitie en politie werd opgedragen. Daar nu bij artikel 21 van het gewijzigd wetsontwerp dit recht aan den auteur van een onrechtmatig uitgegeven boek gegeven wordt, kan er geen redelijk bezwaar tegen bestaan om ditzelfde middel tot bewaring van zijn recht aan den tooneelschrijver toe te kennen.

Op grond van het bovenstaande verzoekt de ondergeteekende aan Uwe Vergadering, het aanhangig wetsontwerp tot regeling van het auteursrecht volgenderwijze te willen wijzigen:

I^o. Artikel 12 te doen vervallen, en Artikel 15 aldus te lezen:

„De uitsluitende bevoegdheid om tooneelwerken of dramatisch-muzikale werken uit of op te voeren duurt tijdens het leven van den auteur en dertig jaren na zijn dood.”

Subsidiair: met behoud van Artikel 12, Artikel 15 aldus te lezen:

„De uitsluitende bevoegdheid om tooneelwerken of dramatisch-muzikale werken uit of op te voeren duurt:

„1°. voor door den druk gemeen gemaakte werken, gedurende het leven van den auteur;

„2°. voor niet door den druk gemeen gemaakte werken, gedurende het leven van den auteur en dertig jaren na zijn dood.”

II°. Achter de tweede zinsnede van Artikel 21 in te voegen de volgende:

„Gelijk beslag kan door den auteur of zijne rechtverkrigenden worden gelegd op de bruto-opbrengst eener in strijd met zijne uitsluitende bevoegdheid geschiede uit- of opvoering van een tooneelwerk of dramatisch-muzikaal werk.” *)

't Welk doende,

's Gravenhage,
10 Maart 1881.

A. M. MAAS GEESTERANUS.

*) En hoe dan wanneer een liefhebberij-gezelschap „gratis voor de leden” zulk een stuk vermoordt? RED.

BRIEFVENBUS.

Mijnheer de Redacteur!

Van verschillende zijden aangezocht om te antwoorden op het artikel »Voor zes jaar en nu'' voorkomende in uw tijdschrift van 1 Februari l. l. verwijs ik naar de noot door u daarbij geplaatst, en die zeer juist weergeeft dat voor zes jaar niet werd voorgesteld, het opnemen van twee geheel onafhankelijke en op zich zelf staande gezelschappen onder eene administratie, zooals nu tot stand wordt gebracht.

Voor zes jaren werd Amsterdam geexploiteerd met het Rotterdamsche gezelschap, om zoodoende te komen tot een verplaatsing van dit gezelschap naar Amsterdam, waar het zich krachtens de voorwaarden van verpachting moest vestigen. Rotterdam zou toen zijn eigen gezelschap verliezen en de exploitatie van die twee hoofdschouwburgen was in strijd met de belangen van de kunst, de artisten en het publiek.

Daartegen verzette ik mij zoo door woord als daad, zoowel in mijn brochure als in de nieuwsbladen.

Anderen hebben met mij toen getracht voor Rotterdam een eigen gezelschap te behouden, gedurende de laatste zes jaren hebben wij met moeite en inspanning dit ideaal trachten te verwezenlijken, hoewel het financieel zoo zeer mijn krachten te boven ging, dat ik vreesde er onder te bezwijken.

Nu kwam de aanbieding der Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel'' om geheel afgescheiden van Amsterdam, over te nemen het Rotterdamsch tooneelgezelschap *in zijn geheel*, of om in handelstermen te spreken: »de firma le Gras, v. Zuylen en Haspels zou met 1 September 1881 ontbonden en hunne zaken op denzelfden voet voortgezet worden, door »en voor rekening van de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.''

Het gezelschap blijft het Rotterdamsche, *de artisten blijven te Rotterdam wonen*, er heeft geen fusie plaats, integendeel, zoowel de Amsterdamsche als de Rotterdamsche afdeling van de vereeniging het N. T. blijven ieder een afzonderlijk geheel.

Men zal dus moeten toestemmen dat het denkbeeld dat ik voor zes jaren heb bestreden, niet hetzelfde is als dat, waarmee ik mij nu heb vereenigd.

Voor zes jaar werd er een onhoudbare exploitatie in het leven geroepen en Rotterdam liep gevaar zijn gezelschap te verliezen. Nu heb ik krachtadig meegewerkt om het onafhankelijk bestaan van een Rotterdammer gezelschap voor zeven jaren te verzekeren.

Met hoogachting blijf ik

Uw dienstv.

Rotterdam,
10 Maart 1881.

J. M. HASP ELS.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Door Z. M. den Koning is de subsidie aan de Tooneelschool wederom en tot wederopzeggings toe, gebracht op het vroeger bedrag van *f* 5000.—

Tevens heeft Zijne Majesteit van Zijne belangstelling in de Tooneelschool doen blijken door jaarlijks twee gouden, twee zilveren en twee bronzen medailles beschikbaar te stellen voor die leerlingen, die het eind-examen met goed gevolg hebben afgelegd.

Deze medailles zullen uit naam van H.H. M.M. den Koning en de Koningin moeten worden uitgereikt.

Uit 27 sollicitanten, die zich voor de vervulling der betrekking van Directeur der Tooneelschool hadden aangemeld, heeft de Commissie van Toezicht en Beheer gemeend, alleen een tweetal aan het Hoofdbestuur te kunnen voordragen. De alfabetisch gestelde voordracht is de volgende:

C. J. H. van den Broek, te Middelharnis.

S. J. Bouberg Wilson, te Amsterdam.

Eerstgenoemde is oud-marineofficier, schrijver van eenige tooneelstukken en van verschillende opstellen in de *Nieuwe Rotterdamsche Ct.* en in de *Arnh. Ct.* De tweede is candidaat in de letteren, leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde aan de Handelsschool te Amsterdam, en sedert eenige maanden tijdelijk leeraar van de Tooneelschool.

De Commissie van Toezicht en Beheer over de Tooneelschool heeft nader besloten, behalve Mej. Marie Lorjé, ook nog Mej. Christine van Eyken tot het in Juli te houden eindexamen toe te laten.

HET

Nederlandsch Tooneel.

— KRONIEK EN CRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur.

Redacteur: TACO H. DE BEER.

Utrecht: J. L. BEIJERS. — Uitgever.

Tiende Jaargang.

N° 12.

15 April 1881.

Het Tooneel in de Hoofdstad. VIII. — R. M. L. Rotterdamsche Correspondentie X. — N. T. Mededeeling omtrent den Schouwburg te Batavia, door een Oudgast. — Berichten en Mededeelingen.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VIII.

Wat de Vereeniging wel mag hebben bewogen om „*de Matroos*” te geven, een dramatisch gedrocht, behoorende tot de slechtste exemplaren van een slecht soort? Geschiedde het ter wille van Bouwmeester, wien van tijd tot tijd de oude liefde voor stukken als die, waarin hij zijn eerste en luidruchtigste triumpfen vierde, nog wel eens moet bekruipeu? Dan ware het ons liever geweest „Paljas”, „de Voddenraper,” of hoe zij meer heeten mogen, van hem te zien. Dat zijn althans drama’s, die in hun soort, met al hun onwaarschijnelijkheden en hun overdrijving, meeslepen en roeren, en waar kunst in te bewonderen valt. Maar wat te zeggen van dit stuk waarin, in één enkel bedrijf, al de smakeloosheid en al de onmogelijkheden der slechtste melodrama’s opeengestapeld en samengeperst zijn? De misgreep, welke de Vereeniging met deze keuze deed, is niet ongestraft gebleven. Bouwmeester speelde de rol zóó grof, zóó grof als wij hem nooit zagen spelen. Zou het mogelijk zijn, dat de omgeving, waarin hij zich de laatste jaren bevindt, zijn optreden in stukken van edeler gehalte en zuiverder kunstrichting, dezen kunstenaar van Gods genade ongeschikt gemaakt hebben voor de vertolking van zulke vodden? Mocht dit zoo wezen! Dat ware

een triumpf, grooter dan alle tot nu toe door „Het Nederlandsch Tooneel” behaald!

Hoe het zij, de Vereeniging zal wel doen met dergelijke experimenten niet te herhalen, en dezen „Matroos” maar voor goed te laten.... varen.

Een beter keus deed de Vereeniging in *Montjoye*, door Arnold Ising inderdaad in een Nederlandsch kleeed gestoken. Slechts de Nederlander en bijzonder de Hagenaar zal zóo over de dagelijksche omgeving, de verkiezingen en de zaken van Indië spreken. Het wezen van het stuk is gebleven en het geheel is ons nader gebracht, omdat de personen voor ons en met ons leven, in onze maatschappij. Te schriller zien we daardoor in Willem Valkenburg met groote nauwkeurigheid en helaas volkomen waarheid, den man zonder eer of geweten geteekend, die alles aan zijn eigen voordeel opoffert en zijn welvaart bouwt op de puinhoopen van anderer geluk, zoo hoog, dat de geheele wereld tegen hem opziet, en niets hem onmogelijk is en die aan den armen maar edelen Van der Hagen dan ook terecht zeggen kan, dat hij (Valkenburg) thans de weldoener der menschen is, terwijl de philanthroop (van der Hagen) niets heeft kunnen doen dan zich ruineeren. Het stuk van Feuillet is te goed bekend, dan dat we verder den inhoud behoeven te bespreken. Is het niet geheel gemotiveerd, dat Valkenburg niet getrouwd is (waarom noemde 't affiche Henriette toch de „echtgenoot van Valkenburg”) daarmede wordt een schoon dramatisch effect verkregen: èn de tegenstelling van den eerlooze tegenover de edele vrouw, die een onzekere toekomst te gemoet gaat en wier karakter zich afspiegelt in hare dochter, en de aanleiding voor Roelof om te toonen, dat zijne denkwijze wel in gewoonte en zorgeloosheid, maar niet in karakterloosheid wortelt, eene denkwijze, die door één schok gewijzigd wordt. Voor de vertooning hebben we bijna niets dan lof. In de hoofdrol was Bouwmeester zoo geheel, wat hij zijn moest, zoo de gevoellooze man, die steunt op zijn geld en zijn macht, dat zijn spel alleen het geheele stuk beheerschte en van heilzamen invloed was op zijne omgeving; immers te duidelijk kwamen tegen hem uit èn de goede, zwakke van der Hagen (Morin) en de oude, eerlijke Tielen (Spoor) èn zijne brave levens-

gezellin Henriette (Mevr. Kleine) en zijn lieve gevoelvolle dochter Cecile (Mej. van Biene) en zijn luchthartige zoon Roelof (Jan C. De Vos). Deze allen verdienen een woord van warme hulde, vooral de drie laatsten. De afscheidsscene gaf ons een tooneel van groote kracht en schoonheid te aanschouwen; de heer de Vos heeft ons een zeer keurig spel en een zeer ware opvatting van zijn rol te genieten gegeven. Tegenover den hoogstverdienstelijken bewerker van *Montjoye*, had de Vereeniging de beleefdheid moeten hebben, den heer Ising Jr. niet in eene rol te laten optreden, waarvoor hij bij al zijn ijver en al zijn goed begrip van karakters, *niet* geschikt is: teleurstelling voor den acteur, misteekening van een interessant karakter als George Sorel, zijn er het gevolg van. Tourniaire zou hier even goed gespeeld hebben, als hij deed in *Amerikaansch of niet* en in *de Bibliothecaris*. De andere rollen waren goed bezet; het decoratief was niet bijzonder fijn, waar we ons in de omgeving van een millionair bevinden, alleen de receptie der kiesvereeniging gaf een aardig tooneeltje te aanschouwen en de onbeholpen boeren kiezersbestuurders voldeden uitmuntend aan de eischen. De heer Arnold Ising, die Feuillet's *Le village* tot een zoo volmaakt Nederlandsch *de Zwerver* maakte, heeft een verdienstelijk werk gedaan door van *Montjoye* een Nederlandsch tooneelstuk te maken, dat *Zelfzucht* heet. Alleen de titel is niet gelukkig gekozen en kent aan den hoofdpersoon een veel te groot aandeel in de handeling toe: vrouwenliefde en moederliefde zijn ook twee krachten, die zich hier doen gelden en kwaadsprekendheid en kiezerigheid kunnen ook niet weggecijferd worden; daarom was een kleurlooze titel oneindig beter geweest.

Minder onverdeeld is onze lof voor prof. Alberdingk Thym, die in Hooft's *Ware-nar* den titel niet veranderde, maar eene poging deed, om 't stuk zestiende-eeuwsch te laten en het toch voor de negentiende-eeuwsche overpreutsche kritiek te redden. Het denkbeeld is zeer schoon, maar diende o. i. op andere wijze verwezentlijkt te zijn. Ising stelt zich de vraag: „Hoe zou Feuillet zijn stuk geschreven hebben, als hij Nederlander was geweest?” en eene bewerking naar dat beginsel is mogelijk; wan de toestanden zijn in beide

landen niet zóo verschillend, dat de verhouding tusschen de verschillende personen gewijzigd zou moeten worden, ten einde voor ons geheel verklaarbaar te zijn; landsgebruik alleen is oorzaak, dat enkele gewoonten en gebruiken, enkele toestanden wijziging moeten ondergaan om Nederlandsch te wezen. Ja men zou dit stuk *omdat het geen andere, dan algemeen bekende toestanden bevat*, kunnen laten spelen in alle landen en alle tijden, mits er mogelijkheid was er den aanstaanden volksvertegenwoordiger te laten „bekiezen.” Met den *Ware-nar* is 't een ander geval. Stelt men hier dezelfde vraag, dan vordert het antwoord: vertaling in het hedendaagsch Nederlandsch, waardoor vanzelf de ruwe taal verzacht wordt en daarbij blijft het. Geen enkele toestand is ons onbegrijpelijk, geen enkele verhouding heden ten dage onmogelijk. Maar... men is preutscher geworden sedert Hooft den *Ware-nar* schreef en *naturalia non sunt turpia* is naar 't schijnt thans geen waarheid meer. Daarom gaat prof. Alb. Thym verder en wijzigt de intrige. Het stuk wordt „van eenighe on-voeghlijckheden ghesuyvert” in voege als we op het keurig in zestiende-eeuwschen stijl op oud Hollandsch papier op vier bladz. groot kwarto gedrukt programma lezen:

Ie *Bedrijf*: Waerin *Warenar* sorghe heeft, dat men aen sijn Pot met geld wil komen en *Geertruyt Ryckert* tot een hylick raet. Waer op hy *Warenar* om sijne dochter vraecht.

IIe *Bedrijf*: *Lecker* loopt om kock en hofmiester op ordre van *Ryckert*, die de kosten van een vrienden-mael sal draeghen.

IIIe *Bedrijf*: *Ryckert* maelt de rijcke jonge dochters af en waerom men liever eene arme trouwen sal. *Warenar* vreest dat hy lagen leyt aen sijn Pot en wilse op 't Ellendighe Kerckhof gaen begraven.

IVe *Bedrijf*: *Lecker* bespriet *Warenar* op 't Ellendighe Kerckhof. *Ritsart* claecht moeder sijn noodt, dat sij *Ryckert* tot den hylicken staet met de vercoren vrijster van haer soon gheraden heeft. *Lecker* heeft de Pot opgegraven.

Ve *Bedrijf*: *Ritsart* heet *Lecker* de Pot aen *Warenar* terug te brenghen. *Geertruyt* heeft *Ryckert* bepraet om van *Claertjen* af te staan en gaet met *Reym* tot *Warenars*. Dese geeft de Pot ten hylick mee aen *Ritsard*

en Claertjen. Ryckert komt op, en secht dat hy de bruiloft betaelt.

We hebben er niets tegen, dat enkele uitdrukkingen een beetje verzacht zijn, hoewel er heel wat regels en woorden konden geplaatst wezen, maar geheel en al onverdedigbaar is de aangebrachte wijziging in den loop des verhaals. Gelijk wij het zagen spelen heeft er niets meer dan eene schuchtere liefde bestaan tusschen Ritsart en Claertjen; dat vertoonden ook de spelers. Moor de vlugge *premier amoureux*, die zijn mama allerliefst aanhaalt om haar voorspraak te winnen en juffr. V i n k, de verlegen zestienjarige schoone, zoo pas uit het klooster teruggekomen: twee personen uit een stuk van Sardou geknipt. Daardoor is Ryckert's afstand van Claertjen geheel ongemotiveerd en maakt hij een allerdolst figuur, door eerst den ouden Warenar alle mogelijke beloften te doen en alle zwarigheden bij hem weg te ruimen en op verzoek van zijn zuster Geertruyt dadelijk bereid te zijn, de innig beminde aan zijn neef af te staan. Daardoor is de houding van de zuster onverklaarbaar, die eerst haar broer sterk aanraadt te trouwen en als hij eindelijk heeft toegegeven, even krachtig pleit, dat haar zoon des broeders beminde zal trouwen. Daardoor is Warenar een *dubbele* zot èn om zijn gierigheid èn om de zonderlinge wijze, waarop hij met zijne dochter solt en haar eerst den een en daarna den ander in de armen werpt; daardoor kennen we Claertjen in 't geheel niet, daar we niet weten of zij wellicht niet die wispelturigheid van haar vader deelt en misschien eerst den oom wel wou trouwen, maar nu den neef nog liever; daardoor weten we niet, wat Reym, de meid, eigenlijk beweegt Geertruyt te gaan opzoeken en daardoor begrijpen we het minst van allen, waarom de rijke Ritsart niet begonnen is met zijn moeder of zijn oom te verzoeken, Claertjen voor hem ten huwelijk te vragen. Plautus heeft een huisgod met nadruk in den proloog laten verklaren, dat hij de dochter door „een oud man uit de buurt” ten huwelijk laat vragen, „opdat zij hem, die haar verkracht heeft, te gemakkelijker krijgt.” Hooft ging voorzichtig genoeg te werk, waar hij de *aulularia* „naa 's lands gelegenheid verduytschte.” Alleen laat hij den schat niet eerst in den tempel van Fides en daarna in het

boschje van Silvanus, maar eerst op het Ellendige Kerkhof en daarna onder een steiger bij de heiligewegs poort begraven; voor het „feest van Ceres” komt eene bruiloft en derg., voor den huisgod komen Mildtheid en Gierigheid. Zorgvuldig bewaart hij echter het misverstand (*Aul.* v. 3) waar Ware-nar (Euclio) over den schat en Ritsert (Lyconides) over Claertjen (Phædrria) spreekt, een tooneel, dat *hier* volmaakt onverstaanbaar is geworden. Dat overigens Claertjen’s bevalling als volstrekt noodzakelijk motief in de handeling is opgenomen, blijkt uit den slotregel van het oude „Argumentum”:

Ab eo (Euclione) donatur auro, uxore et filio.

(En d’oude schenkt hem nu en geld, en vrouw, en kind.)

Waar zoo de intrige geheel veranderd is en de karakters der personen zijn weggeredeneerd, mag men tot het besluit komen, dat deze zeer gewaagde proefneming als geheel mislukt beschouwd moet worden.

Toch hebben we den volijverigen bewerker onzen harteijken dank te betuigen voor wat hij verder deed. Aan zijn onvermoeiden arbeid, aan zijn nauwlettend oog, aan zijn veelzijdige kennis en zijn goeden smaak hadden we de keurige tooneelschikking, de uitmuntende costumen en de keuze der oude, zoowel als de aanwijzing voor de nieuwe decoratiën te danken. Dat hij een krachtigen medewerker aan den bekwamen regisseur had, is genoeg gebleken. Den „spelers,” komt evenzeer lof toe, in ’t bijzonder aan Veltman; die zoo geheel anders dan Albrecht in den *Vrek* en toch zoo waar en zoo stellig zijn rol speelde, die doodsangst, waar hij den pot gaat begraven, dat scherp en krampachtig lachen als hij Ryckert op de verkwisting der vrouwen hoort schelden: ’t was geheel eenig. Bigot gaf ook een volkomen juist beeld van Lecker, den knecht, en zijn sluwheid, zijn bangheid, niet ’t minst zijn linkschheid als hij in ’t laatste bedrijf den pot voor zijn heer moest verbergen, vonden een even ware als ongedwongen vertolking. In de „Voor-reden” wist Mw. Ellenberger ook zeer goed „Miltheydt” voor te stellen en aan allen zonder onderscheid komt bijzondere hulde toe voor het gemak, waarmede zij, de ongewone woordschikking en de vaak ongewone woorden niet achtende, de verzen zeer nauwkeurig zeiden.

Suzanne Bartelotti dat nu volgde, het stukje door prof. Thym, voor deze gelegenheid geschreven, was vooral merkwaardig, omdat het ons een kijkje gunde in het leven op het hooge huis te Muiden. Het is een fijn geteekend historisch stukje en heeft daarin zijn waarde, de intrige toch is eenvoudig genoeg: Leonore Hellemans, wed. Bartelotti, brengt met hare dochter Susanne eenige dagen op 't slot van den drossaart door, Hooft wenscht zich de weduwe tot vrouw en nadat deze eerst geweigerd heeft, stemt zij (waarom, vernemen we niet) ten slotte toe, als hare dochter hare hand in die van Hooft legt en haar op haar geboortedag den drossaart ten geschenke geeft, hoewel met een bloedend hart, dewijl zij hem zelf bemint. Brosterhuysen in zijn teleurgestelde liefde voor Susanne, Margrete Quekels, de huishoudster, in haar teleurgestelde hoop, eens drostin te zullen worden, Dr. Samuel Coster in zijn bereidvaardigheid om de minnenden samen te brengen en in zijn grappige invallen, brachten het komische in 't stuk en verhoogden de waarde bijzonder. Als Hooft mocht Moor wat al te hoog gekleurd zijn, hij zoowel als de anderen voldeden aan alle eischen, Mevr. Albregt als de huishoudster Mevr. Ellenberger als de weduwe, Mevr. v. Westerhoven als Debora Baeck de vriendin, Louis van Westerhoven als Brosterhuisen, Bigot als Samuel Coster allen waren ze, wat ze moesten wezen. Hetzelfde geldt van Maria Vink, die de Susanna speelde, maar die terwijl men haar thans reeds zoo sterk naar den voorgrond dringt, vooral waken moet tegen eene gemaakte uitspraak, die wel onnatuur, valsche smaak en gebrek aan beschaving kan verraden, maar nooit den kunstenaar of der kunst voordeelig kan zijn.

Mevrouw Ellenberger had voor haar benefiet *Charlotte Corday* van Peypers gekozen. Ofschoon we van dien schrijver nauwelijks iets verwachten, wat aan de eischen der kunst voldoet, bleef toch deze Charlotte Corday al te ver beneden den eisch van het onderwerp al had de schrijver tal van andere stukken, tot voorbeeld o. a. Ponsard's drama, zeker geen meesterstuk en dikwijls vrij gerekt, maar het werk van een waarachtig dichter waarin fragmenten van groote schoonheid, den Nederlandschen schrijver ten nutte konden zijn.

Deze Charlotte Corday is niet ongelijk aan een kijkkast waarin zeer verschillende en weinig samenhangende brokstukken, van dien opgewonden, revolutionnair tijd vertoond worden. Van zielkundige ontwikkeling van het karakter der heldin ontdekt men geen spoor en even als in *Maria Antoinette* van dien schrijver boezemt de minste volksoplloop ons veel meer belang in dan de hoofdfiguur zelve. Deze toch is weinig meer dan eene zeer gewone petroleuse, natuurlijk met eenige edele opwellingen, zooals menige petroleuse, in hare opgewondenheid, ook wel zal gevoelen. Als zij b. v. op het punt staat haar doodvonnis te vernemen, is zij zoo weinig vervuld van het gewichtige van dat oogenblik, dat ze een opruiende rede gaat houden tegen het volk in de rechtzaal zelve! Eenige weinige historische feiten zijn met juistheid aangevoerd en de ruwe republikein, die zelf geen behoeften kent, maar alleen voor de republiek leeft, is zeker hoogst verdienstelijk in Marat geteekend, maar in dat opzicht draagt het gewrocht ook het kenmerk van haast alle draken, namelijk dat al het talent van den schrijver aan den marqué wordt ten koste gelegd. Niet onopgemerkt blijve de rede ten gunste van Charlotte; deze was zeer goed gelukt.

Het zou onbillijk zijn, mevrouw Ellenberger van hare keuze een verwijt te maken. Veeleer moet men betreuren, dat eene vrouw, die, behoudens hare gebreken, vijf en twintig jaren lang met ernst de kunst beoefende en veel schoons en goeds geleverd heeft, thans haast genoodzaakt is geen echt werk van smaak te kiezen, want *daar* kan men nu weinig anders geven dan wat in de oogen schittert, gedeeltelijk omdat het personeel weinig wezenlijke krachten bezit en voor een ander deel omdat, geven ze ook al wat goeds, de mode toch naar de Amstelstraat heenwijst.

In ieder geval kan het mevrouw Ellenberger gestreeld hebben nu, na vijftwintig-jarigen dienst, zich te vertoonen als jong meisje vol schoonheid en bevalligheid. Laat ons toegeven, dat haar voorkomen bij haar eerste optreden vooral, waarlijk allerliefst is. Ook speelde zij goed en het is niet haar schuld, dat het publiek voor *die* Charlotte niet veel sympathie kon gevoelen. Ook Veltman was zeer op zijn plaats, maar van het overige personeel kon men weinig

goeds zeggen. De heer Bigot en mevrouw Albregt vertegenwoordigden voornamelijk het komische, maar de eerste scheen het lachverwekkende in beenverdraaiingen te zoeken en Mevrouw Albregt was deze keer wat erg plat.

Een paar zaken troffen bijzonder onze aandacht. Vooreerst dit: welk hemelsbreed verschil tusschen dit tooneel en deze decoraties en die van het theater van Lier! Waarlijk het wordt hoog tijd, dat de laatsten in den schouwburg van de Amstelstraat eens duchtig worden nagezien! Hier waren de meeste decoraties waarlijk fraai gelijk ook de kostumes, vooral die voor het vrijheidsbal.

En eindelijk wat te zeggen van den uitmuntenden regisseur, den heer Kettman. Aan hem komt de grootste eer van den avond toe. Natuurlijk geeft het drama veel — zelfs *te veel* aanleiding tot fraaie groeperingen en levendige volkstooneelen. — Welnu, deze zijn bijna onberispelijk!

Aan het einde der wintercampagne gekomen, hebben we weinig reden tot dankbaarheid: de eenige groote daad was 't spelen van Burgersdijk's vertaling van *The merchant of Venice* door de Vereeniging en helaas dit stuk zoowel als de vertaling van drie waarlijk goede stukken: Lindau's *Gravin Lea* en Ibsen's *Steunpilaren der Maatschappij* in den Stadsschouwburg en Fitger's *Heks* door de Vereeniging, verdween bij gebrek aan belangstelling. Onze oorspronkelijke tooneelliteratuur werd vertegenwoordigd door *De man van principe* van Kolff, door de Vereeniging.

Aangaande de plannen der Vereeniging kunnen we melden, dat ten tooneele zullen komen: vertalingen van *Hamlet*, *Minna von Barnhelm*, *Charlotte Corday* van Ponsard en *Rome vaincue*.

Het volgend jaar zal hoogst belangrijk zijn door de wijziging van het tooneelgezelschap te Rotterdam en door de beslissing aangaande den Stadsschouwburg: blijke het vooral vruchtbaar aan *oorspronkelijke* tooneelliteratuur.

†
†

ROTTERDAMSCHÉ CORRESPONDENTIE.

X.

Nadat op 4 Maart twee minder beteekenende stukjes waren opgevoerd (*De betooverde Prins* en *Geen huurcedels meer*), volgde op 8 Maart een benefiet, van den heer W. van Zuylen, L'Arronge's *Mijn Leopold*. Het was van den beneficiant geen gering waagstuk in de rol van den ouden Weigelt op te treden, een der uitstekendste door wijlen Albrecht gecreëerd. Gedurende het tijdperk van Wiegelt's rijkdom was de heer Van Zuylen blijkbaar beter in zijn element dan in dat van zijne armoede. De grime was in beide voortreffelijk: de gezonde, welgedane, rumoerige rijkaard der eerste bedrijven was in de laatste een gebroken grijsaard geworden; maar de toon beantwoordde, op het laatst niet zoo volkomen aan den toestand. Er kwam meer dan eens iets guitigs, iets joviaals in den toon, waar een somberder tint gepaster ware geweest: jaren van zelfkennis en zelfverwilt moeten den hardvochtige zachtmoediger hebben gestemd, maar uit zijn strenge opvatting van plicht en uit zijn trots, die weigert zich voor de eens door hem verjaagde dochter en schoonzoon te buigen, spreekt een steiler persoonlijkheid dan zich rijmen laat met de goedmoedige en bijna blijmoedige wijze, waarop hij zich soms uitte.

Onverbeterlijk waren de eerste bedrijven, waarin liefde voor zijn zoon de eenige drijfveer is, die hem bezielt. Een paar zeer comische scènes kwamen hier tot haar volle recht, waartoe het goede spel van den heer Chrispijn, Leopold en van den heer Le. Gras, den rijken Schwalbach, krachtig medewerkte, o. a. die, waar de vader zijnen Leopold op diens groote uitgaven wil wijzen en van zijn bedorven zoontje zelf een lesje ontvangt en die, waar Schwalbach hem komt spreken over het huwelijk van zijn dochter en Weigelt door

zijn onbeschaafdheid en onhandigheid de grootste onbeleefdheden begaat en de zaak geheel bederft. Als het tooneel, waarin de zoon voor den vader ontmaskerd wordt, niet den vollen indruk maakte, is het niet de schuld van den acteur, maar van den schrijver, die aan deze treffende scene een zoo bespottelijken achtergrond gaf.

Het eerste bedrijf doet een liefdeshistorie vermoeden, van den melomaan Mehlmeier en mej. Zernikof, doch later blijkt, dat die twee getrouwd zijn en Mehlmeier wordt dan nog gebruikt om de galerij wat te laten lachen, van welke taak de heer van Nieuwland zich verdienstelijk kweet.

Ook de nevenrollen werden door de medespelers vrij goed vertolkt. Te eerder meenen wij dit niet te moeten verzwijgen, omdat de opvoering ons ongeveer een voorproef kan geven van wat het gezelschap, dat onder leiding van van Zuylen bijeenblijft, kan voortbrengen. Bijna uitsluitend toch werden de rollen vervuld door de artisten, die zich bij hem hebben aangesloten. Evenwel met twee uitzonderingen: de heer Le Gras en mevr. Faassen; en wij zouden inderdaad niet weten, welke personen hun emplooien konden over nemen, zoodat nog een betreuenswaardige leemte in het gezelschap overblijft. *) Mej. van Rijk speelde ditmaal met veel gevoel en niet zonder bevalligheid, al was haar zang niet fraai. De heer A. van Zuylen had een der hoofdrollen, die boven zijn krachten ging. Zijn liefdesverklaring aan Weigelts dochter, zoo onder het werk door, was uitstekend, maar daarna ging het diminuendo. En in 't laatste bedrijf kon men niets bemerken van zijn innerlijken strijd tusschen vele verschillende aandoeningen: liefde voor zijn vrouw en medelijden met zijn schoonvader aan de eene, beleedigd eergevoel en gekrenkte trots aan de andere zijde. Het wijd openspalken der oogen schijnt bijna het eenige middel, waarover hij beschikt om van gemoedsbeweging blijk te geven. Doch de heer A. van Zuylen leert zonder twijfel aan, en zal mettertijd wel iets beters kunnen leveren. Mevr. Egner, als Klara, had gelijk altijd van die bevallige houdingen en die vleierende stembuigingen, die haar tot een aangename ver-

*) Sedert dit geschreven werd, verneemt men, dat de heer van Zuylen mej. Marie Verstraten uit Antwerpen heeft geëngageerd.

schijning op het tooneel maken, maar wanneer men aan die kleine kunstgriepjes wat gewend is, kan men het oog niet sluiten voor het dikwijls kleurlooze spel, dat aan een van buiten geleerd lesje doet denken. Zoo bijv. bij haar liefdesverklaring. Aan den heer Chrispijn gaven wij reeds een woord van lof; hij vertolkte de rol van den *viveur* op vlugge en losse wijze daarbij steeds binnen de perken blijvende. Mevr. Faassen was natuurlijk de dienstbode-huishoudster bij Weigelt; men weet, hoe zij gaarne zulke types weergeeft; jammer dat zij wat rekte en herhaalde en in haar *Nou's* en haar *hé's* en dergelijke stopwoordjes haar kracht zocht.

Kort nadat de vereeniging het Ned. Tooneel begonnen was de *Bibliothecaris* op te voeren, heeft ook het Rotterdamsche gezelschap zich van dit stuk meester gemaakt, waarvan de faam zich zoo spoedig wijd en zijd verbreidde. Ook hier lokt het voortdurend volle zalen, en niemand, die eens hartelijk lachen wil, laat de klucht ongezien. Met genoegen zagen we hier mej. Jeanne de Groot weder op de planken voor de eerste maal na haar debut als *Luisse Miller*. De rol van *Edith* werd aanvallig en natuurlijk door haar gespeeld, natuurlijker dan wij hadden durven verwachten. Aan de declamatie, die haar spel als *Luisse* ontsierde, was naar 't schijnt meer de rol dan de actrice schuld. Haar spel was thans ook nog wel wat druk, wat sterk gekleurd, vooral in haar stil spel, waarbij zij de aandacht meer lokte dan boeide, maar het geheel was juist opgevat en werd met studie en talent weergegeven. Mej. van Rijk als Eva secondeerde goed. De heer Nieuwland was de kleermaker, een rol als voor hem geknipt. Het was goed, dat W. van Zuylen, als de jonge Macdonald, dadelijk zelf zei, dat hij niet uitgaan, niet razen, niet „bommelen” kon, want men zou 't hem niet aangezien hebben. De ware bibliothecaris was A. van Zuylen, de oom uit de Oost J. Haspels. Dit drietal gaf natuurlijk het meest stof tot lachen, doch de heeren Chrispijn en Le Gras verdienen evenzeer genoemd te worden, die hun rollen als Harry Marsland en de oude dito, met veel zorg speelden.

R. M. L.

MEDEDEELING OMTRENT DEN SCHOUWBURG TE BATAVIA, DOOR EEN OUDGAST.

Ik ben een oudgast in dien zin, dat het lang geleden is, sedert ik te Batavia verblijf hield. Ik kwam daar als Printer (scheepsjongen) met de *Japan*, kapt. P. C. de Roth, een vriend mijns vaders; het was in den tijd, dat kinderen van goeden huize het zeemansvak als beroep kozen, een beroep, waarin men fortuin kon maken. Mijne scheepsmakkers waren bijv. Jhr. Angelbeek, Pieper en des Tombes Ik meen, dat die goede jongens sedert even als ik het zeemansleven verlaten hebben; met mij gebeurde dit onwillekeurig. Aan den wal logeerende, had ik het ongeluk door een beenbreuk aan het bed gekluisterd te worden. Het was tijdens de Belgische revolutie, en het Embargo noopte de op de reede van Batavia liggende schepen, naar Soerabaya te vertrekken. Ik genas spoedig, en ofschoon niet ouder dan 16 jaar, zocht ik alras werk, werd aan een Gouvernementsbureau geplaatst; en toen Kapt. de Roth terugkwam, liet hij mij achter, omdat ik het zeemansleven moede was.

Ik bleef te Batavia tot 1835, en toen werd de Komedie een keer per maand geopend en bespeeld door liefhebbers. Nu kan ik voor een knaap van 16 a 17 jaar geen vertrouwen vragen omtrent de juistheid van mijn oordeel aangaande de kunstwaarde van hetgeen het publiek werd aangeboden; maar thans nog komt het mij voor, dat ik zelden sedert dien tijd ook door Nederlandsche acteurs tooneelwerken heb zien opvoeren, zoo goed, zoo geacheveerd en zoo degelijk bezet als ik het te Batavia zag. En het zal bijna ongeloofelijk schijnen, wanneer ik daaraan toevoeg, dat de vrouwenrollen zonder uitzondering door mannen werden vervuld, zonder dat de sexe-verwisseling merkbaar was.

Het was een feestavond voor de Europeesche bevolking als de komedie bespeeld werd. Het lokaal was, als mijne herinnering mij geen parten speelt, vrij groot, zoodat + 600 toeschouwers plaats konden vinden. Er was maar één rang, de toegangsprijs was *f* 5.—. Het lokaal bestond uit een binnenruimte, waar de Heeren zaten, en een ruim balkon of loge voor de Dames bestemd.

Het was er altoos vol; nu en dan kwam de Toewan Besaar (Gouverneur Generaal), door zijn vierspan en zijn aanzienlijk escorte begeleid, de voorstelling met zijn tegenwoordigheid vereeren.

De acteurs behoorden meerendeels tot de ambtenaren, en daaronder hooggeplaatsten; ik herinner mij nog de namen van de Heeren Van Rees, Butijn Bik, Lutjes en de B. Ik mocht ook een paar keer op het tooneel verschijnen, maar werd spoedig finaal afgekeurd, wegens een onbehoorlijke gaminerie. Er werd namelijk gespeeld: Het Turfschip van Breda, en daarin had ik een zwijgende rol. Ik stelde een krijgsman voor en had met een mijner kornuiten, die in de voor heeren bestemde ruimte zat, gewed, dat ik hem met een turf zou treffen; ik won de weddenschap, maar als artist was ik verloren.

Bij weinig afwisseling en geringe gelegenheid tot ontspanning, was de komedie-avond een belangrijk moment in de wereld te Batavia.

De laatste avond, die ik in den schouwburg te Batavia doorbracht, staat mij nog helder voor den geest door hetgeen tijdens de voorstelling plaats vond.

Een der acteurs was overleden; het was de Heer de B., die op onnavolgbare wijs in de vrouwenrollen als première amoureuse optrad. Hij was nog maar 2e commies, en, ik meen, getrouwd: een toestand, die zuinigheid tot plicht maakte. Niettemin besteedde onze kunstenaar groote sommen voor zijn toilet, liet kostbare costumen uit Europa komen, en liet bij zijn overlijden een weduwe in deerniswaardigen toestand en doodarm achter.

Ten bate van die weduwe werd eene voorstelling gegeven, welke met eene apotheose besloot. Men zag een graftombe, op het tooneel, en na eenige toespraken, traden engeltjes, op van wie er een, geleerd in kunstig schrift, op de tombe in vurige letters de woorden: „Hij leeft” deed uitkomen. Toen liet zich een stem hooren uit het publiek, en luidde werd gevraagd: „Als hij leeft, zeg dan waar hij te vinden is, want ik moet nog zes honderd gulden van hem hebben.”

N. T.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

De nieuw benoemde Directeur der Tooneelschool, de heer S. J. Bouberg Wilson, zal zijne betrekking met 1 Juni a. s. aanvaarden.

Daar de heer Goteling Vinnis reeds met 1 Mei het Directeurschap nederlegt, heeft de Commissie van toezicht en beheer, de Leerares in Fransch en Duitsch, mej. Smits uitgenoodigd, gedurende de maand Mei a. s. als hoofd der school op te treden.

Tot inwonende Directrice, is met ingang op 1 Mei benoemd, Mevr. de Weduwe J. H. Rennefeld, geb. Löwenstam.

De Commissie van toezicht en beheer van de Tooneelschool hebben H.H. M.M. den Koning en de Koningin uitgenoodigd, bij gelegenheid van Haar bezoek aan de Hoofdstad, ook de school met een bezoek te vereeren. Voldoen H.H. M.M. aan dien wensch, dan zullen o. a. worden vertoond een fragment uit *Tartuffe* (Vertaling Alberdingk Thym) en een uit *de Geleerde Vrouwen*, beiden in costume.

Mej. Marie Lorjé, die in Juli eindexamen zal afleggen, is voor het volgend seizoen geengageerd bij de Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.»

Het verzoek van de Vereeniging om Mej. Lorjé te vergunnen op het laatst van April eene rol te vervullen in *Geld* (»la Question d'argent») is door de Commissie van toezicht en beheer toegestaan.

— Over de financieele verhoudingen in het Fransche drama schrijft een correspondent van de »*Berliner Börsen-Zeitung*»: Wij hebben reeds sedert geruimen tijd opgemerkt, hoe de millioenen zich op het Tooneel het burgerrecht verschaffen en hoe langer hoe meer het geheele drama beheerschen. Voor het Zondagspubliek, dat met open mond dien rijkdom aanstaart, mag dit zeer aangenaam zijn; den meer sceptischen toeschouwer vervelen al die kopermillionairs, die ledige figuren, die met theaterpenningen opgevuld moeten worden. En klaarblijkelijk stijgen jaarlijks de sommen, waarmede men op de planken rekent. Twintig jaar geleden, toen de dramaschrijver Laya een hertog, die in schulden stak, ten slotte met een erfenis van vier millioen redde. werd er over geschreeuwd in de nieuwsbladen; de critici vonden dit

buitenkansje overdreven, noemden Laya een bluffer, en meenden, dat zijn hertog wel met vijf of zes honderd duizend franken tevreden had mogen zijn.

Tegenwoordig durft een minnaar niet eens meer zonder blozen zijn hart aanbieden, als hij het niet met een half millioen vergulden kan, want de verhoudingen zijn verbazend gestegen. Paul de Kock kon een van zijn geschiedenissen met den trotschen aanhef beginnen: »Ernst bezat tienduizend francs rente, een coupé, een groom, een huis in de rue du Helder en eene maîtresse, die Alphonsine heette.»

Dat beteekende iets! Men had in dien tijd alles voor duizend francs! Het was inderdaad die tijd, toen bureau-chefs en kapiteins en dergelijken een huis in de stad en een buitentje bezaten, hunne dochters een huwelijksgift meegaven, het dienstmeisje met vijftig francs jaarlijks benevens een nieuw kleedje met Paschen en de boter met achttien sous betaalden. Nu zouden tienduizend francs nauwelijks toereikend zijn voor een vierde part van een groom, een wiel van het rijtuig en een poot van het paard, wanneer Ernst zich nog de luxe van een Alphonsine permitteeren wilde. Maar, hoe het daarmede ook sta, de verkwisting op het tooneel staat niet in verhouding tot de prijsverhooging in 't leven en zeker behoefde het echtpaar de Hun in Dumas' drama »*la Princesse de Bagdad*» niet over zelfmoord te denken, omdat het maar honderdduizend francs aan contanten behouden zou, benevens die rente, waarmede zich de romanheld van Paul de Kock zoo gelukkig achtte. Zonder twijfel is de steeds grooter wordende macht der stoffelijke, die op het tooneel de ideale beweegredenen verdringen, geen verblijvend verschijnsel. Maar bij gebrek aan beter karnaval, waarom niet om 't gouden kalf gedanst, en tot het tooneel beperkt is er toch tegen dit genoegzaam weinig in te brengen." — Wat de Weener schouwburgen betreft, kan men omtrent het geld op het theater van hen zoo tamelijk wel hetzelfde zeggen als van de Parijsche, hetgeen een natuurlijk gevolg is van het overplanten van Fransche stukken op Weener tooneelen. Het meest praktische in deze richting wordt zeker in het Fürstth eater in het Prater geleverd. Men verzekert, dat de directie van dit tooneel ieder stuk afwijst, waarin niet een »*Deus ex machina*» de strijdenden of de ongelukkigen in het stuk door een aanzienlijke som gelds weet te verzoenen. Als zulk een »helper in den nood» wordt door de schrijvers voor het Fürsttheater bij voorkeur Keizer Jozef gekozen. In een onlangs nieuw opgevoerd stuk betrad die edele vorst het tooneel, waarop juist twee arme minnenden elkander hun nood klaagden, opende zijn beurs en zeide: »Hier hebt gij 30,000 florijnen! Mijn naam zult gij nooit te weten komen — ik ben keizer Jozef!» — Tableau.

INHOUD VAN DEN TIENDEN JAARGANG.

	Bladz.
Het Tooneel in de hoofdstad	41, 57, 78, 88, 97, 118, 164, 181
R. M. L. Rotterdamsche correspondentie..	51, 56, 70,
	81, 99, 116, 129, 149, 171, 190
Berichten en mededeelingen.	15, 16, 55, 61, 64, 69, 77,
	96, 112, 160, 180, 195
Correspondentie	53, 143, 159, 179
T. H. De Beer. De koopman van Venetië	2
De zomercampagne van de Vereeniging H. N. T	13
Jaarverslag van het N. T. V.	17
Een goed woord van Regnier.....	50
Mr. M. G. L. van Loghem. Jij en jou.....	54
Adolf Wilbrandt. De plicht van den Tooneeldichter.	56
P. H. d. C. Het tooneel in Rusland.....	62
J. Huf van Buren. Auteursrecht.....	65
Mr. M. G. L. van Loghem. Poezie contra muziek..	91
T. H. de Beer. Historie en Sage.....	94
Mr. J. N. van Hall. De fusie-plannen en onze oorspronkelijke tooneelliteratuur.....	104
T. H. De Beer. Lucius over ons Nederlandsch Tooneel	106
Mr. J. N. van Hall. Muziek in den Schouwburg....	111
Mr. J. N. van Hall. Molieriana.....	113
T. H. De Beer. De Tooneelscholen in Duitschland..	119
A. C. Wertheim. Aan de Redactie (oorspronkelijke tooneelliteratuur)	124

Voor zes jaar en nu.....	140
T. H. De Beer. Lessing's sterfdag.....	145
M. B. Les Pattes de mouche.....	152
Karl Laroche.....	156
Arnold Ising. Vertalen of verplaatsen.....	161
Mr. M. G. L. van Loghem. Dumas fils.....	174
Auteursrecht (adres van Mr. Maas Geesteranus).....	176
N. T. De Schouwburg te Batavia.....	193

TOONEELSTUKKEN IN DEN 10^{DEN} JAARGANG
BEHANDELD OF VERMELD.

Afwezige (De.	52,	54
Arbeid adelt,.....		85
Art. 47.....		12
Anne Mie.....	51,	61
Angelo.....	42,	55
Bibliothecaris (De.....	168,	192
Charlotte Corday.....		187
Dalila.....		12
Dames (Liefdadige.....	12,	50
Daniel Rochat.....		118
Dochters van Hasemann (De.....		53
Emma Berthold.....		51
Fernande.....		12
Geheim van den blinde (Het.....		50
Gemeenteraad (In den.....		12
Gendre de Mr. Poirier (Le.....		44
Geneesheer (De.....		53
Gravin Lea.....	57,	75
Heks (De.....		164
Jurons de Cadillac (Les.....		57
Kabaal en liefde.....	70,	173
Kattebelletje (Het.....		118
Kiesvereeniging van Stellendijk (De.....		89
Kinderroofster (De.....		117
Kleine vogeltjes.....	117,	129, 173
Koopman in outheden (De.....		54
Koopman van Venetië (De.....	2,	55
Lastige Schoonouders.....		51
Laurierboom en bedelstaf.....		12
Leopold (Mijn.....		190
Lief vers (Een.....	52,	49

Lucrece Borgia.....	76,	79
Man van principe (De.....)		14
Mannen (O, die.....)		51
Maria Stuart.....		94
Matroos (De.....)		181
Michael Strogoff.....		170
Millitaire Willemsorde (De.....)	117, 129,	131
Misvattingen van Lambinet (De.....)		48
Montigny.....		78
Montjoye.....	78,	162
Nabob (De.....)		170
Oranje boven.....		81
Othello.....	90, 97,	100
Papillonne (La.....)		57
Par droit de conquête.....		43
Pattes de Mouche (Les.....)	118,	152
Portierster (De.....)	97,	117
Princesse de Bagdad (La.....)		174
Rustverstooster (De.....)		54
Steunpilaren der Maatschappij.....	46, 75,	79
Supplice d'une femme (Le.....)		49
Talent en geboorte.....	43, 52, 54,	85
Toetssteen (De.....)		171
Tooneelspelers.....		79
Tresor (Le.....)		57
Ultimo.....		42
Verstrooidheden van mijnheer (De.....)		54
Warenar.....		183
Werkstaking (De.....)	45,	53
Zelfzucht.....		182
Zoon van den woekeraar (De.....)		12
Zwarte Venus (De.....)		49
